

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ НАН УКРАЇНИ»

THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
STATE INSTITUTION
«INSTITUTE OF WORLD HISTORY
OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE»

ГЛОБАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ
В КРАЇНАХ СВІТОВОЇ ПЕРИФЕРІЇ
(РЕГІОН СУБСАХАРСЬКОЇ АФРИКИ):
ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

GLOBAL TRANSFORMATION PROCESSES
IN THE WORLD PERIPHERY
(SUB-SAHARAN AFRICAN REGION):
CHALLENGES AND POSSIBILITIES FOR UKRAINE

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
НАН УКРАЇНИ»**

**ГЛОБАЛЬНІ ТРАСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ
В КРАЇНАХ СВІТОВОЇ ПЕРИФЕРІЇ
(РЕГІОН СУБСАХАРСЬКОЇ АФРИКИ):
ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ**

**Матеріали міжнародної наукової конференції
(м. Київ, 16 червня 2016 р.)**

Київ 2017

УДК 327+339.92(66/67+477)

Г– 54

*Рекомендовано до друку Вченою радою Державної установи
«Інститут всесвітньої історії НАН України» (протокол № 9 від 1 грудня 2016 р.)*

Рецензенти:

Бубенок О.Б., д.і.н., проф.

Манжола В.А., д.і.н., проф.

Рубель В.А., д.і.н., проф.

Редакційна колегія:

Городня Н.Д., д.і.н., доц.

Клименко О.А., к.політ.н., доц.

Лукаш О.І., к.і.н., с.н.с. (відповідальний науковий редактор)

Швед В.О., к.і.н., доц.

Глобальні трансформаційні процеси в країнах світової периферії (регіон Субсахарської Африки): виклики та можливості для України: матеріали міжнар. наук. конф. – Вид. укр. та англ. мов.: доповн. та уточ. / від. наук. ред. О.І. Лукаш; НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». – К., 2017. – 240 с.

ISBN 978-966-02-8121-9

До збірника наукових матеріалів увійшли доповіді учасників міжнародної наукової конференції «Глобальні трансформаційні процеси в країнах світової периферії (регіон Субсахарської Африки): виклики та можливості для України», проведеної відділом історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» 16 червня 2016 року. У представлених матеріалах розглядаються різні аспекти розвитку країн Субсахарської Африки у політичній, економічній і соціокультурній сферах, що мають суттєвий вплив на провідні трансформаційні процеси на національному і регіональному рівнях. Значна увага приділена питанням розвитку відносин України з країнами Субсахарської Африки. Цей збірник є першим виданням в Україні наукових праць з проблем африканістики українською та англійською мовами.

УДК 327+339.92(66/67+477)

Г– 54

*За достовірність інформації в опублікованих матеріалах відповідають автори.
Передрук можливий у разі посилання на автора і видання.*

ISBN 978-966-02-8121-9

©Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017

THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE

STATE INSTITUTION

**«INSTITUTE OF WORLD HISTORY
OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE»**

**GLOBAL TRANSFORMATION PROCESSES
IN THE WORLD PERIPHERY
(SUB-SAHARAN AFRICAN REGION):
CHALLENGES AND POSSIBILITIES FOR UKRAINE**

Proceedings of the International Scientific Conference
(Kyiv, June 16, 2016)

Kyiv – 2017

УДК 327+339.92(66/67+477)

Г– 54

*Recommended for publishing by the Academic Council of the State Institution
“Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”
(the record No 9, December 1, 2016)*

Reviewers:

Bubenok O.B., Doc. of Sc. (Hist.), Prof.

Manzhola V.A., Doc. of Sc. (Hist.), Prof.

Rubel V.A., Doc. of Sc. (Hist.), Prof.

Editorial Board:

Gorodnya N.D., Doc. of Sc. (Hist.), Docent

Klymenko O.A., Ph.D. (Polit. Sc.), Docent

Lukash O.I., Ph.D. (Hist.), SRF. – Chief Scientific Editor

Shved V.O., Ph.D. (Hist), Docent

Global Transformation Processes in the World Periphery (region of Sub-Saharan Africa) : Challenges and Possibilities for Ukraine. Proceedings of the International Scientific Conference. Published in Ukr. & Eng., updated, revised / Ed. by Olga Lukash, The National Academy of Sciences of Ukraine, State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”. – Kyiv, 2017. – 240 p.

ISBN 978-966-02-8121-9

The collection of papers includes the reports of the participants of the International scientific conference “Global Transformation Processes in the World Periphery (Region of Sub-Saharan Africa) : Challenges and Possibilities for Ukraine”, organized by the Department of Asian and African Nations’ History, State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”. The papers cover various aspects of African nations’ problems in political, economic, social and cultural areas, which affect their major transformations at the national and regional levels. They also focus on the development of relations between Ukraine and the Sub-Saharan African nations. The collection is one of the first in the field of African studies in Ukraine (in Ukrainian and English).

УДК 327+339.92(66/67+477)

Г– 54

Authors are responsible for validity of information in the published materials.

No part of this publication may be reprinted without reference.

ISBN 978-966-02-8121-9

© State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”, 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	9
------------------------	----------

РОЗДІЛ I

ВІДНОСИНИ ТА СПІВПРАЦЯ КРАЇН СУБСАХАРСЬКОЇ АФРИКИ З ПРОВІДНИМИ ЦЕНТРАМИ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ

Городня Н.Д. Політика США у Субсахарській Африці за президентства Б. Обами.....	14
Толстов С.В. Тенденції політичної взаємодії між ЄС та країнами Африки	21
Олійник О.М. Нова модель стратегічного партнерства Китаю та країн Африки.....	32
Лукаш О.І. Індія – Африка: новий формат відносин у ХХІ ст.....	40
Гуцало С.Є. Субсахарська Африка і арабський світ: перспективи та динаміка відносин	47
Пророченко Н.О. Політичний іслам у країнах Субсахарської Африки.....	59

РОЗДІЛ II

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У РЕГІОНІ СУБСАХАРСЬКОЇ АФРИКИ

Ціватий В.Г. Регіональна дипломатія в Субсахарській Африці у контексті глобальних інтеграційних процесів поліцентричного світу: політико-інституціональний вимір	69
Клименко О.А. Інтеграційні процеси на африканському континенті: спроби регіональної взаємодії	77
Косенко Ю.А. Становлення незалежних африканських держав та перспективи їхнього подальшого розвитку.....	83
Тимчишин О.В. Намібія: успіхи та проблеми у контексті загального розвитку країни після здобуття незалежності.....	89

РОЗДІЛ ІІІ

УКРАЇНА – КРАЇНИ СУБСАХАРСЬКОЇ АФРИКИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОСИН

Оганов А.Т. Стан та перспективи співробітництва України з країнами африканського континенту.....	98
Диалло І.С. Африка в контексте прошлого, настоящего и будущего: перспективы экономических отношений с Украиной.....	101
Крамар О.С. Субсахарська Африка в ХХІ столітті. Нові ринки для українського експорту.....	106
Мельник І.С. Проблеми розвитку африканістики в Україні (короткий історіографічний огляд).....	113
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	239

CONTENTS

INTRODUCTION	12
--------------------	----

SECTION I

RELATIONS OF SUB-SAHARAN AFRICAN NATIONS WITH THE LEADING WORLD CENTERS OF POWER

Gorodnia N.D. The U.S. Policy in Sub-Saharan Africa during Barack Obama Presidency.....	135
Tolstov S.V. Trends of Political Cooperation between the EU and African Countries	142
Oliylyk A.M. A New Model of China's Strategic Partnership with African Countries.....	152
Lukash O.I. India – Africa: a New Framework of Relations in the 21 st Century	159
Gutsalo S.Ye. Sub-Saharan Africa and the Arab world: Prospects and Dynamics of Relations	165
Prorochenko N.O. Political Islam in Sub-Saharan Africa	175

SECTION II

PROBLEMS AND PROSPECTS OF TRANSFORMATIONS IN THE REGION OF SUB-SAHARAN AFRICA

Tsivatyy V.G. Regional Diplomacy in Sub-Saharan Africa in the Context of Global Integration of the Polycentric World: Political and Institutional Dimensions	184
Klimenko O.A. Integration Process in Africa: Attempts of Regional Interaction	191
Kosenko Yu.A. Formation of Independent African States and Prospects of their Further Development	197
Tymchyshyn O.V. Namibia: Progress and Problems in the Context of Overall Development after Independence	203

SECTION III

UKRAINE – SUB-SAHARAN AFRICA: STATE AND PROSPECTS OF RELATIONS

Oganov S.A. State and Prospects of Ukraine’s Cooperation with African Nations	212
Dyallo I.S. Africa in the Past, Present and Future : Prospects of Economic Relations with Ukraine.....	215
Kramar O.S. Sub-Saharan Africa in the XXI Century: New Markets for Ukrainian Export	220
Melnik I.S. Problems of African Studies Development in Ukraine (Short Review of Historiography).....	227
INFORMATION ABOUT AUTHORS	237

ПЕРЕДМОВА

Насамперед необхідно відзначити, якими новими тенденціями світового розвитку та оригінальними науковими ідеями керувались ініціатори та організатори міжнародної конференції «Глобальні трансформаційні процеси у країнах світової периферії (регіон Субсахарської Африки): виклики та можливості для України», що була уперше проведена у такому форматі за багато років існування Відділу історії країн Азії та Африки.

По-перше, ми виходили з того, що однією з головних особливостей сучасних тенденцій світового розвитку є перетворення регіону Субсахарської Африки на одного з найперспективніших суб'єктів історичного процесу та світової політики, який демонструє швидкі темпи економічного зростання і все більше впливає на міжнародні процеси.

У багатьох дослідженнях, що останнім часом активно здійснюються провідними міжнародними науково-дослідними центрами, у тому числі в одній із останніх монографій французького Інституту дослідження розвитку, справедливо зазначається, що Африка південніше Сахари дедалі більше перетворюється на «*регіон майбутнього*». Від «задвірків» колоніальної Європи вона має всі шанси перетворитись в наш час на одного із членів так званої Тріади, що зароджується, а саме: *Китай-Індія-Африка*.

Попереднє сприйняття Африки як континенту голоду, злиденності і хвороб дедалі більше змінюється під впливом позитивних тенденцій та прогресу. Сюди необхідно віднести: зростання населення (тобто дешевої робочої сили та потенційних споживачів) із 180 млн у 1950 р. до 2 млрд у 2050 р.; прогресуючу урбанізацію (в наш час існує 42 міста з населенням більше 1 млн, а до 2025 р. таких міст буде майже 80); поліпшення ділового клімату, зменшення кількості конфліктів; зростання інвестицій; збільшення чисельності середнього класу (більше 100 млн).

Сьогодні за вплив на Субсахарську Африку точаться напружена конкуренція та боротьба між найбільшими потугами світу (США, Євросоюз, Китай, Індія, Росія). Фактично, у цьому змаганні за вплив на Африканський

континент складається майбутній формат геостратегічної структури світу середини та другої половини ХХІ століття.

По-друге, у зв'язку з тими колосальними викликами, які постали сьогодні перед Україною, значно зростає важливість не просто подальшого *поглиблення* співробітництва із країнами Субсахарської Африки, але і його *якісного оновлення* у відповідності із тими завданнями, що вирішує сьогодні Українська держава, а також із потенціалом та можливостями як самого регіону Субсахарської Африки, так і України. Протягом останніх двох років співробітництво України із країнами Субсахарської Африки помітно активізувалось. Цьому сприяло те, що більшість африканських країн підтримали нашу державу у боротьбі за територіальну цілісність.

Однак, слід зазначити, що й донині відсутня *обґрунтована та детально розроблена стратегія* розвитку українсько-африканського співробітництва на перспективу. Такі найважливіші документи стратегічного характеру, як Стратегія національної безпеки України, Закон України «Про основи внутрішньої і зовнішньої політики», Воєнна доктрина України, Стратегія «Україна – 2020», проект енергетичної стратегії до 2035 р. не містять жодних згадок щодо країн Африки в цілому, не кажучи вже про такий її важливий регіон, як Субсахарська Африка, до якого відноситься 45 із 54 африканських країн. Тобто, на стратегічному рівні в Україні досі немає розуміння, що Субсахарська Африка вже перетворилась фактично на одного із впливових суб'єктів світової політики й наздоганяє тут провідні країни Азії та інші регіони. Цей суб'єкт міжнародних відносин має свої стратегічні інтереси, відмінності, що потребують врахування при розробці зовнішньополітичного курсу нашої держави. Мабуть, єдиним винятком є те, що на організаційному рівні у структурі МЗС України нині функціонує відділ Підсахарської Африки у складі Департаменту країн Близького Сходу та Африки.

Отже, завдання допомоги керівництву України в осмисленні того, що Субсахарська Африка (або Підсахарська Африка) є повноцінним суб'єктом світової економіки і політики, стоїть сьогодні на порядку денному для

української наукової спільноти, і в тому числі, для науковців нашого Інституту. Сподіваємось, що представлені матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої дослідженню проблем Субсахарської Африки, відіграватимуть свою позитивну роль у вирішенні цього питання.

По-третє, ми вбачаємо роль аналогічних конференцій і наших наукових досліджень з проблем Субсахарської Африки у тому, щоб надати серйозний поштовх *вітчизняній африканістиці*, яка сьогодні, фактично, занепадає. Сподіваємось на залучення нової перспективної молоді, нової генерації науковців, що дозволить корінним чином змінити нинішню ситуацію.

Швед В.О., к.і.н., доц.,
зав. відділу історії країн Азії та Африки
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

INTRODUCTION

The International scientific conference “Global Transformation Processes in the World Periphery (Region of Sub-Saharan Africa): Challenges and Possibilities for Ukraine”, was organized by the Department of Asian and African Nations’ History, the State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine” for the first time. The fact represents an interest to a new important trend of the current global development, namely a transformation of the Sub-Saharan Africa into a region with high rates of economic growth and increasing influence in the international processes.

The previous perception of Africa as a continent of hunger, diseases and poverty is changing under the influence of positive trends, such as decrease in the number of conflicts, improvement of business climate, growth of investments, the grows of population (from 180 million in 1950 to 2 billion in 2050), which is both cheap labor and potential customers, increasing middle class (above 100 million at present), and progressing urbanization (a number of cities with a population over 1 million is projected to increase from 42 up to 80 in 2025).

Today, the major powers of Europe, the USA, China, India, and Russia are struggling for influence in Africa again. In fact, this competition is shaping a global geostrategic framework for the second half of the 21st century.

Then, in the situation of enormous challenges that Ukraine is facing, a further cooperation and qualitative modernization of relations with the Sub-Saharan African nations is increasing important for it. Over the last two years, Ukraine’s cooperation with the Sub-Saharan African nations has intensified, especially as most of them supported its struggle for territorial integrity.

However, no strategy of Ukrainian-African cooperation development has been elaborated yet. The most important strategic documents of Ukraine, such as “The National Security Strategy”, “The Framework for Domestic and Foreign Policy”, the Military Doctrine, the Strategy “Ukraine – 2020”, and the draft of Energy Strategy to 2035 do not mention Africa as a whole and the Sub-Saharan African region, which

includes 45 of the 54 African nations. Perhaps, the only exception is a new founded Sub-Saharan African section in the Department of Middle East and Africa, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. It means that there is still a lack of understanding that Sub-Saharan Africa has already turned into one of the influential actors in world affairs and is catching up the leading countries of Asia and other regions. It is also not clearly understood that Sub-Saharan African nations as subjects of international relations have their own strategic interests and differences which should be taken into consideration while developing Ukraine's foreign policy.

So, the task for Ukrainian scientific community is to provide Ukrainian leaders a better understanding that Sub-Saharan African nations are important subjects of world economy and politics. We hope that the materials of the international scientific conference for Sub-Saharan African studies will contribute to the agenda.

Finally, we hope that the conference will give a strong impetus to the development of Sub-Saharan African studies in Ukraine to involve a new young generation of scientists, able to fundamentally change the current situation for better.

V.O. Shved, Ph.D., Docent, Head,
Department of Asian and African Nations' History,
State Institution "Institute of World History of the
National Academy of Sciences of Ukraine"

РОЗДІЛ I

ВІДНОСИНИ ТА СПІВПРАЦЯ КРАЇН СУБСАХАРСЬКОЇ АФРИКИ З ПРОВІДНИМИ ЦЕНТРАМИ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ

УДК 327(73+66/67)

Городня Н. Д.

ПОЛІТИКА США У СУБСАХАРСЬКІЙ АФРИЦІ ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА Б. ОБАМИ

Субсахарська Африка донедавна залишалася на периферії зовнішньої політики США, особливо після закінчення «холодної війни», розпаду соціалістичного табору і краху СРСР. Проте за президентства Б. Обами роль цього регіону в політиці США суттєво зросла.

Так, з січня 2009 р. до літа 2016 р. президент Б. Обама здійснив чотири візити до Субсахарської Африки, під час яких він відвідав Гану (2009), Сенегал,

Танзанію (2013), Кенію і Ефіопію (2015). В Ефіопії він першим з американських президентів виступив у штаб-квартирі Африканського Союзу. У 2012 р. була оприлюднена Стратегія США щодо Субсахарської Африки [11]. У серпні 2014 р. у Вашингтоні відбувся перший саміт США – Африка за участю перших осіб 51

африканської держави. Під час цього саміту було проведено перший бізнес-форум США – Африка. У серпні 2015 р. Габон і США спільно приймали Форум з торгівлі й економічного співробітництва США і держав Субсахарської Африки. Акцент на Африці у Стратегії національної безпеки США 2015 р. є однією з основних відмінностей від попередніх документів. Один з його розділів під назвою «Інвестування у майбутнє Африки» повністю присвячений цьому континенту, який, як зазначається, має для Америки зростаюче стратегічне значення [6, 26 – 27].

Посилення уваги США до країн Субсахарської Африки обумовлене трьома основними причинами. По-перше, суттєвими трансформаціями, що

відбулися на континенті з початку ХХІ ст., результатом яких стало динамічне економічне зростання окремих африканських держав. Політичні аналітики часто вживають термін «Африка, що розвивається» (emerging Africa), чим визнають суттєві зміни, які вже відбулися і продовжують відбуватися, що створюють нові економічні можливості в Африці для усього світу. Так, у 2014 р. шість з десяти держав світу, що зростали найшвидше, були країнами Субсахарської Африки. За прогнозами МВФ, у наступному десятилітті високі темпи їхнього економічного зростання (близько 6% на рік) зберуться, а середні темпи зростання у цьому регіоні перевищать усі інші [10].

Важливо те, що економічне зростання африканських держав супроводжується покращенням рівня життя населення, збільшенням чисельності середнього класу, тобто споживачів, яким американські експортери можуть продавати свої товари і послуги. За даними Африканського банку розвитку, за період з 2000 до 2010 рр. чисельність середнього класу в Африці зросла на 60% [4].

Важливим двигуном економічного розвитку Субсахарської Африки є прямі іноземні інвестиції (ПІІ) у використання природних ресурсів, передусім енергетичних. Проте економічне зростання окремих африканських країн залежать не лише від видобутку сировини і високих цін на неї, але також від розвитку інших галузей, таких як переробка сільськогосподарської продукції, виробництво одягу, розвиток мобільного зв'язку тощо. Суттєві зміни відбулися також в системі управління багатьох країн, у результаті чого покращилися умови ведення в них бізнесу. Важливою стратегією, що сприяє зростанню африканських держав, є регіональна інтеграція, яка створює більші ринки і зменшує вартість витрат на ділові операції, що приваблює іноземних інвесторів.

Другим важливим чинником зростання уваги США до Африки є активізація інших держав та посилення конкуренції між ними за економічні можливості, а врешті, й політичний вплив на цьому континенті. У зв'язку з цим з'явився термін «нова бійка за Африку» (Scramble for Africa) за аналогією з

конкуренцією між великими державами в Африці у кінці XIX – на початку XX ст., але без імперіалістичного компоненту, характерного для того періоду.

Лідерство у розвитку економічних зв'язків з державами Африки належить Китаю. Між 2002 і 2011 рр. імпорт Китаю з Африки зріс на 700%. У 2009 р. він став основним торговельним партнером африканських держав, випередивши США. Китай підписав значно більше, ніж США, двосторонніх договорів з африканськими країнами, спрямованих на сприяння іноземним інвестиціям, а також має у цих країнах значно більше торговельних аташе тощо [4]. Крім Китаю, іншими найбільш важливими гравцями в Африці є Бразилія, Індія і Росія. Активно проникають на континент також Іран і Туреччина.

В Америці визнають, що економічні відносини з цими державами надають африканським країнам кращі можливості для розвитку торгівлі, виробництва і людських ресурсів, сприяють їхньому прогресу. Водночас Вашингтон стурбований посиленням їхнього політичного впливу, включаючи вплив на моделі розвитку країн Африки. США акцентують на важливості демократії як системи управління і боротьби з корупцією, засуджують інвестування в держави, влада яких грубо порушує права людини, обстоюють необхідність «відповідального інвестування», що захищає права робітників і навколишнє середовище, включаючи різні форми дикого життя. У цьому контексті США критикують економічну політику Китаю в Африці. Така критика прозвучала у виступі президента Б. Обами у штаб-квартирі Африканського Союзу в червні 2015 р. [8].

По-третє, важливий вплив на політику США в Африці мають нові зовнішньополітичні концепції, запропоновані першою адміністрацією Б. Обами, включаючи акцент на економічній дипломатії, сприянні розвитку та партнерству з різними країнами світу для спільного вирішення загроз, що мають транснаціональний характер. Згідно зі Стратегією національної безпеки США 2010 р., відбудова економіки США тісно пов'язана зі збалансуванням глобального попиту та прискоренням інвестицій у розвиток, які можуть вирівняти нерівномірність світового розвитку і розширити ринки. Як

зазначається, створення економічних можливостей означає сприяння економічному зростанню країн, що розвиваються. Це допоможе їм робити більший внесок в міжнародну економічну систему, створить більше споживачів і водночас – більше можливостей для американського бізнесу [5, 33 – 34].

Згідно зі Стратегією США щодо Субсахарської Африки (2012 р.), основними інтересами США у цьому регіоні є: забезпечення безпеки США, їхніх громадян, союзників і партнерів; допомога демократичним державам, щоб вони були економічно життєздатними і сильними партнерами США на світовій арені; розширення можливостей для американської торгівлі й інвестицій; попередження конфліктів і масових злочинів; сприяння стійкому економічному зростанню і зменшення бідності. Стратегія визначає чотири основні напрямки політики, критично важливі для майбутнього Африки – зміцнення демократичних інституцій, підтримка економічного зростання і розвитку країн Африки, у тому числі через торгівлю й інвестиції, поліпшення безпеки, сприяння можливостям і розвитку [11, 1 – 2].

Починаючи з 2009 р., США запропонували країнам, що розвиваються, включаючи африканські, численні ініціативи у сфері розвитку та програми, спрямовані на їхню реалізацію. Однією з ключових складових нової концепції «розвитку» є підтримка Америкою малого бізнесу та розвиток можливостей місцевих громад у сфері підприємництва [13].

Частина програм у сфері розвитку розроблена спеціально для Субсахарської Африки. Найбільш важливі з них – масштабна програма забезпечення регіону електроенергією (Power Africa), включаючи розвиток «зеленої» енергетики [1]; ініціатива розвитку молодих лідерів Африки (Young African Leaders Initiative) [7] та Програма сприяння зростанню і можливостям в Африці (The African Growth and Opportunity Act, AGOA) [10]. Остання програма, що існує з 2000 р., у 2015 р. була продовжена на 10 років. Вона дозволяє безмитну і не обмежену квотами торгівлю (майже 98% усього експорту африканських країн-учасниць до США), що створює необхідне підґрунтя для розвитку взаємної торгівлі та інвестицій США у регіон.

Загалом, у сфері іноземної допомоги США запропонували країнам Субсахарської Африки нову модель, яка передбачає заміну відносин «донор-клієнт» більш рівноправним економічним партнерством між урядами і приватними секторами двох сторін. Нові підходи включають перехід від допомоги до інвестицій в місцеві/національні/субрегіональні проекти, спрямовані на стимулювання внутрішніх ресурсів держав-партнерів, та сконцентрованість на стійких довготривалих стратегіях (на противагу короткотерміновим планам). Один з важливих напрямів «дипломатії розвитку» – зміцнення політичної волі урядів країн, що розвиваються, до реформ, прозорості і гарного економічного менеджменту для забезпечення стійкого розвитку.

Найбільшою проблемою реалізації політики США в Субсахарській Африці є неоднорідність цього величезного регіону, до якого входять 49 країн з населенням близько 1 млрд людей. Так, у Вашингтоні його умовно поділяють на три субрегіони – Сахель, район Великих озер і решта континенту, у яких політика США має різні пріоритети. Поєднати економічні, безпекові й гуманітарні цілі у цих різних субрегіонах складно через значні відмінності між ними. Лише у третьому субрегіоні, що є найбільш стабільним і демонструє економічний прогрес, США здійснюють економічну дипломатію, сприяють розвитку демократії і гарного управління.

У субрегіоні Сахель – від Мавританії до Судану – розташовані держави з найслабшим державним контролем і найбільш небезпечними економіками. Вони представляють загрозу для національної безпеки США як «тихі гавані» для терористів. Діяльність радикального ісламістського угруповання «Боко Харам» в Нігерії не лише підриває економічні можливості у цій найбільшій за населенням країні Африки, але й поширюється на сусідні держави. У зв'язку з цим США продовжують розглядати цей субрегіон переважно в контексті політики у сфері безпеки. За президентства Б. Обами вони розширили військове співробітництво з урядами держав субрегіону Сахель і позитивно поставилися до відновлення тут військово-політичної ролі Франції. Сприяння економічному

зростанню і демократичному управлінню відіграють тут другорядну роль, хоча деякі держави цього субрегіону та на південь від нього є країнами, які досить успішно розвиваються економічно [12].

У субрегіоні Великих озер США здійснюють переважно гуманітарну політику. Вони не змогли досягти суттєвого прогресу у припиненні військових конфліктів у Демократичній Республіці Конго, Центральноафриканській Республіці, та інших державах, але роблять найбільший внесок у миротворчі операції у цьому субрегіоні. Основний підхід США полягає у підтримці африканських військових, які служать у миротворчих силах Африканського союзу і ООН в Африці, шляхом їх тренування, фінансування, спорядження [2].

Загалом, у США залишається невпевненість у майбутній траєкторії розвитку країн Субсахарської Африки [3]. Хоча видається логічним обмежитися співробітництвом з успішними африканськими державами, у Стратегії національної безпеки США 2015 р. визнається, що політика ігнорування слабких проблемних держав не буде успішною, оскільки війни і тривалі кризи у них можуть мати транскордонний ефект. Країни, на території яких продовжуються війни чи діють терористичні організації, загрожують як успішним країнам континенту, так і національній безпеці США [6, 26 – 27].

Оцінюючи політику адміністрацій Б. Обама у Субсахарській Африці, американські дослідники як консервативного, так і ліберального напрямів, погоджуються, що вони заявили набагато більше, ніж зробили, програма США є недостатньо амбіційною, а її реалізація надто повільною. Крім того, вважають вони, існує асиметрія між бажаними цілями і обмеженими інтересами Америки у цьому регіоні. Висловлюється думка, що наступний президент США, ким би він не був, буде змушений прийняти більше рішень щодо Африки, ніж Б. Обама [9; 12].

Таким чином, за президентства Б. Обама відбулося помітне посилення уваги до Субсахарської Африки у зовнішній політиці США, що обумовлено швидким економічним зростанням авангардних країн регіону, посиленням конкуренції за економічні можливості в Африці та новими

зовнішньополітичними концепціями США. Проте в Америці визнають, що ситуація у Субсахарській Африці характеризується не лише економічними можливостями. На значній частині регіону вона залишається складною через існування слабких держав, діяльність терористичних угруповань, тривалі збройні конфлікти і гуманітарні кризи. Величезні розміри і неоднорідність «чорної Африки», та невизначеність траєкторії майбутнього розвитку регіональних держав обумовлюють різні пріоритети у політиці США у різних субрегіонах Субсахарської Африки, що суттєво ускладнює її реалізацію.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА Й ЛІТЕРАТУРА:

1. FACT SHEET: Power Africa. June 30, 2013 [Electronic Resource]. – Access mode: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/06/30/fact-sheet-power-africa>
2. FACT SHEET: U.S. Support for Peacekeeping in Africa. August 06, 2014 [Electronic Resource]. – Access mode: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/08/06/fact-sheet-us-support-peacekeeping-africa>
3. Kerry, John. Africa Is on the Rise, and We Need to Help Make Sure It Continues // The Washington Post. May 2, 2014 [Electronic Resource]. – Access mode: <http://www.state.gov/secretary/remarks/2014/05/225572.htm>
4. Kimenyi, Mwangi S. Economic Statecraft: Increasing American Jobs through Greater U.S.-Africa Trade and Investment. Testimony. July 25, 2012 [Electronic Resource]. – Access mode: <http://www.brookings.edu/research/testimony/2012/07/25-us-africa-trade-investment-kimenyi>
5. National Security Strategy. The White House, May 2010. – Washington D.C., 2010. – 52 p. [Electronic Resource]. – Access mode: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf
6. National Security Strategy. The White House, February 2015. – Washington D.C., 2015. – 29 p. [Electronic Resource]. – Access mode: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf
7. President's Young African Leaders Initiative [Electronic Resource]. – Access mode: <http://www.state.gov/p/af/rt/pyali/index.htm>
8. Remarks by President Obama to the People of Africa. Mandela Hall African Union Headquarters Addis Ababa, Ethiopia. July 28, 2015 [Electronic Resource]. – Access mode: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/07/28/remarks-president-obama-people-africa>
9. Rubin, Michael. 5 Questions Every Presidential Candidate Should Answer on Africa. July 23, 2015 / *AEIdeas* [Electronic Resource]. – Access mode: <https://www.aei.org/publication/5-questions-every-presidential-candidate-should-answer-africa-edition/>
10. Thomas-Greenfield, Linda. AGOA 2015: Moving to Sustainable U.S.-Africa Trade and Investment Partnership. August 26, 2015 [Electronic Resource]. – Access mode: <https://blogs.state.gov/stories/2015/08/26/agoa-2015-moving-sustainable-us-africa-trade-and-investment-partnership>
11. U.S. Strategy Toward Sub-Saharan Africa [Electronic Resource]. – Access mode: <http://www.state.gov/p/af/index.htm>
12. Van de Walle, Nicolas. Obama and Africa Lots of Hope, Not Much Change [Electronic Resource]. – Access mode: <https://www.foreignaffairs.com/articles/africa/obama-and-africa>
13. Городня Н.Д. Економічна дипломатія адміністрації Барака Обама: східноазійський напрям // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2013. – Вип. 112, ч.1 – С.188-197.

ТЕНДЕНЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ЄС ТА КРАЇНАМИ АФРИКИ

У своїй зовнішній діяльності Європейський Союз широко використовує такий інструментальний механізм, як укладення стратегічних партнерств з провідними державами та багатосторонніми об'єднаннями. Укладення стратегічних партнерств було передбачено в «Європейській стратегії безпеки», ухваленій 2003 р. Серед завдань та орієнтирів у цьому документі згадувалися стратегічні партнерства ЄС з США і Росією й передбачалося застосування таких форматів взаємодії з Японією, Китаєм, Канадою, Індією та іншими країнами та інтеграційними об'єднаннями, які поділяють цілі та цінності ЄС й готові діяти в їх підтримку.

Спочатку декларування відносин стратегічного партнерства вказувало на певну модернізацію відносин з окремими важливими країнами, які раніше ґрунтувалися на угодах про співробітництво, укладених між ними та Європейським співтовариством. У доповіді про виконання «Європейської стратегії безпеки» (2008 р.) в якості стратегічних партнерів ЄС було згадано Бразилію і Південно-Африканську Республіку, а також відзначалася важливість розбудови міжрегіональних відносин ЄС з країнами Латинської Америки, Африки, АСЕАН, СААРК і Центральної Азії.

В останніх документах ЄС в якості стратегічних партнерів згадуються 10 країн (Бразилія, Канада, Китай, Індія, Мексика, Японія, Республіка Корея, Росія, ПАР і США), а також Африканський Союз, Спільнота держав Латинської Америки і Карибського басейну (CELAC), і НАТО. Інституціональні форми відносин між ЄС та Росією були призупинені навесні 2014 р.

Відносини з країнами Африки традиційно перебувають у сфері постійної уваги ЄС та посідають вагоме місце в його зовнішній діяльності. Окремі країни

ЄС, насамперед Франція та Велика Британія, зберігають власну інфраструктуру двосторонніх відносин з більшістю колишніх колоній. Однак поряд із двосторонніми форматами стосунків, багатосторонній діалог між ЄС та країнами Африки вважається одним із провідних напрямів спільної зовнішньої політики ЄС як міжнародного суб'єкта. На сучасному етапі основним організаційним форматом відносин виступає багатосторонній міжінституційний діалог ЄС з країнами Африканського Союзу (АС).

У процесі реалізації зовнішньої політики ЄС, в організаційному відношенні держави Африки поділяються на два макрорегіони – Субсахарський та Південно-Середземноморський. При цьому країнам Середземномор'я приділяється порівняно більша увага. Оскільки вони вважаються сусідами ЄС, на країни Південного Середземномор'я поширюються програми Європейської політики сусідства, що має окремий бюджет.

Європейські інституції підтримують з країнами Африканського континенту режим діалогу в декількох форматах, які включають: 1) стосунки в межах Партнерської угоди між країнами Африки, Карибського басейну та Тихого океану (АКТ) та Європейським Співтовариством і його членами (Угода Котону, укладена з терміном дії до 2020 р.); 2) міжконтинентальний багатосторонній діалог в формі партнерства між ЄС та АС, яке позначається як стратегічне; 3) в межах Угоди про розвиток і співробітництво між Південно-Африканською Республікою та Європейським Співтовариством і його членами.

З 2000 р. ЄС розпочав практику проведення спільних з державами Африки самітів, які з 2007 р. проводяться на регулярній основі. ЄС визнає Африканський Союз в якості «природного контрагента» з континентальних питань і важливого інституційного партнера. Визнання інституційної ролі АС має сприяти виконанню спільної стратегії ЄС в відносинах з країнами Африки. Керівні установи ЄС очікують на виконання АС координуючих функцій у реалізації спільних програм, включаючи виділення та використання коштів. Для забезпечення прямих контактів ЄС відкрив своє представництво при штаб-квартирі АС в Аддис-Абебі та висловив згоду «підтримувати зміцнення

інституційної спроможності АС, взаємодіяти з ЄС та іншими міжнародними партнерами» [1, 22].

У відносинах з країнами, що розвиваються, європейські керівні установи використовують різні політичні інструменти. Угода Котону (2000 р.), що поширюється на 79 країн групи АКТ – Африки, Карибського басейну і Тихоокеанського регіону, вважається найзагальнішим форматом. До нього прив'язується бюджет Європейського фонду розвитку (European Development Fund, EDF), який формується окремо від спільного бюджету ЄС і розраховується на 7 років. Водночас європейські інституції формують і затверджують спеціальні регіональні стратегії. Щодо Африки роль регіонального політичного інструменту відіграє підписана в Лісабоні у грудні 2007 р. «Спільна стратегія Африка – ЄС» (JAES), яка поширюється на 54 африканські держави-члени АС.

Цілі «Спільної стратегії Африка – ЄС» тлумачать завдання стосунків ширше, аніж співробітництво в цілях сприяння розвитку. У документі стверджується, що міжконтинентальне партнерство «базуватиметься на Євро-Африканському консенсусі щодо цінностей, спільних інтересів і спільних стратегічних цілей. Це партнерство має прагнути до подолання розриву в рівнях розвитку між Африкою та Європою через зміцнення економічного співробітництва і сприяння сталому розвитку на обох континентах, що живуть пліч-о-пліч в умовах миру, безпеки, процвітання, солідарності і людської гідності» [1, 2].

В якості основних інструментів партнерства мають застосовуватися «посилений політичний діалог, спільне управління і спільна відповідальність». Вони мають забезпечувати двостороннє співробітництво, співпрацю в вирішенні глобальних питань, розподіл навантаження (витрат), взаємну підзвітність, солідарність і взаємну довіру, рівність і справедливість, загальну безпеку і безпеку людини, повагу до міжнародного права і угод, гендерну рівність і недискримінацію і, не в останню чергу, орієнтуватися на довгостроковий підхід [1, 2].

У спільних документах ЄС – АС декларовано наміри активізувати відносини в таких сферах, як розвиток торгівлі, регулювання глобальних проблем включаючи міграції та зміни клімату, сприяння винайденню країнами Африки «трансрегіональних і континентальних відповідей» на важливі проблеми і завдання сьогодення. До найважливіших тем двостороннього діалогу належить забезпечення миру і безпеки. Окрім цього спостерігається зростання уваги до соціально-економічних аспектів, включаючи створення в країнах Африки робочих місць у легальному секторі економіки та розвиток партнерства, орієнтованого на інтереси людей, включаючи забезпечення ширшої участі в ньому африканських і європейських громадян.

«Спільна стратегія Африка – ЄС» окреслює чотири стратегічні пріоритети, що розкривають цілі партнерських відносин. До них належать:

а) «Мир і безпека» (визначає в якості орієнтиру зміцнення архітектури миру і безпеки Африканського континенту). З метою підтримки цього напрямку з 2004 р. ЄС асигнував до Африканського фонду миру понад €1,1 млрд. Зазначений фонд надає фінансове забезпечення різним операціям з підтримання миру в Африці, в тому числі місії Африканського Союзу в Сомалі (AMISOM) і Міжнародній місії з підтримки в Малі (AFISMA), розгорнутій у першій половині 2013 р. [1, 5–7].

б) «Демократичне врядування та права людини». Діалог з цих питань розпочався в 2008 р. у межах окремої «платформи». Станом на початок 2014 р. між ЄС і АС було проведено 10 раундів діалогу з питань по правах людини (стосується питань миру і безпеки, становища жінок і дітей у конфліктах, спостереження за виборами, застосування смертної кари, прав мігрантів, прав бізнесу, прав людини та боротьби з безкарністю) [1, 8–10].

в) «Торгівля та регіональна інтеграція». Цей напрямок стосується діалогу між ЄС і АС з питань регіональної економічної інтеграції. У межах цього напрямку ЄС надає допомогу через власний Трастовий фонд із розбудови інфраструктури Африки, що надається в формі грантів і кредитів [1, 10–12].

d) «Основні цілі розвитку» передбачають вирішення регіональних завдань розвитку, сформульованих для африканських країн у межах самітів і конференцій з виконання Декларації тисячоліття ООН («Цілі розвитку тисячоліття»). Вони стосуються скорочення бідності, забезпечення населення чистою питною водою, збільшення тривалості життя тощо. Проте, попри певні успіхи, передбачені цілі та завдання не були виконані до терміну їх перегляду в 2015 – 2016 рр. [1, 11–21].

До напряму «Основні цілі розвитку» віднесено більшість економічних питань (окрім торгівлі та інтеграції) та всі питання соціально-економічного та гуманітарного характеру. До цього переліку включено низку тематичних блоків, таких як співпраця в сфері сприяння розвитку, людський потенціал і соціальний розвиток, гендерна рівність, екологічна стійкість і зміни клімату, міграції та розвиток, сільське господарство і продовольча безпека, інфраструктура, водопостачання і каналізація, енергетика, розвиток суспільства, заснованого на знаннях, культурне співробітництво та розвиток зв'язків.

Питанням використання енергії в стратегії присвячено окремий підрозділ («Енергія»). У ньому передбачено покращення доступу до послуг з надання надійної, безпечної, доступної та сталої енергії для споживачів на обох континентах. У 2010 р. перша зустріч високого рівня з цього приводу визначила політичні цілі на період до 2020 р., у тому числі забезпечення сучасною стійкою енергетикою 100 мільйонів споживачів в африканських країнах.

У співпраці в питаннях зміни клімату і довкілля передбачено будувати відносини на підставі спільного порядку денного щодо зміни клімату та проблем опустелювання та надавати політичну підтримку ініціативам з підтримки екологічної політики в Африці.

Провідне значення в відносинах між ЄС та АС посідає напрям «Міграція, мобільність та зайнятість». Європейські виконавчі структури погодилися надавати підтримку Африканському інституту переказів коштів (African Institute for Remittances), який має сприяти африканським державним і

недержавним суб'єктам у більш ефективному використанні грошових переказів як важливого засобу сприяння розвитку. Цей вид партнерства також передбачає підтримку «програми Ньєрере», яка сприяє розвитку людських ресурсів Африки шляхом забезпечення академічної мобільності.

У напрямі «Наука, інформаційне суспільство і простір» передбачено включення питань науки, технологій та інновацій до політичного діалогу між ЄС та країнами Африки. Перші заходи в цьому напрямі відбулися в 2011 р. ЄС розпочав підтримку Програми дослідницьких грантів Африканського Союзу та надав африканським дослідникам доступ до сьомої Рамкової програми ЄС з наукових досліджень (FP7).

У питаннях людського і соціального розвитку сторони зобов'язалися приділяти увагу проблемам зайнятості, зокрема, соціального захисту, нестачі робочих місць і сприянню забезпеченню гідних умов праці в Африці, а також віддавати пріоритет створенню продуктивних робочих місць у формальному (легальному) секторі економіки, поліпшенню умов життя бідних і діяти в згідно цілей ООН щодо забезпечення гідних умов праці (UN decent work agenda) та інтеграції неформальної (нелегальної) економіки в формальну. Африка та ЄС мають наміри розробляти «технологію зайнятості» та пристосовувати інфраструктуру для створення робочих місць для африканців, як кваліфікованих і некваліфікованих. Обіцяно сприяння інвестиціям у розвиток приватного сектора, враховуючи, зокрема, зайнятість молоді та жінок у секторі послуг [1, 14].

Африка та ЄС визнають необхідність покращити спілкування на рівні інституцій, неурядових організацій та громадян, більш ефективно просувати соціальні і культурні цінності європейських і африканських народів. У зв'язку з цим, АС та ЄС висловили намір сприяти більш адекватним уявленням один про одного, подоланню негативних стереотипів, ксенофобії і расизму. Цьому має прислужитися розширення обмінів і контактів недержавних суб'єктів, у тому числі профспілок, професійних асоціацій, суб'єктів приватного сектору, засобів масової інформації, шкіл, університетів, науково-дослідних та культурних

установ, а також спортивних клубів та асоціацій, у тому числі в формі партнерської взаємодії між організаціями громадянського суспільства [1, 20–21].

Загальне регулювання та координація партнерських відносин за основними тематичними напрямками здійснюються за допомогою трирічних планів дій, які затверджуються з 2008 р., а також через ухвалення спільних рішень на зустрічах на найвищому рівні та щорічних спільних засіданнях Європейської Комісії та Комісії Африканського Союзу.

За даними ОЕСР, більше половини обсягу міжнародної допомоги ЄС скеровано на країни Африки. Основний обсяг коштів на потреби розвитку надається через Європейський фонд розвитку, прив'язаний до Угоди Котону з країнами АКТ. 10-й бюджет фонду (2008 – 2013 рр.), який формується окремо від спільного бюджету ЄС, становив 22,7 млрд євро. У червні 2013 р. спільна Рада міністрів АКТ – ЄС узгодила пакет фінансування на 2014 – 2020 рр. в обсязі 31,5 млрд євро. З них на 11-й бюджет Європейського фонду розвитку припадає 29,1 млрд євро. Він включає 24,3 млрд на національні та регіональні програми, 3,6 млрд на програми співробітництва між країнами АКТ, і 1,1 млрд на проекти Європейського інвестиційного банку [2].

У грудні 2011 р. було ухвалено рішення про започаткування в рамках механізму «Інструмент співробітництва в цілях розвитку» (Development Cooperation Instrument, DCI) спеціальної Панафриканської програми (PANAF) з метою додаткового фінансування заходів «Спільної стратегії Африка – ЄС». Практична реалізація цієї програми з бюджетом 845 млн євро на 2014 – 2020 рр. розпочалася з 1 січня 2014 р. На відміну від Європейського фонду розвитку (European Development Fund, EDF), фінансування «Інструменту співробітництва в цілях розвитку» здійснюється з регулярного семирічного бюджету ЄС. До програм, які передбачають фінансування проектів у країнах Африки, належать також «Інструмент Європейського Сусідства для Північної Африки», деякі тематичні програми «Інструменту співробітництва в цілях розвитку» та «Європейського інструменту демократії та прав людини» (EIDHR).

У 2004 р. при Єврокомісії було створено «Фонд миру для Африки» (African Peace Facility), який є головним донором бюджету миротворчих операцій АС, що на 90% фінансується з зовнішніх джерел. ЄС підтримує Африканські сили постійної готовності та сприяє вдосконаленню їх підготовки. Французькі та африканські підрозділи виконують миротворчі функції в Малі та Центральноафриканській Республіці.

Четвертий саміт ЄС – Африка (Брюссель, 2 – 3 квітня 2014 р.), ухвалив Декларацію глав держав та урядів – політичний документ, що супроводжує «дорожню карту» на 2014 – 2017 рр. «Дорожня карта» окреслює п'ять пріоритетних напрямків багатосторонніх відносин. Їх перелік включає наступні рубрики: мир і безпека; демократія, належне управління та права людини; розвиток людського потенціалу; сталий та інклюзивний розвиток, зростання та континентальна інтеграція; глобальні і виникаючі питання.

На додаток до спільної політичної декларації саміт ухвалив окрему декларацію з питань міграції і мобільності, в якій вміщено деталізований план дій по боротьбі з нелегальною міграцією та торгівлею людьми. Серед основних завдань у декларації згадувалися наміри підвищити рівень міжнародного захисту мігрантів, краще організувати шляхи легальної міграції, а також посилити увагу до взаємозв'язку між міграцією та розвитком [3]. У контексті міграційної кризи в ЄС у 2014 – 2015 рр. саме цей аспект набув провідного значення у відносинах ЄС з африканськими країнами.

У зовнішній політиці ЄС міграційна проблематика вважається пріоритетною проблемою насамперед у відносинах з країнами Північної Африки, а також Туреччиною. Країни Північної Африки виступають і як джерела, і як один з головних маршрутів транзиту нелегальних мігрантів та біженців. Натомість Туреччина розглядається як головна транзитна країна для балканського маршруту нелегальної імміграції до країн ЄС. Проте серед нелегальних та економічних мігрантів до ЄС значну частку становлять і вихідці з країн Субсахарської Африки.

Своїм головним завданням у сфері регулювання міграцій керівні установи ЄС вважають протидію проникнення нелегальних («стихійних») мігрантів та відвернення масових міграційних хвиль, спричинених соціальними проблемами, стихійними лихами та збройними конфліктами. Регулювання міграцій та припинення масового витоку мігрантів пов'язуються з наданням африканським країнам зовнішньої допомоги, однак на загальні результати зусиль Європейської Комісії та Європейської служби зовнішньої діяльності в цьому напрямі виглядають вочевидь невдалими.

В економічних відносинах з країнами Субсахарської Африки Європейська Комісія орієнтується на підписання нових угод про економічне партнерство. Підставою для переговорів вважається Котонуська угода між ЄС і 79 країнами АКТ. Вона передбачає поетапний процес переходу до нового торговельного режиму з метою формування системи, що базується на принципах взаємності, а не на односторонніх торговельних преференціях, оскільки такі преференції суперечать нормам СОТ.

Переговори з нових угод про економічне партнерство вже завершені з країнами Економічного співтовариства західноафриканських держав (ЕКОВАС) та чотирма країнами Південноафриканського співтовариства розвитку (SADC). Підписання угоди між ЄС та Ботсваною, Лесото, Свазілендом та Мозамбіком відбулося 10 червня 2016 р. З частиною африканських країн укладено тимчасові економічні угоди [4].

Найбільш успішними вважаються відносини ЄС із ПАР, Нігерією, Кот-д'Івуаром, Камеруном, Марокко та Тунісом. Південна Африка (член SADC) уклала з ЄС окрему Угоду про торгівлю, розвиток і співробітництво (1999 р.), в ході виконання якої ЄС і ПАР скасували відповідно 95% і 85% відсотків митних тарифів.

Сучасні тенденції в відносинах з країнами Африки виявляють низку суттєвих особливостей та суперечностей:

- ЄС визнає АС в якості провідного партнера у міжконтинентальному діалозі з принципових питань, які включають політичний діалог, сприяння

розвитку, демократичний транзит, контроль міграцій та підтримання миру і безпеки. За сферою охоплення проблем і кількістю діалогових форматів двостороннє стратегічне партнерство не має аналогів у світовій практиці.

- У торговельних відносинах з країнами Африки ЄС ініціює укладення угод про економічне партнерство з субрегіональними об'єднаннями африканських країн, сформованими за географічним принципом та схожістю інтересів. Зазначені угоди мають будуватися на врахуванні принципів СОТ, хоча для 49 найбільш бідніших африканських країн ЄС все ж зберігає низку преференцій у вигляді безквотного і безмитного доступу їх продукції на європейський ринок.

- ЄС залишається головним зовнішнім спонсором країн Африки, фінансуючи програми сприяння розвитку та намагаючись впливати на хід їхнього суспільно-економічного розвитку. Проте спроби пов'язати надання економічної допомоги з контролем міграцій суттєвих позитивних результатів допоки не забезпечили, оскільки більшість урядів африканських країн неспроможні ані забезпечити швидке зростання рівня життя населення, ані запобігти витоку мігрантів основними шляхами транзиту до країн ЄС.

- За номінальним переліком форм політичної координації Африканський Союз суттєво перевершив інші регіональні угруповання політико-економічного характеру, включаючи АСЕАН, Лігу арабських держав, МЕРКОСУР, Організацію американських держав, Асоціацію регіонального співробітництва Південної Азії. Втім, за винятком миротворчих операцій, які дозволяють перешкоджати поширенню конфліктів, у багатьох напрямках ефективність діяльності АС залишається незначною, що обмежує перспективи ефективної співпраці з ЄС.

- Розбіжності в економічних інтересах зовнішніх гравців, включаючи США, країни ЄС та Китай призводять до конкуренції політичних впливів, що позначається на загостренні політичної боротьби та подекуди насильницькій зміні влади в окремих країнах.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА Й ЛІТЕРАТУРА:

1. A Joint Africa-EU Strategy (Lisbon, 9 December 2007) / Council of the European Union. 16344/07 (Presse 291). – 82 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/97496.pdf
2. Ramet V. Africa. 09/2016 / Fact Sheets on the European Union. [Електронний ресурс]– Режим доступу: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.5.html
3. EU-Africa Declaration on migration and mobility / Fourth EU-Africa Summit. 2-3 April 2014, Brussels. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2014/04/pdf/fourth-eu-africa-summit-eu-africa-declaration-on-migration-and-mobility/>
4. Bierbrauer E. Trade regimes applicable to developing countries. 06/2016 / Fact Sheets on the European Union. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.2.3.html

НОВА МОДЕЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА КИТАЮ ТА КРАЇН АФРИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У травні 2014 р. відбувся знаменний візит прем'єра Держради КНР до Африки, протягом якого він відвідав чотири найбільші країни – Анголу, Ефіопію, Кенію та Нігерію. Візит прем'єра відбувся через 50 років після візиту

прем'єра Держради Китаю Чжоу Еньлая. Тодішній візит був історичним, оскільки під час нього Чжоу Еньлай проголосив стратегію китайського керівництва щодо створення двостороннього партнерства Китаю з африканськими країнами, розвиток дружніх відносин та стимулювання практичної співпраці.

Теперішній візит Лі Кецяна відбувся в умовах докорінної зміни сучасних міжнародних відносин. Однак цей візит так само, як і візити першого прем'єра, став історичним, оскільки під час візиту Лі Кецяна проголосив нову стратегію розвитку відносин між Китаєм та африканськими країнами, так звану «версію 2.0». Суть стратегії полягає у відході від політики одержувача та перехід до політики партнерства. Відповідно до нового бачення відносин програма допомоги має бути трансформована в програму економічної співпраці та культурного обміну.

На думку відомого китайського професора Хуан Цзеюаня, дружня співпраця між двома сторонами триватиме, проте вона наповниться новим змістом. Професор національного університету оборони Дзі Мінкуї, у свою чергу відзначив, що візит Лі Кецяна до країн Африки свідчить про важливість Африки для китайської дипломатії. Цей візит, на його думку, говорить про зростання стратегічного статусу Африки для Китаю. З метою реалізації запропонованої стратегії Лі Кецяна представив «модель 4-6-1», яка має вивести

відносини між країнами на новий рівень. Ця модель відображає зміст запропонованих відносин з країнами Африки. Зокрема, вона включає:

- чотири принципи, а саме, з метою консолідації двостороннього співробітництва сторони мають дотримуватись наступних принципів: щирість та рівність; обопільна солідарність та взаємодовіра; спільний всебічний розвиток; стимулювання інновацій для розвитку двосторонньої співпраці;

- шість ключових сфер співпраці: промисловість, фінанси, скорочення бідності, захист довкілля, обмін людьми, мир та безпека;

- єдину платформу: форма китайсько-африканського співробітництва є важливою платформою поглиблення двосторонніх відносин. Сторони мають вибудувувати більш прагматичний та ефективний механізм співпраці.

Під час спілкування з африканськими партнерами Лі Кецянь відзначив, що роль Африки в світі зростає, внесок африканських країн в світовий розвиток також зростає. На тлі економічного розвитку відбуваються трансформаційні зміни всередині країн, що в свою чергу впливає на глобальні, як політичні, так і економічні процеси. Він також підкреслив, що африканська цивілізація є важливою частиною плюралістичного світу.

З метою поглиблення культурного обміну та посилення взаємоповаги, уряд Китаю планує запровадити програму «1000 африканських талантів». В рамках програми урядом КНР будуть надані стипендії для підготовки 30 тис. африканських фахівців у різних галузях.

Дослідник Африки з Академії соціальних наук Китаю Лі Джібао пояснив, чому саме зазначені чотири країни було обрано для відвідання прем'єром країни. Зокрема, він відзначив, що нині Нігерія є найбільшою за кількістю населення країною. В 2013 р. вона також перевершила Південну Африку за обсягом ВВП. Ефіопія є столицею офісу міжнародної міжурядової організації – Африканського союзу, що об'єднує 54 африканські держави. Протягом останніх років ця країна привабила багато китайських інвесторів. Кенія завдяки своїм унікальним природним умовам стала найбільшою для відвідання країною для китайських туристів. У свою чергу Ангола є впливовою на півдні Африки

країною, потужним виробником нафти. Крім того ця країна має тісні відносини з Китаєм.

Запропонована прем'єром стратегія співпраці спрямована на посилення відносин між Китаєм і країнами Африки, а також розвиток, головним чином, економічної співпраці. На кінець 2013 р. Китай побудував в Африці 2,2 тис. км. залізничних колій та 3,5 тис. км. доріг, серед яких найбільш відомою є залізнична колія за маршрутом Момбаса – Найробі.

Африка є важливим партнером КНР щодо постачання енергетичних та сировинних ресурсів. Третина нафти, що постачається в Китай, надходить з Африки, переважно з Анголи та Нігерії. Експорт бавовни з Буркіна-Фасо та Малі забезпечує 20% потреб Піднебесної. Кот-д'Івуар є основним постачальником какао в країну, тоді як Кенія – кави. Намібія, в свою чергу, є основним постачальником до Китаю риби [1].

Важливо відзначити, що 2014 р. обсяг торгівлі між Китаєм та Африкою становив 220 млрд дол. США, що в 2000 разів більше ніж в 1960 р. Починаючи з 2009 р., Китай випередив США щодо обсягу торгівлі з Африкою. Загальний обсяг китайських інвестицій в Африку становив 30 млрд дол. США. За даними Інформаційного офісу Держради Китаю, КНР також надала африканським країнам кредити загальним обсягом 20 млрд дол. США. Крім того, Китай також реалізував 900 програм у вигляді допомоги та провів фахові навчання для більш ніж 30 тис. африканців.

Співробітництво Китаю з африканськими країнами має далекосяжні цілі. Впродовж п'яти останніх років Китай є найбільшим торговим партнером Африки. Більше 2,5 тис. китайських компаній сьогодні працюють в Африці, створивши при цьому більше 100 тис. робочих місць. Згідно звіту МВФ китайсько-африканська співпраця додала 20% до розвитку Африки.

Під час вказаного візиту Лі Кецянь пообіцяв збільшити обсяг кредитів для африканських країн на 10 млрд дол. США, що в цілому із попередніми становитиме 30 млрд американських доларів. Крім того, він також пообіцяв збільшити обсяг Китайсько-африканського фонду розвитку з 2 млрд дол. США

до 5 млрд дол. США. Характерно, що з метою подолання бідності Китай направить до Африки близько 2 тис. фахівців з сільського господарства протягом найближчих 5 років. Китай також надасть Судану 50 млн дол. США. Очевидно, що наведені вище цифри свідчать про взаємовигідний характер співробітництва КНР з африканськими країнами.

Важливою складовою політичного та економічного співробітництва між Китайською Народною Республікою та державами Африканського континенту є Форум Китайсько-Африканського Співробітництва (ФОКАС). Значущою подією у відносинах між Китаєм та африканськими країнами став другий саміт ФОКАС, який відбувся 4-5 грудня 2015 р. в Йоганнесбурзі.

У роботі саміту прийняв участь Президент КНР Сі Цзіньпін. У своїй промові на саміті він виступив з пропозицією створити всебічне стратегічне партнерство і співробітництво між Китаєм та Африкою. На його думку, стратегічне партнерство і співробітництво між Китаєм та Африкою матиме більше можливостей задля взаємовигідної співпраці, ніж попередні форми взаємодії. З метою побудови плідної взаємодії Сі Цзіньпін запропонував 10 планів співпраці між Китаєм та Африкою на період до 2018 р., а саме: китайсько-африканський план індустріалізації, китайсько-африканський план модернізації сільського господарства, китайсько-африканський інфраструктурний план, китайсько-африканський фінансовий план, китайсько-африканський план зеленого розвитку, китайсько-африканський план сприяння торгівлі та інвестиціям, китайсько-африканський план скорочення бідності, китайсько-африканський план громадського здоров'я, китайсько-африканський культурний план, китайсько-африканський план миру та безпеки. Ці плани, за думкою обох сторін, мають вирішити три основні проблеми розвитку Африки – нерозвиненість інфраструктури, нестачу професіоналів та кваліфікованих кадрів, а також нестачу фінансових ресурсів.

Серед запропонованих планів Міністр закордонних справ Китаю Ван Ї в якості пріоритетного визначив китайсько-африканський план індустріалізації. Він відзначив, що в питанні індустріалізації Африки Китай є найвідповіднішим

партнером, оскільки за роки реформ ефективно здійснив індустріальну модернізацію, накопичив високоякісні промислові потужності в країнах континенту, а головним є те, що Китай має необхідні фінансові ресурси для реалізації відповідних планів. Відтак, на його думку, Китай має всі необхідні умови для успішної індустріалізації Африки. Нині Китай та африканські країни вже започаткували декілька пілотних проектів у сфері промислової кооперації.

На реалізацію запропонованих планів китайський лідер пообіцяв виділити 60 млрд дол. США. Розподіл коштів здійснюватиметься наступним чином: 35 млрд дол. США буде спрямовано на експортні кредити та концесійні угоди, 10 млрд дол. США буде внесено до Китайсько-африканського фонду розвитку та спрямовано на розвиток співпраці з посилення продуктивних потужностей, 5 млрд дол. США – гранти та кредити під нуль відсотків, 5 млрд дол. США підуть на розвиток МСП в Африці, решту 5 млрд. дол. США – на збільшення капіталу Китайсько-африканського фонду розвитку [2].

Більшість учасників саміту підтримали ініціативу Сі Цзіньпіна. Вони були єдині в розумінні того, що Африка потребує індустріалізації. Африканські країни, на їхню думку, мають змінити існуючу модель економічного розвитку: з експорту сировини на індустріалізацію та модернізацію.

Міністр з питань екології Південної Африки Едва Молена зазначила, що африканські країни з оптимізмом сприйняли план індустріалізації, запропонований китайською стороною. Вони покладають надії на підтримку Китаю у питанні промислового розвитку, захисту довкілля та підготовки фахівців.

За результатами саміту було прийнято два стратегічних документи – Йоганнесбурзька декларація саміту «Спільний розвиток через взаємовигідну співпрацю» та Йоганнесбурзький план дій на період 2016 – 2018 рр. Ці документи мають спрямовувати розвиток китайсько-африканської співпраці на найближчі 3 роки.

Декан китайсько-африканської школи бізнесу Джедзянського педагогічного університету відзначив, що ідея щодо трансформації китайсько-

африканських відносин до рівня стратегічного партнерства є важливим досягненням Йоганнесбурзького саміту. Новий формат відносин має більш ефективно вирішувати існуючі проблем китайсько-африканських відносин.

Запропоновані плани співробітництва між Китаєм та Африкою через реалізацію 10 планів органічно корелюють із стратегією Африканського Союзу «План – 2063», яка визначає основні завдання розвитку Африки на період до 2063 р. План містить наступні основні напрямки розвитку: сталий та інклюзивний економічний розвиток; розвиток людського капіталу; індустріалізація; соціальний захист; зайнятість жінок та молоді; розвиток інфраструктури; розвиток науки, технологій та інновацій; розвиток сільського бізнесу та інші.

Вищезначені напрямки та сфери співробітництва КНР з країнами Африканського континенту свідчать про далекоглядні плани провідного глобального гравця сучасного світу. Очевидно, що китайське керівництво вбачає в Африці потенціал для майбутньої співпраці та спільного розвитку. Під час першої подорожі голови КНР Сі Цзіньпіна до Африки в 2013 р., він заявив (виступаючи в міжнародному конференц-центрі в Танзанії), що Китай завжди розглядатиме згуртованість та співробітництво з африканськими країнами в якості важливої основи своєї зовнішньої політики, і відповідна позиція не зміниться, незалежно від розвитку та підвищення міжнародного статусу Китаю [3].

Нова модель співробітництва Китаю з Африкою зумовлена як глобальними чинниками, так і внутрішніми змінами, що сьогодні спостерігаються як в самому Китаї, так і в африканських країнах загалом [4].

Сьогодні в глобалізованій світовій економіці спостерігаються суперечливі тенденції. На тлі процесу поступової економічної стабілізації розвинутих країн спостерігається, разом із тим, тенденція щодо уповільнення темпів їх економічного розвитку. Можливості ринків розвинутих країн щодо забезпечення стабільного росту через відтворення внутрішніх потенціалів не виглядають достатньо перспективними. Одним з чинників такої ситуації є демографічне старіння розвинутих країн, що призводить до посилення

навантаження на працездатне населення, а з рештою, і на продуктивність загалом. Водночас населення Африки є одним з наймолодших, що, навпаки, створює об'єктивні передумови щодо майбутнього розвитку. Для забезпечення роботою молодих африканців потрібен капітал, якого країнам континенту бракує. У той же час, Китай, як відомо, володіє одними з найбільших фінансів резервів у світі.

Іншим чинником впливу на зміну економічної моделі співпраці Китаю з Африкою є нові підходи китайського керівництва щодо власної моделі розвитку. Стара ресурсна та енергоємна модель розвитку Китаю хоча і забезпечувала високі темпи росту, проте завдавала нищівного впливу на довкілля та здоров'я громадян. Крім того, протягом років реформування Китай накопичив значні обсяги виробничих потужностей, використовувати які сьогодні в повному обсязі є недоцільним та малоефективним. У сучасних умовах, коли основними тенденціями економічного розвитку в світі є інновації, матеріальні та енергетично ефективні технології, китайське керівництво також обрало модель розвитку, що базується на засадах інновацій та наукового прогресу. У зв'язку з цим Китай хоча і надалі потребуватиме імпорту ресурсів, проте з кожним роком попит на них може поступово знижуватися. Крім того, акцентування розвитку на основі внутрішнього ринку впливатиме на зростання доходів громадян Китаю, що в свою чергу впливатиме на продуктивність праці, а зрештою, і на потребу пошуку дешевшої робочої сили, джерелом якої гіпотетично може стати Африка.

Враховуючи перспективи розвитку як Китаю, так і Африки, необхідність запровадження нової моделі співпраці Китаю з африканськими країнами виглядає доцільною та перспективною [5]. Китай вже готовий до нової участі в рамках запропонованої моделі, чого не можна повною мірою сказати відносно африканських країн. Основною проблемою для розвитку останніх і надалі залишається низька кваліфікація робочої сили. Чи зможе африканське населення швидко адаптуватись до нових умов роботи та співпраці, покаже час.

Однак сама ідея трансформування моделі відносин Китаю з Африкою «від одержувача до партнера» виглядає привабливою.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА Й ЛІТЕРАТУРА:

1. Huafei Q. Contemporary Chinese Foreign Affairs and International Relations / Q.Huafei. – Beijing: Current Affairs Press, 2012. – 428 p.
2. Ni Yanshuo. In search of synergy / Yanshuo Ni / Beijing Review. – 2015. – VOL.58 N51, December 17. – P.16-17.
3. Си Дзиньпин. О государственном управлении / Дзиньпин Си – Пекин: Международное издательство, 2014. – 624 с.
4. Олійник О.М. Співставчий аналіз параметрів зовнішньополітичної діяльності США і КНР в постбіполярну добу: принципи, цілі, досягнення / Глобальна периферія в XXI ст.: засади, закономірності та умови цивілізаційного ренесансу. Збірник наукових праць / За загальною редакцією д.і.н., проф. Гури В.К. // Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України». – К.: LAT&R, 2014. – 390 с.
5. Ding Ying. From giver to partner / Ying Ging // Beijing Review. – 2014. – VOL.57 N20, May 15. – P.14-17.

ІНДІЯ – АФРИКА: НОВИЙ ФОРМАТ ВІДНОСИН У ХХІ СТ.

У сучасному глобалізованому світі відбуваються зміни в розстановці великих економічних потуг, які суттєво витісняють класичних лідерів – США та ЄС – з регіональних ринків. Це у повній мірі стосується й країн Субсахарської Африки. Надзвичайно важливу роль у цьому процесі відіграють азійські гіганти – Індія та Китай.

Відомо, що Африканський континент суттєво постраждав від євроатлантичної кризи 2008 – 2009 рр. Особливо це відчули ті країни регіону, що тісно пов'язані з розвиненими державами, причиною чого стало перш за все зниження зовнішнього попиту на енергоресурси. Однак багатьом африканським державам вдалося утримати відносно високі ціни на сировинні товари, які користуються значним попитом у таких економічних потуг, як Індія і Китай, які заповнили новостворену нішу в африканській економіці. Тобто, в наш час азійські велетні почали виступати своєю альтернативою класичним євроатлантичним осередкам на Африканському континенті [1].

Відносини Індії з африканськими країнами мають історичні коріння. Тут необхідно взяти до уваги, що Африка була частиною зовнішньої політики Індії після здобуття незалежності в 1947 році. Ще за колоніальних часів британський уряд направляв багато індійців працювати в шахтах, на полях, залізничних проектах в Африці, що стало передумовою поширення індійської діаспори. Крім того, Індія неодноразово підтримувала африканські країни у боротьбі проти колоніалізму. Таке спільне історичне минуле свідчить про існування важливої сприятливої бази для взаємовигідної індійсько-африканської співпраці.

Із початку нового, третього тисячоліття Індія акцентувала увагу на важливості африканських країн у розвитку сучасного глобального світу – особливо в управлінні та торгівлі. Обсяг торгівлі Індії з африканськими країнами динамічно збільшувався протягом двох останніх десятиріч: так, з 1991 до 2005 р. він став більше ніж у 10 разів, у 2010 – 2011 рр. цей показник зріс до 53,3 млрд доларів, а у 2015 р. – збільшився майже до 90 млрд дол. [2]

Основний інтерес Індії (як і Китаю) на африканському континенті полягає у природних ресурсах, що представлені на африканському континенті у широкому спектрі. Важливий чинник тут полягає у тому, що економічна могутність Індії зростає з кожним роком, й цей фактор змушує її як шукати нові ринки збуту товарів і послуг, так і забезпечувати власну промисловість надзвичайно необхідними природними ресурсами.

Зростаюча економіка Індії потребує набагато більше енергетичних резервів, ніж є в наявності. Країна стала четвертим за величиною у світі нафтовим споживачем. За прогнозами, протягом наступних 15 років вона буде імпортувати майже всю нафту, тому одним із головних завдань країни є диверсифікація шляхів отримання енергоресурсів. У зв'язку із цим Індія покладає дедалі більше надій на енергоресурси Африки.

Саме тому африканські країни розглядаються як можливі стратегічні партнери Індії. Адже Африка володіє нині понад 10% світових запасів нафти, 40% золота, від 80% до 90% хрому і металів платинової групи. Індійська ювелірна промисловість потребує південноафриканських алмазів і золота. Мозамбік забезпечує кам'яним вугіллям, Малаві і Нігер необхідні як постачальники урану для розвитку ядерної енергетики.

Ще одним ринком, у якому зацікавлені індійські компанії, є телекомунікації. Подібно до Індії, Африка характеризується швидкозростаючим мобільним телефонним ринком (так, 7 із 10 телефонів у Африці є мобільними). У червні 2008 р. „Bharti Airtel”, гігантська індійська компанія у галузі телекомунікації, придбала африканського мобільного

оператора „Zain” (тобто об’єдналася із африканськими клієнтами), і таким чином загальна база її абонентів зросла до 180 млн.

Також осторонь не залишаються гіганти індійської автомобільної промисловості, такі як „Tata Group”, що є провідним інвестором Африки із проектами в 11 африканських країнах. У 2011 р. ця індійська компанія відкрила завод для збирання автомобілів у Південній Африці. Остання є найбільшим одержувачем технічної та економічної допомоги з боку Індії з витратами більше 1 млрд доларів. Треба додати до цього, що Панафриканська електронна мережа, що фінансується і розроблена Індією, сприяла поліпшенню торгівлі між 53 країнами Африканського континенту.

З метою розвитку більш плідного співробітництва Індія та інші азійські країни запроваджують політичні діалоги з країнами Африки. Так, у 2004 р. було засновано спільний Індо-Африканський форум, що збирається раз на три роки на високому рівні. Основною метою форуму є зміцнення взаємодії партнерів, і як результат – поширення індійської присутності на Африканському континенті. Зокрема, на форумі 2011 р. Індія оголосила про надання 5 млрд дол. кредиту на досить сприятливих для Африки умовах, а також заявила про побудову Індо-Африканського інституту інформаційних технологій у Гані та створення віртуального Індо-Африканського університету з подальшим наданням 22 тис. стипендій африканським студентам. [3]

Індія також зацікавлена в підтриманні стабільності та безпеки на Африканському континенті. У рамках ООН Делі активно здійснює миротворчу діяльність на цьому континенті, де розташований один із найбільших миротворчих контингентів. У цьому контексті цікавими можуть бути проекти боротьби з морським піратством та відродження Асоціації регіонального співробітництва країн Індійського океану, що може стати додатковою точкою дотику з країнами Африки.

Суттєва перевага Індії полягає також у культурній близькості між Африкою та Індією. Велика індійська діаспора відіграє життєво важливу роль у цьому зв’язку: тут проживає понад 1 млн вихідців з Індії, які оселялися в

Африці протягом багатьох поколінь (основна частина – близько 1 млн – мешкає у Південній Африці; 25 тис. – на Мадагаскарі; 15 тис. – у Зімбабве, 8 тис. у – Нігерії) [4]. Громади індійського походження повністю інтегровані й часто зацікавлені в наданні свого бізнес-досвіду в якості консультантів для індійських інвестиційних проектів.

Конкуренція між двома азійськими гігантами (Індією та Китаєм) на Африканському континенті існує, але проявляється у прихованих формах, поки їх національні інтереси суттєво не перетинаються. Причому індійська політика характеризується більш «м'якими» методами закріплення свого впливу на регіональному ринку Субсахарської Африки. Натомість китайська економічна політика в Африці характеризується більшою активністю та масштабністю, певною агресивністю поглинання природних ресурсів, швидким поширенням споживчого ринку (у чому їй значно поступається індійська політика). Аналізуючи підкреслені феномени, можна стверджувати, що найближчим часом роль та значення цих азійських гігантів буде збільшуватися, що, у свою чергу, може суттєво посунути євроатлантичне ядро з цього регіону.

Що стосується конкуренції між Індією та Китаєм за доступ на африканський ринок, то тут необхідно поставити наступні питання. По-перше, чи дійсно існує суперництво між двома азійськими гігантами у боротьбі за африканський континент, і чи є взагалі відмінність у здійснюваній ними політиці? На думку багатьох експертів, ці дві держави назвати суперниками не можна, оскільки у своїй співпраці з країнами Субсахарської Африки вони скоріше доповнюють одна одну, а не виборюють пальму першості. На відміну від китайських державних компаній, що існують у Африці та мають суттєву фінансову підтримку з боку китайських державних банків, індійські компанії (в основному малі та середні), не володіють великими фінансовими ресурсами і діють переважно в приватному секторі, що зменшує їх можливості боротьби з китайськими гігантами. З іншого боку, така спрямованість індійської політики дає можливість охопити ті сфери африканського субрегіонального ринку, де китайські компанії не представлені.

Ще однією особливістю індійської політики є те, що вона, на відміну від політики Китаю, зосереджує свою увагу на довгострокових проектах, спрямованих у сферу телекомунікації, охорони здоров'я та освіти, тобто на розвиток людського ресурсу. Так, як вже відзначалося, індійська компанія спільно з Африканським союзом розробила та запровадила Панафриканську електронну мережу, яка поєднала 53 африканські країни. Загалом, індійська політика спрямована на те, щоб навчити африканців заробляти гроші, а не тільки отримувати їх у вигляді кредитів і фінансової допомоги.

Загалом слід очікувати, що за такими азійськими гігантами, як Індія і Китай, закріпиться провідна роль на Африканському континенті. Свідченням цьому можуть служити й важливі підсумки третього саміту Форуму Індія-Африка, який відбувся в Делі 26 – 29 жовтня 2015 р. [5] .

Цей саміт став унікальним у багатьох відношеннях: він уперше зібрав в Індії керівників і представників усіх 54 африканських країн. Активну участь у ньому взяв Прем'єр-міністр Індії Нарендра Моді, який провів двосторонні зустрічі практично з усіма лідерами африканських країн. Головні ініціативи були спрямовані на побудову так званих «мостів знань» і зміцнення прямих контактів, які отримали своє відображення на Форумі вчених та Форумі редакторів.

Був також представлений всеосяжний план уряду Індії з модернізації партнерства між Індією та Африкою в ключових областях: економічній, науково-технічній, гуманітарній. На саміті Моді виклав основну концепцію індійської сторони і зазначив: «Ми збільшимо нашу підтримку для досягнення вашої мети – створення процвітаючої, об'єднаної і єдиної Африки...» [6], а також визначив три основні напрями взаємодії Індії з Африкою: *інституційний розвиток, пільгове фінансування та розвиток людських ресурсів*.

У своєму виступі Прем'єр-міністр Індії заявив про відкриття для Африки пільгової кредитної лінії на суму 10 млрд дол. Індія також надасть додаткову допомогу у вигляді грантів у розмірі 600 млн дол., з яких 100 млн дол. підуть в

Індійсько-африканський фонд розвитку і 10 млн в Індійсько-африканський фонд охорони здоров'я.

Індія буде надавати допомогу у відкритті курсів підвищення кваліфікації в промислових районах Африки. Одним з пріоритетних напрямків зв'язків стане сільське господарство, передача індійського досвіду в області проведення «зеленої революції» в Індії. Африканські лідери заявили на саміті про необхідність вивчення і застосування індійського досвіду у стимулюванні «зеленої революції» в Африці.

На саміті був вироблений план спільного розвитку «синьої економіки», він націлений на підвищення, в першу чергу, морської безпеки. Цей план включає: управління морськими ресурсами, проведення гідрографічних досліджень, розвиток відновлюваних джерел енергії, зниження ризику стихійних лих, різні екологічні проекти та багато іншого.

Індія надасть сприяння африканським країнам у використанні демографічних дивідендів (60 % населення Африки – це люди у віці від 20 до 35 років) і збільшить стипендії для африканської молоді з 22 тис. дол. до 50 тис. дол. у найближчі п'ять років. Індія також вирішила розширити всеафриканську електронну мережу (Pan-Africa e-Network) – головний проект цифрового зв'язку, який в даний час охоплює більшість африканських країн в цілях телемедицини та дистанційного навчання.

Експерти вважають, що найважливішим результатом третього саміту Форуму Індія – Африка стало і створення комплексної основи для співробітництва з таких нагальних питань, як тероризм, піратство, кібербезпека, зміна клімату, сталий розвиток, переговори щодо вступу в СОТ і реформа РБ ООН. Саміт підкреслив зближення Індії та Африки з питання реформування та розширення РБ ООН і виділення постійних місць для Індії і Африки.

Очевидно, що результатами цього важливого міжнародного форуму будуть зміцнення трьох найважливіших напрямів індійсько-африканського партнерства, а саме: розвиток торгівлі, передача технологій, розширення навчання та підготовки професійних кадрів. Перспективи видаються

привабливими, але головна проблема полягає в тому, щоб більшість з них не залишилася тільки декларативною і була втілена у життя найближчим часом.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА Й ЛІТЕРАТУРА:

1. Див. докл.: Княздвірська Катерина. КНР та Індія у боротьбі за Африканський континент [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [/http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertnadumka/view/article/knr-ta-indija-u-borotbi-za-afrikanskii-kontinent](http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertnadumka/view/article/knr-ta-indija-u-borotbi-za-afrikanskii-kontinent)
2. Smith D. India starts trade talks with African countries in effort to rival China / The Guardian, May 23, 2011 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/may/23/india-trade-talks-africa-china>.
3. Kermeliotis T. Why Asian giants scent opportunity in Africa, August 4, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edition.cnn.com/2011/BUSINESS/08/04/china.india.africa.overview/index.html>
4. Xavier C. India's strategic advantage over China in Africa [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.idsa.in/idsacomments/IndiasstrategicadvantageoverChinainAfrica_sxavier_300610#footnote12_84x0wkp
5. Див. докл.: Маниш Чанд. Очерчивая новые рубежи индийско-африканских связей // «Индия. Перспективы». – Том 30. – Вып. 1. – Январь-февраль 2016. – С. 14–21.
6. Там само. – С. 15.

СУБСАХАРСЬКА АФРИКА І АРАБСЬКИЙ СВІТ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ДИНАМІКА ВІДНОСИН

Зазначена тема є сьогодні актуальною для української науки, зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної практики України. На жаль, в нашій країні практично не готуються кадри африканістів, оскільки Українська держава зіштовхнулася з суворими реаліями необхідності зміцнення незалежності, виживання та реформування власної економіки.

Утім, варто зазначити, що складна ситуація в багатьох країнах світу не перешкоджає їм налагоджувати співпрацю з країнами Чорного континенту. Наприклад, у Росії давно успішно працює Інститут Африки РАН. Практично в кожній розвинутій країні діють якщо не окремі державні та приватні інституції дослідження африканської проблематики, то як мінімум університетські центри, або ж африканські відділи корпорацій, які активно фінансуються приватними особами.

Нинішня робота щодо вдосконалення механізмів здійснення зовнішньої політики України має належним чином врахувати ті зміни у світовому політичному та зовнішньоекономічному балансах, які відбуваються останнім часом. До таких серйозних змін належить і так званий «африканський прорив», коли внаслідок швидких темпів економічного зростання, Африка здатна стати новим «локомотивом» піднесення світової економіки, доповнивши в цій ролі Китай та Індію. Такий висновок було викладено у доповіді МВФ: за оцінками його авторів, у 2013 р. економіка африканських країн зросла на 5,6 %. Причому, якщо у 2013 р. у 19 із 45 держав Африки на південь від Сахари економічне зростання перевищило 6 %, то вже у 2014 р. – вже у 24 країнах. У 2015 р. зростання африканської економіки становило 4,4 %, а у 2016 р. – на рівні 5 %.

У 2000 р. країни усієї Африки виробили ВВП на суму 600 млрд дол., що приблизно дорівнювало ВВП Іспанії за той же рік. У 2015 р. ВВП Африки

становив вже 2,2 трлн дол. Сьогодні в Африці знаходяться 7 з 10 економік світу, що розвиваються найшвидше за низкою найважливіших показників. До 2030 р. кожна п'ята людина світу мешкатиме в Африці, а до 2040 р. тут знаходитиметься 25 % світової робочої сили. Разом з цим, для Африканського континенту все ще характерні серйозні соціально-економічні проблеми та різкі контрасти. Зокрема, згідно даних ООН, тут знаходяться 30 найменш розвинутих економік світу [1].

Для налагодження плідної економічної співпраці України з країнами Африки вкрай важливо також врахувати, які ж могутні трансформаційні політичні та цивілізаційні процеси у світі найактивніше впливають на Африканський континент, ведуть до прискорення та поглиблення у його просторі модернізаційних змін. До таких, безумовно, належить могутня хвиля «Арабського пробудження», яка охопила сьогодні увесь Арабський світ, і яка у своїй основі є процесом його цивілізаційної натуралізації, повернення до свого цивілізаційного коду.

Необхідно підкреслити, що Арабський світ та Африканський континент століттями були нерозривно взаємопов'язані. Варто згадати, що в доісламській період араби з території сучасного Ємену підтримували активні зв'язки з Абіссінією, де на початку I століття було створено потужну державу, яка захоплювала південно-східну частину сучасного Ємену. Вже на зорі ісламу Мекку й Абіссінію об'єднала маловідома подія – перша хіджра мусульман. Справа у тому, що 610 р. розпочав свою проповідницьку діяльність арабський мусульманський пророк Мухаммад. Він проповідував аскетизм віруючих у повсякденному житті. Але деякі перші послідовники Мухаммада сприйняли його проповіді дуже буквально і розпочали занадто аскетичне життя. Бажаючи припинити викривлене сприйняття нової релігії, пророк запропонував групі найбільших аскетів залишити Мекку. Тоді 83 особи з числа перших мусульман від'їхали від мекканської общини і 615 р. переселилися до Африки, а саме до Абіссинії, принісши туди ще не канонізовані мусульманські проповіді. Але цією подією були започатковані перші контакти мусульман з африканцями [2].

Вже після смерті пророка свої погляди до Африки звернули й перші ісламські завойовники. Відомі арабські воєначальники Халід Ібн Аль Валід і Амр Ібн Аль Ас розпочали походи до Палестини та Єгипту. Єгипет був підкорений арабами в 640 – 642 рр. А вже до 715 р. вся Північна Африка опинилася під владою мусульман. Більше того, 715 р. араби переправилися через Гібралтарську протоку і під проводом воєначальника Тарека (на честь якого і було названо протоку) опинилися в Європі.

Можна також згадати, що в XII – XIV століттях активні відносини зі Східною Африкою розвивав Султанат Оман – найбільша регіональна морська держава того часу. Оманські торгівельні колонії було засновано в Джібуті, Сомалі, Момбасі (Кенія), Дар-ес-Саламі (Танзанія), Занзібарі та Коморських островах. Навіть легендарний Сіндбад Мореплавець відвідав Сомалі, де за переказами було африканське царство Пунт.

Сьогодні вся Північна Африка від Марокко і до Єгипту є складовою арабського простору. Саме тут знаходяться такі країни, як Туніс, Єгипет та Лівія. У 1944–1945 рр. в Єгипті було започатковано діяльність Ліги арабських держав, яка активно виступала за деколонізацію як Арабського світу, так і Африки. Необхідно згадати, що сьогодні Ліга нараховує у своєму складі 22 країни, серед яких є і неарабські, або ж напіварабські Джібуті, Сомалі, Мавританія, Судан та Коморські острови. Більше того, формат Ліги є привабливим для нових африканських країн. Наприклад, за останніми повідомленнями, а саме станом на березень 2016 р., бажання приєднатися до Арабської Ліги висловив Південний Судан, загалом католицька країна, яка воювала з Північним Суданом понад півстоліття і здобула незалежність у 2012 р. Цікаво, що Республіка Судан відклала свої протиріччя з Південним Суданом і заявила про підтримку його прагнень вступити до Ліги арабських держав.

Необхідно зазначити, що арабські африканські країни у 1963 р. вступили до Організації Африканської Єдності, яка активно сприяла зміцненню позицій африканських держав на міжнародній арені, і яка нещодавно оформилася в Африканський Союз. Необхідно підкреслити, що Організація Африканської

Єдності (ОАЄ) стала привабливою для більшості африканських країн організацією, оскільки в інтересах регіональної стабільності проголосила принцип непорушності кордонів африканських країн, успадкованих від колоніалізму.

ОАЄ була і є важливим форумом із врегулювання кризових ситуацій на Африканському континенті. Найвідомішою з них була криза на межі Північної і Субсахарської Африки довкола Західної Сахари. Згадана територія була окупована Іспанією. Остання країна ще у 1974 р. заявила про намір провести в Західній Сахарі референдум щодо незалежності. Але Марокко і Мавританія виступили з претензіями на територію Західної Сахари. Внаслідок тристоронніх переговорів у Мадриді Іспанія у листопаді 1975 р. заявила про припинення своїх повноважень у Західній Сахарі. Згодом від своїх претензій відмовилася і Мавританія. Але підтримку сахарським повстанцям (Фронту ПОЛІСАРІО) надав Алжир. У лютому 1976 р. на території Алжиру в місті Тіндуф було проголошено незалежність Сахарської Арабської Демократичної Республіки (САДР). Проблема Західної Сахари постійно обговорювалася в ОАЄ та ООН. Причому в ОАЄ у 1981 р., коли розглядалася заявка на вступ САДР до ОАЄ, симпатії країн розділилися порівну. За вступ САДР до ОАЄ проголосувало 26 країн, тобто якраз більше половини. Таким чином САДР вступила до ОАЄ, а Марокко, на знак протесту, призупинило своє членство в організації.

Надалі Рабат (Марокко) діяв через ООН і використовував свої добрі стосунки з США і СРСР. ООН ухвалила рішення провести в Західній Сахарі референдум про незалежність. Його було заплановано провести 7 грудня 1998 р. До референдуму сторони узгоджували списки виборців та кордони території. Втім, узгодити всі важливі для референдуму питання не вдалося. Марокко взяло курс на поступову анексію території і зірвало вибори, ідею яких підтримували серед інших і США. Досі статус Західної Сахари остаточно не визначений. Але Рабат спорудив на окупованій території п'ять стін і витіснив бійців Фронту ПОЛІСАРІО на алжирську територію.

Варто також ще раз згадати, що ОАЄ виступила за підтримку незалежності і прийняла Сахарську Арабську Демократичну Республіку до ОАЄ ще в 1981 р. Якщо на рівні Африканського Союзу проблема Західної Сахари перебуває в замороженому стані, з огляду на авторитет Марокко і слабкість сахарського Фронту ПОЛІСАРІО, то аравійські монархії активно підтримують Рабат у питанні «територіальної єдності» Марокко, або ж поглинанні ним Західної Сахари. Про це в черговий раз засвідчив 20 квітня 2016 р. візит марокканського короля до Ер-Ріяду і його участь у саміті арабських країн Затоки [3].

Важливим фактором взаємодії арабських та африканських держав так званої зони Сахелю є співробітництво в рамках Організації Ісламської Конференції (ОІК), яку було створено в Рабаті у 1969 р. Незважаючи на свою загально антиізраїльську спрямованість, Організація Ісламської Співпраці, як нині зветься ОІК, розглядає важливі проблеми сьогодення. Зокрема, на проведеному у березні 2016 р. форумі в столиці Сенегалу Дакарі розглядалося питання координації зусиль у боротьбі з міжнародним тероризмом. На форумі було схвально оцінено підтримку у боротьбі з цим явищем, яку здійснюють арабські держави Затоки і передусім, Саудівська Аравія.

З іншої сторони африканські держави не стояли осторонь соціально-політичних процесів у Тунісі, Лівії та Єгипті, які започаткували широкомасштабний та довготривалий процес «Арабського пробудження». Як відзначають експерти, події, що відбуваються сьогодні у рамках процесу «Арабського пробудження», представляють собою лише перший етап системної трансформації всього регіону, який може продовжуватися ще протягом десятків років. Зараз ми спостерігаємо завершення першого етапу зазначеного процесу. Він характеризується певним тимчасовим відступом проісламських сил, контрнаступом «асабійі» у її суперництві з «уммою», представником якої є «Брати-мусульмани» та відсторонений внаслідок військового перевороту 2013 р. президент Єгипту М. Мурсі.

Нинішні драматичні події в Єгипті, на нашу думку, повинні привести політичні партії і рухи поміркованого ісламу, так само, як і їхніх лідерів, до глибокого осмислення набутого практичного досвіду, засвоєння та врахування останніх уроків та підштовхнути їх до подальшої модернізації своїх програм, принципів діяльності та форм активної участі у сучасному політичному житті своїх країн.

«Арабське пробудження» вже сьогодні має великий вплив на Африканський континент. Це значною мірою пов'язане із швидким розповсюдженням ісламу у країнах, що межують із арабським ареалом, передусім у Західній Африці. Іслам у країнах Тропічної Африки, так званої Субсахарської Африки, сьогодні фактично виокремився у автономну даність, яка набуває своїх особливих рис і відмінностей. Та найголовнішим впливом «Арабського пробудження» або «Арабської весни» стане очікувана «Африканська весна» – тобто феномен виходу Африканського континенту на передові рубежі розвитку людства. У першій половині ХХІ століття цей континент може стати таким, що найшвидше розвивається. До 2050 р. його населення збільшиться з 1 млрд людей до 2 млрд, відповідно в 2 рази збільшиться і ринок збуту.

Дедалі більшої популярності набуває діалог з африканськими країнами як з єдиним блоком країн. Відбуваються Американо–африканські саміти, саміти Китай-Африка, Росія-Африка тощо. Слід зазначити, що нині боротьба за ринки збуту Африки, її колосальні сировинні ресурси досягла нечуваної гостроти. Якщо буквально вчора вперед вирвався Китай, то сьогодні йому наступають на п'яти США та Євросоюз. А боротися є за що – африканський ринок є практично невичерпним. Щодо потенціалу Субсахарської Африки, важливо мати на увазі той факт, що тут знаходяться 65 % земель, які залишилися в світі на придатних для сільського господарства необроблюваних територіях. В Африці спостерігається поява нових ринків, зростання нового середнього класу, прискорена урбанізація.

Разом з тим, за оцінками експертів, сьогодні 645 млн африканців не мають доступу до електроенергії, 700 млн африканців не мають доступу до чистих видів енергії, що використовується для потреб приготування їжі. Внаслідок отриманих від цього хвороб щорічно гине майже мільйон мешканців Чорного континенту. Загалом варто навести й цифру, яка показує частку Африки у світовому промисловому виробництві, вона становить лише 1,9 %.

Останнім часом за ініціативи Єгипту (червень 2015 р.) робляться кроки щодо інтеграції ринків більшості субсахарських країн від Єгипту до Південної Африки. Так звана Тристороння Угода Вільної Торгівлі (Tripartite Free Trade Area, TFTA) була підписана в Каїрі у середині червня 2015 р. і повинна охопити економіки 26 країн від АРС до ПАР і від Маврикію до Намібії, поглинувши такі інтеграційні об'єднання як Співтовариство Розвитку Країн Півдня Африки (Southern African Development Community), Східноафриканське Співтовариство (East African Community) та Спільний Ринок Країн Східної та Південної Африки (Common Market for Eastern and Southern Africa). Загалом згадані 26 країн налічують 565 млн чол., що становить 57 % населення Африки і виробляють майже 58 % її ВВП (1,3 трлн дол.). Угода поступово знижує митні обмеження і може прокласти дорогу до укладення загальноафриканської угоди про вільну торгівлю [4].

Єгипет нині вважають арабським мостом співробітництва з африканськими країнами. За ініціативи Каїра, Африканський Банк Розвитку лише у 2015 р. виділив 9 млрд дол. на важливі проекти розвитку, з яких 2,2 млрд дол. було направлено в приватний сектор.

20 – 21 лютого 2016 р. в єгипетському місті Шарм-ель-Шейх відбувся форум арабських і африканських держав, який об'єднав 1200 найвпливовіших бізнесменів двох регіонів. Тут варто зазначити, що лише інвестиції Єгипту у спільні африканські проекти у 2015 р. становили 8 млрд дол. На цьому саміті ще раз підкреслювалась провідна роль Єгипту у розбудові арабо-африканського співробітництва. Відзначалися, зокрема, зусилля АРС по спорудженню другої черги Суецького каналу, який значно розширив потенціал і перспективи

співпраці, а також був споруджений у стислі терміни 2014 – 2015 рр. із загальною вартістю інвестицій на рівні 2 млрд дол. Сьогодні араби, передусім Єгипет, виступають за розвиток транспортних і логістичних проектів на просторі «від Каїра до Кейптауна» [5].

Нові перспективи має відкрити модернізація використання вод найбільшої африканської водної артерії – річки Ніл. В Ефіопії за допомогою Франції мають створити Греблю Відродження на річці Голубий Ніл. Вона доповнить потенціал Асуанської Греблі і лише для Єгипту за п'ять наступних років подвоїть обсяг торгівлі в регіоні з 5 млрд дол. щорічно до 10 млрд дол. Ісламський банк розвитку оголосив про виділення 1 млрд дол. на розвиток торгівельних проектів у зазначеному регіоні протягом найближчого часу.

Слід додати, що Єгипет, Судан та Ефіопія активно вирішують спірні питання, які виникають в процесі планування Греблі Відродження. В рамках програми розбудови заходів довіри у грудні 2015 р. три країни підписали Декларацію принципів, згідно з якою повинні використовуватися лише ті розробки, які відповідають інтересам усіх трьох країн. Крім цього, регіональна організація країн басейну Нілу підтримала проект на тих же умовах економічної вигоди для всіх країн регіону. У березні 2016 р. зазначений проект було навіть розглянуто на саміті Африканського Союзу в Аддіс-Абебі. Саміт підтримав плани розбудови співпраці в басейні Нілу і дав ще 12 місяців на доопрацювання проекту. Загалом керівники АРС, Судану та Ефіопії провели понад 10 зустрічей, закликаних узгодити всі суперечливі моменти проекту. Крім цього, завдяки покращенню сполучення єгипетських морських портів з африканськими портами Східної Африки планується створити 12 арабо-африканських логістичних торгівельних зон у цьому регіоні.

Повертаючись до проекту Греблі Відродження, слід відмітити, що гребля дасть можливість акумулювати 74 млрд куб. м прісної води на додаток до 55,5 млрд куб. м нільської води, яку отримує Єгипет сьогодні, і 18 млрд куб. м прісної води, які отримує зараз Судан [6].

На нещодавній квітневій нараді міністрів закордонних справ країн-членів Ліги арабських держав у Каїрі АРЄ і Королівство Саудівська Аравія (КСА) оголосили про плани сполучення мостом територій Єгипту та Саудівської Аравії у Червоному морі. АРЄ також визнала суверенітет Саудівської Аравії над островами Тіран та Санафір у Тіранській затоці, що дозволить Ер-Ріяду спорудити ще один міст, який має з'єднати КСА з Синайським півостровом і далі з Африканським континентом.

Сьогодні Саудівська Аравія значно активізувала свою африканську політику, протидіючи зростанню впливу Ірану на Чорному континенті. Зокрема, ще одним провідником інтересів КСА є ПАР, яка активно зміцнює співпрацю з Ер-Ріядом, протидіючи впливу Тегерану у Субсахарській Африці, наприклад, в Нігерії. Не можна не згадати активний політичний діалог між Преторією та Ер-Ріядом. Зокрема, 25 лютого 2016 р. один зі своїх перших візитів на посаді міністра закордонних справ Саудівської Аравії Адель Аль Джубейр здійснив саме до ПАР. У відповідь президент Саудівської Аравії Джекоб Зума 27 березня 2016 р. відвідав з державним візитом Саудівську Аравію. Важливою темою перемовин було питання розширення співробітництва двох країн в сфері телекомунікацій і мобільного зв'язку. За повідомленням китайського інформаційного агентства Сінхуа, дві країни також розглянули співпрацю в боротьбі та запобіганню тероризму на внутрішній, субрегіональній та регіональній аренах [7].

Принагідно варто відзначити, що Саудівська Аравія нині є найбільшим у світі донором у сфері гуманітарних операцій. Так у 2014 р. КСА виділила на реалізацію програм розвитку 54 млрд саудівських ріалів (15 млрд дол.), що становить 1,9 % ВВП держави, яка є активними партнером Програми Розвитку ООН. Найбільшими саудівськими структурами, що виділяють гроші у згаданому контексті, є Саудівський Фонд Розвитку, Саудівське Агентство Допомоги та Центр Гуманітарної Допомоги короля Салмана. Причому дві останні організації було створено минулого 2015 р. Як говориться в саудівських джерелах, за останні 10 років КСА незмінно очолювала список з 10 найбільших

донорів світу. Як зазначається в оприлюдненому нещодавно широкомасштабному плані розвитку Саудівської Аравії «Бачення 2030», Королівство і надалі надаватиме допомогу на потреби розвитку зарубіжних країн представникам приватного сектору, неприбутковому сектору, громадським організаціям і міжнародним експертам.

Як свідчить аналіз програми «Бачення 2030», Саудівська Аравія, як і інші країни Затоки, продовжують розширювати свою діяльність, засновану на довготерміновому плануванні, прогнозуванні і створенні фінансово–виробничих структур, здатних забезпечити стабільні прибутки, крім прибутків від вуглеводнів, які скорочуватимуться. Необхідно також відзначити, що країни Затоки виявляють ознаки переходу від конкуренції до координації в питаннях надання фінансової сприяння, допомоги для потреб розвитку та залучення як державних, так і приватних інвестицій. Центральну роль у цьому процесі покликана відіграти Саудівська Аравія, яка вже врегулювала свої розбіжності з рядом політичних та економічних питань з Катаром.

Не стоять осторонь і Об'єднані Арабські Емірати. Зараз ОАЕ активно співпрацюють з африканськими державами в багатьох сферах. Зокрема, ОАЕ активно вкладає інвестиції в розвиток інфраструктури океанічних портів африканських країн. Важливою є співпраця в галузях телекомунікацій та електроенергетики. Новими напрямками міжнародної співпраці аравійських монархій є відкриття філіалів престижних міжнародних учбових центрів, витрати на рекламу, у тому числі торгівельних марок, пропагандистську роботу, спортивне спонсорство і телебачення.

Розширюють авіап перевезення, незважаючи на проблеми даної галузі у світі, такі авіалінії, як «Катар Ейруейз», «Емірейтс», «Етіхад», «Флай Дубай», «Саудія». Ці авіакомпанії очолюють рейтинги найуспішніших авіакомпаній світу. Міжнародний аеропорт Дубай в Африці називають «африканською бухтою», адже він уже перетворився в найбільший аеропорт та транзитний пункт, який використовується африканцями в їхніх поїздках до Європи та Азії.

Активно висвітлюють події у світі в цілому й Африці зокрема такі канали новин, як «Аль-Джазіра», «Емірейтс», чотири саудівські канали, що ведуть мовлення з Лондона, єгипетський супутниковий канал «Найл ТВ».

З прикрістю можна зазначити, що ми не бачимо жодного серйозного аналітичного матеріалу щодо нашого співробітництва з Африканським континентом для вищого керівництва країни. А відтак, коли науковці не донесли важливість і актуальність африканської теми для вищого керівництва України, дуже важко зрушити питання із нинішньої точки замерзання.

За таких умов особливе значення має активна робота громадських, неурядових організацій, і серед них таких, як «Африканська рада в Україні», «Центр українсько-африканських досліджень» та інших, які чималою мірою здатні компенсувати нерозвиненість української офіційної африканістики, надати серйозну допомогу її подальшому розвитку, формувати в українському суспільстві усвідомлення важливості африканської проблематики.

Думаю, що доцільно висунути наступну ініціативу – запропонувати Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України спільно з керівництвом Національної Академії Наук України замовити аналітичну доповідь «Проблеми та перспективи розвитку економічного співробітництва України з країнами Африканського континенту». Для її підготовки провести організаційну та науково-методичну роботу, створити авторський колектив, визначити його керівників, терміни підготовки доповіді тощо. При цьому буде вкрай важливим забезпечити тісний взаємозв'язок науковців з практичними працівниками МЗС України, іншими міністерствами та відомствами, Українським національним комітетом Міжнародної торгової палати, бізнесовими колами, громадськими організаціями.

Думається, що підготовка, презентація та інформаційний супровід комплексної аналітичної доповіді стане одним з елементів тієї бази, що дозволить надати серйозного поштовху розвитку політичного і економічного співробітництва України з країнами Африканського континенту.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА Й ЛІТЕРАТУРА:

1. Afshin Molavi. The Arab world and the future of Africa / Al Arabiya English. – 2015. – June, 21.
2. Фон Грюнебаум Г.Э. Классический ислам (600 – 1258). Очерк истории/ Густав Эдмунд фон Грюнебаум. – М.: Наука, 1988. – 216 с.
3. Gulf states back Morocco on Sahara / Al Arabiya English. – 2016. – April, 21.
4. Afshin Molavi. Op.cit.
5. Mona El-Fiqi. African opportunities / Al Ahram Weekly. – 2016. – February, 24.
6. Doaa El-Bey. More cooperation on the dam / Al Ahram Weekly – 2016. – February, 24.
7. Thembisa Fakude. South Africa: Between Iran and Saudi Arabia? / Al Jazeera. – 2016. – March, 31.

ПОЛІТИЧНИЙ ІСЛАМ У КРАЇНАХ СУБСАХАРСЬКОЇ АФРИКИ

Одним з визначальних трендів суспільно-політичного розвитку держав Субсахарської Африки на сучасному етапі є зростання ролі і впливу ісламу та радикалізація ідеології й політичної практики рухів і угруповань, що діють під його прапорами. Це обумовлюється кількома чинниками.

Іслам є найпоширенішою релігією континенту (41% населення), і чисельність мусульман продовжує зростати.

Половина країн Африки відносять себе до мусульманського світу: з 57 держав-членів Організації Ісламського співробітництва¹ 26 розташовані на Африканському континенті. Іслам присутній в Африці з VIII ст. На територіях південніше Сахари ця релігія найбільше поширена у Західній Африці та на узбережжі Індійського океану. У Джибуті, Західній Сахарі, Мавританії, Сомалі, Судані, на Коморських островах іслам – державна релігія. У Гамбії, Гвінеї, Гвінеї-Бісау, Малі, Нігері, Нігерії, Сенегалі і Чаді близько половини населення – мусульмани. Більшість мусульман Африки – суніти.

Іслам, що орієнтований на колективні практики (на відміну від християнства, яке зосереджує увагу на індивідуальному сприйнятті істини), виявляє більшу здатність адаптуватися до місцевих умов. Ця релігія вкорінюється в духовно-культурній сфері, зрощується з африканськими традиційними соціальними інститутами, що сприяє її перетворенню в активну соціально-політичну силу.

Популярності ісламу сприяли процеси поєднання антиколоніальних рухів африканських народів з політичною боротьбою. Криза світських ідеологій (лібералізму і комунізму) у постбіполярну добу підштовхнула мусульманське населення до більш близьких ментально і культурно релігійних цінностей. У цьому контексті ісламська ідеологія протиставлялася Європі, яка асоціювалася

з колоніалізмом й світськими державними інститутами, які часто демонстрували відсутність зрозумілої державної концепції розвитку. У свідомості африканців-мусульман закріплюється думка, що іслам може захистити культурні і духовні настанови від наступу Заходу й створити модель суспільства, заснованого на справедливих законах і духовних цінностях на противагу соціальним катаклізмам.

Політична вага ісламістів зростає також на фоні того, що у ряді держав регіону (Чад, Малі, Сомалі, Нігер, Нігерія, Центральноафриканська республіка, інші) інститути влади послаблені громадянськими війнами і соціально-економічними складнощами, що загострює боротьбу між етнічними, конфесійними, племінними групами за ресурси. Ісламістські організації часто використовують фактор міжкланового суперництва, підтримуючи антиурядові настрої у племен, які на даний час позбавлені впливу. Ісламісти також часто позиціонують себе як єдину владу, що здатна забезпечити мир і безпеку. На фоні бідності й соціальної нерівності ісламські принципи соціальної організації, підкріплені фінансовою допомогою, стають в очах знедолених верств населення привабливою альтернативою.

Прикладом може бути діяльність «Союзу ісламських судів» (СІС) у Сомалі. Перший такий ісламський суд був створений у Могадішо у 1993 р., згодом подібні структури стали з'являтися по всій країні. Діяльність СІС стала наслідком самоорганізації «знизу». У Сомалі, де десятиліттями триває «війна усіх проти всіх», місцеві ланки СІС стали політизованими органами ісламського самоврядування, які виконували функції забезпечення безпеки населення, виступали ініціаторами створення соціальної інфраструктури: лікарень, освітніх закладів, правоохоронних органів, захищали місцевих бізнесменів, боролися з поширенням наркотиків. Водночас, система, що утворювалась, набувала ознак тоталітаризму: діяли шаріатські суди, ісламська поліція, застосовувалися середньовічні норми покарання. Проте, сомалійці вважали це кращим, ніж анархія і розгул криміналу. СІС почав розширювати підконтрольну територію, створювати нові структури (Рада здійснення шаріату,

2000 р.; Вища рада Союзу ісламських судів, 2004 р.). Місцеві сомалійські клани, вбачаючи у СІС загрозу своєму впливу, у 2006 р. утворили альянс та підтримали рішення президента А. Ахмеда звернутися до зовнішньої допомоги. Втручання Ефіопії у грудні 2006 р. за підтримки США і місцевих кланів призвело до послаблення СІС, який перейшов на нелегальне становище. Проте, й дотепер «Союз ісламських судів» користується підтримкою місцевого населення через те, що встановлений ним специфічний порядок не зловживав репресіями проти мирного населення, на відміну від урядових військ, ефіопських сил та кланових угруповань.

Так само в Нігерії, найбільшій за чисельністю населення африканській країні (178 млн жителів: 50% – мусульмани і 40% – християни) радикальна ісламістська організація «Боко Харам» знайшла підтримку у північних районах, де рівень безробіття серед молоді сягає 80%, економіка деградує, а у правлячих колах поширена корупція [1].

Зауважимо, що підтримка ісламських радикальних угруповань населенням характерна для регіонів, які обтяжені особливо гострими соціально-економічними проблемами, активними процесами маргіналізації населення, особливо молоді. За таких обставин ісламські порядки представляються не ідеалом суспільного устрою, а «меншим злом» порівняно з хаосом чи беззаконням.

При цьому методи впровадження радикальної версії ісламу сприймаються населенням ворожо. Так, після встановлення контролю ісламістської «Аш-Шабаб»² у провінції Нижня Шабелле (Сомалі) припинилися пограбування на дорогах, розбійні напади, пропаганда серед місцевих призвела до широкої підтримки руху, в якому молодь вбачала реальну політичну силу, гаранта стабільності. З нагоди встановлення контролю над провінцією бойовики оприлюднили заяву, що зробили це на прохання місцевих жителів для припинення бандитизму. Проте, руйнування бійцями «Аш-Шабаб» святих місць (суфійських гробниць), заборона діяльності міжнародних гуманітарних організацій в період посухи й голоду у 2011 р. призвели до послаблення їхніх

позицій. Так само в Нігерії, після захоплення бойовиками «Боко Харам» північно-західних районів країни якість життя населення погіршилась через встановлення жорстких форм шаріату, розстріл інакодумців, контроль за цінами. У штаті Борно 54 тис. осіб опинилися перед загрозою голодної смерті через відмову ісламістів приймати гуманітарну допомогу. В результаті рівень підтримки з боку населення зменшився.

Останнім часом ми спостерігаємо процеси швидкої радикалізації ісламських рухів в країнах Субсахарської Африки. Загрозлива ситуація склалася в Нігерії. У 2002 р. в Нігерії на основі пропагандистського салафітського руху «Молоді мусульмани» (існував з 1995 р.) сформувалася організація, відома сьогодні як «Боко Харам»³, яка виступає за повалення чинної влади, за створення ісламської держави, проти світської влади, єврохристиянської культури, науки і освіти. Нігерійські ісламісти претендують на монополію на істину і єдине вірне тлумачення релігійних приписів. Діяльність цієї організації була позбавлена етнічного забарвлення, вона виступала за відновлення справедливості у власному розумінні через ліквідацію соціальної і майнової нерівності, корупції, трайбалізму, клановості, безробіття. Така мета, експропріювати і поділити багатства, виглядає привабливою для молоді, створює, хоча й специфічні, соціальні ліфти.

З 2009 р. «Боко Харам» перейшла до терористичної діяльності. Роз'єднані загони непрофесіоналів трансформувалися у цілісну структуру під єдиним командуванням, бійці якої проходили військову підготовку у Мавританії, Сомалі, Алжирі і навіть Афганістані. Від терактів екстремісти досить швидко перейшли до захоплення населених пунктів: атакували адміністративний центр штату Борно м. Майдугурі. На початку 2015 р. вони контролювали 70% території штату [2]. У результаті спільних дій збройних сил Нігерії, Нігеру, Чаду, Камеруну вдалося звільнити частину захоплених територій, проте, «Боко Харам» зберегла боєздатність. Той факт, що в ході зіткнень з урядовими військами ісламісти зазнавали незначних втрат, дає підстави припускати, що

існують симпатії до них у місцевого населення і співчуття серед нігерійських офіцерів-мусульман.

Частиною радикального ісламського руху є й згадувана сомалійська організація «Аш-Шабаб». Вона була утворена у 2004 р. лідерами «Союзу ісламських судів» як молодіжний салафітський рух. Після розгрому СІС «Аш-Шабаб» стала його спадкоємицею і проголосила метою діяльності звільнення країни від іноземців, створення ісламської держави на принципах салафізму, розповсюдження істинного ісламу в Африці. Тільки у 2014 р. «Аш-Шабаб» здійснила 497 терактів, в яких загинули 1022 людини [3].

Іншим епіцентром ісламістської активності залишається Малі. Країна обтяжена рядом економічних, соціально-політичних та демографічних проблем. Основу економіки складає сільське господарство, але земель бракує. Адаже в Малі один з найвищих показників фертильності у світі – 7,4 дитини на одну жінку. Села перенаселені, що збільшує соціальну напруженість, загострює етноконфесійні відносини. Більш складна ситуація утворилася на півночі, в районах компактного проживання туарегів і арабів. Це створило сприятливі умови для ісламістської пропаганди, яка поєднувалась з соціальною підтримкою бідноти. Тут були створені тренувальні табори радикальних ісламістів. Ситуація особливо загострилася після «арабської весни» (2010–2011). Протягом 2015 р. у країні відбулося 12 терактів за участю таких угруповань, як «Аль-Мурабітун»⁴, «Аль-Каїда в країнах ісламського Магрибу» (АКІМ)⁵, «Ансар ад-Дін»⁶. Найбільш резонансним став напад на готель «Редісон Блю» у столиці м. Бамако. Терористи з організації «Аль-Мурабітун» захопили 170 осіб, переважно іноземців. Протягом штурму до 30 людей загинули.

Активно діє в Малі і угруповання «Ансар ад-Дін». У липні 2012 р. вся територія Азаваду опинилася в руках ісламістів і вони проголосили створення Ісламської держави Азавад. У містах Гао і Тімбукту ними було знищено низку мусульманських та домусульманських святих місць, що були оголошені «архітектурою ідолопоклонства», частина з яких мала статус світової спадщини

ЮНЕСКО. На захоплених територіях ісламісти запроваджували закони шариату, переслідували жителів за паління, вживання алкоголю.

Тенденцією, що викликає занепокоєння, є набуття екстремістськими організаціями транснаціонального характеру. Так, з 2013 р. «Боко Харам» здійснює терористичні акти у сусідніх Чаді, Нігері, Камеруні. У серпні 2014 р. лідер організації Абубакар Шекау оголосив про створення халіфату на Північному Сході Нігерії зі столицею у м. Гвоза, а у березні 2015 р., після присяги на вірність «Ісламській державі» (ІД)⁷, територія, яку контролювала «Боко Харам», отримала назву «Західноафриканська провінція Ісламської держави». У травні 2015 р. про приєднання до ІД оголосила «Аль-Мурабітун». Проте, «Боко Харам» та «Аль-Мурабітун» є радше ідейними союзниками «Ісламської держави», ніж її підрозділами.

Сомалійська «Аш-Шабаб» розповсюдила свою діяльність на Кенію, Ефіопію, Уганду і Джибуті. У 2015 р. в результаті нападу бойовиків «Аш-Шабаб» на коледж у м. Гарісса (Кенія) загинули 147 осіб. Відомі також їхні напади на кенійські села, де ісламістами були вбиті всі, хто не зміг процитувати Коран. У 2012 р. «Аш-Шабаб» формально приєдналася до «Аль-Каїди», а також, проголосила створення «Ісламського вілайята Шабелле». Відомо також, що ісламісти співробітничать між собою («Боко Харам», «Аш-Шабаб», «Аль-Каїда в країнах ісламського Магрибу», «Аль-Каїда на Аравійському півострові»): здійснюється спільне навчання, фінансова підтримка, логістичні операції, вдосконалення тактики терактів.

Ще однією відмінністю сучасного радикального ісламського руху, яка притаманна і субсахарським угрупованням, є мережевий характер структур, окремі частини яких мало взаємодіють між собою. Водночас, склад цих підрозділів інтернаціональний. До «Боко Харам» крім нігерійців, переважно етнічних канурі, входять вихідці з Мавританії, Сомалі, Судану. У «Аш-Шабаб» воюють суданці, саудівці, єгиптяни, пакистанці, єменці. Не позбавлені такі організації і міжособної боротьби. Зокрема, «Аш-Шабаб» неоднорідна за своїм складом, включає в себе фракції, утворені за принципом кланової

приналежності. Це спричиняє боротьбу за вплив, вирішальну роль у результатах якої має впливовість клану в сомалійському суспільстві.

Політизація ісламу в Африці обумовлена також тим, що африканська правляча еліта знаходиться під суттєвим духовним впливом і у фінансовій залежності від міжнародних ісламських організацій, впливових ісламських держав. Тому державні структури часто сприяють діяльності ісламських організацій та проповідників або залишаються доброзичливо нейтральними по відношенню до них.

Відіграє свою роль і фактор ісламської солідарності у просуванні впливу і зміцненні позицій мусульманських держав у Субсахарській Африці на фоні зростання загальносвітового інтересу до цього регіону планети. Так, Саудівська Аравія розширює свою присутність в Африці через фінансування будівництва мечетей та ісламських центрів. Ряд африканських держав (Судан, Еритрея, Нігерія) підтримали саудівську інтервенцію в Ємені.

Ісламський фактор як важіль впливу використовує й Іран. У Нігерії він спирається на факт проживання у цій країні найбільшої шиїтської общини Африки – близько 1 млн. осіб. Шиїти Нігерії активно займаються проповідницькою діяльністю, іноді виявляються союзниками зовнішніх сил і викликають підозри у нелояльності владі. Так, Шиїтський Ісламський рух Нігерії зазнав удару з боку нігерійських сил безпеки. У грудні 2015 р. в м. Зарія (північ Нігерії) нігерійськими військами було вбито 1000 шиїтів, був поранений й заарештований духовний лідер шиїтів Нігерії шейх Ібрагім Закзакі, одна його дружина та двоє синів загинули. Це спровокувало мирні виступи протесту нігерійських шиїтів. Іран відреагував на події вимогами пояснень від уряду Нігерії.

Зважаючи на те, що Нігерія найбільша нафтовидобувна країна Африки (поклади нафти знаходяться на півдні, а основне населення цих районів – християни), її внутрішньополітична ситуація впливає на нафтові котирування і перебуває в полі зору як нафтовидобувних країн, так і найактивніших у цьому регіоні зовнішніх акторів, передусім, США, Китаю, Франції. Загострення

сунітсько-шіїтських відносин може перетворити Нігерію на плацдарм ірансько-саудівського суперництва. Поки що переваги на боці Саудівської Аравії. Проти посилення іранського впливу в Нігерії виступають і США. Чинне керівництво країни в особі президента Мухаммада Бухарі (мусульманин-суніт) і уряду, до складу якого входять також переважно мусульмани-суніти, приєдналося до саудівської «антитерористичної коаліції», що багатьма було розцінено як антишіїтський і антиіранський крок. Адже діяльність коаліції спрямована проти єменських хуситів, які відомі проіранською орієнтацією.

Ряд дослідників вважають, що ісламський фактор може бути також використаний США і Саудівською Аравією для стримування подальшого проникнення Китаю в Африку. Вірогідними вогнищами напруженості називають Ефіопію і Еритрею, між якими можна спровокувати конфлікт, спираючись на мусульманські племена, які проживають у східній частині Ефіопії, тоді як переважна частина населення – християни. Оскільки Китай відкрив у Джибуті першу свою військову базу на Африканському континенті, спроби дестабілізації ситуації, використовуючи ісламістів, можуть відбутися саме тут.

Слід очікувати також подальших спроб просування радикальних ісламських ідей і угруповань на південь континенту. Держави субрегіону виявляються слабкими і самотійно розгромити ісламістські сили не здатні. Тому ця територія так приваблює ісламістів вірогідністю реалізації проекту розбудови ісламського халіфату. Важливо розуміти, що Субсахарський регіон за своїми характеристиками: величезний ресурсний потенціал, експорт якого становить основу прибутку і багатства держав; значна кількість молоді; гострі соціально-економічні проблеми; слабкість державних структур у питанні вирішення внутрішніх конфліктів і забезпечення стабільності та безпеки, – виявляється придатним, якщо не ідеальним для застосування тих методик управління територіями, які вже апробовані бойовиками «Ісламської держави» на Близькому Сході. В разі витискування ісламістів ІД з регіону Близького Сходу, вірогідність їх міграції до країн Сахелю, зважаючи на вище зазначені

умови, залишається високою. Адже Африка вже знала такі міграції ісламістів з Алжиру після їх розгрому в ході громадянської війни (1991–1999), з Лівії після падіння режиму Каддафі (2011), тощо. Ісламісти активно здійснюють заохочення молоді у рекрути через соціальні мережі, користуючись відсутністю роботи, а також агресивно пропагуючи радикальні погляди.

Отже, ісламські політичні рухи залишатимуться впливовим фактором суспільно-політичних процесів, перед усім в зоні Сахелю, де зосереджена значна частина мусульманського населення. Іслам знаходиться у стані пасіонарного підйому. Але в регіонах, обтяжених комплексом соціально-економічних проблем це проявляється у зниженні привабливості традиційного ісламу на фоні зростання радикальних ісламістських настроїв. Навіть якщо нинішні радикальні угруповання в Африці будуть ліквідовані, з'являться інші аналогічні структури. У великих людських колективах ідеологію неможливо перемогти силою зброї, її можна замінити іншою ідеологією, яку сприймуть маси. Щоб не перетворитися на плацдарм для тероризму, країнам необхідні глибокі реформи і підтримка міжнародного співтовариства для подолання соціально-економічної і політичної маргіналізації районів і соціальних груп, для боротьби з безробіттям і бідністю.

Без сумніву, велику роль відіграватиме і соціальна політика щодо інкорпорації молоді у активне соціально-економічне життя, надання їй альтернативної радикалізму перспективи для самореалізації. І провідні країни світу, які сьогодні так зацікавлені у розбудові відносин з Африкою, мають допомогти в цьому для спільного блага світу.

ПРИМІТКИ:

¹ Організація Ісламського співробітництва (до 2011 р. – Організація Ісламська конференція) – міжнародна організація, яка об'єднує мусульманські країни. Мета ОІС – зміцнення ісламської солідарності та сприяння всебічному співробітництву держав-членів.

² «Харакат аш-Шабаб аль-Муджахидин», у перекладі з арабської – «Молодіжний рух моджахедів»

³ «Боко Харам» мовою хауса означає «західна освіта – гріх». Офіційна назва організації «Товариство послідовників розповсюдження вчення Пророка і джихаду». У 2014 р.

за ініціативою Нігерії РБ ООН внесла «Боко Харам» до списку терористичних організацій, вона визнана найбільш смертоносною терористичною організацією світу.

⁴ «Аль-Мурабітун» – арабською назва берберської династії Альморавидів, що правила Марокко у XI – XII ст. Метою своєї діяльності організація проголошує об'єднання мусульман Африки та ісламських рухів проти світських і немусульманських сил.

⁵ АКІМ була утворена у 2007 р., до її складу входять бійці з Малі, Нігеру, Сенегалу, Мавританії, Марокко. Метою своєї діяльності організація проголошує розповсюдження ісламського закону та звільнення малійців від французького колоніалізму

⁶ «Ансар ад-Дін» – «Захисник віри», туарезька ісламістська організація, утворена у 2011 р. Метою організації є встановлення політичного контролю над країною й започаткування ісламського правління.

⁷ «Ісламська держава» – терористична ісламістська сунітська квазідержавна організація, що на даний час контролює частину території Іраку та Сирії, а також бере участь у воєнних діях в інших (Афганістан, Пакистан, Лівія, Ємен, ін.) державах. Була утворена у 2006 р. в результаті злиття понад десяти повстанських та ісламістських організацій в Іраку.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА Й ЛІТЕРАТУРА:

1. Лебедева Э. Радикальный исламизм в Африке южнее Сахары / Э. Лебедева / Российский совет по международным делам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russiancouncil.ru/extremism-africa>.

2. Африка ниже Сахары: тенденции и прогноз на 2016 г. Информационно-аналитический портал ГЕОПОЛИТИКА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geopolitica.ru/article/afrika-nizhe-sahary-tendencii-i-prognoz-na-2016-g#.V6zZZC1KV95>

3. Лебедева Э. Там само.

РОЗДІЛ II

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У РЕГІОНІ СУБСАХАРСЬКОЇ АФРИКИ

УДК 327:339.924(66/67)

Ціватий В. Г.

РЕГІОНАЛЬНА ДИПЛОМАТІЯ В СУБСАХАРСЬКІЙ АФРИЦІ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПОЛІЦЕНТРИЧНОГО СВІТУ: ПОЛІТИКО-ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР.

У міжнародних відносинах початку ХХІ ст. пильну увагу дослідників привертає зовнішньополітична та дипломатична діяльність держав, а саме – її інституціональна та соціально-економічна складова. Цей інтерес обумовлений

тим, що в сучасному світі політика, дипломатія та економіка дійсно є унікальними інструментами політичного регулювання, які є здатними гармонізувати міжнародний клімат, залагоджувати гострі кризи й конфлікти, активізувати суспільно-політичні процеси та інформаційно-комунікаційні зв'язки, зближати людей різної етнічної, релігійної та соціально-політичної приналежності. На сьогодні будь-яка держава поставлена

перед новими викликами і загрозами часу в глобалізованому світі. Зокрема, це стосується проблем культурної експансії, інтернаціоналізації, інституціоналізації.

Ці проблеми актуалізують питання місця й ролі держави в політико-дипломатичних системах і сприяють більш ефективному використанню глобалізованим співтовариством соціально-економічного потенціалу в інтересах тієї чи іншої держави. Уряди держав світу чутливо ставляться до зазначених проблем і чітко фіксують їх шляхи вирішення в міжнародній і національній нормативно-правових базах. Незважаючи на різноманітний спектр

підходів до реалізації зовнішньополітичних доктринальних документів, фактично на сьогодні лише деякі держави володіють дійсно ефективною й багатовекторною зовнішньою політикою й ефективною дипломатією.

Процес інституційно-регіональної інтеграції та стрімке зростання у XXI ст. політико-дипломатичного співробітництва на регіональному й міжнародному рівнях дозволило Республіці Кенія заявити про себе в новому столітті як про самостійного гравця на міжнародній арені, залучити її як нового міжнародного актора до політико-дипломатичної системи та інтеграційних процесів, які на сьогодні стрімко розвиваються на Африканському континенті, зокрема – у Субсахарській Африці, та у світі. На сьогодні Республіка Кенія є однією із найбільш успішних держав Східної Африки, яка динамічно розвивається і набуває політико-дипломатичної ваги й статусності регіонального рівня.

З перших же років державності, в якості своїх головних пріоритетів у сфері зовнішньої політики і дипломатії, Республіка Кенія першими задекларувала наступні принципи: незалежність, активність, рівновіддаленість від конфронтаційних блоків («принцип позитивного нейтралітету»). У цілому на основі компаративного аналізу можна констатувати, що серед основних напрямів зовнішньої політики Кенії найбільш сталими і традиційними є відносини з Великою Британією. До сьогодні остання зберігає можливість впливати на колишню колонію, успішно облаштувавшись і пристосувавшись до нових політико-дипломатичних реалій у Східній Африці. Європейський Союз на сьогодні не виявляє значної зацікавленості в посиленні політичних відносин з Кенією, але в той же час намагається посилювати економічну складову співпраці з державами Східноафриканського регіону. США в цілому зацікавлені лише у військово-технічних контактах та у своїй військовій присутності в регіоні з безпекових міркувань. Враховуючи посилення глобалізаційних світових процесів, що безперечно впливають на кенійську зовнішню політику, необхідно констатувати пріоритетність інтернаціоналізації політичних, політико-інституційних і дипломатичних зв'язків у міжнародних відносинах Республіки Кенія у XXI ст.

Із середини 1980-х р. найважливішу позицію в зовнішньополітичних і дипломатичних пріоритетах Кенії займає регіональне співробітництво. Головна мета міжнародної діяльності країни на сьогодні – це створення сприятливих зовнішніх умов для соціально-економічного розвитку, її становлення як демократичної держави, а також сприяння у побудові багатополярного (поліцентричного) сучасного світу.

Республіка Кенія тривалий час перебувала в десятці лідерів за показниками політичної та соціально-економічної стабільності на Африканському континенті. Цієї репутації вона набула ще в роки перебування при владі її першого Президента Джомо Кеніятті, який на безальтернативній основі та переважаючою більшістю голосів переобирався на цю посаду в 1969 і 1974 рр. Однак, президентські вибори, які відбулися у грудні 2007 р., на яких отримав перемогу Мваї Кібакі (уперше обраний на цю посаду у 2002 р.), ледве не зруйнували репутацію політичної стабільності країни. Головний суперник М. Кібакі – Раїла Одінга, який також прагнув обійняти президентський пост, оскаржив підсумки виборів і закликав своїх прибічників до масових акцій протестів. Вони вилилися у хвилю кривавих етнічних сутичок по всій країні на початку 2008 р. Їх вдалося спинити лише завдяки втручання колишнього Генерального секретаря ООН Кофі Аннана, якому вдалося вмовити протидіючі сторони сісти за стіл переговорів і розв'язати проблему дипломатичним шляхом [1].

Основні інститути кенійської державності були сформовані в перші роки незалежного розвитку країни. Разом з тим, суттєві зміни в інституціонально-політичному та політико-дипломатичному розвитку Республіки Кенія відбулися внаслідок масштабних ліберально-демократичних перетворень кінця 1990-х – початку 2000-х рр. [2]. Головними підсумками реформ стали: відхід від влади та політичної діяльності військових сил та введення в країні реальної багатопартійності і прямих президентських виборів. На початку XXI ст. в Кенії значно підвищилася роль законодавчих органів влади та інституціональний розвиток держави [3].

Науковці відзначають нові тенденції в інституційно-політичному розвитку Республіка Кенія [4]. На Африканському континенті набуває популярності та розповсюдження ідея федерації, у Східній Африці федералізм вже набув поширення як на внутрішньому, так і на регіональному рівнях. В Ефіопії діє система «етнічного» федералізму, в Сомалі вже створюються федеративні політичні інститути. Інституційно-політичні процеси щодо федеративного типу державного устрою набувають поширення і в Республіці Кенія. Так, на сьогодні, можемо констатувати, що у 2014 – 2015 рр. все більше посилюється тенденція до зміни державного устрою Кенії в напрямі децентралізації за етнорегіональним принципом. Федералізація торкнулася Східноафриканського регіону у цілому, що знайшло своє відображення у створенні Східноафриканського співтовариства. Однією із головних його цілей є формування політичної федерації під гаслом «Один народ, одна доля».

На сьогодні Республіка Кенія – це регіональний центр торгівлі і фінансів Африки, і в той же час – аграрна країна з відносно високим рівнем розвитку багатогалузевого сільського господарства. Гірнична промисловість розвинена досить слабо й відіграє незначну роль в економіці та загальній структурі господарської діяльності країни, хоча Кенія багата на розвідані поклади корисних копалин [5].

У Кенії на сьогодні зосереджено дві третини усіх національних парків Африки, тому туризм має стати одним із напрямів соціально-економічного розвитку цієї країни. Туристична подорож або сафарі-туризм цією країною – прекрасна можливість познайомитися з прадавньою культурою племені масаїв, відпочити на відмінних пляжах узбережжя Кенії. Сафарі проходять по знаменитих парках Кенії «Масаї Мара», «Цаво», «Амбоселі». Їх тривалість становить від двох-трьох днів до декількох тижнів. Класичні варіанти сафарі інколи пропонують поєднувати з екзотичними формами відпочинку, наприклад, з елементами орнітології (спостереження за птахами та їх географічним розповсюдженням). Для тих, хто віддає перевагу рибній ловлі, пропонують сафарі у поєднанні з океанською риболовлею на узбережжі Індійського океану.

Для того, щоб вистояти і прогресувати у розвитку в сучасному глобалізованому світі, Республіці Кенія (як й іншим державам Африки) необхідно протиставляти західним цінностям і стандартам свою самобутню африканську культуру. Держави Африканського континенту мають запропонувати свій альтернативний шлях політичного, соціально-економічного й інституціонального розвитку, при цьому зберігаючи свою ідентичність і глибоко розуміючи проблеми, що стоять перед континентом [6].

Сучасний стан світового фондового ринку характеризується посиленням нестабільності в умовах системної невизначеності глобальної інституціональної динаміки. Уповільнення зростання світової економіки, падіння цін на нафту призводять до зростання диспропорційності між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, поглиблюючи кризові явища в бюджетному та фінансовому секторах цих країн, у т.ч. й країн Африканського континенту [7].

На сьогодні доводиться констатувати, що в країнах Африки існує усвідомлене розуміння глобальних проблем сьогодення, але конкретних ефективних спільних шляхів їх вирішення до поки не знайдено і не запропоновано. Африка, «...обіймає останнє місце за показниками внутрішньорегіональної торгівлі й інвестицій» [8].

У сучасній зовнішній політиці і дипломатії Республіки Кенія присутній і український контекст. Адже «...упродовж останніх років Африка демонструє світові порівняно високі темпи економічного розвитку, що спонукає Україну приділяти дедалі більше уваги цьому континенту... Африка має стати важливим джерелом отримання окремих сировинних матеріалів та цінних природних ресурсів і потенційним ринком збуту продукції українських виробників. ... На часі – створення трансафриканської мережі точкової присутності із забезпечення українських торговельно-економічних інтересів, керованої з базових регіональних дипломатичних представництв України в Єгипті, ПАР, Нігерії, (Гані та Кенії), Замбії тощо...» [9].

Кенія зі свого боку також зацікавлена в розвитку взаємовигідних кенійсько-українських відносин, зміцненні міждержавних зв'язків на всіх

рівнях і напрямках двостороннього торговельно-економічного, політичного, військово-технічного і культурно-гуманітарного співробітництва.

Важливою складовою нової системи суспільних відносин є сучасні інформаційні технології. Сьогодні ми спостерігаємо тенденцію, коли формування економіки, базисом якої є сучасні знання, стає одним із основних стратегічних пріоритетів політики як розвинутих країн, так і країн, що розвиваються, які вбачають в сучасних інноваційних технологіях ефективний інструмент, здатний забезпечити стійкий соціально-економічний розвиток держави у цілому. Республіка Кенія в умовах глобалізованого світу обрала одним із перспективних напрямів свого розвитку інформаційне суспільство – із перспективою рівноправної інтеграції у глобальний інформаційно-комунікаційний простір [10].

На сьогодні в Кенії є наявним достатньо розвинений інформаційно-комунікаційний сектор. Але, незважаючи на деякі успіхи і досить високий ріст кількості абонентів, сотовий (мобільний) зв'язок у Кенії продовжував розвиватись у 2013 – 2015 рр. переважно в південних районах, де розташовуються найбільші промислові центри країни, зокрема, такі, як Найробі, Момбаса і Кісумі.

Кенійське керівництво надає значної уваги поширенню інформаційних технологій в країні. Ця перспектива розвитку знайшла своє відображення у кенійській стратегії розвитку – «Бачення 2030» («Kenya Vision 2030»). Вона є загальним програмним документом, що був прийнятий 2008 р., і який являє собою програму розвитку країни на період 2008 – 2030 рр., спрямовану на перетворення Кенії «у промислово розвинену країну із середнім статком, яка забезпечує своїм громадянам високий рівень життя» [11].

Зрозуміло, що цей документ охоплює досить значний період часу і демонструє загальне бачення того, якою має стати Республіка Кенія до 2030 р. Відповідно до цієї програми в розвитку країни виокремлюються три невід'ємні складові, які охоплюють економічну, соціальну і політичну сфери. Головна мета, яку переслідує кенійський уряд, полягає в тому, щоб до 2030 р. створити в

країні конкурентоздатне на міжнародній арені й процвітаюче кенійське суспільство з високим рівнем життя.

Отже, зовнішня політика і дипломатія виступають важливими елементами стратегічної політики держави, що спрямована на демократичний суспільно-політичний розвиток, економічний прогрес, зміцнення національної ідентичності, захист національних інтересів та прав людини, забезпечення безпеки її громадян та держави.

Сьогодні посилюється тиск світові економіки на країни Африканського континенту, що супроводжується економічним суперництвом за регіони впливу, перш за все – у Східній Африці. Цей процес надає державам Африканського континенту можливість (певний унікальний шанс!) змінити роль Африки у сучасній моделі світової економіки та диверсифікувати економіку африканських країн згідно з новими умовами та потребами соціально-економічного розвитку XXI ст. Однак цей шанс може бути успішно реалізований лише за певних умов – підвищення рівня освіти населення, вдосконалення та професіоналізму працівників; спільних зусиль та узгоджених дій африканських держав у вирішенні найважливіших завдань розвитку.

Варто відзначити якісні зміни у зовнішньополітичному, зовнішньоекономічному та дипломатичному напрямах діяльності керівництва Республіки Кенія у XXI ст., в основі яких лежить перехід на позиції прагматизму практично у всіх сферах, причому це здійснюється на основі особливостей історичного розвитку країни як колонії Великої Британії у минулому.

Масштабні зміни, які відбуваються на початку XXI ст. в соціально-політичній, економічній та безпековій ситуації в регіоні Близького Сходу та Північної Африки під загальним визначенням «арабська весна», актуалізували й обумовили необхідність під новим кутом зору проаналізувати роль держав Африки, у тому числі Республіки Кенія, в розвитку сучасного глобалізованого світу, та довести, що вони можуть бути прикладом дієвої регіональної

зовнішньої політики та дипломатії в інституціональному та політико-дипломатичному вимірах.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА Й ЛІТЕРАТУРА:

1. Достижение социальных целей Нового партнерства в интересах развития Африки. [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт Refworld. – Режим доступу: <http://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=5497dc1c4>
2. Костелянец С.В. Конфликты по-африкански: динамика и способы урегулирования / С.В. Костелянец // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 01. – С. 40-43.
3. Kenya Vision 2030. Nairobi, January 2007 // Ministry of State for Planning and National Development and Vision 2030. URL: <http://www.planning.go.ke>
4. Турьинская Х.М. Федерализм в Восточной Африке: «один народ – одна судьба»? / Х.М. Турьинская // Азия и Африка сегодня. – 2014. – № 04. – С. 29-33.
5. Перспективы развития мировой экономики. Бюллетень основных прогнозов ПРМЭ, Январь 2015 [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт МВФ. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/weo/2015/update/01/pdf/0115r.pdf>
6. Циватий В.Г. Європейська регіональна політика: історичні імперативи і глобалізаційні впливи // Реструктуризація глобального простору: історичні імперативи та виклики. Збірник тез доповідей / За заг. ред. Н.О. Татаренко, В.Г. Циватого. – Київ, 2012. – С.142-147.
7. Аверькова И.В. Адаптация стран Африки к процессам финансовой глобализации / И.В. Аверькова. – Автореф. дис. ... канд. соц. наук. – М., 2005. – 26 с.; Шкодін І.В., Карпова І.В., Іващенко М.В. Вплив політики кількісного пом'якшення на розвиток світового фондового ринку в умовах глобальної невизначеності / І.В. Шкодін, І.В. Карпова, М.В. Іващенко // Економічний часопис – ХХІ. – 2015. – № 1 – 2 (2). – С. 4 – 7; Глобальные экономические перспективы улучшатся в 2015 году, офіційний веб-сайт The World Bank. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/ru/news/press-release/2015/01/13/global-economic-prospects-improve-2015-divergent-trends-pose-downside-risks>
8. Матвеева Н.В. Кения: имидж стабильности / Н.В. Матвеева // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 6. – С. 34-40; Можаров А.Н. Африка. Укрепите региональную экономическую интеграцию/А.Н. Можаров // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 11. – С. 6-7.
9. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році» / ред. кол. В.П. Горбулін, О.С. Власюк. – К.: НІСД, 2015. – С. 432.
10. Ngom A. Les Technologies de l'Information dans l'Economie Africaine, l'importance du partenariat public/privé / A. Ngom. – Dacar, 2005. – 166 p.
11. Kenya Vision 2030. Nairobi, January 2007. // Ministry of State for Planning and National Development and Vision 2030. URL: <http://www.planning.go.ke>

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА АФРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ: СПРОБИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ.

Інтеграційні процеси, які отримали поширення у світі з руйнуванням біполярної системи міжнародних відносин, відіграють нині конструктивну роль в багатьох регіонах світу. Поряд з класичними формами європейської інтеграції у ХХ ст. з'явилися нові формати азійської регіональної взаємодії, що позначилися неочікуваними успіхами для провідних акторів сучасних міжнародних відносин.

Африканські країни також прагнуть розвивати інтеграційні процеси у своєму регіоні.

Об'єктивні обставини сприяють продовженню ініціатив, закладених провідними країнами регіону наприкінці 1980-х рр. минулого століття. На початку третього тисячоліття Африканський континент займає особливе місце у сучасній системі міжнародних політичних та економічних відносин. Хоча Африка відстає від інших регіонів за рівнем економічного розвитку, вона має нині один з найбільших сировинних потенціалів у світі. Зокрема, серед мінералів – 90% світових ресурсів платини, 60% – кобальту та марганцю, 40% – золота та алмазів тощо. Африка видобуває 1,5 млн т бавовни, більш ніж 1 млн т кави та інші продукти тропічного землеробства, деревини та цінних порід. Африканські країни представлені в багатьох міжнародних міжурядових організаціях. Значну частину членів ООН складають африканські країни, вони також представлені в Раді Безпеки та в інших авторитетних міжнародних форумах. Очевидно, що у сучасному взаємозалежному світі без країн континенту неможливим є розвиток світових господарських зв'язків, відтворення цілісної системи міжнародної безпеки.

Наприкінці ХХ ст. нові тенденції та результати світових господарських відносин (укріплення фінансово-економічних потенціалів розвинутих західних

країн, успіхи азійської інтеграції, зростаючий економічний вплив на країни Африки провідних акторів – ЄС, США, Китай, Індія, країни АСЕАН тощо) спонукали лідерів африканських країн до рішучих кроків щодо облаштування майбутнього.

Передумови для цього були закладені довгим шляхом спроб об'єднання спільних зусиль для економічного розвитку регіону. Доволі різні за територією, кількістю населення, рівнем фінансово-економічного розвитку, рівнем політичної стабільності країни об'єднувались в союзи і організації, які найчастіше набували форм субрегіональних об'єднань.

Нині для Африки найбільш поширеною категорією регіональних інтеграційних об'єднань є субрегіональні союзи, що представляють різні (з числа членів) угруповання держав однієї субрегіональної зони [1]. Саме вони заклали основу формування взаємовигідних відносин. Субрегіональний рівень інтеграційних відносин, як виявилось, є найбільш прийнятним на африканському континенті. Країни-учасниці прагнуть домовитися про спільні зусилля щодо покращення умов господарювання в національних економіках з невеликою, традиційно «відомою» групою акторів, які часто мають спільні територіальні кордони, подібні проблеми ведення господарства, однакові цілі і завдання щодо бачення майбутнього, а також подібні політичні, фінансово-економічні потенціали щодо їх досягнення.

Варто зазначити, що проекти економічного розвитку країн Африки традиційно ініціювались і підтримувались МВФ та ВБ. На приклад, наприкінці 1990-х рр. експерти Всесвітнього економічного форуму в Давосі висунули ініціативи згідно з якими провідні західні країни-донори мали б переглянути умови надання допомоги африканським країнам, зокрема, у підтримці довгострокових наукових та технологічних проектів. Водночас США та європейським країнам пропонувалось відкрити свої ринки для африканських товарів. Крім того, інтеграційні процеси в Африці підтримуються великими міжнародними організаціями, об'єднаннями, які й виступають нині рушійною силою перетворень. На відміну від європейських країн, де розвинуті економічні

держави (Німеччина, Франція) виступають носіями матеріальних та інституційних основ інтеграції, в Африці цю функцію виконують міжнародні міжурядові організації. Прикладом цього є Організація Африканської Єдності (ОАЄ). До другої половини 90-х рр. стратегія ОАЄ полягала в підтримці регіональних об'єднань.

Це знайшло відображення у створенні інтеграційних об'єднань, які базувались на дво- та трирівневих інституційних структурах, в яких крім держав-членів, учасниками були й організаційні утворення субрегіонального або транскордонного характеру. Останні, маючи певну самостійність щодо формування економічної політики, могли координувати свою діяльність в більш ефективний спосіб, ніж тільки держави між собою. Зокрема, Африканське економічне співтовариство (АЕС) починало працювати на відповідних засадах. Воно було утворено з 34 африканських держав, а також з членів САДК, ЕКОВАС та інших. Зрештою після підписання 1991 року Договору про Африканське економічне співтовариство (АЕС) було створено передумови не лише для функціонування Спільного ринку, але й для тіснішої політичної співпраці.

Прагнення африканських держав до економічної інтеграції базувалось на необхідності створення сприятливих умов для розвитку народного господарства, орієнтованого на задоволення потреб внутрішнього ринку. Спочатку ідея африканського спільного ринку відобразилась у створенні в 1980 р. Конференції з координації розвитку Півдня Африки (САДКК.) В 1992 р. вона перетворилася у Співтовариство розвитку Півдня Африки (САДК/SADC – Southern African Development Community). Нині Співтовариство є найбільш впливовим субрегіональним об'єднанням Африки. Загальна чисельність населення 15 країн-членів САДК складає близько 277 млн осіб, сумарний ВВП – близько 575,5 млрд дол. США [2]. Лідерами держав, що входять до САДК було підписано угоду про створення в Південній Африці зони вільної торгівлі з метою підвищення конкурентоспроможності африканських товарів на світовому ринку.

Майже одночасно із створенням АЕС та САДК, у 1989 р. в північній частині Африканського континенту було створено Союз Арабського Магрибу за участю Алжиру, Лівії, Мавританії, Марокко та Тунісу. Договором передбачалось створення розширеного економічного співробітництва на основі регіональної інтеграції. Інтеграція розглядалась як альтернативний шлях розвитку, як своєрідний спосіб досягнення економічного зростання через використання власне внутрішніх потенціалів учасників інтеграції. Концепція «опори на власні сили» передбачала, що досягнення прогресу може бути досягнуто через використання місцевих ресурсів та мобілізацію внутрішніх чинників розвитку. Передбачалось, що в окремих регіонах будуть створені внутрішні ринки, які стануть основою для модернізації економіки. Характерно, що відповідна ідея присутня в планах організації Африканської єдності щодо створення до 2025 р. африканського економічного співтовариства. Водночас економічний розвиток більшості африканських країн й нині є предметом обговорення на міжнародних форумах як такий, що потребує підтримки. Більшість населення країн континенту проживає за межею бідності, а плани щодо відновлення економіки мають результатом здебільшого зростання сировинно-видобувних секторів народного господарства.

Відтак, незважаючи на бідність та невисокі економічні показники розвитку, африканські країни мають певний досвід розвитку різних форм регіональної економічної співпраці. Серед них слід назвати Західноафриканське економічне співтовариство (ЗАЕС), Раду Згоди, Економічне співтовариство держав Західної Африки (ЕКОВАС), Економічне співтовариство центральноафриканських держав (ЕККАС), Митний та економічний союз Центральної Африки (МЕСЦА), Економічне співтовариство країн району Великих Озер (Бурунді, Заїру, Руанди) (переважно на основі двосторонніх відносин), Зону преференційної торгівлі держав Сходу і Півдня Африки (ЗПТ), Східноафриканське співтовариство, Спільний ринок Східної і Південної Африки (КОМЕСА), Південноафриканську конференцію з координації розвитку, Західноафриканський економічний і валютний союз (ЮЕМОА),

Співтовариство південноафриканського розвитку (САДК). Африканські країни є також членами кредитного союзу Арабського валютного фонду та ін.

Новий етап розвитку міжнародних відносин потребує адекватного реагування на виклики часу. Проблеми сучасного економічного розвитку держав Африки, зокрема такі, як необхідність пошуку шляхів розвитку сучасних технологій, створення доволі самостійного внутрішнього ринку держав, взаємовигідне залучення інвестицій в економіку країн тощо, потребують пошуку нових підходів і механізмів щодо їх розв'язання. Африканські країни постали перед необхідністю вироблення більш високого рівня довіри та єдності на основі напрацьованого досвіду спільного співробітництва.

Важливою подією на африканському континенті стало створення Африканського союзу (АС) – найбільшої міжнародної міжурядової організації, яка замінила собою Організацію Африканської Єдності. Як відомо, голови держав континенту схвалили Установчий акт Африканського союзу на саміті ОАЄ в липні 2000 р. у м. Ломо (Того), тоді ж було оголошено про створення Африканського союзу. Головна відмінність ОАЄ від АС полягає в пріоритетах діяльності. Якщо перша ставила за мету політичну інтеграцію для укріплення національної незалежності та територіальної цілісності африканських держав, то остання наголошує на необхідності економічної інтеграції з урахуванням досягнень субрегіональної інтеграційної взаємодії держав континенту.

Враховуючи недоліки попереднього етапу розвитку, позначеного болючим сприйняттям африканськими лідерами будь-якого тиску на національний суверенітет, недовірою до ініціатив наднаціонального характеру, було обрано шлях економічного співробітництва як основної домінанти взаємовідносин африканських держав.

Новим кроком щодо розвитку Африки стала Програма НЕПАД «Нове партнерство для розвитку Африки» (New Partnership for Africa's Development), яка була прийнята на першому саміті Африканського союзу (9 – 10 липня 2002 р. м. Дурбан, ПАР). Масштабна програма стратегії розвитку Африки визначила

комплекс заходів в сфері економіки держав континенту. Необхідність зупинити тенденцію відсталості африканських країн, сприяти їх економічному зростанню та розширенню їх активної участі в міжнародних організаціях пов'язувалась з необхідністю опори на власні сили та спробою розв'язання боргової проблеми африканських країн, наприклад, в 2000-х рр. внески країн Африки досягали 30% загального обсягу бюджетних витрат; в 2014 р. обсяг бюджету АС складав 308 млн дол. США, в т.ч. внески африканських країн складали 46 % [3].

Міжнародне співтовариство виявило підтримку ініціативам АС. Зокрема, саміт «Великої вісімки» в м. Кананаскіс (Канада) у червні 2002 р. затвердив План дій «Групи восьми» з Африки; на саміті в Евіані (Франція) у червні 2003 р. голови держав «Вісімки» прийняли ряд нових документів, в тому числі План Африка/«Група восьми» щодо укріплення потенціалу країн для проведення операцій на підтримку миру, а також План дій щодо боротьби з голодом. Підтримали цю програму також ООН, ЄС, СОТ.

Африканські країни в сучасних умовах намагаються адекватно реагувати на виклики часу. Провідні актори міжнародних відносин, які мають свої інтереси і цілі в африканському регіоні, виступають як посередниками, донорами у розв'язанні проблем країн, так і непропорційними споживачами ресурсів континенту. Досягнутий досвід регіональної взаємодії дозволяє країнам Африки будувати новий рівень взаємовідносин як між самими акторами інтеграційної процесу, так і між африканськими державами та провідними державами світу – впливовими гравцями сучасних міжнародних відносин.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА Й ЛІТЕРАТУРА:

1. Гайдай О.М. Регіональні інтеграційні об'єднання в Африці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/252/15.pdf>
2. Southern African Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sadc.int/about-sadc/overview/sadc-facts>
3. No strings attached: African Union seeks financial independence [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-2935107/No-strings-attached-African-Union-seeks-financial-independence.html>
4. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки. – Львів, 2003.

СТАНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНИХ АФРИКАНСЬКИХ ДЕРЖАВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХНЬОГО ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

У 30-і рр. минулого століття видатний інтелектуал народу хауса Маллам Аміну Кано писав у газеті «Gaskiya Ta fi Kwabo» («Правда дорожча за гроші»):

«Деякі іноземці вважають, що ми не можемо прогресувати, але вони забувають про те, що ще у далекому минулому було закладено підвалини нашої культури, у нас були створені незалежні держави, були закони, духовне життя, грошовий обіг, зовнішня торгівля, а наша мова здавна мала свою писемність». Народи, що населяють Африканський

континент, мають давню історію та культуру. На жаль, нині існує багато стереотипів стосовно Африки відносно її приреченості на вічну відсталість.

У давні часи на південь від Сахари існувало багато держав, деякі з них були імперіями, зокрема Гана, Малі, Сонгай, які послідовно змінювали одна одну. Нині існує багата спадщина колишніх імперій, у тому числі і культурна. Наприклад, в одному лише місті Тімбукту зберігається понад 30 тис. манускриптів, які дійшли до нашого часу. Вони були написані не тільки арабською, але й багатьма місцевими мовами. Існували держави і протодержавні утворення набагато південніше від Сахари, на території сучасної Ботсвани, Намібії, Анголи. Колоніалізм зламав поступову еволюцію цих державних утворень і спричинив цілу низку болісних проблем політико-економічного характеру, які позначились на подальшому розвитку цих держав. Зрештою, не лише європейці були причиною руйнування цих стародавніх державних утворень. Зокрема, найбільша і досить успішна імперія Сонгай, яка містилася на території сучасних Малі, Нігеру та інших суміжних держав, була зруйнована марокканцями задовго до появи європейців [1,4].

Хотілось підкреслити також і такий факт, як довільність розділення територій мешкання народів, зокрема і великих народів, внаслідок колоніалізму. На великих територіях протягом тривалого історичного часу

автохтонні народи континенту формували свій культурний простір, розвивали політико-економічні відносини, які відразу були змінені штучно. Багато народів, а також єдиних етнічних груп, стали розділеними внаслідок територіальних кордонів між різними державами. Зокрема, народ *хауса* був розділений між Нігерією та Нігером, а народ Ботсвани – *тсвана* частково проживає на території сучасної Ботсвани, а значна кількість представників цього народу проживає нині у сусідній державі – Південноафриканській республіці, і його мова є там однією з державних. Відповідні штучні поділи призвели до розмитості громадянської ідентичності. Як відзначають дослідники: «Людина ідентифікує себе, перш за все, як частину певного етносу, племені, клану або релігійної спільноти, а громадянином певної держави вона ідентифікує себе лишень після того, як відбулась її ідентифікація за першими ознаками. Протягом останніх десятиліть ситуація на континенті почала змінюватись» [2,8].

Європейські колоніалісти, які розділили практично увесь континент за своїми інтересами, мали різні стилі управління. Англійці зберігали так зване непряме управління, залишаючи місцеву верхівку при владі; французи, як правило, переходили до прямого управління; для португальців був характерним найбрутальніший стиль керівництва. Внаслідок цього колишні португальські колонії зараз мають найбільше проблем. Англійське непряме управління призвело до того, що на півночі Нігерії є десятки султанатів, які мають далеко не «декоративну» владу, і вплив місцевих провідників там також не є символічним. Так, в Нігерії існує султанат Агадес, султан якого вирішує набагато більше питань, ніж центральна влада, яка насправді там існує лише номінально. Проблеми, що постають перед місцевими властями, мають глибинні причини, які сягають своїми коріннями у соціальне, культурне, етнічне, політико-економічне минуле народів. Зокрема, існування секти Боко Харам, котра спочатку зародилася серед представників народу *канурі*, має теж своїм підґрунтям культурно-релігійні шари життя народів Африки.

У політичному житті народів Африки демократичні процеси найчастіше ускладнюються і зводяться до формальних атрибутів тому, що вожді та інші авторитетні особи, що підтримують місцеві культури, просто наказують своїм послідовникам голосувати тільки за певних осіб. Таким чином, жодні спостереження не зафіксують ні одного порушення, але волевиявлення як таке залишається відсутнім. Тільки протягом останніх десятиліть на більшості територій континенту ситуація повільно починає змінюватись.

Потрібно також зазначити той факт, що якщо для європейських країн наявність усталених традицій державотворення є основою їх досягнень, то у випадку з Африкою на південь від Сахари спостерігаємо іншу ситуацію. Ті держави, де немає усталених традицій державотворення, зокрема Ботсвана, Намібія та деякі інші, стають більш успішними, коли починають будувати свої держави з «чистого аркуша».

З іншого боку, імперське минуле народів Африки, що проживають на південь від Сахари, заважає їм та не дає очікуваного поштовху для політико-економічного розвитку. Практично вся територія цього регіону була колонізована, окрім Ефіопії. Але в ній ми, навпаки, бачимо, що імперський спадок народу *амхара* не дозволив розвиватись планомірно і завдав великих збитків самим ефіопам, коли вони воювали в Сомалі, вели війну в Еритреї, яка зрештою таки відділилась. Розділ єдиного політичного утворення обмежив не багаті ресурси і зашкодив подальшому розвитку.

Після здобуття незалежності в країнах Африки відбулись події, які визначили розвиток регіону наперед. Зокрема це пов'язано із соціалістичними експериментами, діяльністю Радянського Союзу, який роздмухував там війни з метою приходу до влади своїх ставлеників, ейфорією політичних влад, яка виявилась хибною. Навіть такі видатні діячі як Кваме Нкрума, Леопольд Седар Сенгор (академік Французької академії наук, видатний поет, але це не завадило йому стати відомим диктатором, який багатьох інтелектуалів кидав за ґрати) не змогли уникнути деяких соціалістичних сентиментів [9, 7, 6].

Колишні метрополії, особливо в перші роки незалежності африканських держав, нав'язували нерівноправні договори про економічну співпрацю, не цуралась співпраці з диктаторами, навіть з найбільш одіозними, такими як Жан Бедель Бокасса в Центральноафриканській республіці, нинішній Теодор Обіанг Нгуема Мбасого в Екваторіальній Гвінеї, який 10 років тому оголосив себе «богом» і змушує людей поклонятись собі (на радіо регулярно відбуваються «богослужіння» його секти). Водночас це не заважає Західному світу співпрацювати з диктатором. Отже, подвійні стандарти є цілком прийнятними у політиці країн Заходу щодо африканських держав.

Ознаки неоколоніалізму, які спостерігаються в економічних відносинах між Заходом та Африкою, мають негативні наслідки як для перших, так і для останніх. Так, компанія «Арева» в Нігері, що займається видобутком уранової руди, в 60-і рр. підписала договір, який виявився не вигідним для країни і поставив її повністю в залежність від видобутку цього ресурсу. Коли у 80-і роки ціна на уранову руду впала, Нігер пережив своєрідний економічний колапс, і лише нині відбувається певна диверсифікація економіки країни.

Зрештою, зараз вже приходиться усвідомлення того, що неоколоніалізм є шкідливим не лише для африканців, але і для європейців. Потоки мігрантів, екстремізм, в основі яких передусім економічні фактори, мали й мають сьогодні свої наслідки для Європи і США. Наприклад, 2000 року у США було прийнято закон «Про економічне зростання і торговельні можливості у країнах Африки», згідно з яким 38 країн на південь від Сахари, що дотримуються низки вимог (головна із яких – верховенство права), мають певні преференції: зниження тарифів, або їх відсутність при експорті своєї продукції до США. Щороку торговельний оборот між США і африканськими країнами зростає на 6–7% [3, 5, 8].

Також слід зазначити такий фактор, як боротьба за ресурси між державами, а також між окремими кланами. Наприклад, у Демократичній Республіці Конго є великі поклади цінних металів та поліметалічних руд, деякі місцеві вожді і польові командири брали під контроль певну територію,

добували ресурси і експортували їх на Захід. Зараз це робити важче, а іноді й узагалі неможливо, бо запроваджено санкції і вимагається, щоб до країн потрапляли «чисті» продукти, тобто не із зон конфлікту, а із зон, що контролюються урядом.

Роль Індії та Китаю є беззаперечною. Також активізувались країни Перської затоки, Малайзія та Канада, зокрема в такому важливому регіоні, як Сахель. Це призвело до того, що країни, які колись потребували допомоги, зараз її більше не потребують. Деякі країни зараз розвиваються набагато успішніше, ніж Україна, а деякі, на кшталт Ботсвани, з самого початку взяли правильний вектор розвитку. Всесвітньовідоме агентство «Мудіс» прогнозує подвоєння розміру інвестицій в Африку протягом наступних двох років. Особливо сприятливий прогноз для Нігерії, Анголи, Кенії, Гани, Південноафриканської республіки [7, 9].

Потрібно зазначити, що дедалі частіше в Африці відбуваються випадки мирної передачі влади, спостерігаються демократизація, лібералізація суспільства. Зокрема, нещодавно в Нігерії президентом країни став Мухаммаду Бухарі в результаті демократичного процесу, а його попередник, Гудлак Джонсон, поступився владою, програвши вибори. Ще двадцять років тому таке уявити було неможливо. Подібні речі відбувались у Гвінеї та в інших країнах.

Вирішення конфліктів в Руанді та в інших державах призвело до прискореного зростання економіки. Потрібно сказати, що місцями виникають і нові конфлікти. Десятиліттями тривала війна у Судані, яка закінчилась відділенням Південного Судану, але вже через рік спалахнула війна в середині цієї держави. Зберігаються зони напруженості в Сомалі. Останнім часом наростає екстремізм в районі Сахелю. У Малі, Нігері, Мавританії, Буркіна-Фасо, Нігерії існують осередки екстремізму [8,1].

Велику роль відіграють екологічні проблеми: глобальне потепління, водні ресурси стають менш доступними на тлі зростання населення. На противагу цьому потрібно сказати про надактивний розвиток туризму, зокрема, зеленого туризму, початок масштабної боротьби за збереження дикої природи. Варто

згадати ім'я Вангорі Маатаї, нобелівської лауреатки із Кенії, завдяки її зусиллям було висаджено близько 30 млн дерев у зонах, де була активна вирубка лісу.

Говорячи про Африку потрібно брати до уваги певну умовність показників статистики, таких як ВВП, середній дохід. Зокрема, в Екваторіальній Гвінеї дуже хороший показник ВВП на душу населення, але 99% припадає на родину президента та його оточення. Подібне можна сказати про Габон, де понад сорок років правив Омар Бонго і закріпив у конституції за собою право на всі надра цієї країни. Зараз його син продовжує таку традицію. З іншого боку люди, які формально є безробітними, займаються підсобним господарством, дрібною торгівлею, і можуть жити досить непогано [3, 6, 8].

Загалом, відсутні прості рішення для розробки порад стосовно розвитку африканських країн. Вивчаючи цю тематику, потрібно брати до уваги усю складну сукупність фактів і робити висновки лише після ретельного їх аналізу. На завершення, хотів би підкреслити, що вивчення становлення африканських країн є важливим в Україні, зважаючи на проблеми державотворення в нашій країні та на перспективи співпраці з країнами африканського континенту.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА Й ЛІТЕРАТУРА:

1. Birmingham D. *The Decolonization of Africa* / David Birmingham. – London: first published by UCL (University College London), 1995. – 117 p.
2. Davidson B. *Modern Africa: A Social and Political History*, kind. ed./ Basil Davidson. – London: Routledge, 2014. – 312 p.
3. Falola T. *Key Events in African History: A Reference Guide* / Toyin Falola. – London: Greenwood Publishing Group, 2002. – 347 p.
4. Fauvelle F. *Histoire de l'Afrique du Sud* / François-Xavier Fauvelle. – Paris: Points, 2016. – 544 p.
5. Hargreaves J. *Decolonization in Africa* / John D. Hargreaves // *The International Journal of African Historical Studies*. – 1989. – Vol. 22. – N. 4. – P. 715-720.
6. Kieh G. *Zones of Conflict in Africa: Theories and Cases* / ed. by George Klay Kieh, Jr. and Ida Rousseau Mukenge. – Westport, CT: Praeger, 2002. – 174 p.
7. Meredith M. *The Fate of Africa: A History of the Continent since Independence* / Martin Meredith. – New York: Public Affairs™, a Member of Perseus Books Group, 2006. – 752 p.
8. Reid R. J. *A History of Modern Africa: 1800 to the Present*, 2nd ed. / Richard J. Reid. – London: Wiley-Blackwell, 2012. – 408 p.
9. Wallerstein I. *Africa: The Politics of Independence and Unity*, 1st ed. / Immanuel Wallerstein, – New York: Vintage Books, 1961. – 280 p.

НАМІБІЯ: УСПІХИ ТА ПРОБЛЕМИ У КОНТЕКСТІ ЗАГАЛЬНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ ПІСЛЯ ЗДОБУТТЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Останнім часом, Африка дедалі більше привертає до себе увагу решти світу у зв'язку зі значними економічними та політичними трансформаціями, які відбуваються на континенті. Однак, вивчення цих складних, важливих і багато в чому повчальних процесів в Україні, на жаль, не провадиться на належному рівні, хоча економічна співпраця нашої держави з африканськими країнами є дуже перспективною та важливою.

Слід зазначити, що незважаючи на помітний поступ у багатьох сферах, наразі в Африці існують лише поодинокі держави, котрі можна назвати по-справжньому успішними.

Є також декілька держав, котрі активно і планомірно просуваються на шляху до успішності, долаючи низку перешкод та досягаючи тих чи інших здобутків. Однією з таких держав є Намібія, котра межує з чи не найуспішнішою державою Африки, Ботсваною, та економічно потужною Південноафриканською Республікою. Протягом останніх років, країна привернула до себе увагу світового співтовариства у зв'язку з тим, що у 2014 р. провела перші на континенті повністю електронні загальні вибори, а у 2015 р. її колишній президент Хіфікепуньє Похамба отримав нагороду фонду Мо Ібрагіма за сприяння розвитку демократії.

Отже, яким є профіль Намібії, яких здобутків вона досягла та які проблеми чекають на вирішення? Намібія – це країна у Південно-Західній Африці, площа якої становить 825 418 квадратних кілометрів, а населення – 2 мільйони 400 тисяч жителів. Столиця – місто Віндхук з 320 тис. жителів. Більшу частину території Намібії займають пустелі та напівпустелі, меншу – савани та рідколісся. Зокрема, близько 20% території припадає на одну

з найбільш посушливих у світі пустель – пустелю Наміб [1]. Проте, природа країни є унікальною та навдивовижу різноманітною. У Намібії створено велику кількість заповідників, які приваблюють туристів зі всього світу, активно провадиться природоохоронна діяльність [5].

Необхідно згадати ту обставину, що Намібія отримала незалежність набагато пізніше майже всіх інших держав континенту – 21 березня 1990 року. Історія країни була сповненою трагізму та специфіки, що вплинуло на її подальший розвиток.

Португальці Д. Кан та Б. Діаш (80-ті роки XV ст.) були першими європейцями, які дісталися території сучасної Намібії, але, зважаючи на майже цілковиту відсутність зручних бухт та складні природні умови, колонізація тоді не відбулася. До другої половини XVIII ст. ці землі відвідувалися лише китобоями та мисливцями за тюльнями. На початку другої половини XIX ст. деякі місцеві народи перебували на стадії утворення ранньофеодальної держави. Йдеться про такі народи, як *овамбо*, *нама* та *гереро*. Зокрема, вождь племені *орлам* народу *нама* (за кордоном відомий також під назвою *готтентотів*) Йонкер Африкаанер, після того, як вивів плем'я з території підконтрольної *бурам*, заснував власну ставку поблизу сучасного Віндхука, створив регулярне двотисячне військо й узяв під контроль значний регіон. Заснована ним протодержава незабаром загинула від рук колонізаторів, як і протодержава народу *овамбо* та вождівство провідника *гереро* Самуеля Магареро [1, 3].

У 1884 році німецькі колонізатори проголосили свою владу над країною, долаючи запеклий спротив місцевого населення, вони оволоділи усією територією сучасної Намібії до 1907 року. До найбільших злочинів колонізаторів належить геноцид народу *гереро*, здійснений генералом фон Трота після придушення повстання 1904 – 1907 років. Понад рік генерал тримав блокаду *гереро*, які знайшли притулок у пустелі Омахехе, на окраїнах Калахарі. У результаті тисячі людей загинули від голоду та спеки, а тисячі інших загинули в боях [3].

Проте, аналізуючи період німецької окупації з позицій сучасності, слід зазначити, що вона мала й низку позитивних аспектів. Зокрема, саме тоді була закладена доволі розвинена транспортна інфраструктура Намібії (зараз, окрім розвиненої мережі залізниць та автошляхів, до неї належать 112 аеропортів), були побудовані впорядковані міста, з'явилися морські порти Уолфіш-Бей та Людериц, було започатковано видобування корисних копалин та розведення каракулевих овець (німецькі колоністи завезли близько 10 000 таких овець з Бухари, а зараз Намібія забезпечує понад половину світового виробництва каракулю), з'явилися освітні заклади, лікарні та преса.

У 1915 р. територія Намібії була окупована військами Південноафриканського Союзу (який згодом став Південноафриканською Республікою). Оскільки в ПАР при владі перебував режим апартеїду, посилювався визиск місцевого населення, расова сегрегація, а економічний розвиток було деформовано. Народи Намібії вели тривалу боротьбу за незалежність [3]. Після Другої світової війни, в Намібії почали з'являтися місцеві партії, провідною ж політичною силою стала СВАПО – Народна Організація Південно-Західної Африки – яка існує й досі й перебуває при владі з моменту здобуття країною незалежності. Серед її засновників були Тойво-я-Тойво та Сем Нуйома. Від початку, партія прийняла ідеологію соціалістичного спрямування, з цієї причини їй надавали допомогу країни колишнього соцтабору, зокрема, Радянський Союз та Куба. З 1966 року СВАПО вела партизанську війну проти окупаційних сил [7].

За часів панування режиму апартеїду в Намібії набула завершення тенденція паралельного розвитку двох типів господарювання: натурального господарства африканців та ринкової економіки, базованої на експорті сировини. Дихотомію вектора розвитку економіки не вдалося повністю подолати донині. Тоді ж білі поселенці отримали у свою власність найкращі землі сільськогосподарського призначення, а місцеві жителі були розселені у так званих «хоумлендах», які були, фактично, своєрідними резерваціями. Окупаційна влада намагалася всіляко розділяти населення Намібії за

національною ознакою, а сама країна стала сировинним придатком ПАР та ринком збуту для її товарів [1].

Слід сказати декілька слів про етнічний склад населення Намібії, адже це важливо для осмислення поточної ситуації в країні. Отже, африканське населення Намібії поділяється на дві великі групи: народи *банту* та *койсанські* народи, які мають расові відмінності. Найдавніше населення території сучасної Намібії – це *нама (готтентоти)* та *бушмени* (поділяються на племена *кунг, кхомані, нусан, сарва, ауні, ауен* та *зугхассі*) – вони живуть на цій землі принаймні протягом останніх трьох тисяч років. Такий народ, як гірські *дамара*, є продуктом змішання *гереро* та *нама*; за мовою він належить до *койсанських* народів, а за зовнішнім виглядом до *банту, дамара* – це найбільш чорношкірий народ в Африці. Така етнічно-соціальна група населення, як *рехоботи* (рехоботські бастарди) є продуктом змішання білих чоловіків та жінок-готтентоток. Соціальне становище та освітній рівень *рехоботів* в часи апартеїду були помітно кращими, ніж у інших народів. Рідною мовою для них є, здебільшого, *африкаанс*.

Найбільшим народом Намібії є *овамбо*, майже 50% населення, а його мова *ошівамбо* – особливо діалект *ндонга* – найпоширенішою мовою в країні. *Овамбо*, котрі як і *гереро* з'явилися на території Намібії у XVIII ст., головним чином, населяють північ Намібії (та поділяються на племена *квангарі, куанама, окафіма, омбаланту, онганджеро, онгуангу, укуалуті, швале, мунда* та *онданга*). Близькими до *овамбо* є народи *йсен, гереро* та *хімба*. А в регіоні смуги Капріві, окрім інших, проживає народ *лозі*, більша частина якого живе в сусідній Замбії.

У Намібії збереглися значні громади німців (35 000), африканерів (104 000), англо-африканців та мулатів. Останнім часом стає помітною присутність китайців.

За ініціативою СВАПО, державною мовою стала англійська, яка зараз є обов'язковою для вивчення у школах. Поширені також мови *африкаанс, німецька, ошівамбо* та *гереро*. Місцеві мови, здебільшого, мають писемність.

Намібія належить до країн багатих на природні ресурси. Зокрема, в Намібії є великі запаси алмазів, а 98% їх мають ювелірну цінність. Видобуваються й інші дорогоцінні та напівдорогоцінні камені: турмалін, аквамарин, агат, топаз. В Омаруру та Рехоботі є родовища золота. Намібія має великі поклади уранових руд, міді та олова – в районі Цумеб – Хрутфонтейн – Отаві. А в районі Абенаба знаходиться одне з найбільших у світі родовищ ванадієвих руд. Є поклади залізних, бериллових та літієвих руд, а також марганцю (Очіваронго). З 1972 р. відбувається експорт вольфраму. На експорт також ідуть свинець та цинк. Здебільшого, Намібія експортує власне сировину та концентрати, виробництво ж готової продукції з них, з високою доданою вартістю, практично відсутнє, хоча уряд намагається змінити ситуацію (у рамках зусиль уряду було відкрито фабрику з обробки алмазів «Наджем»). Прибережні води Намібії багаті на рибу, в країні існує розвинена рибопереробна промисловість, розвивається і харчова промисловість загалом, а низка її продуктів йде на експорт, зокрема і в Європу. Проте Намібія бідна на енергетичні ресурси і змушена імпортувати енергоносії [2, 4].

Коли Намібія здобула незалежність, і першим президентом країни став керівник СВАПО Сем Нуйома, його уряд почав впроваджувати політику національного примирення, було оголошено загальну амністію учасникам збройного протистояння, незалежно від того, на чийому боці вони воювали. Що важливо, сформований СВАПО уряд, незважаючи на соціалістичні погляди лідерів, вдався до зважених економічних та соціальних кроків, зробивши в цілому правильні висновки з помилок тих африканських країн, які раніше займалися соціалістичними експериментами. Ще в 1990 році, було ухвалено надзвичайно важливий документ – ліберальний акт про іноземні інвестиції, який давав гарантії проти націоналізації, гарантував свободу використання власного капіталу й прибутків, конвертованість валюти й справедливий розгляд суперечок у суді. Це одразу ж призвело до позитивних наслідків для економіки країни, покращивши інвестиційний клімат у ній. Наразі в Намібії існують

великі державні компанії, на кшталт Air Namibia, Transnamib, NamPost, але вони потребують постійних дотацій з бюджету для нормальної роботи.

Придатна для обробки земля становить трохи більше 1% території Намібії, але в сільському господарстві зайнято близько половини працездатного населення, здебільшого йдеться про підсобні господарства та скотарство. У країні є близько 4000 комерційних ферм, абсолютна більшість з яких належить білим, вони займають понад половину придатної для ведення сільського господарства землі. З кінця 1990-х уряд почав земельну реформу, до фінансування якої долучилися Німеччина та Великобританія. Що важливо, на відміну від Зімбабве, в Намібії не відбулося насильної експропріації земель у білих з метою перерозподілу серед чорношкірих громадян. Незважаючи на привабливість таких кроків з точки зору популізму, уряд утримався від поспішних кроків, усвідомлюючи їхню згубність для сільського господарства.

ВВП Намібії становить 17,79 млрд доларів, а показник на душу населення – 8200 доларів, що перевищує аналогічний показник для України. Зростання економіки становить 4,4% річно. Але тут слід згадати про умовність такого показника, як середній дохід на душу населення. Адже розподіл ВВП в Намібії відбувається вкрай нерівномірно, тож індекс Джіні, який свідчить саме про такий параметр, як рівномірність розподілу та майнова нерівність, є одним з найгірших у світі. Близько третини населення живе за межею бідності – менше ніж на 1 долар на день, ще близько 50% живуть менше ніж на два долари на день. Високим є рівень безробіття – близько 27%, а медіанний вік населення становить 21,2 роки [6].

Цікаво звернути увагу на розподіл ВВП за секторами. На відміну від більшості африканських країн, на сільське господарство припадає скромна частка – 9,5%, на видобувну промисловість – 12,4%, на виробництво товарів – 15,4%, а на сферу послуг – понад 60% (за цим показником, Намібія наближається до розвинених країн). Проте, 47% зайнятих працюють у сфері сільського господарства, 33% - у сфері надання послуг, 20% - у промисловості. За рейтингом Easy of Doing Business, Намібія посідає 88-е місце. На туризм

припадає 14,5% ВВП, у цій сфері працює 18,2% зайнятого населення. Протягом останніх років активно розвивається екотуризм [6].

Експорт складає 2,04 млрд доларів, а імпорт – 2,35 млрд доларів. Тобто, торгівельний баланс, хоча й негативний, не є критично розхитаним. Доходи бюджету становлять 1,945 млрд доларів, а витрати – 2,039 млрд доларів, таким чином дефіцит бюджету є незначним. Державний борг становить 28% ВВП, що є відносно прийнятним на фоні інших країн не тільки Африки, а й світу.

До негативних аспектів та викликів слід зарахувати колосальну залежність Намібії від імпорту споживчих товарів з ПАР – близько 90% усього імпорту надходить саме звідти, хоча до ПАР йде трохи більше третини експорту. При цьому, країна імпортує близько половини споживаного продовольства. Намібія належить до Південноафриканського Митного Союзу, до якого входять також ПАР, Ботсвана, Лесото й Свазіленд. У межах цієї організації відсутні будь-які мита на продукцію, що вироблені на території країн-членів. У цьому полягає одна із головних проблем для розвитку обробної промисловості в Намібії, оскільки вона видається не конкурентоздатною на фоні засилля дешевих імпортованих товарів із ПАР [3].

Зате країна досягла помітних успіхів на шляху утвердження демократії та забезпечення прав людини. З моменту здобуття незалежності, в Намібії здійснюється передача влади й регулярно проводяться вибори усіх рівнів. За Конституцією, президент може перебувати на посаді не більше двох термінів, тому перший президент, Сем Нуйома, який досі живий і бере активну участь у громадській діяльності, пішов з посади та передав владу Хіфікепуньє Похамбі, а той, у 2015 році, передав повноваження нинішньому президентові Хаге Гейнгобу [7]. В Намібії є опозиція і діє низка партій, а за рівнем свободи преси вона займає 21 місце в рейтингу, ділячи його з Канадою. Після здобуття незалежності в Намібії був лише один конфлікт – відносно нетривалий та з малою кількістю жертв, а саме – спроба сепаратистського заколоту в районі смуги Капріві, який вчинила Армія Звільнення Капріві на чолі з Муйонго Мішаке. Заколотники, які належали до народу *лозі*, хотіли домогтися

незалежності регіону і утворення там держави Ітенге зі столицею в Катіма-Муліло, але урядові війська швидко придушили заколот і з 2002 року Капріві оголошено безпечним для туризму регіоном, безпечною є і решта території Намібії. Загалом, слід зазначити, що хоча провідну роль у політичному житті країни відіграють представники народу *овамбо* (та частково *гереро*), представники інших національностей не зазнають дискримінації [4].

Рівень освіти в Намібії також є доволі високим. Шкільна освіта безплатна й обов'язкова, уряд виділяє на інтенсивні реформи в галузі освіти 8% ВВП, в країні діє 2 університети. Галузь охорони здоров'я перебуває у прийнятному стані згідно зі стандартами ВООЗ, але середня тривалість життя становить лише 52,2 роки, це один з найнижчих у світі показників. Великою проблемою є й та обставина, що 13,1% населення уражено ВІЛ/СНІД, хоча протягом останнього часу ситуація починає покращуватися [8].

Намібії вдалося досягти певних успіхів і у сферах культури й науки. Усьому світу відомі імена Джозефа Дієсхо (Diescho), автора першого намібійського роману «Народження сонця» (1988) та роману «Стривожені води», а також відомого політичного аналітика – Нешані Андреас (1964 – 2011), письменниці, яка змальовувала роль жінки в традиційному суспільстві (роман «Фіолетовий пурпур Ошанту»), інтелектуала й аналітика Альфредо Тхіурімо Хенгарі та Хелао Схітйувете, командира часів війни за незалежність та автора цікавих мемуарів. Знають у світі й ім'я Гледіс Каріріруе Кахака, відомої вченої-біохіміка рослин й славетного математика Гюнтера Хеймбека.

Особливо ж відомим у світі є національний герой Намібії та вождь *гереро* Хосеа Комамбумбі Кутако (1870 – 1970), який зумів суттєво вплинути на ООН, щоб та посприяла досягненню країною незалежності, сприяв освіті та культурному розвитку свого народу, поширював писемність мовою *гереро* та боровся за рівність усіх громадян перед законом. Його пам'ять вшановують в Намібії на рівні створеного одразу ж після здобуття незалежності Інституту національної пам'яті, а його прах знаходиться в Національному Пантеоні – біля Арки Героїв.

Отже, Намібія, перебуваючи у складних умовах на момент здобуття незалежності, змогла досягнути низки успіхів. Незважаючи на серйозні проблеми, економіка демонструє стійкий розвиток, а у царині політичного життя країна домоглася справді видатних результатів на фоні інших держав континенту. Поглиблений аналіз розвитку Намібії після здобуття незалежності видається корисним і потрібним у контексті глобальних трансформаційних процесів. Також, слід нагадати, що Україна та Намібія встановили дипломатичні відносини на рівні послів за сумісництвом ще у 1992 році, а розвиток торгівельних відносин між нашими державами має значні перспективи, зважаючи зокрема й на ту обставину, що Намібія намагається домогтися диверсифікації імпорту, а Україна прагне вийти зі своєю продукцією на нові ринки, шукаючи заміну російському ринку в контексті агресії Росії проти України. Тому розвиток відносин між Україною та Намібією має великий потенціал та може бути рівноправним і взаємовигідним.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА Й ЛІТЕРАТУРА:

1. Улановская И.А. Намибия / Ирина Аркадьевна Улановская. – Москва: Мысль, 1983. – 112 с.
2. Humavindu M. Key Sectors of the Namibian Economy / M. Humavindu, J. Stage. // Journal of Economic Structures. – 2013. – N. 2.
3. Mwakikagile G. Namibia: Conquest to Independence: Formation of a Nation / Godfrey Mwakikagile. – Dar es Salaam: New Africa Press, 2015. – 340 с.
4. Christiansen T. Assessing Namibia's performance two decades after independence [Електронний ресурс] / Thomas Christiansen // Journal of Namibian Studies. – 2012. – Vol. 11. – P. 29-61 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://www.uni-giessen.de/fbz/fb07/_fachgebiete/geographie/bereiche/geoinfor/dateien/Part-2_Final_Print_Versio.
5. Namibia's Draft Fourth National Report to the United Nations Convention on Biological Diversity (UNCBD) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.cbd.int/doc/world/na/na-nr-04-en.pdf>.
6. Namibian Economy 2016. CIA WORLD FACTBOOK [Електронний ресурс] .– Режим доступу до ресурсу: http://www.theodora.com/wfbcurrent/namibia/namibia_economy.html.
7. SWAPO party official website [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.swapoparty.org>.
8. The Namibia AIDS Response progress report 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.unaids.org/sites/default/files/country/documents/NAM_narrative_report_2015.pdf.

РОЗДІЛ ІІІ

УКРАЇНА – КРАЇНИ СУБСАХАРСЬКОЇ АФРИКИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОСИН

УДК 327+339.923(477+6)

Оганов А. Т.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ АФРИКАНСЬКОГО КОНТИНЕНТУ

Перш за все, необхідно зазначити, що проведення наукової конференції з африканської проблематики та видання її матеріалів мають непересічне значення, оскільки Африці приділяється недостатньо уваги в українських ЗМІ, а також у науково-дослідницьких центрах та інститутах.

Разом з цим, варто відзначити, що останнім часом Африканський континент став впливовим гравцем у світових міжнародних відносинах. Передусім, це відбувається завдяки економічному зростанню континенту, увазі світової громадськості та міжнародних організацій до внутрішньої політики і проблеми прав людини в країнах регіону. Підкреслимо, що в зазначеному контексті відзначаються позитивні тенденції та зрушення.

У тому числі, наукові дослідження (були проведені американськими вченими) показують перспективи зростання розвіданих запасів енергоресурсів в Африці. Так, протягом останнього часу розвідані запаси нафти на континенті зросли на 120 %, газу – на 140 %, значно збільшилися іноземні інвестиції у регіон. Важливим фактором розвитку споживання в Африці стане фактор народонаселення тому, що в 2015 – 2050 рр. воно зростатиме найбільшими темпами за всю історію розвитку африканського континенту і у 2050 р. досягне позначки 2,4 млрд чол. Це важлива тенденція, яку слід враховувати.

У той же час варто додати, що економічний ринок залишатиметься вразливим до певних кризових чинників. Це тероризм, незаконний обіг зброї,

поширення вірусів тяжких захворювань, стагнація якості медичних послуг, нелегальна міграція, злочинність і кіберзлочинність, небезпечні кліматичні зміни тощо.

Принагідно відзначимо й позитивні явища. Так, Всесвітня туристична організація відзначає швидкі темпи зростання туризму в регіоні, який за своїми обсягами посідає друге місце в світі, причому зацікавленість і популярність африканського туризму зростають.

Серед іншого, необхідно нагадати інтеграційні процеси на континенті. Регіональні об'єднання існують на Сході, Заході і Півдні Африки. 2015 року укладено практично панафриканську угоду про Тристоронню зону вільної торгівлі. Африка прагне розвиватися, а її країни намагатимуться приєднатися до нових глобальних і міжрегіональних інтеграційних структур.

Україна зацікавлена у співпраці з Африкою на південь від Сахари. Загалом згадаю, що на африканському континенті діють 11 дипломатичних установ України. Крім цього, наші почесні консульства діють в Гвінеї, Кот д'Івуарі, Демократичній Республіці Конго. Коли до українських дипломатичних установ звертаються місцеві громадяни, українські спеціалісти належним чином їх консультують та допомагають у вирішенні різних питань.

Наша присутність дозволяє розвивати військово-технічне співробітництво. МЗС України докладає зусиль до розвитку політичного діалогу з Африкою. Згадаємо, що протягом останніх двох років активізувалися українсько-африканські політичні контакти як на багатосторонньому, так і двосторонньому рівні. Зокрема, Дакар (Сенегал) 2015 р. відвідав міністр закордонних справ України П.А.Клімкін, який взяв участь в роботі форуму Міжнародної організації франкофонії. Того ж 2015 р. відбулися українсько-марокканські політичні консультації, а у квітні 2016 р. – українсько-єгипетські політичні консультації. У травні 2016 р. заступник міністра закордонних справ України відвідав Нігерію, де було проведено українсько-нігерійські політичні консультації.

Також підкреслимо, що протягом 2015 р. загальний обсяг товарообігу України з Африкою досяг позначки 4,4 млрд дол. Причому ми маємо солідне позитивне сальдо, адже український експорт на африканські ринки становить 3,8 млрд дол. (за даними Державної служби статистики України).

У країнах Африки служать українські миротворці, зокрема це стосується Ліберії, Кот д'Івуару, Демократичної Республіки Конго, Судану, Південного Судану. Україна використовувала і продовжує використовувати свій статус непостійного члена Ради Безпеки ООН з метою закріплення позитивних результатів у розвитку відносин з африканськими країнами.

Розвиваються наші контакти у галузі освіти та культури – тут ми можемо спиратися на африканських студентів і випускників українських вищих навчальних закладів (ВНЗ). Вони мають можливість вивчати українську культуру, опановувати українську мову, створювати і поширювати позитивний імідж нашої держави у своїх країнах. Досі є можливість спиратися на випускників українських ВНЗ (ще за радянських часів), які подекуди обіймають високі посади у себе на батьківщині. Ми прагнемо вести з нашими африканськими випускниками і неформальні діалоги, це стосується неурядових організацій, товариств дружби, які покликані зміцнювати різнобічні зв'язки між Україною і африканськими країнами.

Підсумовуючи, необхідно підкреслити, що Африка була і буде у сфері зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних інтересів України. Хоча варто визнати, що згадка про Африку часом відсутня у багатьох офіційних документах.

МЗС України висловлює велику подяку Відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» за науково-аналітичні матеріали, які наші дипломати періодично отримують. Ці наукові дослідження активно використовуються співробітниками МЗС у процесі розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо розвитку відносин з африканськими країнами.

**АФРИКА В КОНТЕКСТЕ ПРОШЛОГО, НАСТОЯЩЕГО И БУДУЩЕГО:
ПЕРСПЕКТИВЫ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ С УКРАИНОЙ**

Африка является континентом, на котором расположены 54 государства, более чем 65% его жителей моложе 20 лет. Континент, который считается колыбелью человечества, источником множества природных ресурсов и человеческого потенциала, продолжает оставаться на сегодняшний день самым отсталым по показателям среднего дохода на душу населения.

Судьба заставила этот континент преодолеть хаотический путь развития : пройти через работорговлю, которая в свое время забрала самые лучшие силы населения; колонизацию – с самыми худшими ее проявлениями, последствия которых до сих пор преследуют народы разных стран; различные государственные перевороты и гражданские войны; всевозможные болезни, происхождение некоторых из них остается до сих пор невыясненным, и прочие недуги. Но сегодня сознание людей этого континента пробуждается, и они начинают управлять своей судьбой.

Радикальные позитивные изменения наблюдаются в разных уголках Африканского континента. Особенно они заметны среди молодого поколения, которое благодаря освоению высоких технологий, информации и коммуникации стимулирует развитие своих стран. Открываются новые горизонты, появляется всё больше и больше молодых инициативных и креативных людей, которые ведут за собой, развивают более зрелые и менее подвижные (но сознающие необходимость перемен) старшие поколения жителей континента. Утверждается тенденция принятия серьезных решений и ответственности в молодом возрасте. Деятельность молодежи дает основание рассчитывать на более динамичный темп развития экономики. Благодаря этому фактору, а также ряду других управленческих, экономических и социально-

культурных мер руководителей африканских стран, отставание континента постепенно сокращается.

Африка на сегодня представляет собой огромную инвестиционную платформу, где все или почти все сферы народного хозяйства нуждаются в развитии: строительство и производство строительных материалов, машиностроение, сельскохозяйственные технологии, производство удобрений, строительство гидроэлектростанций, авиастроение, медицина, образование и т.д. Вместе с тем, Африка обладает огромными запасами природных ресурсов, полезных ископаемых, что вызывает огромный интерес к континенту со стороны мировых лидеров экономического и политического развития.

Украина – сравнительно молодое государство, представляющее для ряда африканских стран огромный интерес. Отношения Украины со многими государствами Африки берут свое начало со времен Советского Союза. Ещё будучи в составе СССР, Украина сыграла большую роль в подготовке квалифицированных кадров для молодых африканских государств, получивших независимость. Множество украинских специалистов оказывали значительное содействие в создании и развитии важнейших промышленных и сельскохозяйственных объектов, научно-исследовательских центров, учреждений в области образования и подготовки кадров во многих странах Африканского континента.

В 90-е годы прошлого столетия, после распада СССР и достижения Украиной независимости, началось формирование новых украинско-африканских отношений, в основу которых были положены принципы равноправия, взаимовыгодного сотрудничества и нормы международного права.

Вместе с тем, Украина не унаследовала созданную ранее при Советском Союзе инфраструктуру для продолжения торгово-экономических и научно-технических связей с африканскими странами, ей пришлось многое создать заново, в зависимости от дипломатической, политической и экономической целесообразности. Стоит отметить, что создание только одного

дипломатического представительства требует значительных финансовых вложений, которыми не всегда располагает молодое государство, в частности Украина, поэтому она представлена на Африканском континенте не достаточно широко.

Вместе с тем, определенное развитие получили торгово-экономические связи. Представленные ниже таблицы дают возможность проанализировать структуру и особенности торговли (экспорт-импорт) между Украиной и Африкой в последние годы.

Табл. 1

Главные статьи украинского экспорта в страны Африки

КОД ТОВАРА	ПОДГРУППА ТОВАРА	ТЫС. ДОЛЛ. США	%
402	Молоко и молокопродукты	213	0,04
1 001	Пшеница	6975	1.26
1 003	Ячмень	+7630	1.37
1 206	Семена подсолнечника	10373	1,87
1 512	Масло и др.	16601	2,99
2814	Аммиак	17353	3,13
7202	Ферросплавы	7679	1,38
7207	Полуфабрикаты из железа и нелегированной стали	72160	13 ,00
7208	Прокат плоский из железа и нелегированной стали	36675	6,61
7209	Прокат плоский из железа и нелегированной стали	46202	8,32
7213	Прутки горячекатаные	11509	2,07
7214	Прутки прочие из железа и нелегированной стали	17274	3,11
7216	Углы, фасонные и специальные	14453	2.60

7224	Сталь легированная и в слитках	64062	11.54
7228	Прутки из легированной стали	124544	22.43
8802	Летательные аппараты (вертолеты)	13889	2.50

Табл. 2

Главные статьи украинского импорта из стран Африки

КОД ТОВАРА	ПОДГРУППА ТОВАРА	ТЫС. ДОЛЛ. США	%
803	Бананы	34	0.03
901	Кофе	2024	1.75
1006	Рис	+3479	3.00
1202	Арахис	+1160	1.00
1801	Какао-бобы	16990	14.67
1803	Какао-паста	1 364	1.18
1804	Какао-масло	+2234	1.93
2401	Табачное сырье; табачные отходы	13373	11.54
2602	Руды и концентраты марганцевые	2498	2.16
2606	Руды и концентраты алюминиевые	57905	49,98

Украинская продукция – конкурентоспособна на африканском рынке, но продукты не поступают на рынок сами по себе, даже если они очень нужны и необходимы. Законы рынка и международной торговли таковы, что требуют для выхода на любой рынок, кроме качества товаров и услуг, больших государственных и негосударственных усилий.

Африка является огромным привлекательным рынком как для Украины, так и для многих заинтересованных стран мира. На сегодня и в перспективе актуальным для большинства африканских стран является развитие двусторонних и многосторонних, региональных (внутриконтинентальных) и межрегиональных (межконтинентальных) взаимовыгодных торговых отношений. Кроме того, необходимо иметь в виду, что представители США, многих стран Запада и Востока используют различные современные технологии, конкурируют между собой за сферы влияния в Африке и завоевание перспективного африканского рынка.

Есть все основания полагать, что украинско-африканские торгово-экономические отношения могут успешно развиваться в будущем. Однако украинское государство не должно спокойно наблюдать, каким образом другие активные субъекты международных отношений успешно завоевывают этот перспективный рынок. Несмотря на временные экономические, политические и социально-культурные трудности, Украине нужно проявить большую заинтересованность и активность в укреплении своей позиции на Африканском континенте, принимая во внимание изложенное выше.

Общественная (неправительственная) организация «Африканский Совет в Украине» предпринимает значительные усилия в этом направлении и является своеобразным «соединительным мостиком» между Украиной и Африкой, напрямую способствуя укреплению украинских позиций на рынках Африки и африканских – в Украине.

СУБСАХАРСЬКА АФРИКА В ХХІ СТ. НОВІ РИНКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ

Субсахарська (або Чорна Африка) в силу низки чинників перетворюється сьогодні на один з найперспективніших ринків збуту для українських товарів.

По-перше, країни Субсахарської Африки (ССА) уже тривалий час демонструють найвищі темпи зростання населення, від яких суттєво відстає місцеве виробництво низки продовольчих та інших товарів. За оцінками ООН, сукупна чисельність населення регіону наблизилася до 1 млрд. жителів, що не набагато менше, ніж у Китаї чи Індії, й удвічі більше, ніж у країнах ЄС чи Північної Америки. А до 2050 р. воно має

подвоїтися. Приріст населення цих держав Чорної Африки здатен забезпечити необхідний попит на українські продовольчі товари, виробництво яких очікувано зростатиме в найближчі десятиліття.

По-друге, збільшення чисельності жителів відбувається за одночасної швидкої урбанізації — випереджаючого зростання населення міст, особливо великих портових і столичних агломерацій. У Субсахарській Африці вже налічується понад півсотні агломерацій, у яких проживає більше ніж 1 млн осіб. Деякі з них є значно більшими за будь-які в Європі, поступаючись лише деяким мегаполісам Азії та Америки. Великі агломерації Субсахарської Африки, населення яких стрімко зростає, створюють велику частину попиту на продовольство за рахунок імпорту

По-третє, африканцям є чим розплачуватися за дедалі більший імпорт товарів, зокрема й продовольчих. Адже темпи економічного зростання в Субсахарській Африці стабільно випереджають швидкість приросту населення. Щорічне підвищення ВВП країн ССА останнім часом у середньому становить 4–5%. При цьому в низці переважно менш розвинених країн воно сягає 7–10% і більше. Наприклад, в Ефіопії – від 8,5 до 11,5%, Танзанії та Мозамбіку – понад 7%, а у Кенії – майже 7%.

За даними МВФ, номінальний ВВП країн Чорної Африки в 2015 р. дорівнював €1,33 трлн проти €0,72 трлн у 2008 р. А криза 2008 – 2009 рр., від якої досі не може оговтатися Україна, у країнах ССА проявилася тимчасовим гальмуванням темпів зростання з понад 7,5% до 4%, але спаду не відбулося. У 2015 р. реальний ВВП країн ССА був вищим на 39%, аніж у 2008 р., а в регіонального лідера економічного зростання (Ефіопії)— майже вдвічі, аніж у 2008 р.

Тож, навіть попри стрімкі темпи збільшення кількості африканців, вони все одно стають із кожним роком дедалі платоспроможними. У середньому в регіоні ВВП за паритетом купівельної спроможності (ПКС) на особу зріс із \$2,5 тис. у 2005 р. до \$3,06 тис. у 2009 р. та до \$3,8 тис. у 2015 р. (для порівняння: в Україні цей показник у 2015 р. дорівнював \$8 тис.). За оцінками фахівців, до 2050 р. валовий національний продукт Чорної Африки може збільшитися щонайменше у 5 – 7 разів (незважаючи на перераховані вище проблеми). Для нас є важливим, що за такої ситуації місцеві африканські жителі потребують дедалі більшої необхідності у закупівлі дефіцитних товарів із-зовні. У 2015 р. імпорт товарів країнами Субсахарської Африки подолав позначку €300 млрд (для порівняння: РФ, ринок якої для України поступово закривається, у той самий час імпортувала товарів лише на €164 млрд). При цьому тільки €40 – 45 млрд – це закупівлі в країнах інших регіонів Африки, а основна частина імпортується з-за меж континенту.

Водночас за середніми показниками криються суттєві відмінності між різними країнами регіону. Особливості та специфіка цих явищ полягає у тому, що імпорт до порівняно заможних країн регіону росте повільно, то до бідніших – стрімко зростає (на 40 – 50% щороку). І відбувається це значною мірою за рахунок продовольства та споживчих товарів.

Нарешті, переважно невисокі доходи більшості населення країн ССА призводять до того, що лєвова частка їхніх витрат припадає на недорогі продовольчі товари, у виробництві яких Україна має великі конкурентні переваги над іншими іноземними постачальниками.

Попри потужний потенціал Чорної Африки, наразі присутність українських постачальників там мізерна. Навіть коли порівнювати з африканськими (арабськими) країнами на північ від Сахари. До останніх у 2015 р. було поставлено українських товарів на €2,8 млрд, і цей показник виявився на 3/4 більшим, аніж п'ять років тому (€1,6 млрд у 2010 р). А от відносно Субсахарської Африки він лишився фактично на тому самому рівні й становив тільки €0,64 млрд. Основними статтями українського експорту до ССА, як і раніше, є прокат зі сталі (на €262,9 млн), напівфабрикати з неї (€31 млн) та пшениця (€180 млн), на які припадає майже 3/4 всього вивозу до цих країн. Водночас за останні кілька років помітні зміни: українські виробники значно зменшили поставки металопрокату й особливо мінеральних добрив – колись одного з основних товарів нашого експорту до країн Чорної Африки.

Основними споживачами української продукції є чотири країни на північному сході регіону (вказані обсяги імпорту в кожену із них): Ефіопія (€125 млн у 2015 р.), Джибуті (€53,9 млн), Кенія (€45 млн) та Південний Судан (€20,1 млн). Проте й ці обсяги не відповідають потенціалу названих країн і можуть бути в разі збільшені. Ситуація з присутністю українських товарів на ринках двох найбільших економік Субсахарської Африки наступна: Нігерія (€108,3 млн) та ПАР (€49,2 млн.). Окрім вказаних країн, постійними споживачами української продукції залишаються західноафриканські Сенегал (€47,9 млн), Гана (з \$37,5 млн) та Кот-д'Івуар (€21,4 млн), які й далі купують чимало українського металопрокату. А завдяки значним поставкам пшениці підвищилася присутність української продукції на ринку Мавританії (€21,2 млн).

За останні роки зниження цін та конкурентоспроможності на світовому ринку певної української продукції (металургія, міндобрива, тощо) призвели до падіння поставок до країн Чорної Африки, переважно в районі Гвінейської затоки. Втрата місцевих ринків металопрокату на користь китайським постачальникам є наслідком зниження конкурентоспроможності застарілих українських металургійних підприємств (а в КНР у той самий час створювалися сучасні потужності). Відновити, а тим більше збільшити, присутність на цьому

ринку вже не вдасться. Втрата ринку міндобрив також є закономірним наслідком подорожчання газу для українських підприємств. Але є всі можливості не лише компенсувати означені втрати, а й у разі збільшити експорт до регіону за рахунок низки «нових» і потенційно конкурентоспроможних українських товарів.

Насамперед ідеться про зерно. Очікуване в середньостроковій перспективі зростання його виробництва в Україні до 100 – 120 млн т й щонайменше подвоєння експорту потребуватимуть нових містких ринків. І регіон ССА з його стрімким зростанням попиту може стати тут ключовим. Тим більше, що його нинішній потенціал використовується мінімально.

У 2015 р. країни Субсахарської Африки придбали лише пшениці на €3,7 млрд, зокрема Нігерія — на €0,98 млрд, ПАР — на €0,43 млрд, Ефіопія — на €0,39 млрд, Кенія — €0,25 млрд., Танзанія — на €0,16 млрд, Мозамбік — на €0,13 млрд. Однак експорт української пшениці туди становив лише 0,78 млн т (€0,18 млрд), переважно до ПАР, Кенії, Ефіопії, Мозамбіку, Джибуті, Мавританії, Намібії і Танзанії. Таким чином, українська пшениця становила менш як 5% африканського імпорту. До того ж її, по-суті, не було на ринку найбільшого імпортера – Нігерії.

Попри нині незначну присутність на ринках Африканського регіону, зростають обсяги поставок і розширюється географія імпорту української кукурудзи, хоча наразі її обсяги є, так би мовити, пробними. Так, у 2015 р. було експортовано 16,5 тис. т кукурудзи (на €2 млн) до Кот-д'Івуару й 2 тис. т (на €0,25 млн) до Анголи, а за перші чотири місяці 2016 року — 37,5 тис. т (на €5,1 млн) до ПАР і Камеруну.

Країни ССА є великим імпортером м'яса птиці — ще одного виду української продукції, яка має високу конкурентоспроможність і потенціал нарощування експорту з України. У 2015 р. її було завезено до регіону на €1,33 млрд. Найбільшими імпортерами були Південна Африка (€330 млн), а також Бенін, Ангола, Конго, Гана (на €100 – 200 млн кожна). Основну частку цієї продукції постачають країни ЄС (близько 58% імпорту ПАР, понад 76%

Беніну). Наразі експорт української курятини до країн ССА хоч і стрімко зростає, але все ще має вкрай незначні обсяги: 8,3 млн кг (на €7,9 млн) за 2015 р. і 6,3 млн кг (на €5 млн) за перші чотири місяці 2016 р. З одного боку, це приблизно стільки само, як до Йорданії, яка в 100 разів менше від Чорної Африки. З другого – уже зараз до Субсахарської Африки збувається м'яса птиці лише у 1,5 рази менше, ніж до ЄС (9,1 млн кг за чотири місяці 2016 р.), хоч середня ціна майже вдвічі нижча (відповідно €0,76/кг проти €1,8/ кг).

При цьому відрив від ЄС, поставки до якого обмежені квотами, швидко зменшується. Тож можна очікувати, що вже незабаром спочатку за фізичними обсягами (у кілограмах), а потім і за виторгом від продажу українського м'яса птиці ринок Чорної Африки стане для України більшим, аніж ЄС. Врешті, це закономірно: у ССА проживає принаймні удвічі більше споживачів, для яких привабливим є саме дешеве м'ясо птиці на фоні дефіциту власного виробництва. Африканський ринок має також чималі перспективи як компенсація втраченого російського ринку свинини, якому поки що не знайдено альтернативи. На відміну від м'яса птиці її не купують в арабських державах, а країни ССА у 2015 р. імпортували загалом на €245 млн (для порівняння: обсяги поставок української свинини до РФ перед ембарго становили €47,5 млн. у 2015 р.). Тож ідеться про досить місткий ринок, який до того ж має перспективу зростання. Основними покупцями тут є країни на півдні континенту: Ангола (€72,1 млн), ПАР (€66,9 млн), Конго (€18,4 млн), ДР Конго (€15,8 млн), Габон (€13,2 млн) і Намібія (€8,2 млн)

Подальше просування на африканський ринок здатне сповна компенсувати Україні втрати від ембарго на відповідну продукцію з боку РФ. До речі, Посольство України в ПАР звернулося з пропозицією про налагодження туди експорту української свинини. Як з м'ясом птиці, 40% імпорту Анголи та понад 80% ПАР і Конго займають постачальники з ЄС, із якими українські цілком можуть конкурувати за важливим для регіону ціновим параметром. Країни ССА є значним імпортером молочної продукції. У 2015 р. вони імпортували на €1,1 млрд згущених молока та вершків (Нігерія — на €295

млн, Ангола — на €85 млн, Сомалі, Кот-д'Івуар, Маврикій, Камерун, Гана, Сенегал — на €40 – 60 млн кожна). Однак на сьогодні частка України на цьому ринку становить менш як 0,5% (€4,7 млн) і в рази чи навіть десятки разів поступається частці Польщі, значно віддаленої Малайзії та навіть Саудівської Аравії, яка не має широкого власного виробництва ані молока, ані цукру. Країни Чорної Африки також імпортують сири на €183 млн. З огляду на невисокі доходи місцевих мешканців може виявитися перспективним постачання сюди з України недорогих сирних продуктів, які донедавна збувалися лише в пострадянських країнах і експорт яких дуже постраждав від обмежень з боку РФ. Перспективним є нарощування експорту на ринок Чорної Африки й низки інших продовольчих товарів з України. Вони постачаються до різних країн регіону вже й сьогодні, хоча переважно в незначних обсягах.

Перспективним сегментом українського експорту до країн ССА є фармацевтичний. З одного боку, регіон є великим імпортером ліків, обсяги закупівель яких стрімко зростають (€6,9 млрд у 2015 р. проти €4,1 млрд у 2011р.). Найбільше їх завозять Південна Африка (€1,5 млрд), Нігерія (€0,8 млрд), Ефіопія (€0,5 млрд), Кенія (€0,4 млрд), а також Уганда, Танзанія, Мозамбік, Гана та ДР Конго (кожна на €0,2 – 0,3 млрд). З другого – Україна вже зараз є значним експортером фасованих медпрепаратів (на €126 млн), чимало з яких спрямовується до країн зі схожим до африканського кліматом – Узбекистан (€33,6 млн), Бразилія (€5 млн), В'єтнам (€4,2 млн), Таджикистан (€2,3 млн), Туркменистан (€1,5 млн).

Уже зараз регіон є одним із основних ринків збуту нашої авіапродукції. У 2015 р. до Африки експортували українських літальних апаратів та їхніх запчастин на €28,3 млн (переважно до Південного Судану, Уганди, Конго та Ліберії). Утім, це менш як 1% імпорту регіону у 2015 р., який становив €4,2 млрд. Ще на €4,3 млн продано українських двигунів до них (ДР Конго, Екваторіальна Гвінея, Ангола, ЦАР, Південний Судан та Уганда). 2016 року поставки останніх забезпечили вітчизняним постачальникам €2,6 млн лише за перші чотири місяці. Однак це також усе ще менш як 1% імпорту

турбодвигунів країнами Субсахарської Африки, який у 2015 р. сягнув €1,18 млрд. На понад €20 млн торік було продано до країн ССА різноманітних українських електричних машин та обладнання, зокрема, радарів (переважно до Ефіопії, а також до Чаду, ДР Конго, Південного Судану та ПАР).

У 2015 р. країни Субсахарської Африки придбали на €1,55 млрд тракторів і на €4,9 млрд вантажівок. Проте, на відміну від Єгипту (куди відповідної продукції з України постачається щороку на десятки мільйонів євро) український експорт до країн ССА обмежився символічними обсягами: до Ефіопії та Конго у 2015 р. було продано на €0,45 млн. тракторів, до Анголи – на €1 млн. різних сільськогосподарських машин та обладнання. А поставки вантажівок узагалі не здійснювалися протягом 2015 р. (їх було продано лише 2014 р. на €2 млн до Нігерії та на кількасот тисяч до Анголи й Ефіопії). Незначні обсяги й вузька географія на тлі того, що Ефіопія 2015 р. імпортувала їх на €955 млн., ПАР – на €710 млн, Кенія – на €374 млн, Намібія – на €323 млн, Мозамбік – на €293 млн, Нігерія – на €267 млн з інших країн світу.

Найрізноманітніша українська техніка (перш за все продукція машинобудування) здатна знайти свого покупця в Африканському регіоні. Наприклад, торік до Нігерії та Ефіопії продали на €7,2 млн української спецтехніки, до Гвінеї — на €0,66 млн саморозвантажувальних вагонів, туди ж, а також до Мавританії та Танзанії реалізували на понад €0,73 млн комплектуючих і запчастин до вагонів, до Конго – автобурових. За перші чотири місяці 2016 р. до Ефіопії на €1,8 млн поставили українських двигунів внутрішнього згоряння.

Таким чином, країни Субсахарської Африки можуть стати важливим напрямом експорту низки видів готової продукції українського машинобудування. За для успіху цієї справи і подальшого розвитку українсько-африканського торгівельно-економічного співробітництва українському бізнесу доведеться активніше просувати власний товар і забезпечувати його сервісний супровід, а Українській державі – підтримувати його страховими та кредитними заходами.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АФРИКАНІСТИКИ В УКРАЇНІ (КОРОТКИЙ ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД)

Сучасний світ характеризується не тільки тісною взаємодією та взаємозалежністю, а й значною нерівністю розвитку сучасної цивілізації. Поряд із загальним проголошенням гуманістичних ідеалів та закликами до гармонізації міжнародних відносин незаперечним фактом є те, що суб'єкти цих відносин по-різному ставляться до напрямів, форм і змісту світових змін, виходячи з власних культурно-цивілізаційних засад та соціально-економічних завдань.

У цьому складному процесі країни Африки становлять суттєву і впливову складову світової системи, оскільки тут проживає значна частина населення планети, що обтяжена низкою складних економічних, демографічних, соціокультурних проблем, проте водночас Африка є скарбницею культурних, релігійних та історичних надбань людства. Доля світу значною мірою залежатиме від успішності вирішення гострих проблем країн Африки і від характеру їх пристосування до сучасних тенденцій розвитку, що не можливо без урахування історичного минулого і культурно-цивілізаційних особливостей африканського соціуму.

У даній статті представлена перша спроба автора здійснити короткий огляд досягнень української історіографії і вкладу науковців та фахівців України у дослідження минулого і сьогодення країн Африки.

По-перше необхідно відмітити, що українські розробки та наукові дослідження з африканської проблематики беруть свій початок із радянських часів та досліджень того періоду, коли Україна була частиною Радянського Союзу, в якому особливе місце відводилось даному регіону як у контексті

політико-економічних зв'язків, так і наукових досліджень та розробок (включаючи науково-аналітичні матеріали).

Відмітимо, що Інститут Африки Академії Наук СРСР з 1959 року основними напрямками своєї діяльності визнавав наступні: комплексне вивчення економічних і соціально-політичних проблем африканських країн, відносини СРСР з незалежними африканськими державами, місце Африки у світі, боротьба проти апартеїду та расизму, національно-визвольний рух на континенті, соціальна структура африканських країн, місце і роль африканських культур у світовому розвитку, проблеми культурного будівництва на континенті.

Зрозумілим є той факт, що до цих напрямів і робіт доцільно виробити певний критичний підхід. Він стосується й добротних, ґрунтовних українських досліджень цього періоду і зумовлюється суттєвою ідеологічною зацікавленістю та кон'юнктурно-політичною підпорядкованістю, у яких доводилось в той час працювати українським науковцям, у тому числі таким, як Р. М. Бродський, В. К. Гура, М. Д. Несук, А. А. Озадовський, Я. Г. Плясун та інші.

Радянська африканістика 80-х років і вже дещо інша українська африканістика 90-х років минулого сторіччя – це періоди постійної корекції, пошуку та освоєння нових методів та горизонтів наукових досліджень. У другому періоді (із початку 90-х років) відбувається різке згортання заідеологізованих кон'юнктурних студій. Після розвалу біполярної системи відбувалась докорінна перебудова шляхів і закономірностей світового розвитку, що змушує нове покоління українських фахівців, як і їх іноземних колег, шукати відповіді на нові виклики часу.

Профіль досліджень українських авторів охоплював широкий діапазон питань, починаючи із вивчення загальноісторичної еволюції африканських спільнот в стародавні та нові часи до новітнього часу. Усі праці, що створювалися з історії країн Африки науковцями в Україні можна умовно розділити на кілька груп: 1) праці, присвячені доколоніальному, колоніальному та постколоніальному періодам, 2) роботи із проблем розвитку окремих країн;

країнознавчі дослідження, 3) вивчення місцевих конфліктів, 4) дослідження українсько-африканських зв'язків, 5) загальні праці з історії країн Азії та Африки.

Колоніальним періодом історії Африки займалися такі українські дослідники як С. М. Луценко [1], В. В. Долід [2], О. М. Тавшунський [3]. Вони досліджували політику іноземних держав щодо Африки – німецьку, британську та бельгійську колоніальну політику в африканському регіоні кінця XIX – початку XX ст.

Відомий український вчений – В. К. Гура вивчав проблеми розвитку африканських країн в постколоніальний період, мав країнознавчі дослідження, зокрема, присвячені Марокко. Кандидатська дисертація В. К. Гури безпосередньо стосувалась соціально-політичного розвитку цієї країни в 1956 – 1975 роках. Профіль його досліджень досить широкий, він також досліджував українсько-африканські зв'язки, процеси економічного піднесення країн Субсахарської Африки, аналізував основні чинники накопичення ними господарського потенціалу в контексті глобальних процесів сучасності, перспективи і сфери розвитку взаємовигідного співробітництва між державами регіону і Україною [4].

Значний внесок у становлення та розвиток африканістики в Україні зробила ще одна відома українська дослідниця – К. О. Княздвірська (К. О. Юрченко). Вона вивчала та аналізувала у своїх працях проблеми відносин України та країн Африки, розглядала ресурсний потенціал країн Африки в енергетичній сфері, зокрема наявність нафто- та газових родовищ; шляхи використання цих ресурсів розвинутими державами, а також потенціальні можливості нашої держави на африканському континенті. Вона також має напрацювання з питань африканської інтеграції та демократизації африканського суспільства [5].

Проблеми Субсахарської Африки в постколоніальний період досліджував ще один український фахівець – В. В. Буренков. Він аналізував визначальні умови формування державно-політичних систем в країнах Африки, їх еволюцію і становлення в контексті здобуття державами незалежності.

В.В. Буренков досліджував також процеси економічного піднесення та політичної еволюції країн субсахарського регіону [6].

Західносахарський конфлікт вивчала український історик – О. В. Бікла (О. В. Тур). Її публікації присвячені історіографії проблеми, геополітичним особливостям Західної Сахари. Вона досліджувала й участь інших країн в даному конфлікті, зокрема, Сполучених Штатів Америки. Окрім того О. В. Бікла вивчала українсько-магрибські зв'язки [7].

В українській історіографії у галузі африканістики є країнознавчі дослідження. Вже вище зазначалась робота В. К. Гури із вивчення проблем Марокко. Також слід сказати про дослідження відомим в Україні сходознавцем М. Д. Несуком такої африканської країни, як Зімбабве [8], а також іншими українськими фахівцями: Ю. А. Косенком – Ботсвани [9], С. В. Гладченко – Тунісу [10].

Варто зазначити, що українська історіографія в галузі африканістики має доволі тривалу історію і на сьогоднішній день нараховує цілу низку праць, що торкаються різних аспектів політичного, економічного та культурного життя країн Африки на різних етапах їх історичного розвитку. Однак, цей науковий напрям досліджень тільки формується в Україні й проходить у своєму розвитку не найкращі часи у силу ряду важливих об'єктивних та суб'єктивних обставин та умов.

Слід зазначити, що за останні десятиліття із африканської тематики захищено небагато дисертацій (у десятки разів менше, ніж, наприклад, з історії європейських країн). На особливу увагу заслуговують наступні дисертаційні роботи, що були підготовлені та захищені в Україні. Перш за все звернемося до дисертації К. О. Юрченко (К. О. Княздвірської) «Інтеграційні процеси в Африці: фактори, рівні, спрямованості та закономірності розвитку (1960 – 2005 рр.)» [12]. У цьому дослідженні автор розкриває значення Організації африканської єдності (ОАЄ), створеної в 1963 році як континентальної організації африканських держав, та її наступника з 2001 року – Африканського союзу (АС). Актуальність цієї теми зумовлюється унікальним значенням ОАЄ – АС

для постколоніальної еволюції країн і народів континенту як об'єднуючої, мобілізуючої та організуючої сили (континентальний «рух в незалежність»), що започаткувала процеси продуктивної субрегіональної та трансрегіональної економічної, політичної та культурної інтеграції; як надійного поборника прав африканських держав на міжнародній арені; як ефективного і коректного архітектора розбудови міждержавних африканських зв'язків та головного фактора усунення проблем розвитку країн континенту.

Наукове та практичне значення одержаних у дисертаційному дослідженні К. О. Юрченко результатів полягає: у всебічному, комплексному, критичному висвітленні явища африканської інтеграції та її складових, витоків, етапів розвитку, цілей, завдань, рушійних сил; в створенні цілісної картини перебігу інтеграційних процесів на Африканському континенті; в розкритті їх концептуальних засад та аспектів практичного розгортання; в розширенні уявлень про шляхи, критерії та стандарти інтеграційних процесів в сучасному світі.

В. В. Буренков у своїй дисертації «Еволюція політичних систем Субсахарської Африки в постколоніальний період» [13] вперше ставить питання про штучність державного розподілу Субсахарської Африки та чужорідну основу політичних систем африканських спільнот, що були їм нав'язані в процесі деколонізації як результат змови метрополій з більшістю лідерів африканських національно-визвольних рухів. Досліджено спробу ретрадиціоналізації політичних систем держав регіону в 1970-х роках, що була перервана всебічним економічним колапсом господарських систем Субсахарської Африки. Автор розкриває концепцію створення збалансованих гібридних політичних моделей держав континенту з другої половини 1980-х років і показує чинники їх життєздатності та параметри функціонування.

У цьому дослідженні виокремлено відмінності й особливості розповсюдження процесів становлення демократичних систем африканських країн в 1960-х і в 1990-х роках. Поглиблено обґрунтування неефективності імперативної імплантації євроатлантичної системи демократії на

соціокультурний фундамент Субсахарської Африки (без урахування політичних традицій, запитів і вимог місцевого автохтонного суспільства). Набуло подальшого розвитку розкриття оригінальних інтерпретацій реального характеру політичних процесів і стану політичних систем в африканських країнах без утопічних євроцентристських ідейно-політичних нашарувань 1960 – 1980 років про «соціалістичну» чи «капіталістичну» орієнтацію або всеосяжну життєздатність республіканського устрою чи парламентської системи.

Дисертація С. В. Гладченко «Гендерний аспект модернізації туніського суспільства» [10], в якій досліджено модернізацію туніського суспільства в контексті гендерного питання з моменту початку цієї модернізації у 1900-х роках до початку XXI століття. Представлено періодизацію жіночого руху в Тунісі в період новітньої історії. Проаналізовано історію впливу політико-правових реформ туніського уряду на зміну гендерної ситуації в суспільстві. Відображено специфіку гендерних уявлень та практик туніського суспільства в історичній ретроспективі. Визначено ступінь впливу французького колоніального режиму на модернізацію туніського суспільства у гендерному контексті. Подано аналіз специфіки гендерних відносин в ісламському суспільстві.

Гендерні питання піднімаються і в дисертаційній роботі О. С. Ліщинської «Діяльність ООН у сфері захисту прав жінок у країнах Близького Сходу та Магрибу (1975 – 1995 рр.)» [14]. Автор показала діяльність урядів арабських країн Близького Сходу та Магрибу на шляху вирішення питання статусу жінки-мусульманки у 1975 – 1995 роках. У роботі доведено, що для закріплення на міжнародному (а потім і національному) законодавчому рівні положення щодо встановлення гендерної рівності, ООН було розроблено низку міжнародних нормативно-правових актів, які стали основою цього процесу.

Окрім цього О. С. Ліщинською введено низку джерел в обіг української історичної науки – це доповіді арабських країн стосовно змін у становищі жінок; у дисертації також розглянуто дії, впроваджені у країнах Близького Сходу і Магрибу впродовж 1975 – 1995 років, в межах захисту прав жінок і

досягнення гендерної рівності; досліджено особливості взаємодії ООН із національними урядами з 1975 по 1995 рік у сфері надання арабським жінкам прав і свобод, установлених міжнародними конвенційними нормами; зроблено спробу визначити основні чинники, що перешкоджали перетворенням у сфері захисту прав мусульманок та досягненню гендерної рівності в країнах Близького Сходу та Магрибу у досліджуваній період. Аналізуючи джерела із цієї теми, окремо слід відзначити публікації О. С. Ліщинської щодо програми «Десятиліття жінки ООН» в країнах Близького Сходу і Магрибу у 1975 – 1995 роках та особливостей її реалізації [11].

Дисертаційне дослідження О. В. Бікли «Трансформація західносахарського національного питання у 1956 – 1991 рр.» [15] присвячено аналізу західносахарської проблеми, яка полягає у політизації процесу розвитку марокканської нації та сахарського етносу в постколоніальному історичному просторі. У дисертації сформульовано концепцію про те, що західносахарське питання за формою здебільшого виникло як етнополітичне; воно співвідносилось із проблемою відтворення контуру своєрідного сахарського етносу та марокканської, мавританської й алжирської націй набагато більше, ніж із факторами іншого порядку – економічними, соціальними, політичними, хоча останні також мали велике значення у виникненні західносахарської проблеми. Остання аналізується як явище, що має геополітичні чинники, історично розвивалася та функціонувала в умовах кризи і конфлікту на фоні деколонізаційних і неокolonіальних процесів.

Значний інтерес представляє кандидатська дисертація В. В. Долід «Трансваальська криза в оцінці британського політикуму та суспільства (1895 – 1896 рр.)» [16], яка розкриває проблему англо-німецьких відносин, що виникли у зв'язку з Трансваальською кризою 1895 – 1896 років, та висвітлює взаємовплив британської урядової політики та суспільної думки з цієї проблеми. Крім того, науковий інтерес представляє аналіз англійської преси, яка була не лише джерелом інформації (чи дезінформації), але й засобом тиску

зацікавлених в експансії впливових британських кіл на уряд та громадську думку своєї країни.

У дослідженні С. М. Луценко «Німецькі колоніальні співтовариства в Африці: формування і повсякденне життя» [1] уперше в українській історіографії здійснено дослідження німецьких колоніальних співтовариств, які виникли в африканських колоніях Німеччини наприкінці XIX століття. Визначено основні чинники, які сприяли трансформуванню переселенських поселень в своєрідні колоніальні співтовариства з власною системою цінностей. Висвітлено особливості господарського розвитку, суспільного та культурного життя цих співтовариств. З'ясовано вплив на життя переселенців законодавчої системи, що була розроблена метрополією та колоніальною адміністрацією. Проаналізовано соціальну структуру німецьких спільнот в Африці, відображено становище різних соціальних груп переселенців всередині колоніальних співтовариств. Зроблено спробу виявлення позитивних і негативних наслідків міжцивілізаційного діалогу німецьких колоністів та африканців.

Науковий інтерес викликає й дисертація О. М. Тавшунського «Бельгія та колоніальний поділ Африки (1876 – 1918 рр.)» [17] – це перша в Україні робота, де комплексно вивчена участь Бельгії у поділі Центральної Африки. Зокрема, автор вперше розглядає питання історії Бельгійського Конго після 1908 року, що дало можливість по-новому оцінити зміни в бельгійській колонії, зокрема, визначити специфіку бельгійського колоніалізму й розкрити суть феномену «приватної» колонії, проаналізувати вплив світової громадської думки на зміну бельгійської колоніальної політики, дослідити хід військових дій у Центральній Африці в роки Першої світової війни і її вплив на Бельгійське Конго. Дослідник запропонував уточнення до періодизації історії бельгійського колоніалізму в новий час і ввів у науковий обіг нові архівні матеріали.

Це далеко не повний перелік наукових досліджень з проблем африканістики в Україні, а тільки короткий огляд тих, що, на наш погляд, викликають найбільший науковий інтерес. Безсумнівним є той факт, що

Африканський континент, особливо країни Субсахарської Африки, потребують більш детального та глибокого вивчення з боку істориків, політологів, економістів, соціологів, культурологів та інших вчених. Це завдання видається надзвичайно актуальним та своєчасним, беручи до уваги стратегічну мету України у напрямку розбудови економічних, науково-технічних, культурних та інших зв'язків із таким перспективним регіоном світового розвитку як Африка.

Виходячи із цього можна зробити висновок, що питання підготовки кваліфікованих українських фахівців-африканістів є надзвичайно актуальним у контексті поширення та вдосконалення вивчення в Україні проблем всесвітньої історії. Гостро назріла проблема розробки комплексних наукових досліджень, присвячених широкому колу недосліджених тем, присвячених Африці, а також надзвичайно актуальним є завдання розробки та аналізу комплексу питань, пов'язаних із українсько-африканськими відносинами, роллю та значенням африканського континенту для сучасної України.

Важливу традицію підготовки, написання та видання комплексних наукових робіт із африканістики (дисертаційних досліджень, монографій, збірників наукових статей) необхідно продовжити та розвивати найближчим часом. Дуже хотілось би сподіватися, що даний збірник наукових статей, присвячених різним аспектам розвитку країн Субсахарської Африки, внесе певну лепту на шляху розбудови цього важливого наукового напрямку в Україні.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА Й ЛІТЕРАТУРА:

1. Луценко С. М. Німецькі колоніальні співтовариства в Африці: формування і повсякденне життя (1884 – 1918 рр.): автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.02; Національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2015. – 28 с.

2. Долід В. В. Відображення англо-німецького протистояння на півдні Африки на сторінках європейської преси // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – 2008. – № 5 (61) вересень – жовтень. – С.14-19; Долід В. В. Ставлення англійських лібералів до колоніальної політики консерваторів у Південній Африці в середині 90-х рр. XIX ст. // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – 2008, № 6 (62) листопад – грудень. – С. 97-101; Долід В. В. Трансваальська криза 1895 – 1896 рр. та громадська думка Великої Британії // Вісник Київського міжнародного університету. Серія «Міжнародні відносини». – 2008, Вип. 7. – С.143-156; Долід В. В. Вплив Британської Південно-Африканської привілейованої компанії на традиційні суспільства Південної Африки кінця XIX століття // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії:

Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих дослідників, аспірантів, здобувачів, магістрів: Інститут історії України НАН України, Рівненський державний гуманітарний університет. – Рівне, 2008. – С.98-101; Долід В. В. Британські колоніальні володіння на півдні Африки (сер. 90-х рр. XIX ст.) // Вісник Київського міжнародного університету. Серія “Міжнародні відносини”. – 2009. – Вип.8. – С.188-202. Долід В. В. Колоніальна політика Великої Британії кін. XIX – поч. XX ст. у сучасній українській і російській історіографії // Історичний журнал. Наукове громадсько-політичне видання. – 2009. – № 6. – С.100-106; Долід В. В. Позиція англійських консерваторів щодо трансваальських подій 1895 – 1896 рр. // Історичний журнал. Наукове громадсько-політичне видання. – 2009, № 1. – С.47-53;

3. Tavshunskyy O. M. The factor of public opinion in history of the Congo Free State (CFS) // Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – Вип.3. – Р. 177-181; Тавшунский О. М. Генри Стэнли и Эдвард Морель: к вопросу о смене поколений в истории Независимого государства Конго // Шевченківська весна. Історія. – К.: СПД Цимбаленко Є.С., 2008. – Вип. VI. – Ч. 2. – Т. 2. – С.158-160; Тавшунський О. М. Американський аспект в історії Незалежної держави Конго // Збірник наукових праць. Серія «Історія та географія» / ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – Харків: Планета-Прінт, 2008. – С.58-59; Тавшунский О. М. Вооруженные силы Независимого государства Конго (НГК) // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. – Вип 12. – С.100-106; Тавшунський О. М. Про створення приватної колонії розміром із пів-Європи (колоніальна політика Бельгії в другій половині XIX ст.) // Сходознавство. – Київ: Інститут Сходознавства ім. А. Кримського НАН України, 2009. – № 45 – 46. – С.127-133; Тавшунский О. М. Дипломатия Леопольда II накануне Берлинской конференции 1884-1885 гг. // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – № 908: Сер. Історія. – Вип. 42. – С. 227-236; Тавшунский О. М. Неправительственный этап борьбы за реформы в Конго (1890 – 1904 гг.) // Белгородский диалог. – Белгород: БГУ, 2010. – С. 81-85.

4. Гура В. К. Социально-политическое развитие Марокко (1956 – 1975 гг.): дис. канд. истор. наук № 07.00.03; Институт истории АН УССР, 1976. – 209 с.; Гура В. К. Солідарність Марокко з боротьбою інших арабських народів проти ізраїльської агресії // Український історичний журнал. – 1977, № 6. – С. 114-117; Гура В. К. Проблемы и пути развития освободившихся стран Африки. – К: Наукова думка, 1981. – 192 с. (у співавт.); Гура В. К. Африка: інтеграційна складова перебудови засад соціально-економічного розвитку // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. – К., 2004, Вип. 26. – С. 3-16; Гура В. К. Політичні процеси, державний устрій та суспільний прогрес у країнах Субсахарської Африки: проблеми і перспективи продуктивної сумісності // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. – К., 2004, Вип. 30. – С.38-74; Гура В. К. Культурний фактор і соціально-економічний прогрес: порівняльний аналіз розвитку країн Азії і Африки у другій половині XX ст. // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. – К., 2007, Вип. 38. – С.3-54; Гура В. К. Субсахарська Африка в XXI ст.: чинники господарського прогресу і перспективи співпраці з Україною // Гілея. К., 2014, Вип. 84. – С.124-129.

5. Юрченко К. О. Інтеграційні процеси в Африці як чинник уніфікації підходів африканських країн до завдань постколоніальної розбудови // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. – К., 2007, Вип. 38. – С.54-78; Княздвірська К. О. Енергоресурси країн Африки в контексті запитів України // Економіка України. – К., 2009, № 3. – С. 73-79; Княздвірська К. О. Вплив ідейно-політичної спадщини панафриканського національно-визвольного руху на організаційне оформлення єдності незалежних африканських держав // Актуальні проблеми всесвітньої історії: аксіологічні та культурно-історичні засади державотворення: Збірник наукових праць / ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». – К., 2013. – С.362-371; Княздвірська К. О. Природні ресурси як джерело конфліктів у Субсахарській Африці // Актуальні проблеми всесвітньої історії: конфлікти як складова міжнародних відносин: Збірник наукових праць / Державна установа «Інститут

всесвітньої історії НАН України». – К., 2014. – С. 255-264; Княздвірська К. О. Проблеми демократизації в країнах Субсахарської Африки основні чинники та наслідки // Сучасні європейські культурно-історичні цінності в контексті викликів глобалізації: Кол. моногр. / керів. автор. кол. і наук. ред. д. і. н., проф. А. І. Кудряченко, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». – К., 2014. – С. 241-158; Княздвірська К. О. Субсахарська Африка: соціально-економічний прогрес як фактор зміцнення суспільно-політичної стабільності африканських держав на початку ХХІ ст. // Глобальна периферія в ХХІ ст. : засади, закономірності та умови цивілізаційного ренесансу: Збірник наукових праць / ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»; редкол.: В. К. Гура та ін. – К., 2014. – С.173-201; Княздвірська К. О. Розвиток і становлення африканської інтелігенції: концептуальний підхід // Цивілізаційні чинники світобудови: джерела походження, потенціал взаємодії та виміри конструктивізму (країни Азії та Африки): Збірник наукових праць / НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»; редкол.: В. О. Швед, О. І. Лукаш, Н. Д. Городня та ін. – К., 2015. – С.170-181; Княздвірська К. О. Демократія та економічна модернізація: шляхи взаємодії в країнах Субсахарської Африки // «Третя хвиля» демократизації на теренах Євразії: досвід новітньої історії та виклики сучасності: Збірник наукових праць / ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» – К., 2015. – С. 520-528.

6. Буренков В. В. Демократичні системи країн Субсахарської Африки в контексті досвіду постколоніального розвитку 1960 – 1980-х років // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. Вип. 37 / Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К., 2006. – С. 14-29; Буренков В. В. Процеси демократизації суспільно-політичного життя країн Субсахарської Африки: проблеми і перспективи // Дослід. світ. політики : Збірник наукових праць. Вип. 38 / Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К, 2007. – С.78-93; Буренков В. В. Визначальні ознаки, тенденції і закономірності генезису політичних режимів країн Субсахарської Африки в 1960 – 1980-х рр. // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. Вип. 39. // Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К., 2007. – С.167-184; Буренков В. В. До питання про джерела державно-політичного устрою країн Субсахарської Африки в контексті процесу деколонізації // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. Вип. 40 // Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К, 2007. – С.11-28; Буренков В. В. Політичні системи країн Субсахарської Африки: гібридні типи стабільності // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. Вип.42. // Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К, 2008. – С.192-218; Буренков В. В. Субсахарська Африка: політика, економіка, розвиток у контексті закликів ХХІ ст. // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. Вип. 3 (56) // Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К., 2011. – С.11-22; Буренков В. В. Субсахарська Африка: фактори прогресу в контексті глобальних трансформацій сучасності // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. Вип. 2 (63) // Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К. 2013. – С. 243-252.

7. Тур Е. В. Українсько-магрибские связи на современном этапе // Східна Європа та світове співтовариство: історія і сучасність. – Донецьк. – 1996. – С.69-71. Тур Е. В. Українсько-магрибские связи на современном этапе // Африка в меняющемся мире. –Москва. – Тезисы докладов VII всероссийской конференции африканистов. – Вып. I. –Москва. – 1997. – С.223-228; Бикла Е. В. Геополитические особенности Западной Сахары // Історичні та політологічні дослідження. – № 2 (4). – Донецьк. – 2000. – С.165-173; Бікла О. В. Участь Сполучених Штатів у західносахарському конфлікті // Схід. – № 4 (35). – Донецьк. – 2000. – С.55-59; Бікла О. В. Головні проблеми “пісочного” конфлікту // Схід. – № 5 (36). – Донецьк. – 2000. – С. 64-68; Бікла О. В. Історіографія проблеми Західної Сахари // Схід. – № 5 (42). – Донецьк. – 2001. – С. 77 – 83; Бікла О. В. Західносахарська проблема: два світи – два табори // V сходовознавчі читання А. Кримського. – Тези доповідей міжнародної наукової конференції. – К. – 2001. – С. 145-146; Бікла О. В. Структурний аналіз поведінки політичної

еліти в західносахарському конфлікті // Наука. Релігія. Суспільство. – № 3. – Донецьк. – 2005. – С.12-27.

8. Несук М. Д. Народ Зімбабве в боротьбі за свободу // Український історичний журнал, 1975, № 2. – С. 89-97; Несук Н. Д. Проблемы и пути развития освободившихся стран Африки. – К.: Наукова думка, 1981. – 192 с. (у співав.); Несук Н. Д. Противоположность политики государств-членов СЭВ и «общего рынка» по отношению к развитию освободившихся стран Африки (кон. 60-х – 70-е гг.): дис... канд. ист. наук: 07.00.03; Институт истории АН УССР. – К., 1978. – 201 с.

9. Косенко Ю. А. Ботсвана: фактор успішності // Цивілізаційні чинники світобудови: джерела походження, потенціал взаємодії та виміри конструктивізму (країни Азії та Африки): Збірник наукових праць / НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»; редкол.: В. О. Швед, О. І. Лукаш, Н. Д. Городня та ін. – К., 2015. – С.191-196.

10. Гладченко С. В. Гендерний аспект модернізації туніського суспільства: автореф. дис. ... канд. істор. наук : 07.00.02; Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2012. – 16 с.

11. Ліщинська О. С. ООН: початок всесвітнього діалогу за гендерну рівність // Історичні і політологічні дослідження: зб. ст. Т.1. / Гол. ред. П. В. Добров. – Донецьк, 2007. – №3/4 (33/34). – С.410-414; Лищинская О. С. Программа «Десятилетие женщины ООН» в странах Ближнего Востока и Магриба (1975 – 1985 гг.) // Наука. Релігія. Суспільство: зб. ст. / Гол. ред. А. І. Шевченко. – Донецьк, 2008. – №3. – С.35-39; Лищинская О. С. Анализ реализации найробийских стратегий ООН в странах Магриба в период с 1985 по 1995 г. // Історичні і політологічні дослідження: зб. ст. / Гол. ред. П. В. Добров. – Донецьк, 2008. – №1– 2 (37-38). – С. 420-425; Ліщинська О. С. Висвітлення питання щодо діяльності ООН у сфері захисту прав жінок в країнах Близького Сходу і Магрибу (1975 – 1995) в історіографії // Stosowane naukowe opracowania – 2010: materialy IV międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, 27 lipca – 05 sierpnia 2010 roku. Vol. 4. – Przemysł, 2010. – P. 86-92.

12. Юрченко К. О. (Княздвірська К. О.) Інтеграційні процеси в Африці: фактори, рівні, спрямованості та закономірності розвитку (1960 – 2005 рр.): автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04; НАН України, Інститут світової економіки і міжнародних відносин. – К., 2006. – 17 с.

13. Буренков В. В. Еволюція політичних систем Субсахарської Африки в постколоніальний період: автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.04; НАН України, Інститут світової економіки і міжнародних відносин. – К., 2013. – 17 с.

14. Ліщинська О. С. Діяльність ООН у сфері захисту прав жінок у країнах Близького Сходу та Магрибу (1975 – 1995 рр.): автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.02; Донецький національний університет. – Донецьк, 2011. – 20 с.

15. Бікла О. В. Трансформація західносахарського національного питання у 1956 – 1991 рр.: дис... канд. істор. наук: 07.00.02; Донецький національний університет. – Донецьк, 2006. – 295 с.

16. Долід В. В. Трансваальська криза в оцінці британського політикуму та суспільства (1895 – 1896 рр.): автореферат дис. ... канд. істор. наук : 07.00.02; НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 2010. – 20 с.

17. Тавшунський О. М. Бельгія та колоніальний поділ Африки (1876 – 1918 рр.): автореферат дис. ... канд. істор. наук : 07.00.02; Харківській національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2015. – 28 с.

Фотоматеріали конференції:

Photographs of the Conference:

*Учасники і почесні гості конференції
перед відкриттям Пленарного засідання
16 червня 2016 р.*

*Members and special guests of the conference
before the opening Plenary meeting
16 June 2016*

*Вступна промова **Шведа В.О.**,
к.і.н., доц., завідувача відділу історії країн Азії та Африки
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» на відкритті
конференції*

*Opening statement of V. A. Shved, Ph.D., docent, Head of the
Department of Asian and African Nations' History, State Institution "Institute
of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine" at the
Plenary meeting*

*Доповідь на Пленарному засіданні **Чікезі Огбонна Нвачукви**,
Радника Посольства Федеративної Республіки Нігерія в Україні*

*Report to Plenary session of **Chikezi Ohbonna Nwachukwu**,
Counsellor of
Embassy of the Federal Republic of Nigeria in Ukraine*

Під час Пленарного засідання (зліва на право):
Оганов А. Т. – радник відділу країн Підсахарської Африки Департаменту Близького Сходу та Африки МЗС України ; **Ши Яцзюнь** – д.політ.н., доц., директор Інституту Конфуція від китайської сторони Київського національного лінгвістичного університету; **Пророченко Н. О.**, к.і.н., доц., с.н.с., доцент кафедри мов і цивілізацій Близького та Середнього Сходу Київського національного лінгвістичного університету

During the Plenary session (left to right):
A. T. Oganov – Advisor, Sub-Saharan Africa's Nations Section, Middle East and Africa Department, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine; **Shi Yatszyun** – Doctor of political sciences, Associate professor, Director of the Confucius Institute from the Chinese side of the Kyiv National Linguistic University;
N. O. Prorochenko, Ph.D., Assistant professor, Chair of languages and civilizations of the Middle East of the Kyiv National Linguistic University

Доповідь на Пленарному засіданні Лукаш О. І., к.і.н., с.н.с., провідного наукового співробітника відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Report to Plenary session of O. I. Lukash, Ph.D, SRF, Leading researcher, Department of Asian and African Nations' History, State Institution "Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine"

*Доповідь на Пленарному засіданні **Косенка Ю. А.**,
Президента громадської організації «Українська ініціатива»,
консультанта ВГО «Африканська Рада в Україні»*

*Report to Plenary session of **Yu. A. Kosenko**,
President of SO “Ukrainian initiative”, Advisor of the PO
“African Council in Ukraine”*

*Доповідь на Пленарному засіданні **Діалло Ісса Садіо**, Віце-консула
Гвінейської Республіки в Україні,
Президента ВГО «Африканська рада в Україні»*

*Report to Plenary session of **I. S. Diallo**,
Vice Consul of the Republic of Guinea in Ukraine, President of PO “African
Council in Ukraine”.*

*Доповідь на Пленарному засіданні **Тимчишин О. В.**,
Віце-Президента громадської організації «Українська ініціатива»,
консультанта ВГО «Африканська Рада в Україні»*

*Report to Plenary session of **O. V. Tymchyshyn**,
Vice President of SO “Ukrainian initiative”,
Adviser of PO “African Council in Ukraine”*

Діалло Ісса Садіо,
Віце-консул Гвінейської Республіки в Україні,
Президент ВГО «Африканська рада в Україні» -
Голова Організаційного комітету конференції
з африканської сторони.

I. S. Diallo, Vice Consul of the Republic of Guinea in Ukraine,
President of PO "African Council in Ukraine" -
Head of Org. Committee of the Conference
from the African side

*Робочий момент конференції:
Діалло Ісса Садіо,
Віце-консул Гвінейської Республіки в Україні,
Президент ВГО «Африканська рада в Україні»
відповідає на питання*

*Working time of the conference:
Issa Diallo Sadio,
Vice Consul of the Republic of Guinea in Ukraine,
President of PO "African Council in Ukraine"
is answering the questions.*

SECTION I

RELATIONS OF SUB-SAHARAN AFRICAN NATIONS WITH THE LEADING WORLD CENTERS OF POWER

УДК 327 (73 + 66/67)

N. D. Gorodnia

THE U.S. POLICY IN SUB-SAHARAN AFRICA DURING BARACK OBAMA PRESIDENCY

Until recently, Sub-Saharan Africa has remained on the periphery of U.S. foreign policy, especially after the end of the “cold war”, disintegration of the socialist camp and the collapse of the USSR. However, during Barack Obama’s presidency (January 2009-January 2017), the role of this region in America’s policy essentially increased.

From January 2009 to summer of 2016, President Obama made four visits to Sub-Saharan Africa. He visited Ghana in 2009, Senegal and Tanzania in 2013, Kenya and Ethiopia in 2015. In Ethiopia, he was the first American president to speak at the headquarters of the African Union. In 2012, Barack Obama administration issued a strategy on Sub-Saharan Africa [11]. In August 2014, the first U.S. – Africa summit took place in Washington. It was participated by the leaders of 51 African states. During this summit, the first U.S. – Africa Business Forum was held. In August 2015, Gabon and the United States co-hosted another Forum on Trade and Economic Cooperation. The focus on Africa was one of the main differences of 2015 U.S. National Security Strategy from the previous documents. One of its chapters, entitled “Investing in the future of Africa”, underlined growing strategic importance of the continent for America [6, 26 – 27].

Increasing U.S. interest to the Sub-Saharan Africa was caused by three main reasons. First of all, the essential transformations at the continent since the beginning of the 21st century have led to dynamic economic growth of some Sub-Saharan

African nations. Political analysts often used the term “emerging Africa”, acknowledging the significant changes, which created new economic opportunities in Africa for the world. For example, in 2014, six of ten countries of the world with the fastest rates of growth were Sub-Saharan African ones. According to International Monetary Fund forecasts in 2015, during the next decade their economic growth (about 6 percent annually) would continue, and the average growth rates in the region would exceed others [10].

It was important that Africa’s economic growth was accompanied by improving living standards of population, and by the increase in the number of the middle class as a potential consumer of American export, both goods and services. According to the African Development Bank report, the number of the middle class in Africa increased in 2000-2010 by 60 percent [4].

The most important moving forces of the Sub-Saharan African nations’ economic development were foreign direct investments (FDI) into natural resources, especially energy. However, the economic growth of some African countries depended not only on the extraction of raw materials and high prices for them, but also on the development of other industries such as food processing, garment manufacturing, mobile communications, et cetera. Essential changes occurred in the governmental systems of many countries, resulting in improved conditions for doing business. Another important strategy to promote African nations’ growth was regional integration that created larger markets, reduced costs for business operations, and attracted foreign investors.

The second reason of increased American interest to the Sub-Saharan Africa was other foreign nations’ activity in the region and a renewal competition between them for economic opportunities and political influence at the continent. As a result, the term “a new scramble for Africa” appeared by analogy with the competition between great powers in Africa in the late 19 – early 20th centuries, though without imperialist component of that period.

Leadership in the development of economic relations with African nations belonged to China. Between 2002 and 2011, China's import from Africa increased by

700%. In 2009, it became the main trading partner of African nations, and took the lead over the United States. China signed much more bilateral agreements with African countries on promoting investments than the U.S., and had much more commercial attaches in the countries [4]. Besides China, other important players in Africa were Brazil, India and Russia. Iran and Turkey were penetrating into the continent as well.

The U.S. recognized that economic relations with these powers provided African nations with better opportunities for trade, production and development of human resources, and contributed to their progress. At the same time, Washington was concerned about the powers' strengthening political influence on African nations, including the models of their development. The U.S. emphasized the importance of democracy as a system of governance as well as a struggle against corruption, and condemned investments in the states with heavy violations of human rights. It advocated necessity of "responsible investments" to protect labors' rights and the environment, including various forms of wild life. In this context, the U.S. criticized China's economic policy in Africa. Such kind of criticism sounded in the President Barack Obama's speech at the headquarters of the African Union in June 2015 [8].

Thirdly, the U.S. policy in Africa was greatly influenced by the foreign policy concepts, proposed by the first Barack Obama administration, including the emphasis on economic diplomacy, promotion of development and partnership with various countries of the world to jointly address transnational threats. According to the 2010 National Security Strategy of the United States, the rebuilding of the U.S. economy was closely linked to balancing of global demand and accelerating investments into development that could level inequality of global development and expand markets. Promotion of economic growth in developing countries could help them to make a greater contribution to the international economic system, and to create more customers, and simultaneously more opportunities for American businesses [5, 33 – 34].

According to 2012 U.S. Strategy toward Sub-Saharan Africa, the principal American interests in the region included: ensuring security of the United States, its

citizens, allies and partners; assistance to democratic states to be economically viable and strong partners of the U.S. on the world arena; expanding opportunities for American trade and investments; preventing conflicts and mass atrocities; and promoting sustainable economic growth and poverty reduction. The strategy determined four key policy areas, crucial for Africa's future – strengthening democratic institutions, supporting economic growth and development of African nations through trade and investment, improving security, promoting opportunities and development [11, 1 – 2].

In 2009 – 2016, the U.S. offered developing countries, including African ones, numerous initiatives in the field of development, and the programs for their implementation. One of key components of a new concept of “development” was America's support of small businesses and development of local communities' opportunities in enterprising [13].

Many programs in the field of development were designed especially for Sub-Saharan Africa. The most important of them were: a large-scale program on providing electricity to the region (Power Africa), including the “green” energy [1]; the initiative of young African leaders' development (Young African Leaders Initiative) [7], and the program of growth and opportunities promotion in Africa (The African Growth and Opportunity Act, AGOA) [10]. The latter, launched in 2000 and prolonged in 2015 for 10 years, enabled duty-free and quota unlimited trade (almost 98% of African participating nations' total exports to the USA) that created a necessary framework for the development of bilateral trade and investment in the region.

In general, in the field of foreign aid the U.S. offered the Sub-Saharan African nations a new model to replace previous “donor-client” relationship with a more equal economic partnership between governments and private sectors of both sides. The new approaches included transition from aid to investments into local, national and sub-regional projects to stimulate internal resources of partner nations, and focus on sustainable long-term strategies (contrary to short-term plans). Among the most important directions of the U.S. “development diplomacy” was strengthening of

developing nations' governments' political will for reforms, transparency and good economic management.

The biggest challenge for the implementation of U.S. policy in Sub-Saharan Africa was heterogeneity of the vast region, which included 49 countries with population of more than 1 billion people. For the goals of American foreign policy it was divided into three sub-regions – Sahel, Great Lakes area and the rest of the continent with different policy priorities. It was very difficult to combine economic, security and humanitarian purposes in the sub-regions because of significant differences between them. It was only the third sub-region, which was the most stable and demonstrated economic progress, where the United States implemented economic diplomacy, and promoted democracy and good governance.

In the Sahel sub-region – from Mauritania to Sudan – the states with the weakest state-control and poorest economies were located. They posed a threat to the U.S. national security as “quiet havens” for terrorists. The radical Islamist group Boko Haram's activity in Nigeria not only undermined economic opportunities in this most populated country of Africa, but also spread to neighboring states. In this regard, the USA continued to consider the sub-region mainly in the context of security policy. During Barack Obama's presidency, it expanded military cooperation with the Sahel states' governments and welcomed a revival of France's military and political role in the sub-region. Promotion of economic growth and democratic governance played a secondary role in U.S. policy there. However, economic development of some sub-regional nations and their neighboring states to the south was rather successful [12].

In the Great Lakes sub-region Washington implemented mainly humanitarian policy. The U.S. was unable to make an essential progress in putting an end to the armed conflicts in the Democratic Republic of Congo, Central African Republic, and other countries, but they contributed the most to peace-keeping operations in the sub-region. The basic U.S. approach consisted in a support of African military personnel, serving in the peace-making forces of the African Union and the United Nations in Africa by training, funding and supplying ammunitions [2].

In general, the U.S. remained uncertain about the future path of Sub-Saharan African nations' development [3]. Though it seemed logical for the U.S. to limit oneself to collaboration with successful African nations, the National Security Strategy of the United States of 2015 recognized that ignoring of weak states would not be a successful policy because wars and prolonged crises might have a trans-boundary effect. The states with wars or acting terrorist organizations on their territories threaten both successful nations of the continent and the national security of the United States [6, 26 – 27].

While evaluating Barack Obama administrations' policy in Sub-Saharan Africa, both conservative and liberal U.S. researchers agree that they announced much more than they did, the U.S. program was not ambitious enough, and its implementation was too slow. Besides, they believed that there was an asymmetry between desirable goals and limited American interests in this region. They suggested that the next America's president, whoever he might be, would have to take much more decisions on Africa than Barack Obama [9; 12].

To sum, during Barack Obama's presidency the United States noticeably increased its attention to sub-Saharan Africa that was caused by the rapid economic growth of vanguard regional nations, an increasing competition for economic opportunities in Africa and new U.S. foreign policy concepts. However, it recognized that situation in Sub-Saharan Africa was characterized not only with economic opportunities. On a larger part of the region, it continued to be complex because of existence of weak states, terrorist groups' activities, prolonged armed conflicts and humanitarian crises. Vast territories and population, and heterogeneity of the "black Africa" as well as uncertain paths of the regional nations' development determined different priorities of U.S. policy in various sub-regions of the continent and significantly complicated its implementation.

SOURCES AND LITERATURE:

1. FACT SHEET: Power Africa. June 30, 2013 [Electronic Resource]. – Access mode: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/06/30/fact-sheet-power-africa>
2. FACT SHEET: U.S. Support for Peacekeeping in Africa. August 06, 2014 [Electronic Resource]. – Access mode: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/08/06/fact-sheet-us-support-peacekeeping-africa>

3. Kerry, John. Africa Is on the Rise, and We Need to Help Make Sure It Continues // The Washington Post. May 2, 2014 [Electronic Resource]. – Access mode: <http://www.state.gov/secretary/remarks/2014/05/225572.htm>
4. Kimenyi, Mwangi S. Economic Statecraft: Increasing American Jobs through Greater U.S.-Africa Trade and Investment. Testimony. July 25, 2012 [Electronic Resource]. – Access mode: <http://www.brookings.edu/research/testimony/2012/07/25-us-africa-trade-investment-kimenyi>
5. National Security Strategy. The White House, May 2010. – Washington D.C., 2010. – 52 p. [Electronic Resource]. – Access mode: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf
6. National Security Strategy. The White House, February 2015. – Washington D.C., 2015. – 29 p. [Electronic Resource]. – Access mode: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf
7. President's Young African Leaders Initiative [Electronic Resource]. – Access mode: <http://www.state.gov/p/af/rt/pyali/index.htm>
8. Remarks by President Obama to the People of Africa. Mandela Hall African Union Headquarters Addis Ababa, Ethiopia. July 28, 2015 [Electronic Resource]. – Access mode: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/07/28/remarks-president-obama-people-africa>
9. Rubin, Michael. 5 Questions Every Presidential Candidate Should Answer on Africa. July 23, 2015 / AEIdeas [Electronic Resource]. – Access mode: <https://www.aei.org/publication/5-questions-every-presidential-candidate-should-answer-africa-edition/>
10. Thomas-Greenfield, Linda. AGOA 2015: Moving to Sustainable U.S.-Africa Trade and Investment Partnership. August 26, 2015 [Electronic Resource]. – Access mode: <https://blogs.state.gov/stories/2015/08/26/agoa-2015-moving-sustainable-us-africa-trade-and-investment-partnership>
11. U.S. Strategy Toward Sub-Saharan Africa [Electronic Resource]. – Access mode: <http://www.state.gov/p/af/index.htm>
12. Van de Walle, Nicolas. Obama and Africa Lots of Hope, Not Much Change [Electronic Resource]. – Access mode: <https://www.foreignaffairs.com/articles/africa/obama-and-africa>
13. Городня Н. Економічна дипломатія адміністрації Барака Обами: східноазійський напрям // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2013. – Вип.112. – Част.1 – С.188-197.

TRENDS OF POLITICAL INTERACTION BETWEEN THE EU AND AFRICAN COUNTRIES

In its external activities, the European Union widely uses such tool as strategic partnership relations with the leading countries and multilateral organizations. Development of strategic partnerships was envisaged by the *European Security Strategy*, adopted in 2003. Among the objectives and guidelines this document mentioned the EU's strategic partnership with the US and Russia and anticipated the establishment of such formats of cooperation with Japan, China, Canada, India and several other countries and integration communities that share the EU goals and values and are ready to act in their support.

At first, the strategic partnership format envisaged modernization of relations with a variety of important actors which previously were based on cooperation agreements between these countries and the European Community. The 2008 review of 'European Security Strategy' suggested that bilateralism is compatible with multilateralism. The document clarified that strategic partnership was developed specifically in the pursuit of effective multilateral objective, and parallel to (inter-)regionalism. It has defined Brazil and South African Republic as the EU strategic partners and declared the importance of the EU relations development with the countries of Latin America, Africa, ASEAN, SAARC and Central Asia.

The latest EU documents define ten countries (Brazil, Canada, China, India, Mexico, Japan, South Korea, Russia, South Africa and the United States) as the strategic partners, together with the African Union, the Community of Latin American and Caribbean States (in Spanish: Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños, CELAC) and NATO. The institutional forms of strategic partnership relations between the EU and Russia were suspended in spring 2014.

The EU has traditionally paid close attention to relations with Africa. Some EU countries, especially France and Britain, retain their own infrastructure of bilateral relations with the most of their former colonies. However, along with bilateral formats of relations, the multilateral dialogue between the EU and Africa is considered to be one of the leading directions of the common foreign policy of the EU as an international actor. At present, the main organizational format of relations is the multilateral inter-institutional dialogue of the EU with the African Union (AU).

The process of implementation of the EU's foreign policy organizationally divides the African countries into two macro-regional groups – the Sub-Saharan and South Mediterranean. Comparatively more attention is paid to the Mediterranean countries. The countries of Southern Mediterranean which are considered to be the EU's neighbours are covered by the European Neighbourhood Policy programs with a separate budget.

The European institutions interact through different forms of dialogue with the African countries, e.g. (1) relations within the partnership agreement between the African, Caribbean and Pacific (ACP) Group of States and the European Community and its Member States (the *Cotonou Agreement*, concluded for the period of up to 2020); (2) intercontinental multilateral interaction in the form of partnership between the EU and the AU, which is designated as strategic; (3) bilateral cooperation under the Agreement on Development and Cooperation between the Republic of South Africa and the European Community and its Member States.

Since 2000, the EU launched a practice of holding joint summits with the African countries, which have been held on a regular basis since 2007. The EU recognised the African Union as an important institutional partner and a 'natural counterpart' for continental issues. The recognition of the AU's institutional role should facilitate the implementation of common EU strategy in relations with the African states. The EU governing institutions laid expectations on the AU's coordinating function in the implementation of joint programs, including the allocation and the use of funds. In order to ensure direct contacts the EU opened its representation at the AU headquarters in Addis Ababa and expressed its consent to

“support the strengthening of the institutional ability of the AU to interact with the EU and other international partners” [1, 22].

The European governing institutions use different political tools in relations with the developing countries. The *Cotonou Agreement* (2000) with 79 ACP states is considered to be the most general format. This dimension of EU foreign activities is funded by the European Development Fund (EDF), which is intergovernmental in nature and remains outside the EU budget, despite the fact that most of its resources are managed by the European Commission.

Meanwhile, the European institutions formulate and adopt special regional strategies. As far as Africa is concerned, the *Joint Africa-EU Strategy* (JAES) signed in Lisbon in December 2007 serves as a regional political instrument between the EU, the African Union and its 54 member states. The objectives of the *Joint Africa-EU Strategy* interpret the task of relations in a broader sense than cooperation with a view to promote development. JAES claims that intercontinental partnership “will be based on the Euro-African consensus on values, common interests and common strategic objectives. This partnership should strive to bridge the gap in the levels of development between Africa and Europe by strengthening economic cooperation and promoting sustainable development on both continents, living side by side in peace, security, prosperity, solidarity and human dignity” [1, 2].

The “enhanced political dialogue, joint management and joint responsibility” should be used as the main instruments of partnership. They should ensure bilateral collaboration and cooperation in addressing global issues, distributing burdens (expenses), mutual accountability, solidarity and mutual trust, equality and justice, overall safety and security of the person, respect for international law and agreements, gender equality and non-discrimination and, not at the least, the focus on the long-term approach [1, 2].

The joint EU-AU documents declared intentions to step up relations in such areas such as trade, regulation of global issues including migrations and climate changes, promotion of African countries in finding “trans-regional and continental responses” to today’s important problems and tasks. The most important topics of the

bilateral dialogue include peace and security. In addition, there is a growing attention to the socio-economic aspects. It includes the creation of jobs in the legal sector of the African economies and the development of partnerships, oriented on people's interests, including ensuring a wider participation of African and European citizens in it.

The *Joint Africa-EU Strategy* outlined four strategic priorities that reveal the goals of partnership. They include:

a) "Peace and Security", which envisage strengthening peace and security architecture of the African continent. Under this service line since 2004 the EU has allocated more than € 1.1 billion to the African Peace Facility. This funding provides financial assistance to various peacekeeping operations in Africa, including the African Union mission in Somalia (AMISOM) and the African-Led International Support Mission in Mali (AFISMA), launched in the first half of 2013 [1, 5 – 7].

b) "Democratic Governance and Human Rights." The AU-EU dialogue on these issues began in 2008 within a separate platform. Up to early 2014 the EU and the AU held 10 rounds of dialogue on human rights dealing with peace and security, position of women and children in conflicts, election observations, execution of death penalty, rights of migrants, business law, human rights and fight against impunity [1, 8 – 10].

c) "Trade and Regional Integration." This dimension touches upon the dialogue between the EU and the AU on the issues of regional economic integration. Under this area the EU renders assistance through its EU-Africa Infrastructure Trust Fund. The EU-Africa Infrastructure Partnership has to promote interconnectivity of African infrastructure at all levels. Cooperation between the EU-Africa Infrastructure Trust Fund and the Pan-African Infrastructure Development Fund was initiated to support interconnectivity across the continent and its different regions and tackle the issue of delivery of infrastructure services [1, 10 – 12, 18].

d) "Key Development Issues" envisage the achievement of sustainable economic growth and equitable social development according to the African regional priorities formulated at the summits and conferences on the implementation of the UN Millennium Development Goals ("MDGs"). They relate to reducing poverty and

hunger, universal primary education, providing the population with clean drinking water, increasing life expectancy etc. However, despite some progress the envisaged goals were not achieved until their review in 2015 – 2016 [1, 13 – 21].

Most of economic issues (except trade and integration) and all the issues of socio-economic and humanitarian character are attributed to the dimension of “Key Development Issues.” They contain a number of thematic blocks such as development cooperation, human and social development, gender equality, environmental sustainability and climate change, migration and development, agriculture and food security, infrastructure, water supply and sanitation, energy, development of knowledge-based societies, cultural cooperation and development of communication.

A separate unit “Energy” is dedicated to the access to energy resources and its sustainable management. It envisages improved access to services providing a reliable, secure, affordable and sustainable energy for consumers on both continents. In 2010 the first high-level meeting on this occasion determined the political objectives for the period until 2020, including the supply of 100 million consumers in Africa with modern sustainable energy.

Environmental cooperation should be based on common agenda on climate change, desertification and political support for the initiatives supporting environmental policy in Africa.

In relations with the AU the European institutions regard the issues of “Migration, mobility and employment” as one of their top priorities. The European executive bodies agreed to support the African Institute for remittances, which should promote African public and private subjects in using more effective remittances as an important means of promoting development. This type of partnership also envisages supporting ‘Nyerere program’ which promotes the development of human resources in Africa by providing academic mobility.

The “Science, Information society and Space” dimension determines the EU-pan-African political dialogue on science, technology and innovation. Activities in this direction stated in 2011. The European Commission launched support for

programs of research grants to the African Union and opened access for African researchers to the EU 7th *Framework Programme for Research and Technological Development* (FP7).

Touching the issues of human and social development the partners promised to turn attention at the problems of employment and social protection in particular, the shortage of employment opportunities, promotion of decent work in Africa with priority being given to creating productive jobs in the formal (i.e. legal) economy, improving poor living and working conditions in line with the UN decent work agenda and integrating the informal economy into the formal one. The AU and the EU intended to develop “technology of employment” and to adapt infrastructure to the creation of jobs for both skilled and unskilled Africans. It was promised to promote investment in the private sector, taking into account, in particular, the employment of youth and women in the service sector [1, 14].

The AU and the EU recognized the necessity to improve communications at the level of institutions, non-governmental organizations and citizens and more effectively promote social and cultural values of the European and African nations. In this regard, the AU and the EU expressed their intention to promote more accurate images of each other, and fight negative stereotypes, xenophobia and racism. This should be achieved through enhanced exchanges and contacts of non-state actors, including trade unions, professional associations, the private sector, media, schools, universities, research and cultural institutions, and sport clubs and associations, including through support for twinning arrangements between civil society organizations [1, 20 – 21].

The general management and coordination of partnerships within the main thematic dimensions is determined by the three-year plans, which have been implemented since 2008, as well as through the joint solutions adopted by summits and annual joint meetings of the European Commission and the African Union Commission.

According to the OECD data, the African countries are the recipients of more than a half of the volume of EU international aid. The main bulk of funds for

international development are being transferred through the European Development Fund, tied to the Cotonou Agreement with the ACP states. The tenth budget of the Fund (2008 – 2013) which is formed separately from the common EU budget amounted to €22.7 billion. In June 2013 the joint ACP – EU Council of Ministers agreed upon a financial package for 2014 – 2020 with the amount of €31.5 billion. The most of these funds will be supplied through the eleventh budget of the European Development Fund which accounts for €29.1 billion. It includes €24.3 billion for national and regional programs, €3.6 billion for intra-ACP cooperation and €1.1 billion for the ACP Investment Facility, run by the European Investment Bank [2].

Since December 2011 the implementation of JAES was supported by the Development Cooperation Instrument (DCI). The DCI budget for 2014 – 2020 allocates €845 million to the Pan-African Programme (PANAF), which was created to fund the JAES and continental and transcontinental activities. Unlike the European Development Fund (EDF), the financing of the Development Cooperation Instrument is carried out from the EU regular seven-year budget. Other financial instruments which cover Africa include the European Neighbourhood Instrument for North Africa, DCI thematic instruments (Global Public Goods and Challenges and Civil Society and Local Authorities), and the European Instrument for Democracy and Human Rights (EIDHR).

In 2004 the European Commission set up the African Peace Facility as a special fund for the financing of conflict prevention, management and resolution activities in Africa. The EU is the main donor of the budget of AU's peacekeeping operations which is for 90% financed from the external sources. The EU supports African Standby Force and promotes the improvement of their training. French and African peacekeeping units perform their functions in Mali and the Central African Republic.

The fourth EU-Africa summit (Brussels, 2 – 3 April 2014) adopted a political declaration by heads of state and government and a results-oriented roadmap for 2014 – 2017. The roadmap refocused the initial eight thematic partnerships around five priority areas: (i) peace and security; (ii) democracy, good governance and human

rights; (iii) human development; (iv) sustainable and inclusive development and growth and continental integration; (v) global and emerging issues. In this new cooperation framework, science, technology and innovation were recognized as a cross-cutting issue, in view of their contribution to the attainment of all other socio-economic development objectives.

In addition to the joint political declaration the summit adopted a separate declaration on migration and mobility, which contains a detailed action plan to combat illegal immigration and human trafficking. Among the main tasks the declaration mentioned the intention to improve the international protection of migrants, promote better organization of legal migration and pay more attention to the interconnection between migration and development [3]. In the context of the migration crisis in the EU in 2014 – 2015 this topic became a dominant issue in the EU-Africa relations.

The EU foreign policy agenda considers migration issues as the first priority issue, especially with the North African countries and Turkey. The countries of North Africa act both as a source and one of the main routes of transit of illegal migrants and refugees. Turkey is mostly considered as a major transit country for the Balkan route of illegal immigration to the EU. However, the immigrants from Sub-Saharan Africa comprise a significant part of illegal and economic migrants to the EU.

The European institutions consider their main task in the regulation of migration countering the penetration of illegal or irregular migrants and preventing mass migration waves caused by social problems, climate and natural disasters and armed conflicts. The European institutions declared that the regulation of migration and prevention of mass immigration flows would be correlated with the rendering foreign assistance to the African states. Nevertheless, the general results of the efforts of the European Commission and the European External Action Service in this area look apparently abortive.

In economic relations with the Sub-Saharan countries the European Commission focuses on signing new economic partnership agreements. The Cotonou agreement between the EU and 79 ACP states is considered to be the basis for

negotiations. It envisages a phased transition to the new trade regime in order to create a system based on the principles of reciprocity instead of unilateral trade preferences which contradict the WTO rules.

Negotiations on the new economic partnership agreements with the countries of the Economic Community of West African States (ECOWAS) and four countries of South African Development Community (SADC) have already been completed. The signing of the agreement between the EU and Botswana, Lesotho, Swaziland and Mozambique took place on June 10, 2016. Interim economic agreements of a new type were also concluded with some other states [4].

The EU relations with South Africa, Nigeria, Côte d'Ivoire, Cameroon, Morocco and Tunisia are considered to be the most successful. EU relations with South Africa, a SADC member, are based on a separate basis. According to the Agreement on trade, development and cooperation (1999) the EU and South Africa abolished 95% and 85% of customs tariffs respectively.

Recent trends in the EU relations with the African states reveal a number of significant features and contradictions:

- The EU recognized the AU as a leading partner in the intercontinental dialogue on key issues, including the political dialogue, promotion of development, democratic control, transit of migration, the maintenance of peace and security etc. By the scope of problems and the number of interactive formats EU-AU strategic partnership is a unique example in the world practice.

- The EU initiated a revision of trade relations with the African countries. This process includes negotiations, signing and application of the new economic partnership agreements with African sub-regional organizations or separate countries. These new agreements should be based on the WTO principles. Although the EU intends to preserve some trade preferences for the 49 poorest African countries, including quota-free and duty-free access of their products to the European market.

- The EU remains the main external sponsor of African countries, financing programs for development promotion and trying to correlate their socio-economic development. However, attempts to link the distribution of economic aid with

migration control have not yet produce sufficient positive results. The most of African governments are still unable either to ensure the rapid growth of living standards, or to prevent the leakage of immigrants along the main transit roots to the EU.

- A nominal list of forms of political coordination in the African Union accedes the other regional political and economic communities, including the ASEAN, the Arab League, Mercosur, the Organization of American States, and South Asian Association for Regional Cooperation. However, except for peacekeeping operations, which prevent the spread of conflicts, the effectiveness of AU institutions in the most of areas remains low, thus limiting prospects for effective cooperation with the EU.

- Differences in the economic interests of external players, including the USA, the EU and China lead to a competition of impacts that affect the exacerbation of political struggle and cause violent change of power in some countries.

SOURCES AND LITERATURE:

1. A Joint Africa-EU Strategy (Lisbon, 9 December 2007) / Council of the European Union. 16344/07(Presse 291). – 82 p. [Electronic resource]. – Access mode: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/97496.pdf

2. Ramet V. Africa. 09/2016 / Fact Sheets on the European Union [Electronic resource].– Access mode: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.5.html

3. EU-Africa Declaration on migration and mobility / Fourth EU-Africa Summit. 2 – 3 April 2014, Brussels [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2014/04/pdf/fourth-eu-africa-summit-eu-africa-declaration-on-migration-and-mobility/>

4. Bierbrauer E. Trade regimes applicable to developing countries. 06/2016 / Fact Sheets on the European Union [Electronic resource]. – Access mode: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.2.3.html

A NEW MODEL OF CHINA'S STRATEGIC PARTNERSHIP WITH AFRICAN COUNTRIES

In May 2014, the Prime Minister of the State Council of the Chinese People's Republic Li Keqiang visited four largest African nations – Angola, Ethiopia, Kenya and Nigeria. The event took place in fifty years after a historic visit of another Prime Minister, Zhou Enlai, when he proclaimed the strategy of establishing China's bilateral partnerships with African countries, a development of friendly relations and promotion of practical cooperation between them.

The 2014 Li Keqiang's visit occurred during fundamental changes in the international system. It was also historic because the Prime Minister proclaimed a new strategy of the development of relations between China and African countries, the so-called "Version 2.0". Its essence is a transition from relations "donor-recipients" to the policy of partnerships. According to a new vision of relations, the program of assistance would be transformed into economic cooperation and cultural exchanges.

According to the well-known Chinese Professor Juan Tszeyuanya, friendly cooperation between the two sides is continuing, but it will be filled with a new content. Ji Minkui, Professor of National Defense University, considers that Li Keqiang's visit to Africa has revealed the growth of Africa's strategic importance for Chinese diplomacy.

For implementation of the proposed strategy Li Keqiang presented the "4-6-1 model" to raise relations between two sides on a new level. The model includes:

- four principles the parties should adhere to: honesty and equality; mutual solidarity and trust; joint comprehensive development; stimulating innovation for the development of bilateral cooperation;

- six key areas of cooperation: industry, finance, poverty reduction, environmental protection, exchange of people, peace and security;

- a joint platform: Chinese – African cooperation is an important platform for deepening bilateral relations. The parties are to build a more pragmatic and effective mechanism of cooperation.

In negotiations with African partners Li Keqiang stressed that the growing role of African nations and their contribution to global development. Economic transformations in African countries affect the global political and economic processes. He also suggested that African civilization was an important part of the pluralistic world.

In order to deepen cultural exchange and to enhance mutual respect, China's government is going to introduce the program "1000 African talents". Within this program government of China will grant scholarships to train 30 thousand of African professionals in various fields.

Li Dzhibao, a researcher of Africa from the Chinese Academy of Social Sciences, explained why these four countries had been chosen for the prime minister's visit. In particular, he noted that Nigeria was the largest country in terms of population. In 2013 it surpassed South Africa in terms of the GDP. Ethiopia headquartered the African Union, an international intergovernmental organization which united 54 African states. Over the recent years, the country had attracted many Chinese investors. Kenya due to its unique natural conditions became the largest country for Chinese tourists. Angola was an influential country in southern Africa and a powerful oil producer. In addition, the country established close relations with China.

The strategy proposed by Prime Minister is aimed at strengthening cooperation between China and African countries as well as at developing mainly economic cooperation. By the end of 2013 China had built 2.2 thousand kilometers of railways and 3.5 thousand kilometers of roads in, among which the most famous one is the railway route Mombasa – Nairobi.

Africa is an important partner of China in supplying energy and raw materials. One third of the oil supplied to China comes from Africa, mostly from Angola and Nigeria. The export of cotton from Burkina Faso and Mali satisfies the 20% of China's needs. Ivory Coast is the main supplier of cocoa to the country, while Kenya – of coffee. Namibia, in its turn, is the major supplier of fish to China [1].

It is important to note that in 2014 the volume of trade between China and Africa amounted to 220 billion dollars – 2000 times more than in 1960. Since 2009, China surpassed the United States on volume of trade with Africa. The total volume of China's investment in Africa amounted to 30 billion dollars. According to China's State Council Information Office, China has granted to African countries loans total 20 billion dollars. USA. In addition, China has also implemented 900 programs in the form of aid and held professional training for more than 30 thousand Africans.

China's cooperation with African countries has far-reaching goals. Over the last five years, China has been the largest trading partner of Africa. More than 2.5 thousand Chinese companies are working in Africa nowadays, having created more than 100 thousand jobs. According to the IMF report, the cooperation between China and Africa has added 20% to Africa's development.

During the mentioned visit, Li Keqiang promised to increase the number of loans to African countries to 10 billion dollars, which together with the previous ones will amount to 30 billion US dollars. Besides, he also promised to increase the China-Africa Development Fund from 2 to 5 billion US dollar. Characteristically, helping to reduce poverty in Africa China will send about 2 thousand agricultural experts over the next 5 years. China will also grant 50 million dollars to Sudan. Obviously, the abovementioned figures testify to the mutually beneficial cooperation of China with African countries.

An important part of political and economic cooperation between the People's Republic of China and the African continent is the China-Africa Cooperation Forum. An important event in the relations between China and African countries became the second China-Africa Cooperation Forum, held on 4 – 5 December, 2015 in Johannesburg.

The event was attended by President of China Xi Jinping. In his speech at the Forum he proposed to establish a comprehensive strategic partnership and cooperation between China and Africa. In his opinion, it will provide more opportunities for mutually advantageous cooperation than the previous forms of interaction. In order to build fruitful interaction, Xi Jinping offered 10 plans of cooperation between China and Africa for the period to 2018, namely the Chinese-African plan of industrialization, the Chinese-African plan for modernization of agriculture, the Chinese-African infrastructure plan, the Chinese-African financial plan, the Chinese-African plan for green development, the plan for China-Africa trade & Investment, Chinese-African plan to reduce poverty, Chinese-African plan for public health, Chinese-African plan of culture, Chinese-African peace and security plan. These plans, in the opinion of both sides should solve three basic problems of Africa's development – the underdevelopment of infrastructure, the shortage of professionals and skilled workers as well as the lack of financial resources.

Among the proposed plans Chinese Foreign Minister Wang Yi identified as a priority the Chinese-African industrialization plan. He noted that in the issues of Africa's industrialization, China is the most appropriate partner, as over the years of reforms his country had effectively implemented a modernization of industry and accumulated high quality industrial facilities in the countries of the continent, but the main thing is that China has necessary financial resources to implement corresponding plans. Thus, in his view, China has all necessary conditions for Africa's successful industrialization. Nowadays China and African countries have launched several pilot projects in the field of industrial cooperation.

To implement the proposed plans, the Chinese leader promised to grant 60 bln US dollar. The distribution of funds will be as follows: 35 billion US dollar will be directed for export credits and concession agreements, 10 billion US dollar will be submitted to the China-Africa Development Fund and aimed at promoting cooperation to strengthen productive capacity, 5 billion US dollar will be grants and loans at zero percent, 5 billion US dollar will go to the development of the Small and

Medium Enterprises in Africa, and a rest 5 billion US dollar will go to increase the capital of China-Africa Development Fund [2].

Most participants of the summit supported Xi Jinping's initiative. They were unanimous in understanding that Africa needs industrialization. African countries, in their opinion, should change the current model of economic development from the export of raw materials to industrialization and modernization.

Minister of Environment of South Africa Edva Molen noted that African countries were optimistic about the industrialization plan, proposed by the Chinese side. They hope for being supported by China on the issues of industrial development, environmental protection and training.

As a result of the summit two strategic documents were adopted – the Johannesburg Summit Declaration “Joint development through mutually beneficial cooperation” and the Johannesburg Plan of Action for the period 2016 – 2018 years. These documents should guide the development of Chinese-African cooperation during the next 3 years.

Dean of the Chinese-African Business School of the Dzhedzyan Pedagogical University said that the idea of transformation Chinese-African relations to the level of strategic partnership is an important achievement of the Johannesburg Summit. The new format of relations must be more efficient in solving the existing problems of Chinese-African relations.

The proposed plans for cooperation between China and Africa through the implementation of 10 plans are completely consonant with the strategy of the African Union's “Plan – 2063”, which determined Africa's main objectives for the period to 2063. The plan contains the following main directions of development: sustainable and inclusive economic development; human capital development; industrialization; social protection; employment of women and young people; infrastructure development; development of science, technology and innovation; development of rural businesses and others.

The above mentioned directions and areas of China's cooperation with African countries testify to the leading global player of the modern world having far-reaching

plans. Obviously, Chinese leaders see in Africa a potential for future cooperation and common development. During the first trip of President of China Xi Jinping to Africa in 2013, he said (speaking at the international conference center in Tanzania) that China would always consider the unity and cooperation with African countries as an important basis of its foreign policy, and that this position would not change, regardless of the development and enhancement of the international status of China [3].

China's new model of cooperation with Africa is stipulated by both global factors and internal changes that are being observed both in China and in Africa in general [4]. Nowadays, in the globalized world economy contradictory trends are being watched. Against the background of the gradual process of economic stabilization in developed countries at the same time, a trend of slowdown in their economic development is being watched. The opportunities of markets of developed countries to ensure sustainable growth through the reproduction of inner capabilities do not look quite promising. One of the factors of this situation is the demographic aging of developed countries, leading to an increased burden on the working population, and in the long run, on its efficiency as a whole. Meanwhile, the population of Africa is one of the youngest that, on the contrary, provides objective conditions for future development. To ensure the work of young Africans there is a need of the capital the countries of the continent lack. At the same time, China, as you know, has one of the largest financial reserves in the world.

Another factor influencing the change of the economic model of China's cooperation with Africa is new approaches of Chinese leaders to their own model of development. The old model of resource and energy development in China, providing high rates of growth, at the same time inflicted a devastating blow on environment and public health. Besides, during the years of reforms China accumulated a significant amount of production capacity, the current use of which is impractical and ineffective. Under today's conditions when the major trends of world economic development are innovations and material and energy efficient technologies, the Chinese leaders has chosen a model of development based on the principles of innovation and scientific progress. In this regard, although China will experience the

need for imported resources, the demand for them may gradually decrease from year to year. In addition, the emphasis on the development based on the domestic market affects the growth of China's, incomes which in its turn affect the productivity of work, and, finally, the need to find cheaper labor, the source of which Africa may hypothetically become [5].

Given the prospects of development of both China and African nations, the new model of cooperation between them looks feasible and promising. China is ready to participate in the new partnership framework. The main problem of the model implementation is a low-skilled labor force in Africa. Time will show if African people are able to adapt to the new conditions of cooperation quickly and effectively.

SOURCES AND LITERATURE:

1. Huafei Q. Contemporary Chinese Foreign Affairs and International Relations / Q.Huafei. – Beijing: Current Affairs Press, 2012. – 428 p.
2. Ni, Yanshuo. In search of synergy / Yanshuo Ni // Beijing Review. – 2015. – Vol. 58, Is. 51, December 17. – P.16-17.
3. Si, Dzynpyn. On State Control / Dzynpyn Si – Pekin: Mezhdunarodnoe Publishing, 2014. – 624 p.
4. Олійник О.М. Співставчий аналіз параметрів зовнішньополітичної діяльності США і КНР в постбіполярну добу: принципи, цілі, досягнення / Глобальна периферія в ХХІ ст.: засади, закономірності та умови цивілізаційного ренесансу. Збірник наукових праць / За загальною редакцією д.і.н., проф. Гури В.К. // Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України». – К.: LAT&R, 2014. – 390 с.
5. Ding, Ying. From giver to partner / Ying Ging // Beijing Review. – 2014. – Vol. 57, Is.20, May 15. – P.14-17.

**INDIA - AFRICA: A NEW FRAMEWORK OF RELATIONS
IN THE 21st CENTURY**

A new distribution of forces among major economic powers in a contemporary globalized world has caused essential ousting of classical leaders – the US and the EU – from regional markets, including Sub-Saharan African one. Asian giants – India and China – play an important part in the process.

African continent has suffered greatly from the 2008 – 2009 Euro-Atlantic crisis. First of all, the nations that economic had close relations with developed countries suffered the most because of decrease of foreign demand on energy resources. However, many African states managed to keep relatively high prices for raw materials which are of great demand among India and China. As a result, the Asian giants filled the new niche in Africa's economy and created an alternative to traditional Euro-Atlantic influences on the African continent [1].

India's relations with African countries have historical roots. It is necessary to take into consideration that Africa was part of India's foreign policy after it gained independence in 1947. As early as in colonial times the British government sent many Indians to work in mines, fields and railway projects in Africa, which became a prerequisite for the spread of Indian diaspora there. Besides, India repeatedly supported African nations in their struggle against colonialism. This common historical past created an important framework for mutually beneficial Indo-African cooperation.

Since the beginning of the new millennium India has emphasized the importance of African countries in the contemporary global world, especially in management and commerce. India's trade volume with African countries has violently increased over the past two decades: 10-fold from 1991 to 2005; in 2010 –

2011 it amounted to 53.3 billion dollars, and in 2015 it increased to almost 90 billion dollars [2].

Like China, India is interested mainly in Africa's natural resources, located on the African continent in a wide range. As India's economic might is growing every year, this factor makes it search for new markets for goods and services and provide its own industry with extremely necessary natural resources. India's growing economy requires much more energy reserves than they are available. The country became the fourth largest oil consumer in the world. According to forecasts, over the next 15 years it will import almost all its oil, so diversifying ways of obtaining energy is one of the country's main tasks. In this regard, India increasingly relies on Africa's energy resources.

That is why African countries are considered to be India's potential strategic partners. Africa possesses over 10% of world oil reserves, 40% of gold, from 80% to 90% of chromium and platinum group metals. India's jewelry industry requires South Africa's diamonds and gold. Mozambique provides coal; Malawi and Niger are needed as uranium suppliers for the development of nuclear energy.

Telecommunications is another market that Indian companies are interested in. Like India, Africa is characterized by a fast-growing mobile phone market (for example, 7 out of 10 phones in Africa are mobile ones). In June 2008, "Bharti Airtel", a huge Indian company in the field of telecommunications, acquired the African mobile operator "Zain, as a result the total base of its subscribers grew to 180 million.

The giants of Indian automobile industry, such as "Tata Group", which is the leading investor in Africa with projects in 11 African countries do not stand aside either. In 2011, the company opened an automobile manufacture plant in South Africa, which is the largest recipient of technical and economic assistance from India with more than \$ 1 billion a year.

In order to develop a more effective cooperation, India and other Asian countries started a political dialogue with African nations. Indo-African Forum at a high level was founded in 2004; it convenes every three years. The main goal of the

forum is strengthening partners' relations between two sides, and, as a result, spreading Indian presence in Africa. In particular, at the forum in 2011 India announced a \$ 5 billion credit extension on rather favorable terms for African nations, a construction of Indo-African Institute of Information Technology in Ghana and a creation of virtual Indo-African University with granting of 22 000 scholarships to African students [3].

India is also interested in maintaining stability and security on the African continent. Within the United Nations, Delhi is playing an active peacekeeping role in Africa, where one of the largest peacekeeping forces is located. In this context, the projects of fighting sea piracy and reviving the Association for Regional Cooperation of the Indian Ocean are especially important as they can become additional sphere for cooperation between India and African nations.

India's significant advantage lies in its cultural proximity with African nations. The large Indian diaspora plays a vital role in this regard: there are over 1 million immigrants from India who live in Africa for many generations (most of them, about 1 million people, live in South Africa, 25 000 – in Madagascar, 15 000 – in Zimbabwe, 8 000 – in Nigeria) [4]. The communities of Indian origin are fully integrated and are often interested in sharing their business experience as advisors of Indian investment projects.

Existing competition between the two Asian giants (India and China) in Africa manifests itself in hidden forms, until their national interests do not substantially overlap. Besides, Indian policy is characterized by “softer” methods of consolidating its influence on the regional market of Sub-Saharan Africa. Instead, China's economic policy in Africa is characterized by greater activity and scale, some aggressive acquisitions of natural resources, the rapid spread of the consumer market. Analysis of the phenomena enables us to predict that in the near future the role of the Asian giants in Africa will further increase at the expense of Euro-Atlantic nations.

As for the competition between India and China for access to the African market, it is necessary to ask the following questions. Firstly, is there a real rivalry between the two Asian giants in their struggle for the African continent, and is there a

difference in their policies? According to many experts, these two states are not rivals since in their cooperation with the Sub-Saharan African nations they rather supplement each other than fight for the supremacy. Unlike Chinese state companies in Africa, which have a substantial financial support from Chinese state banks, Indian companies (mostly small and medium ones) do not have large financial resources and operate mainly in the private sector that reduces their ability to compete with Chinese “giants”. On the other hand, they are able to penetrate into the areas of the African sub-regional market where Chinese companies are not represented.

Another feature of Indian politics is its focus on long-term projects in telecommunications, health protection and education, that is on the human resources development. Thus, an Indian company jointly with the African Union developed and created the Pan-African e-network (the main Indian-African project of digital communication) that *comprises nearly all – 53 African countries and helps to improve trade* between the countries of the African continent. In general, the Indian policy is aimed at teaching Africans to make money and not just to get them in the forms of loans and financial aid.

It should be expected that India and China as Asian giants will consolidate their leading role at the African continent. The trend has been proved by the important results of the third India-Africa Forum, held in Delhi on 26 – 29 October, 2015 [5].

This summit was unique in many respects. It gathered leaders and representatives from all 54 African countries in India for the first time. Prime Minister of India, Narendra Modi, took an active part in it, and also held bilateral meetings with almost all African countries’ leaders. The major initiatives at the Forum, developed by the Forums of Scientists and Editors, were aimed at building so-called “bridges of knowledge” and strengthening of direct contacts.

A comprehensive Indian government’s plan on the modernization of partnership between India and Africa in key areas: economic, scientific-technical, and humanitarian was also presented. At the summit, Narendra Modi stated India’s basic concept: “We will increase our support to achieve your goal – the creation of a prosperous, united and unified Africa ...” [6]. He also identified three main directions

of interactions between India and Africa, namely institutional development, preferential financing and human resources. In his speech, the Prime Minister also announced opening of preferential credit line of 10 billion dollars for African nations, and promised to give additional assistance of 600 million dollars, including \$ 100 million to the Indian-African Development Fund and \$ 10 million to the Indian-African Health Fund. India will also provide assistance for training in the industrial areas of Africa.

Agriculture, including transmission of Indian experience in the field of the “green revolution”, was defined as one of the main directions of the relations. African leaders stated the necessity of studying Indian experience and applying it into stimulating the “green revolution” in Africa. Also, the summit produced a plan for the common development of “blue economy”, aimed at improving maritime security. This plan includes: management of marine resources, conducting hydrographic researches, development of renewable energy sources, reducing the risk of natural disasters, various environmental projects.

India will assist African countries to use demographic dividends (60% of Africa’s population are people from 20 to 35 years old), and will increase scholarships for African youth from 22 000 to 50 000 dollars during the next five years. Government of India pledged to expand the All-African electronic network (Pan-African e-network), which now covers the African countries also for the purposes of *telemedicine and distance learning*.

Experts believe that the most important result of the third India-Africa Forum was a creation of a comprehensive framework for cooperation on such important issues as terrorism, piracy, cyber security, climate changes, sustainable development, negotiations on accession to the WTO and the reform of the UN Security Council. The summit emphasized the convergence of Indian and African interests in the issues of reforms and expansion of the UN Security Council as well as of the allocation of permanent seats for India and Africa.

It is obvious that the significant Indo-African international forum will strengthen three most important directions of partnership, namely – trade, transfer of

technology and expanding education and training professional personnel. The prospects look winning, however, the main challenge is to implement the declarations into practice.

SOURCES AND LITERATURE:

1. Княздвірська Катерина. КНР та Індія у боротьбі за Африканський континент [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [/http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertnadumka/view/article/knr-ta-indija-u-borotbi-za-afrikanskii-kontinent](http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertnadumka/view/article/knr-ta-indija-u-borotbi-za-afrikanskii-kontinent)
2. Smith D. India Starts Trade Talks with African Countries in Effort to Rival China // The Guardian, May 23, 2011 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.guardian.co.uk/World/2011/may/23/india-trade-talks-africa-china>.
3. Kermeliotis T. Why Asian Giants Scent Opportunity in Africa, August 4, 2011 [Electronic resource]. – Access mode: <http://edition.cnn.com/2011/BUSINESS/08/04/china.india.africa.overview/index.html>
4. Xavier C. India's Strategic Advantage over China in Africa [Electronic resource]. – Access mode: http://www.idsa.in/idsacomments/IndiasstrategicadvantageoverChinainAfrica_cxavier_300610#footnote12_84x0wkp
5. Manysh Chand. The New Bonds of Indo-African Relations are Outlining // India. Perspectives. – Vol. 30, Issue 1. – January-February, 2016. – P. 14-21.
6. Ibid. – P.15.

**SUB-SAHARAN AFRICA AND THE ARAB WORLD:
PROSPECTS AND DYNAMICS OF RELATIONS.**

A new dynamic of some leading Sub-Saharan African nations' economic development has essentially increased an interest to the region in the whole world. The issue has attracted a new attention of Ukrainian scholars and has encouraged African studies in Ukraine.

To be successful, Ukraine's foreign policy should take into consideration major current global political and economic trends, including so-called "African breakthrough". It means that rapid economic growth can turn Africa into a new "engine" of a global economy, along with China and India. According to an IMF report, in 2013 African economies grew on 5.6%. In 2013, economic growth exceeded 6% in 19 of 45 countries of Africa to the south of the Sahara, and in 2014, in 24 countries. In 2015 Africa's economy grew on 4.4% and in 2016 – on 5%.

In 2000, the countries of the whole Africa produced a GDP of 600 billion dollars which was approximately equal to the GDP of Spain in the same year. In 2015, Africa's GDP was already 2.2 trillion dollars. Today in Africa there are 7 out of 10 economies of the world, the development of which is the fastest by a number of key indicators. By 2030, every fifth person of the world will dwell in Africa, and by 2040 25% of the global workforce will be located there. At the same time, the African continent is still characterized by serious socio-economic problems and sharp contrasts. In particular, according to UN data, there are 30 least developed economies in the world there [1].

In order to establish fruitful economic cooperation of Ukraine with African countries it is also extremely important to take into account what powerful political and civilization processes of the world are influencing most actively the African continent, leading to acceleration and deepening of its modernization changes. Of course, these ones include the powerful wave of "Arab awakening" that has covered

the entire Arab world nowadays, and is basically a process of its civilization naturalization, returning to his civilization code.

It should be emphasized that the Arab world and the African continent have been inextricably linked for centuries. It is worth mentioning that during the pre-Islamic period on the territory of modern Yemen Arabs maintained active relations with Abyssinia, where in the early 1-th century was created a powerful state, which composed the southeastern part of modern Yemen. As early as at the dawn of Islam, Mecca and Abyssinia were brought together by a little-known event – the first Hijra of Muslims. The matter is that in 610 Arab Muslim prophet Muhammad began his preaching activities. He preached believers' austerity in everyday life. But some of Muhammad's early followers took his sermons too literally and started leading a too ascetic life. Wanting to stop the distorted perception of the new religion, the Prophet offered the largest group of ascetics to leave Mecca. Then 83 persons from the number of the first Muslims separated from the Meccan community and in 615 moved to Africa, namely Abyssinia, bringing there Muslim sermons which had not been canonized yet. But this event initiated the first contacts of Muslims with Africans [2].

After the death of the Prophet the first Muslim conquerors turned their eyes on Africa. The famous Arab military chief Khalid Ibn Al Walid and Amr Ibn Al As launched campaigns to Palestine and Egypt. Egypt was conquered by Arabs in 640 – 642 years. And to 715 the whole North Africa was already ruled by Muslims. Moreover, in 715 Arabs crossed the Strait of Gibraltar and led by warlord Tarek (in whose honor the strait was named) and found them in Europe.

One may also recall that in the XII – XIV century active relations with East Africa were developed by Sultanate of Oman – the largest regional naval power of that time. Omani trading colonies were founded in Djibouti, Somalia, Mombasa (Kenya), Dar-es-Salaam (Tanzania), Zanzibar and the Comoros. Even the legendary Sindbad the Navigator visited Somalia, where according to a legend the African kingdom of Punt was situated.

Currently, the whole North Africa from Morocco to Egypt is part of Arab space. Here are countries such as Tunisia, Egypt and Libya. In the 1944 – 1945 Egypt started the activity of the Arab League, which actively advocated the decolonization of both the Arab world and Africa. It should be mentioned that at present the League numbers 22 countries, some of which are non-Arab or half-Arab in Djibouti, Somalia, Mauritania, Sudan and the Comoros. Moreover, the format of the League is attractive to new African countries. For example, according to some recent reports, namely of March 2016, the desire to join the Arab League was expressed by South Sudan which is generally a Catholic country that was at war with North Sudan over half a century and gained independence in 2012. It is interesting that the Republic of Sudan postponed its contradictions with South Sudan and expressed support for its aspirations to join the Arab League.

It should be noted that in 1963 the Arab African countries joined the Organization of African Unity, which actively contributed to strengthening the positions of African countries on the international arena, and which has recently formed the African Union. It should be emphasized that the Organization of African Unity (OAU) became attractive to the majority of African countries, as in the interests of regional stability it proclaimed the principle of inviolability of borders of African countries inherited from colonialism.

The OAU has been an important forum on crisis management in Africa. The most well-known of these crises was that on the border of North and Sub-Saharan Africa around Western Sahara. The mentioned territory was occupied by Spain. In 1974 the latter announced its intention to hold a referendum on Western Sahara's independence. But Morocco and Mauritania made a claim to the territory of Western Sahara. As a result of trilateral negotiations in Madrid, in November 1975 Spain announced the termination of its authority in Western Sahara. Later, such claims were rejected by Mauritania too. But the Saharan rebels (Polisario Front) were supported by Algeria. In February 1976 in Algeria in the city of Tindouf the independence of the Saharan Arab Democratic Republic (SADR) was proclaimed. The problem of Western Sahara was constantly discussed in the OAU and the UN. And in the UAE in

1981, when an appellation for SADR's membership to the OAU was considered, the sympathies of the countries were equally divided. The SADR joining the OAU was voted for by 26 countries, that just over half. So, the SADR was admitted to the OAU, and Morocco suspended its membership in the organization as a sign of protest.

Later Rabat (Morocco) acted through the UN and made use of its good relations with the USA and the USSR. The UN Council decided to hold a referendum on Western Sahara's independence. It was scheduled to be held on December 7, 1998. Before the referendum the parties agreed upon voter lists and borders. However, they failed to agree upon all important referendum's issues. Morocco embarked on the way of the gradual annexation of the territory and disrupted the elections, the idea of which was supported along with others by the USA. The status of Western Sahara has not been fully defined yet. But Rabat built five walls on the occupied territory and ousted the fighters of Polisario Front to the Algerian territory.

It is worth also recall once again that the OAU supported the independence and admitted the Saharan and Arab Democratic Republic to the OAU as early as in 1981. If at the level of the African Union, the problem of Western Sahara is frozen, given the prestige of Morocco and the weakness of the Sahara Polisario Front, the Arabian monarchies actively support Rabat in the issue of "territorial integrity" of Morocco and its takeover of Western Sahara. It was once again demonstrated on April 20, 2016 by the visit of the Moroccan king to Riyadh and by his participation at the summit of the Gulf Cooperation Countries [3].

An important factor in the interaction of Arab and African states of the so-called zone of the Sahel is the cooperation within the Organization of the Islamic Conference (OIC), which was created in Rabat in 1969. Despite its generally anti-Israeli orientation, the Organization of Islamic Cooperation, as now the OIC is called, considers current important issues. In particular, the forum held in March 2016 in the capital of Senegal Dakar considered issues of the coordination of efforts in the fight against international terrorism. The forum favorably assessed the support in fighting this phenomenon, carried out by Arab Gulf states and especially by Saudi Arabia.

On the other hand, African states are not standing aside from socio-political developments in Tunisia, Libya and Egypt, which launched the large-scale and long-term process “Arab awakening”. According to experts, the events taking place in the process of “Arab awakening” at present, represent only the first stage of the systemic transformations of the region that could continue for another ten years. Now we are watching the completion of its first stage. It is characterized by a certain temporary retreat of the proislamic forces, the counteroffensive of the “asabiyyah” in its rivalry with the “ummah”, represented by “Muslim Brotherhood” and Egyptian President M. Mursi overthrown as a result of the military coup in 2013.

In our opinion, the current dramatic events in Egypt should lead political parties and movements of moderate Islam, as well as their leaders, to a deep understanding of the gained experience, to the learning and taking into consideration of the latest lessons as well as to encourage them to further modernize their programs and principles of forms of active participation in the modern political life of their countries.

“Arab awakening” is already influencing greatly the African continent. This is largely caused by the rapid spread of Islam in the countries bordering on the Arabian habitat, especially in West Africa. In the countries of the so-called Sub-Saharan Africa Islam, has turned into an autonomous phenomenon, getting its special features and differences. But the most important influence of the “Arab awakening” or “Arab Spring” will be exerted by the expected “African Spring” – that is the phenomenon of coming of the African continent to the forefront of human development. In the first half of the 21st century, this continent can become one of the fastest developing. By 2050 its population will increase from 1 billion to 2 billion people, and correspondingly there will be a two-fold increase in the market.

The dialogue with African countries as a single bloc of countries is becoming increasingly popular. US-African summits, China-Africa summits, Russia-Africa summits, etc are taking place. It’s should be noted that the current struggle for markets in Africa and its huge raw material resources reached unprecedented severity. If just yesterday China broke forward, now it is being caught up by the USA

and the EU. They have what to fight for, since African market is practically inexhaustible. As to the potentials of Sub-Saharan Africa, it is important to bear in mind the fact that it has the 65% of the land, which remained in the worlds' suitable for agriculture and uncultivated areas. In Africa one can watch the emergence of new markets, the growth of a new middle class and accelerated urbanization.

However, according to estimations of experts, nowadays 645 million Africans have no access to electricity, 700 million Africans have no access to clean forms of energy used for cooking needs. Due to the diseases these factors produce about a million residents of the Black Continent die annually. It is worth giving a figure, which shows Africa's share in world industrial production – it's only 1.9%.

Recently, Egypt (June 2015) initiated steps towards the integration of most Sub-Saharan countries, from Egypt to South Africa. The so-called Trilateral Free Trade Agreement (Tripartite Free Trade Area, TFTA) was signed in Cairo in the middle of June 2015 and is to comprise the economies of 26 countries from Egypt to South Africa and from Mauritius to Namibia taking over such integration associations as Southern African Development Community, East African Community and the Common Market of Eastern and Southern Africa. Generally, the mentioned 26 countries number 565 million people which make up the 57% of Africa's population and produce almost 58% of the GDP (1.3 trillion dollars). The agreement gradually reduces customs restrictions and could pave the way to conclude the All-African Free Trade Agreement [4].

Nowadays, Egypt is considered to be the Arab bridge of cooperation with African countries. At the initiative of Cairo, the African Development Bank only in 2015 allocated 9 billion dollars for important development projects, of which 2.2 billion dollars were sent to the private sector.

On 20 – 21 February, 2016 the Egyptian city of Sharm el-Sheikh hosted a forum of Arab and African states, which gathered 1200 the most influential businessmen of the two regions. It is worth noting that only Egyptian investments in joint projects in Africa in 2015 were 8 billion dollars. This summit emphasized again the leading role of Egypt in the development of Arab-African cooperation. In

particular, it stressed the efforts Egypt exerted to construct the second stage of the Suez Canal, which greatly expanded the potential and prospects of the cooperation and was built in the short term of 2014 – 2015 with investments of a total cost of 2 billion dollars. Today the Arabs, especially Egypt, favor the development of transport and logistics projects in the space “from Cairo to Cape Town” [5].

New perspectives are to be opened by the modernization of the water use of the longest African waterway – the river Nile. In Ethiopia Renaissance Dam on the Blue Nile River is to be constructed with France’s help. It will complement the potential of the Aswan High Dam in Egypt and only in the following five years will double the volume of the region’s trade from 5 billion dollars annually to 10 billion dollars. The Islamic Development Bank announced the allocation of 1 billion dollars for the development of commercial projects in the nearest future.

It should be added that Egypt, Sudan and Ethiopia actively resolve disputable issues arising during the planning of Renaissance Dam. As part of the confidence building measures in December 2015 the three countries signed a declaration of principles, according to which only developments that meet the interests of all three countries may be used. Besides, the regional organization of the Nile Basin’s countries supported a project under the same terms of economic benefits for all countries in the region. In March 2016 this project was even discussed at the summit of the African Union in Addis Ababa. The summit supported the plans of development of cooperation in the Nile basin and gave another 12 months for completing the project. Generally, leaders of Egypt, Sudan and Ethiopia held more than 10 meetings, called upon to agree upon all conflicting aspects of the project. In addition, thanks to the improved connections of Egyptian seaports with African ports of East Africa it is planned to create 12 Arab-African trade logistics zones in the region.

Returning to the project of Renaissance Dam, it should be noted that the dam may enable to accumulate 74 billion cubic meters of fresh water in addition to 55.5 billion cubic meters of the Nile’s water; Egypt is receiving at present as well as 18 billion cubic meters of fresh water, received by Sudan [6].

The recent April meeting of foreign ministers of the member states of the Arab League in Cairo, Egypt and the Kingdom of Saudi Arabia (KSA) announced plans to bridge the communication areas of Egypt and Saudi Arabia on the Red Sea. Egypt also recognized the sovereignty of Saudi Arabia over the islands in Tiran and Sanafir in the Tiran Gulf, enabling Riyadh to build one more bridge that should connect the KSA with the Sinai Peninsula and further with the African continent.

Today, Saudi Arabia has activated its African policy, counteracting Iran's growing influence on the continent. In particular, another agent of the KSA's interests is South Africa, which is actively strengthening cooperation with Riyadh, counteracting the influence of Teheran in Sub-Saharan Africa, for example in Nigeria let alone the active political dialogue between Pretoria and Riyadh. In particular, on February 25, 2016 it was to South Africa that Minister of Foreign Affairs of Saudi Arabia Adel Al Jubeyr made one of his first visits to South Africa. In response, President of South Africa Jacob Zuma paid a state visit to Saudi Arabia on March, 27, 2016. An important topic of the negotiations was the issue of expanding cooperation between the two countries in the field of telecommunications and mobile communications. According to the Chinese news agency Xinhua, the two countries also discussed cooperation in combating and preventing terrorism on the domestic, sub-regional and regional arenas. [7]

It is also worth noting that at present Saudi Arabia is the world's largest donor in the field of humanitarian operations. Thus, in 2014 KSA allocated for the implementation of development programs 54 billion Saudi riyals (15 billion dollars), which makes up the 1.9% of the GDP of the state, which is an active partner of the UN Development Program. The biggest Saudi organizations that allocate money in the mentioned context are the Saudi Development Fund, Saudi Relief Agency and the Centre for Humanitarian Aid of King Salman. The latter two organizations were created in the last 2015. According to Saudi sources, over the past 10 years, the KSA has always headed the list of 10 the world's largest donors. The recently published large-scale plan of Saudi Arabia – “Vision 2030” noted, the Kingdom will continue to provide assistance to the needs of development of foreign countries and to the

representatives of the private sector, the non-profit sector, public structures and international experts.

As the analysis of the program “Vision 2030” shows, Saudi Arabia, like other Gulf countries, is continuing to expand its business based on long-term planning, forecasting and creating financial and industrial structures that can ensure stable incomes but the one from hydrocarbons which are curtailing the production. It should also be noted that the Gulf countries show signs of a transition from competition to the coordination in issues of rendering financial assistance, promoting development needs and involving both public and private investment. Central role in this process is to be played by Saudi Arabia, which has already settled its discrepancies on a number of political and economic issues with Qatar.

The United Arab Emirates are not standing aside either. Now UAE are actively cooperating with African countries in many areas. In particular, the UAE is actively investing in the development of infrastructure of Africa’s ocean ports. Cooperation in the fields of telecommunications and electricity is of importance too. The new directions of international cooperation of the Arabian monarchies are setting up branches of prestigious international educational centers, advertising costs, including that of trademarks, propagandist work, sports sponsorship and television.

In spite the problems of the corresponding industry in the world such airlines as “Qatar Airways”, “Emirates”, “Etihad”, “Fly Dubai”, “Saudia” are expanding air transportation. These airlines top the high level of the most successful airlines in the world. The Dubai International Airport in Africa is called “African bay”, since it has already become the largest airport and transit point used by Africans in their trips to Europe and Asia.

The world’s events as a whole and Africa’s in particular, are actively covered by such news channels as “Al Jazeera”, “Emirates” as well as by four Saudi channels broadcasting from London and the Egyptian satellite channel “Nile TV”.

We regret to note that we do not see any serious analytical material on our cooperation with the African continent prepared for the country’s top leadership. Hence, if scientists have not conveyed the importance and topicality of African

themes to Ukraine top leaders it is very difficult to move the issue from the current freezing point.

Under these conditions, of special importance is the active work of civil society, NGOs, including such ones as “The African Council in Ukraine”, “Center of Ukrainian-African Studies” and others, which to a great extent are able to compensate the lack of development of Ukrainian official science on Africa, render serious assistance to its further development, form the Ukrainian society’s awareness of the importance of African issues.

In our opinion, it would be appropriate to put forward the following initiative – to offer the Presidential Administration of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine jointly with the leadership of the National Academy of Sciences of Ukraine to order the analytical report “Problems and prospects of economic cooperation between Ukraine and the countries of the African continent” and for its preparation to carry out organizational and methodological work, form a group of authors, determine its chiefs and the terms of its preparation. It would be crucial to ensure the close relationship of the scientists with the practitioners of the MFA of Ukraine and other ministries and departments, the Ukrainian National Committee of the International Chamber of Commerce, business community, NGOs. It seems that the preparation, presentation and information support of the comprehensive analytical report will promote political and economic cooperation between Ukraine and the countries of the African continent.

SOURCES AND LITERATURE:

1. Afshin Molavi. The Arab world and the future of Africa / Al Arabiya English. – 2015. – June, 21.
2. Фон Грюнебаум Г.Э. Классический ислам (600 – 1258). Очерк истории/ Густав Эдмунд фон Грюнебаум. – М.: Наука, 1988. – 216 с.
3. Gulf states back Morocco on Sahara / Al Arabiya English. – 2016. – April, 21.
4. Afshin Molavi. Op.cit.
5. Mona El-Fiqi. African opportunities / Al Ahram Weekly. – 2016. – February, 24.
6. Doaa El-Bey. More cooperation on the dam / Al Ahram Weekly – 2016. – February, 24.
7. Thembisa Fakude. South Africa: Between Iran and Saudi Arabia? / Al Jazeera. – 2016. – March, 31.

POLITICAL ISLAM IN THE SUB-SAHARAN AFRICA

The growing role and influence of Islam and the radicalization of the ideology and political practice of movements and groups operating under its banners is one of defining trends of the social and political development of Sub-Saharan Africa's countries nowadays. That is caused by several factors.

First of all, Islam is the most widespread religion of the continent. 41% of the population is Muslim and the number is still growing. Half of the African countries identify themselves with the Muslim world. Among 57 member states of the Organization of Islamic Cooperation¹ 26 ones are located in Africa. Islam has been present in Africa since the 8th century. In the areas to the south of Sahara the religion is most widespread in West Africa and on the coast of the Indian Ocean. Islam is a state religion in Djibouti, Western Sahara, Mauritania, Somalia, Sudan, and the Comoros. In Gambia, Guinea, Guinea-Bissau, Mali, Niger, Nigeria, Senegal and Chad about half of the population are Muslims. African Muslims are mostly Sunnis.

Unlike Christianity, which focuses on the individual perception of the truth, Islam orients on collective practice and reveals a greater ability to adapt to local conditions. The religion takes roots in the spiritual and cultural sphere, merging with African traditional social institutions, which contribute to its transformation into an active social and political force.

The popularity of Islam was promoted by the processes of combination of anti-colonial movements of African people with political struggle. The crisis of secular ideologies (liberalism and communism) in the post-bipolar period pushed the Muslim population to the mentally and culturally closer religious values. In this context, Islamic ideology was opposed to Europe, which was associated with colonialism and secular state institutions that often showed no clear state concept of development. In the minds of Muslim Africans the idea was fixed that Islam can protect cultural and

spiritual guidelines from the offensive of the West and create a model of society based on fair laws and spiritual values counteracting social cataclysms.

Islamists' political weight is also growing because of the background of weak governmental institutions in some states of the region (Chad, Mali, Somalia, Niger, Nigeria, the Central African Republic, etc.), resulting from civil wars. Social and economic difficulties that intensify the struggle between ethnic, religious and tribal groups for resources, contribute to their growing influence as well. Islamist organizations often use a factor of clan rivalry, supporting the anti-governmental sentiments of the tribes that are devoid of influence now. Islamists also often position themselves as the only authority that can ensure peace and security. Against the background of poverty and social inequality, the Islamic principles of social organization supported by financial assistance become an attractive alternative for vulnerable strata.

The situation is represented by the activities of the "Islamic Courts Union" (ICU) in Somalia. The first Islamic court was established in Mogadishu in 1993. Later similar structures began to appear throughout the country. The ICU was a result of self-organization "from below". In Somalia, where the "war of everyone against everyone" has been continuing for decades, local ICU structures became politicized organs of Islamic self-government which performed the functions of ensuring the population's security and initiated the creation of social infrastructure: hospitals, educational institutions, law enforcement bodies, protected local businessmen and the fight against the spread of drugs. Meanwhile, the system that was coming into being acquired totalitarian signs – sharia courts and Islamic police acted and medieval punishment rules were applied. However, Somalis considered it to be better than anarchy and rampant crimes. The ICU began to expand the territory under its control and to create new structures (The Council of the implementation of sharia in 2000; the Supreme Council of Islamic Courts Union in 2004). Local Somali clans, perceiving the ICU as a threat to their influence, in 2006 formed an alliance and supported the decision of President A. Ahmed to turn to external assistance. Ethiopia's interference in December 2006, supported by the USA and local clans, led

to the weakening of the ICU that went into hiding. However, now the “Islamic Courts Union” still exercises the support of the local population because its established specific order do not trespass on repressions against the civilian population in contrast to the government’s troops, Ethiopian forces and clan groupings.

Similarity in Nigeria, the most populous African country (178 million inhabitants, 50% are Muslims and 40% are Christians) the radical Islamist organization “Boko Haram” was supported in Northern areas, where youth unemployment is 80%, economics are degrading and corruption is widespread among ruling circles. [1]

It should be noted that support for radical groups from the Islamic population is typical for regions burdened with particularly acute social and economic problems, active processes of people’s marginalization, especially youth. In such circumstances, Islamic orders seem not to be an ideal of social order, but a “lesser evil” compared to chaos or lawlessness.

The methods of the introduction of radical versions of Islam are perceived by the population in a hostile way. So, after the Islamist “Al-Shabab”² established control over the province of Lower Shabell (Somalia) robberies on roads and bandit attacks stopped, propaganda among the local inhabitants led to a wide support of the movement the youth perceived as a real political force and a guarantor of stability. On the occasion of the control having been established over the province, the militants issued a statement that they had done it at the request of local residents to put an end to the banditry. However, the destruction of sacred places (Sufi tombs) by “All-Shabab” fighters, the prohibition of international humanitarian organizations during the drought and famine of 2011 led to the weakening of their positions.

Similarity, in Nigeria, after the militants of “Boko Haram” captured the north-western parts of the country, the population’s quality of life worsened due to the introduction of cruel forms of sharia, shootings of dissidents and control of prices. In the state of Borno 54 thousand persons faced the threat of dying of starvation due to the Islamists’ refusal to receive humanitarian aid. As a result, the level of their support from the population decreased.

Recently, we have seen processes of the rapid radicalization of Islamic movements in Sub-Saharan Africa. A threatening situation emerged in Nigeria. In 2002 in Nigeria the propagandist movement “Young Muslims” (it has existed since 1995) formed the organization known nowadays as “Boko Haram”³, which advocates the overthrow of the current government, the creation of an Islamic state and is opposed to the temporal power, euro-Christian culture, science and education. Nigerian Islamists claim to the monopoly on the truth and the only true interpretation of religious instructions. The activity of this organization was devoid of ethnic color, it favored the renewal of justice in its own understanding through the elimination of social and income inequality, corruption, tribalism, cronyism and unemployment. The goal to expropriate and share wealth looks attractive to the youth and creates, though specific, social elevators.

Since 2009, “Boko Haram” has passed to terrorist activities. The disunited detachments of laymen transformed into a coherent structure under a single command, its fighters took military training in Mauritania, Somalia, Algeria and even Afghanistan. The extremists rapidly passed from terrorist acts to seizing settlements, attacked the administrative center of the state of Borno – Maiduguri. In early 2015 they controlled 70% of the state [2]. As a result of joint actions of the armed forces of Nigeria, Niger, Chad, Cameroon they managed to liberate part of the seized territories. However, “Boko Haram” kept its fighting capacity. The fact that in clashes with the government’s troops the Islamists suffered minor losses, gives reason to suppose that they are sympathized by the local population and Nigerian Muslim officers.

Part of the radical Islamic movement is also mentioned as the Somali organization “Al-Shabab”. It was formed in 2004 by the leaders of the “Union of Islamic Courts” as a salafit youth movement. After the defeat of the ICU “Al-Shabab” became its successor and declared as the goal of its activities the liberation of the country from foreigners, the creation of an Islamic state based on the principles of salafism and the spread of genuine Islam in Africa. In 2014 alone “Al-Shabab” carried out 497 attacks which killed 1022 people [3].

Another epicenter of Islamist activity remains Mali. The country is burdened by a number of economic, social, political and demographic problems. Its economy's basis is agriculture, but there is a shortage of land. Indeed, Mali has one of the highest fertility rates in the world – 7.4 children per woman. The villages are overpopulated, thus increasing social tensions and exacerbating ethno-confessional relations. The most difficult situation formed in the north, in the areas of the compact dwelling of Tuaregs and Arabs. This provides favorable conditions for Islamist propaganda which combines with the social support of the poor. Training camps for radical Islamists were created there. The situation became particularly acute after the “Arab Spring” (2010 – 2011). During 2015 in the country there were 12 attacks involving groupings such as “Al-murabitun”⁴, “Al-Qaeda in the Islamic Maghreb” (Aqim)⁵, “Ansar al-Din”⁶. Most resonant was the attack on the hotel “Radisson Blue” in the capital city of Bamako. Terrorists from the organization “Al-murabitun” captured 170 people, mostly foreigners. During the assault 30 persons perished.

The grouping “Ansar al-Din” is active in Mali too. In July 2012 the entire territory of Azawad got into the hands of Islamists and they proclaimed the creation of the Islamic State Azawad. In the cities of Gao and Timbuktu they destroyed a number of Muslim and pre-Muslim holy places that were declared “architecture of idolatry”, some of which having the status of World Heritage Site. On the occupied territories Islamists introduced sharia law, persecuted residents for smoking and drinking alcohol.

A troublesome trend is transnational extremist organizations acquiring transnational nature. Thus, since 2013 “Boko Haram” has been accomplished acts of terrorism in the neighboring Chad, Niger and Cameroon. In August 2014 leader Abubakar Shekau proclaimed the creation of a caliphate in the North East of Nigeria with the capital in the city of Gwoza and in March 2015, after the oath of allegiance to the “Islamic state” (ID),⁷ the territory controlled by, “Boko Haram” was called “Western African Province of the Islamic state”. In May 2015 “Al-murabitun” declared having joined the ID. However, “Boko Haram” and “Al-murabitun” are rather ideological allies of the “Islamic State” than its divisions.

Somali “Al-Shabab” has spread its activities to Kenya, Ethiopia, Uganda and Djibouti. In 2015 as a result of the attack of militants from “Al-Shabab” on a college in the city of Garissa (Kenya) 147 people perished. One also knows their attacks on Kenyan villages where Islamists killed all those who could not quote the Koran. In 2012 “Al-Shabab” formally joined the “Al Qaeda” as well as proclaimed the creation of “Islamic Hoose Province”.

We also know that the Islamists cooperate with each other (“Boko Haram”, “Al-Shabab”, “Al-Qaeda the Islamic Maghreb”, “Al-Qaeda in the Arabian Peninsula”), carrying out joint training, financial support, logistical operations and improving the tactics of terrorist attacks.

Another distinguishing feature of the contemporary radical Islamic movement that is inherent in Sub-Saharan groupings is a network of structures in nature, some of which have poor contacts. However, the composition of these units is international. Apart from Nigerians, mostly ethnic Kanuri, “Boko Kharam” also includes immigrants from Mauritania, Somalia, Sudan. “Al-Shabab’s” fighters are Sudanese, Saudis, Egyptians, Pakistanis, Yemenis. Such organizations are not devoid of inner struggle. In particular, “Al-Shabab” being heterogeneous in composition, includes factions formed on the basis of clan affiliation. This causes the struggle the decisive role in the outcome of which is played by the clan’s influence in Somali society.

The politicization of Islam in Africa is also caused by the fact that the African ruling elite is under considerable spiritual influence and financially dependent on international Islamic organizations and influential Islamic states. Therefore, state structures often promote the activities of Islamic organizations and preachers or remain friendly neutral to them.

The factor of Islamic solidarity also plays a role in advancing the influence and strengthening the positions of Muslim countries in Sub-Saharan Africa against the background of the growing global interest in this region of the planet. Thus, Saudi Arabia is expanding its presence in Africa by funding the construction of mosques and Islamic centers. A number of African countries (Sudan, Eritrea, and Nigeria) supported the Saudi intervention in Yemen

The Islamic factor as a leverage of influence is used by Iran as well. In Nigeria, it is based on the fact of the dwelling in this country of the largest Shiite community in Africa – about 1 million persons. Nigeria's Shias are actively engaged in preaching activities, sometimes appear to be allies of foreign forces and cause suspicion of not being loyal to power. Really, the Shia Islamic Movement of Nigeria suffered a blow from Nigerian security forces. In December 2015 in the city of Zarya (northern Nigeria) Nigerian troops killed 1000 Shiites and the Shia spiritual leader of Nigeria, Sheikh Ibrahim Zakzaki, was wounded and arrested, one of his wives and two sons died. This provoked peaceful protests of Nigerian Shia. Iran reacted to the events with demands to the government of Nigeria to give explanations.

Given the fact that Nigeria is the largest oil-producing country of Africa (oil deposits are located in the south, and the main population of these districts is Christians), its political situation affects the oil quotes and is in the sight of both oil-producing countries and the most active in the area external actors, primarily the USA, China and France. The aggravation of Sunni-Shiite relations can turn Nigeria into a bridgehead of Iranian-Saudi rivalry. Advantages are so far on the side of Saudi Arabia. However, the increasing Iranian influence in Nigeria is opposed to by the United States. The country's current leadership in the person of President Muhammad Buhari (Sunni Muslim) and the government, which consists mostly of Sunni Muslims, joined the Saudi "coalition against terrorism", which was assessed by many people as an anti-Shia and anti-Iran step. After all, the activities of the coalition are aimed against Yemeni Houthis, known for their pro-Iranian orientation.

Some researchers believe that the Islamic factor can also be used by the USA and Saudi Arabia to arrest China's further penetration in Africa. Ethiopia and Eritrea are called possible fires of tensions. It is possible to provoke a conflict between them exercising the support of Muslim tribes living in eastern Ethiopia, while the majority of the population is Christians. As China opened in Djibouti its first military base in Africa, it is in this place that attempts to destabilize the situation with the help of Islamists may occur.

One should also expect further attempts of the radical Islamic ideas and groups to move to the south of the continent. States of the sub-region prove to be weak and cannot defeat Islamist forces by themselves. Therefore, this area attracts Islamists so much with a probability of implementing the project of building an Islamic caliphate. It is important to understand that by its characteristics: huge resource potential, which is the basis of export income and wealth of the states; a significant number of young people; acute socio-economic problems; the weakness of state institutions in resolving the issues of internal conflicts and in ensuring stability and security – the Sub-Saharan region is a suitable, if not ideal, territory for applying management techniques on the territories that have already been approved by the militants of the “Islamic state” in the Middle East. If the IS Islamists are ousted from the Middle East, the probability of their migration to the countries of Sahel remains high, given the abovementioned conditions. Africa has already seen such migrations of Islamists from Algeria after their defeat in the civil war (1991 – 1999) as well as from Libya after the regime of Gaddafi was overthrown (2011), and others. Islamists are actively engaged in recruiting young people through social networks, taking advantage of the lack of work as well as aggressively propagating radical views.

So, Islamic political movements remain an influential factor in socio-political processes, primarily in the Sahel zone, where a large portion of the Muslim population is concentrated. Islam is on a passionate rise. But in regions burdened with a complex of social and economic problems it manifests itself in traditional Islam becoming less attractive, given the growing radical Islamist sentiments. Even if the current radical groupings in Africa are put an end to, another similar structures will appear. In large human groups ideology cannot be defeated by force of arms, it can be replaced with another ideology masses will accept. Not to become a bridgehead of terrorism, the countries need profound reforms and support of the international community to address the socio-economic and political marginalization of the regions and social groups and to fight unemployment and poverty.

No doubt, a great role will be played by social policies aimed at incorporating the youth in active social and economic life, giving it prospects for self-realization

alternative to radicalism. And the leading countries of the world so interested in developing relations with Africa now should help in this for the common good of the world.

Notes:

¹ Organization of Islamic Cooperation (up to 2001 – Organization of the Islamic Conference) – an international organization that brings together Muslim countries. The purpose of the OIS is strengthening Islamic solidarity and promoting the full cooperation of Member States.

² “Harakat al-Shabab al-Mujahidounn” in Arabic – “Mujahideen Youth Movement”.

³ “Boko Haram” in the Haus language means “Western education is a sin.” Its official name is “Society of followers of spread of Prophet’s teachings and jihad.” In 2014 at the Nigeria’s initiative the UN Security Council entered “Boko Haram” to the list of terrorist organizations, it was recognized as the most lethal terrorist organization of the world.

⁴ “Al-murabitun” – the Arabic name of Almoravide Berber dynasty that ruled Morocco in the 11 – 12-th centuries. The aim of the activity organization proclaims unification of Muslims in Africa and Islamic movements against secular and non-Muslim forces.

⁵ Aqim was formed in 2007, it is composed of soldiers from Mali, Niger, Senegal, Mauritania, Morocco. The aim of the organization activity is to spread Islamic law and to release Mali’s population from French colonialism.

⁶ “Ansar al-Din” – “Defenders of Faith” is a tuaregue Islamist organization, formed in 2011. Its aim is to establish political control over the country and to introduce Islamic rule.

⁷ “Islamic State” – a terrorist Sunni Islamist quasi-state organization that now controls the territories in Iraq and Syria, as well as taking part in hostilities in other region’s (Afghanistan, Pakistan, Libya, Yemen, etc.) states. It was formed in 2006 from the merger over ten rebel and Islamist organizations in Iraq.

SOURCES AND LITERATURE:

1. Лебедева Э. Радикальный исламизм в Африке южнее Сахары / Э. Лебедева / Российский совет по международным делам [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://russiancouncil.ru/extremism-africa>.

2. Африка ниже Сахары: тенденции и прогноз на 2016 г. Информационно-аналитический портал ГЕОПОЛИТИКА [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.geopolitica.ru/article/afrika-nizhe-sahary-tendencii-i-prognoz-na-2016-g#.V6zZZCIKV95>

3. Лебедева Э. Ibid.

SECTION II

PROBLEMS AND PROSPECTS OF TRANSFORMATIONS IN THE REGION OF SUB-SAHARAN AFRICA

УДК 327: 339.924 (66/67)

V. G. Tsivatyy

REGIONAL DIPLOMACY IN SUB-SAHARAN AFRICA IN THE CONTEXT OF GLOBAL INTEGRATION OF THE POLYCENTRIC WORLD: POLITICAL AND INSTITUTIONAL DIMENSIONS

In the study of international relations in the early 21st century, researchers focus on different nations' foreign policy and diplomatic activities, especially on their institutional, social and economic components. Diplomacy and economics are unique tools to harmonize international climate, to settle acute crises and conflicts, to stir up social and political processes, information and communication links, and to bring different ethnic, religious, social and political groups together.

In the contemporary globalized world, every state is facing new challenges and threats. The issues of cultural expansion, internationalization and institutionalization are among them. They stress both a role of a state in the contemporary international system and a potential of global community's common actions in the interests of every nation. National governments are sensitive to the challenges and try to define the ways to address them on a legal basis, both nationally and internationally. Despite a variety of approaches to the implementation of the nations' foreign policy doctrines, only few states pursue really effective multi-vector foreign policy and diplomacy.

The rapid growth of political and diplomatic cooperation at regional and global levels in the 21st century, and institutionalization of regional integration enabled the Republic of Kenya to claim a role of an independent player in the international

system and a participant of intensive integration processes both in Sub-Saharan Africa and globally.

Nowadays, the Republic of Kenya is one of the most successful countries of East Africa, which is developing dynamically, gaining a political and diplomatic weight and a high status at the regional level.

From the first years of statehood, the Republic of Kenya declared the following main principles of its foreign policy: independence, activity, equal remoteness from confrontational blocks (the “positive neutrality principle”). The most stable are Kenya’s traditional relations with Great Britain. Until now, the latter retains the ability to influence its former colony, establishing itself successfully and getting adapted to the new political and diplomatic realities of East Africa. The European Union is not showing much interest in strengthening political relations with Kenya, but at the same time it is trying to strengthen the economic component of its cooperation with the East African region. In general, the USA is interested only in military-technical contacts and in its military presence in this region on security considerations. Strengthening of world globalization processes undoubtedly affects Kenya’s foreign policy and makes internationalization of political, institutional and diplomatic ties its priority.

Since mid-1980s, regional cooperation is one of Kenya’s diplomatic priorities. The main objective of the country’s current international activities is to create favorable external conditions for social and economic development, to form it as a democratic state, as well as to promote the building of a multi-polar (polycentric) world.

The Republic of Kenya has been for long in the number of the top ten leaders in terms of political, social and economic stability on the African continent. It gained this reputation as early as in the years of the rule of the first president Jomo Kenyatta who was re-elected to this post on a non-alternative basis and by the overwhelming majority of votes in 1969 and in 1974. However, the presidential elections held in December 2007 and won by Mwai Kibaki (he was first elected to this post in 2002), were on the point of destroying the country’s reputation of political stability.

M. Kibaki's main rival – Raila Odinga who also sought to occupy president's post, contested the results of the elections and urged his supporters to arrange mass protests. They resulted in a wave of bloody ethnic clashes throughout the country in early 2008. They managed to stop them only thanks to the interference of the former UN Secretary General Kofi Annan who managed to persuade the opposing sides to sit at the negotiating table and resolve the issue by diplomatic means [1].

The main institutes of Kenyan statehood were formed in the first years of the country's independent development. However, important changes in the institutional, politico-diplomatic and political development of the Republic of Kenya took place as a result of large-scale liberal-democratic reforms of late 1990s – early 2000s [2]. The main results of the reforms were: the departure of military forces from power and political activity as well as the introduction of a real multiparty system and direct presidential elections in the country. At the beginning of the 21st century Kenya considerably increased the role of legislative organs of power and of the institutional development of the state [3].

Scientists point out new trends in the institutional and political development of the Republic of Kenya [4]. The idea of federation is gaining popularity and spreading on the African continent. In East Africa federalism has already become widespread both at the domestic and regional levels. In Ethiopia there is a system of “ethnic” federalism. In Somalia federal political institutions are already being formed. Institutional and political processes in favor of a federal type of the state structure are also spreading in the Republic of Kenya. So, today, we can state that in 2014 and in 2015 the trend to change Kenya's state system towards decentralization according to ethnic regional principle is becoming increasingly strong. Federalization affected the East African region as a whole, which found its expression in the creation of the East African Community. One of its main goals is to form a political federation under the slogan “One nation, one destiny”.

At present the Republic of Kenya is a regional center of trade and finances in Africa, and at the same time is an agricultural country with a relatively high level of development of diversified agriculture. The mining industry is developed rather

poorly and plays a minor role in the economy and general structure of the country's economic activity, although Kenya is rich in explored mineral deposits [5].

Today's Kenya concentrates two-thirds of all national parks in Africa, so tourism is to become one of the directions of socio-economic development of the country. The tourist trip or safari tourism in this country is a perfect opportunity to acquaint with the ancient culture of the Maasai tribe, to have rest on Kenya's wonderful beaches. Safaris take place in Kenya's famous parks "Masai Mara", "Tsavo" and "Amboseli". They last from two or three days to several weeks. Sometimes people are offered to combine classic Safari versions with exotic forms of recreation – for instance, with elements of ornithology (bird watching and their geographical distribution). Those who prefer fishing are offered to combine safari with ocean fishing in the Indian Ocean.

In order to hold out and make progress in the development of today's globalized world, the Republic of Kenya (as well as other states of Africa) should oppose to Western values and standards its particular African culture. The states of the African continent should offer their alternative way of political, social, economic and institutional development, while preserving their identity and having a deep understanding of the problems the continent is facing [6].

The current state of the world stock market is characterized by an increasing instability in the systemic uncertainty of the global institutional dynamics. The slowed global growth and dropped oil prices bring about a growing disproportion between developed countries and developing countries, deepening such phenomena in the budget and financial sectors of these countries, including those of the African continent [7].

Today we have to note that in Africa there is a conscious understanding of global issues of our time, but real, common and effective ways of solving them have not been found yet. Africa "occupies the last place in terms of interregional trade and investment" [8].

In the contemporary diplomacy and foreign policy of the Republic of Kenya the Ukrainian context is present as well, since "over the recent years Africa has been

showing the world's relatively high rates of economic growth, thus making Ukraine pay increasingly more attention to this continent ... Africa should become an important source of raw materials and some natural resources as well as a potential market for products of Ukrainian manufactures... Now it is necessary to create a trans-African network of point presence directed from the basic regional diplomatic missions of Ukraine in Egypt, South Africa, Nigeria, (Ghana and Kenya), Zambia, etc. to ensure Ukrainian trade-economic interests... ”[9].

In its turn, Kenya is also interested in developing mutually advantageous Ukrainian-Kenyan relations and strengthening international relations at all levels and directions of bilateral trade-economic, political, military-technical and cultural-humanitarian cooperation.

An important component of the new system of social relations is modern information technologies. Today we are watching the following trend. The formation of the economy based on modern knowledge becomes one of the main strategic priorities in both developed countries and developing countries, which perceive the modern innovative technologies as an effective tool that can provide the sustainable socio-economic development of the country in general in the globalized world. The Republic of Kenya has chosen one of the promising areas of its development, namely the informational society with an equal prospect of integration into the global information and communication space [10].

At present, Kenya has a rather developed information and communication sector. But despite some successes and a rather rapid growth of the number of subscribers, cellular (mobile) communication in Kenya continued to grow in 2013, 2014 and 2015 mainly in southern areas, where the largest industrial centers of the country are located, in particular Nairobi, Mombasa and Kisumu.

Kenya's leaders attach much importance to the spread of information technologies in the country. The prospect was reflected in Kenya's strategy of development – “Kenya's Vision 2030”. It is a program of development for the period of 2008-2030, aimed at turning Kenya into “an industrially developed country with an average income that provides its citizens with high living standards” [11].

The document covers a quite considerable period of time and demonstrates a general vision of what kind of nation the Republic of Kenya should become until 2030. This program distinguishes three integral parts in the country's development in economic, social and political spheres. The main objective pursued by Kenya's government is to create an internationally competitive and prosperous Kenyan society with high living standards.

Thus, foreign policy and diplomacy are important elements of the nation's strategic policy oriented on democratic social and political development, economic progress, consolidation of national identity, protection of national interests and human rights as well as on ensuring the security of its citizens and the state.

Nowadays, world economy increases pressure on the countries of the African continent, accompanied by economic rivalry for regions of influence, especially – in East Africa. The process gives the states of the African continent a unique opportunity to change Africa's role in the contemporary model of world economy and to diversify African economies according to the new conditions and needs of social and economic development of the 21st century. However, this opportunity can be successfully implemented only under certain conditions, namely the improvement of public education, perfection of workers' professionalism, joint efforts and coordinated actions of African countries in addressing crucial objectives of development.

The qualitative changes in the Republic of Kenya 21st century foreign policy include a transition to pragmatism in all areas. They are based on historical background of the country as a former colony of Great Britain.

Large-scale changes in the social and political, economic and security situation in the Middle East and North Africa, generally defined as "Arab Spring", actualized a task to take a new look at a role of African nations, including the Republic of Kenya, in the globalized world and analyze their effective regional policy and diplomacy in institutional, political and diplomatic dimensions.

SOURCES AND LITERATURE:

1. Достижение социальных целей Нового партнерства в интересах развития Африки. [Электронный ресурс]: офіційний веб-сайт Refworld. – Режим доступу: <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/.opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=5497dc1c4>
2. Костелянец С.В. Конфликты по-африкански: динамика и способы урегулирования / С.В. Костелянец // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 01. – С. 40-43.
3. Kenya Vision 2030. Nairobi, January 2007 // Ministry of State for Planning and National Development and Vision 2030. URL: <http://www.planning.go.ke>
4. Турьинская Х.М. Федерализм в Восточной Африке: «один народ – одна судьба»? / Х.М. Турьинская // Азия и Африка сегодня. – 2014. – № 04. – С. 29-33.
5. Перспективы развития мировой экономики. Бюллетень основных прогнозов ПРМЭ, Январь 2015 [Электронный ресурс]: офіційний веб-сайт МВФ. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/weo/2015/update/01/pdf/0115r.pdf>
6. Циватий В.Г. Європейська регіональна політика: історичні імперативи і глобалізаційні впливи // Реструктуризація глобального простору: історичні імперативи та виклики. Збірник тез доповідей / За заг. ред. Н.О. Татаренко, В.Г. Циватого. – Київ, 2012. – С.142-147.
7. Аверькова И.В. Адаптация стран Африки к процессам финансовой глобализации / И.В. Аверькова. – Автореф. дис. ... канд. соц. наук. – М., 2005. – 26 с.; Шкодіна І.В., Карпова І.В., Іващенко М.В. Вплив політики кількісного пом'якшення на розвиток світового фондового ринку в умовах глобальної невизначеності / І.В. Шкодіна, І.В. Карпова, М.В. Іващенко // Економічний часопис – XXI. – 2015. – № 1 – 2 (2). – С. 4 – 7; Глобальные экономические перспективы улучшатся в 2015 году, офіційний веб-сайт The World Bank. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/ru/news/press-release/2015/01/13/global-economic-prospects-improve-2015-divergent-trends-pose-downside-risks>
8. Матвеева Н.В. Кения: имидж стабильности / Н.В. Матвеева // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 6. – С. 34-40; Можаров А.Н. Африка. Укрепите региональную экономическую интеграцию/А.Н. Можаров // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 11. – С. 6-7.
9. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році» / ред. кол. В.П. Горбулін, О.С. Власюк. – К.: НІСД, 2015. – С. 432.
10. Ngom A. Les Technologies de l'Information dans l'Economie Africaine, l'importance du partenariat public/privé / A. Ngom. – Dacar, 2005. – 166 p.
11. Kenya Vision 2030. Nairobi, January 2007. // Ministry of State for Planning and National Development and Vision 2030. URL: <http://www.planning.go.ke>

INTEGRATION PROCESS IN AFRICA: ATTEMPTS OF REGIONAL INTERACTION

The integration processes that have spread in the world since a crash of a bipolar international system are playing a constructive role in many regions of the world. Along with classic forms of European integration in the twentieth century, new formats of Asian regional interaction appeared unexpectedly successful. African countries are also striving for integration of the region.

Objective circumstances promote developing of initiatives laid down by the leading countries of the region in the late 1980s. At the beginning of the third millennium, the African continent occupies a special place in the system of international political and economic relations. Although Africa lags behind other regions in terms of economic development, now it has one of the largest raw material potential in the world. In particular, among minerals are 90% of the world's resources of platinum, 60% of cobalt and manganese, 40% of gold, diamonds and so on. Africa produces 1, 5 million tons of cotton, over 1 million tons of coffee and other products of tropical agriculture, timber and valuable species.

African countries are represented in many international intergovernmental organizations. A larger part of UN members is composed by African countries; they are also represented at the Security Council and other influential international forums. It is obvious that development of world's economic ties and the reproduction of an integral system of international security are impossible without the countries of the continent.

At the end of the twentieth century, the new trends and results of global economic relations (the strengthening of financial and economic potential of the developed Western countries, the success of Asian integration, the increasing

economic impact of the EU, USA, China, India, ASEAN countries, etc. on Africa prompted African countries' leaders to take decisive steps to arrange their future.

The prerequisites for the trend were laid by numerous attempts to unite efforts for the region's economic development. Being quite different in terms of area, population, level of financial and economic development and political stability, the countries formed united unions and organizations, which mostly formed sub-regional groups.

Nowadays, the most common category of regional integration associations in Africa is sub-regional alliances representing different (by the number of members) groupings of the sub-regional area [1]. It was they that laid the foundations for mutually beneficial relations. The sub-regional level of integration appeared to be the most appropriate one on the African continent. The member states strive for agreement on joint efforts to improve economic conditions in the national economies with the small and traditionally "known" group of actors which often have common territorial borders, similar problems of economy's management, the same goals and objectives regarding the vision of future as well as analogous political, financial and economic potentials to achieve them.

The projects of the economic development of African countries were traditionally initiated and supported by the IMF and the World Bank. For example, in the late 1990's experts of World Economic Forum in Davos put forward initiatives according to which the leading Western donor countries should reconsider the terms of assistance to African countries, in particular, in supporting long-term scientific and technological projects. Meanwhile, the USA and European countries were offered to open their markets for African goods. In addition, the integration processes in Africa are supported by large international organizations and associations which are a current moving force of the reforms. Unlike European countries where economically developed states (Germany, France) are carriers of material and institutional foundations of integration, in Africa this function is performed by international intergovernmental organizations. An example of this is the Organization of African

Unity (OAU). Until the second half of the 1990's the UAE's strategy was to support regional associations.

It was reflected in the creation of integration associations, based on two- and three-level institutional structures, which except member states also included organizational formations of sub-regional and cross-border nature. The latter, having the certain autonomy in making economic policy, could coordinate their activity better than at an interstate level. In particular, the African Economic Community (AEC) started functioning on the corresponding basis. It was formed from 34 African countries and as well as from SADCC, ECOWAS members and others. Finally after the 1991 Treaty on the African Economic Community (AEC) was signed, prerequisites were created not only for the functioning of the common market, but also for a closer political cooperation.

The strive of African countries to integrate economically was based on the necessity of providing favorable conditions for the development of the economy, oriented on the satisfaction of the domestic market needs. Initially, the idea of the African common market was reflected in the creation of the Southern African Development Coordination Conference (SADCC) in the 1980's. In 1992 it transformed into the Southern African Development Community (SADC). Today the Community is the most influential sub-regional organization in Africa.

The total population of the 15 countries – members of SADC is about 277 million people, the total GDP is about 575, 5 billion dollars [2]. The leaders of the SADC states signed an agreement on establishing in South Africa a free trade area to improve the competitiveness of African goods in the world market.

Almost simultaneously with the creation of the AEC and SADC in 1989 in the northern part of the African continent was created the Arab Maghreb Union with the participation of Algeria, Libya, Mauritania, Morocco and Tunisia. The agreement envisaged the creation of expanded economic cooperation based on regional integration. The integration was considered to be an alternative way of development and a peculiar means of achieving economic growth by using internal potentials of participants of the integration. The “self-reliance” concept envisaged that progress

can be achieved through the use of local resources and mobilization of internal factors of development. It was envisaged that in some regions will be set up domestic markets that will form the basis for modernizing the economy. Characteristically, the corresponding idea is present in the plans of the African Unity Organization to create the African Economic Community prior to 2025. However, the economic development of most African countries is currently a subject of discussion at international forums as the one that needs to be supported. Most of the population of the continent lives below the poverty line, and plans to revive economy result mainly in the growing raw-mining sectors of the economy.

So, despite the poverty and low economic indicators of development, African countries have gained some experience of developing various forms of regional economic cooperation. Among them should be called the West African Economic Community (WAEK), the Council Concorde, the Economic Community of Western African States (ECOWAS), the Economic Community of Central African States (ECCAS), the Customs and Economic Union of Central Africa (CEUCA), the Economic Community of the Great Lakes region (Burundi, Zaire, Rwanda) mostly based on bilateral relations, the Zone of preferential trade of East and South Africa (ZPTESA), the East African Community(EAC), Common market of Eastern and Southern Africa (CMESA), the South African conference on coordinating the development of the West African Economic and Monetary Union (WAEMU), the South African Development Community (SADC). African countries are also members of the credit union of the Arab Monetary Fund, etc.

The new stage of development of international relations requires an adequate response to the challenges of time. The problems of Africa's current economic development, in particular, such ones as the necessity of seeking ways to develop modern technologies, creating a quite independent internal market of states, involving mutually advantageous investment in the economy, etc., require new approaches and mechanisms for their solution. African countries are facing the need for a higher level of trust and unity based on the accumulated experience of joint cooperation.

An important event on the African continent was the creation of the African Union (AU) – the largest international intergovernmental organization which replaced the Organization of African Unity. The heads of the continent’s countries endorsed the Constitutional Act of the African Union at the OAU summit in July, 2000 in the city of Lome (Togo). At that very time the creation of the African Union was declared. The main difference between the OAU and the AU is their priorities of activity. If the former aimed at political integration to strengthen the national independence and territorial integrity of African states, the latter emphasizes the need for economic integration on the basis of achievements of sub-regional integration of the continent.

Given the shortcomings of the previous stage of development marked with a painful perception by African leaders of any pressure on national sovereignty and distrust towards national initiatives, the way of economic cooperation as the main dominant of relations of African states was chosen .

A new step toward the development of Africa became the NEPAD program “New Partnership for Africa’s Development” which was adopted at the first summit of the African Union (9 – 10 July, 2002) in the city of Durban (South Africa). The large-scale program of Africa’s strategy of development determined a range of measures to be implemented in the economy of the continent.

The need to escape backwardness of African countries as well as to promote their economic growth and the expansion of their active participation in international organizations was associated with the necessity of their self-reliance and attempts to resolve the debt problems, for instance, in the 2000’s African contributions amounted to 30% of total budget expenditures; in 2014 the volume of the AU budget was 308 million dollars, including that the contributions of African countries accounted for 46% [3].

The international community has shown support for the AU initiatives. In particular, the “Big Eight” summit in the city of Kananaskis (Canada) in June, 2002 approved the Action Plan of the “Group of Eight” of Africa; at the summit in Evian (France) in June 2003 the heads of states of the “eight” adopted a number of new

documents, including the Africa's Plan of the "Group of Eight" to strengthen the capacity of countries for conducting operations in support of peace as well as the Action Plan to combat hunger. This program was also supported by the UN, the EU and the WTO.

In the globalized world, African countries are trying to adequately respond to challenges of time. The leading actors of international relations having their own interests and goals in the African region, they act both as mediators and donors in solving problems of countries and as disproportional consumers of the continent's resources. The accumulated experience of regional interaction enables African countries to rise to a new level of relations both between the actors of integration cooperation and between African countries as well as between the leading countries of the world and influential players in contemporary international relations.

SOURCES AND LITERATURE:

1. Гайдай О.М. Регіональні інтеграційні об'єднання в Африці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/252/15.pdf>
2. Southern African Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sadc.int/about-sadc/overview/sadc-facts>
3. No strings attached: African Union seeks financial independence [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-2935107/No-strings-attached-African-Union-seeks-financial-independence.html>
4. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки. – Львів, 2003.

FORMATION OF INDEPENDENT AFRICAN STATES AND PROSPECTS OF THEIR FURTHER DEVELOPMENT

In the 30s of the past century the outstanding intellectual man of the Haus people – Malla Aminu Kano wrote in the newspaper “Gaskiya Ta fi Kwabo” (“The truth is more precious than money”): “Some foreigners believe that we can not make progress, but they forget that in the far-away past the foundations of our culture, were laid, we created independent states, had laws, spiritual life, money circulation, foreign trade, and that our language has had its writing from time immemorial”. The peoples, inhabiting the African continent, had their long history and culture. Unfortunately, now there are a lot of stereotypes about Africa as to its being doomed to everlasting backwardness.

In ancient times, to the south of the Sahara there were many states, some of which were empires, including Ghana, Mali, Songhai, which successively replaced one another. Today there is a rich heritage of the former empires, including the cultural one. For example, in the city of Timbuktu alone over 30 thousand manuscripts that survived are being kept. They were written not only in Arabic, but also in many local languages. There were states and protostate formations much more to the south of the Sahara, on the territory of modern Botswana, Namibia, Angola. Colonialism ruined the gradual evolution of these state formations and brought about a number of painful problems of political and economic nature that affected the further development of these countries. After all, Europeans were not the only reason of the destruction of these ancient state formations. In particular, the largest and rather successful Songhai Empire, which was situated on the territory of modern Mali, Niger and other neighboring states, was destroyed by Moroccans long before Europeans appeared there [1, 4].

We should emphasize the fact of arbitrary division of areas where the peoples dwelt including great ones because of colonialism. In large areas for a long historical

time autochthonous peoples of the continent formed their cultural space and developed political and economic relations, which were artificially changed right away. Many people as well as single ethnic groups were separated owing to territorial boundaries between different states. In particular, the Hausa people were divided between Nigeria and Niger, and the people of Botswana are partially dwelling on the territory of modern Botswana, while a large number of representatives of the people are now living in the neighboring country – South African Republic, and its language is one of the state languages there. Similar artificial divisions resulted in blurring civic identity.

According to the researchers, “a man identifies himself primarily as part of a particular ethnic group, tribe, clan or religious group. But he identifies himself as a citizen of a definite state after his identification by the first signs has occurred. Over the recent decades, the situation on the continent started changing” [2, 8].

European colonialists who divided practically all the continent according to their interests used different management styles. The British kept the so-called indirect management, leaving the local elite at power; as a rule, the French passed to direct management; blatant leadership style was inherent in the Portuguese. Consequently, nowadays the former Portuguese colony has the biggest problems. The English indirect control led to the situation that in the north of Nigeria there are dozens of sultanates the power of which are far from being “decorative” and the influence of local leaders there is not symbolic either. For example, in Nigeria there is the Agadez sultanate, the sultan of which solves far more issues than the central government that exists there in name only. The problems the local authorities are facing are caused by in-depth reasons enrooted in the social, cultural, ethnic, political and economic history of the nations. In particular, the existence of the sect Boko Haram, which initially appeared among the representatives of the Kanuri people, is also based on the layers of cultural and religious life of Africa’s people.

Most often in the political life of the African peoples democratic processes become more complicated and often are confined to formal attributes as leaders and other respected persons supporting local cults just order their followers to vote

only for certain persons. So, any observations will not fix any infringements, but the expression of will as such is still absent. Only during the recent decades in most areas of the continent the situation is beginning to slowly change.

We should also mention the fact that if for European countries the presence of established traditions in the formation of states is the basis of their achievements, then in the case of Sub-Saharan Africa one sees a different situation. The states without state-established traditions, including Botswana, Namibia and others, become more successful when they start building their state anew.

On the other hand, the imperial past of Africa's peoples dwelling to the south of the Sahara is an obstacle to them that prevents them from getting the expected impulse for political and economic development. Practically the entire territory of the region was colonized except Ethiopia. But there, on the contrary, we see that the imperial legacy of the people excluded any plan development and caused great damage to Ethiopians when they were fighting in Somalia, Eritrea that eventually separated again. The division of the single political entity limited poor resources and made the harm to further development.

After independence was gained in Africa's countries took place the events that shaped the development of the region for the future. In particular, it is connected with the socialist experiments and the criminal activity of the Soviet Union which ignited wars with a view to its henchmen's coming, as well as with the euphoria of political power, which proved false. Even such prominent figures as Kwame Nkrumah, Leopold Sedar Senghor (an academician of the French Academy of Sciences and a prominent poet, but this did not prevent him from becoming a famous dictator who threw many intellectuals into prisons) could not avoid some socialist sentiments [9, 7, 6].

The former parent states especially in the first years of Africa's independence imposed unequal treaties on economic cooperation, did not shun collaborating with dictators, even with the most odious ones, such as Jean Bedel Bokassa in the Central African Republic, the current Teodor Obiang Mbasogo Nhuema in Equatorial Guinea, who 10 years ago declared himself a "god" and forced people to worship

himself (on the radio the “worship” of his sect). At the same time this does not prevent the Western world from cooperating with the dictator. So, the double standards are quite acceptable in the policy of West toward African countries.

Signs of neocolonialism observed in economic relations between the West and Africa have negative consequences both for the former and for the latter. Thus, the company “Areva” in Niger, engaged in mining uranium ore in the 60’s, signed an agreement that proved to be disadvantageous for the country and made it completely dependent on the extraction of this resource. When in the 80’s the uranium ore prices dropped, Niger experienced a peculiar kind of economic collapse, and only now some diversification of the economy is taking place.

After all, now it becomes clear that neocolonialism is harmful not only to the Africans, but also to the Europeans. Streams of migrants, extremism, based mainly on economic factors, have and had its consequences for Europe and USA. For example, in 2000 the United States adopted the law “On economic growth and trade opportunities in Africa”, according to which 38 countries in sub-Saharan Africa, which followed a series of claims (the main of which is the rule of law), have certain preferences: reduced tariffs or for lack of them when exporting the products to US. Every year the trade turnover between USA and the African countries increase by 6 - 7% [3, 5, 8].

One should also note such a factor as the struggle for resources between countries as well as between separate clans. For example, in the Democratic Republic of Congo there are large deposits of precious metals and polymetallic ores. Some local leaders and warlords took control of a territory, extracted resources and exported them to the West. Now it is harder to do it and sometimes is not possible at all, because sanctions have been introduced and it is demanded that the countries get “clean” products, that is not from the zones of conflict, but from ones controlled by the government.

The role of India and China is beyond any doubt. Persian Gulf countries, Malaysia and Canada also activated, especially in such an important region as the Sahel. This led to the fact that countries that once needed the assistance, now do not

need it any longer. Some countries are now developing much more successfully than Ukraine, and some, like Botswana, immediately took the right vector of development. The world-famous agency “Moody’s” predicts the doubling of investment in Africa over the next two years. There is an especially favorable prognosis for Nigeria, Angola, Kenya, Ghana, South African Republic [7, 9].

It should be noted that in an increasingly greater number of cases of the peaceful transfer of power in Africa one can observe the democratization and liberalization of society. In particular, recently Muhammad Buhari became Nigeria’s president. It happened as a result of a democratic process, and its predecessor, Goodluck Johnson, lost power after losing elections. Twenty years ago this was impossible to imagine. Similar things occurred in Guinea and elsewhere.

The solution of conflicts in Rwanda and in other states has led to an accelerated economic growth. It must be said that here and there new conflicts broke off. For decades the war in Sudan has been continuing which resulted in the separation of South Sudan, but as early as a year later a war broke off inside the state. There are still zones of tension in Somalia. Recently extremism is strengthening in the Sahel region. In Mali, Niger, Mauritania, Burkina Faso, Niger, there are pockets of extremism [8, 1].

An important role is played by environmental issues, global warming. Water resources are becoming less available against the background of the growing population. In deference of this one should mention not adequate development of tourism, particularly ecotourism, and the beginning of a large-scale struggle for preserving wild life. It is worth mentioning the name of Vanhori Maathai, a Nobel laureate from Kenya, because thanks to her efforts about 30 million trees were planted in the areas of active deforestation.

Speaking about Africa, one should take into account a certain conditionality of statistics indicators such as the GDP and the medium incomes. In particular, Equatorial Guinea has a very good indicator of the GDP per capita, but these are 99% of the president’s and his entourage. The same may be said about Gabon, where over forty years Omar Bongo ruled. He secured in the constitution his right for all entrails

of the country. Now his son is continuing this tradition. On the other hand, people who are formally unemployed are engaged in subsistence farming, retail trade and can live quite well [3, 6, 8].

In general, there are no simple solutions in seeking advice on the development of African countries. When studying these topics, one need to take into account all the complex set of facts and draw conclusions only after analyzing them carefully. In conclusion, I would like to emphasize that to study the formation of the African countries is important in Ukraine given the problems of our country's statehood formation and prospects of cooperation with the countries of the African continent.

SOURCES AND LITERATURE:

1. Birmingham D. *The Decolonization of Africa* / David Birmingham. – London: first published by UCL (University College London), 1995. – 117 p.
2. Davidson B. *Modern Africa: A Social and Political History*, kind. ed. / Basil Davidson. – London: Routledge, 2014. – 312 p.
3. Falola T. *Key Events in African History: A Reference Guide* / Toyin Falola. – London: Greenwood Publishing Group, 2002. – 347 p.
4. Fauvelle F. *Histoire de l'Afrique du Sud* / François-Xavier Fauvelle. – Paris: Points, 2016. – 544 p.
5. Hargreaves J. *Decolonization in Africa* / John D. Hargreaves // *The International Journal of African Historical Studies*. – 1989. – Vol. 22. – N. 4. – P. 715-720.
6. Kieh G. *Zones of Conflict in Africa: Theories and Cases* / ed. by George Klay Kieh, Jr. and Ida Rousseau Mukenge. – Westport, CT: Praeger, 2002. – 174 p.
7. Meredith M. *The Fate of Africa: A History of the Continent since Independence* / Martin Meredith. – New York: Public Affairs ^{TM}, a Member of Perseus Books Group, 2006. – 752 p
8. Reid R. J. *A History of Modern Africa: 1800 to the Present*, 2nd ed. / Richard J. Reid. – London: Wiley-Blackwell, 2012. – 408 p.
9. Wallerstein I. *Africa: The Politics of Independence and Unity*, 1st ed. / Immanuel Wallerstein, – New York: Vintage Books, 1961. – 280 p.

NAMIBIA: PROGRESS AND PROBLEMS IN THE CONTEXT OF OVERALL DEVELOPMENT AFTER INDEPENDENCE

Recently, Africa is increasingly turning to itself the attention of the rest of the world owing to the significant economic and political transformations taking place on the continent. However, unluckily studies in this complex, important and largely didactic processes in Ukraine are not carried out at a proper level, although the economic cooperation of our country with African countries is very promising and important.

It should be noted that despite a pronounced progress in many areas in today's Africa there are only a few states that may be called truly successful. There are also some countries that are actively and steadily moving towards success, overcoming a number of obstacles and gaining certain achievements. One of these states is Namibia, which borders on the most successful country in Africa, Botswana, and the economically powerful South African Republic. Over the recent years, the country has turned to itself the attention of the international community due to the fact that in 2014 it held continent's first entirely electronic general elections, and in 2015 its former President Hifikepunye Pohamba was awarded a reward of the Mo Ibrahim Foundation for promoting the development of democracy.

So, what is the profile of Namibia, what achievements has it gained and what problems are still has to be solved? Namibia is the country in South-West Africa, with the area of 825,418 square kilometers and the population of 2 million 400 thousand people. Its capital is the city of Windhoek with 320 thousand residents. A larger part of Namibia's territory is occupied by deserts and semi-deserts, a smaller one is occupied by savannas and rare woodlands. In particular, about 20% of its territory is made up by one of the driest deserts of the world, the Namib desert [1]. However, the nature of the country is unique and amazingly diverse. Namibia has a

great number of reserves that attract tourists from the whole world and its environmental protection is actively carried out [5].

It is necessary to mention the fact that Namibia gained independence much later than almost all other countries of the continent, namely on March 21, 1990. The history of the country was full of tragedies and specifics that influenced its further development.

Portuguese D. Kahn and B. Dias (in the 80's of the fifteenth century) were the first Europeans to reach the territory of the current Namibia, but given the almost complete absence of convenient bays and complex natural conditions its colonization did not take place at that time. Till the second half of the XVIII century these lands were visited only by whalers and hunters of seals. At the beginning of the second half of the XIX century some local peoples were passing the stage of formation of an early feudal state. We mean such peoples as the Ovambo, Nama and Herero. In particular, the leader of the tribe Orlam of the Nama people (also known as Hottentots abroad) Jonker Afrikaner, after leading the tribe from the territory controlled by the Boers, founded his own headquarters near modern Windhoek, created a 2000 regular army and took control over a vast area. The protostate he created perished soon from the hands of colonizers like that of the people Ovambo and Herero as well as the chiefdom of Herero's leader Samuel Maharero [1, 3].

In 1884, German colonists declared their power over the country. Overcoming the fierce resistance of the local population, they captured the whole territory of modern Namibia till 1907. The number of the greatest crimes of the colonialists includes the genocide of the Herero people, carried out by General von Trot after the rebellion of 1904 – 1907 was suppressed. Over a year this general was blockading the Herero people who had taken refuge in the desert Omahehe on the fringes of the Kalahari. As a result, thousands of people died of starvation and heat while thousands of others perished in the fighting [3].

However, researching the period of the German occupation from a modern viewpoint, one should note that it had also a number of positive aspects. In particular, it was then that Namibia's quite developed transport infrastructure was laid (now

except the developed network of railways and roads, it includes 112 airports), cities of order were built, sea ports Walvis Bay and Luderitz appeared, mining and astrakhan sheep breeding were started (German colonists brought about 10 000 sheep from Bukhara, and nowadays Namibia provides over half of world production of astrakhan), educational institutions, hospitals and newspapers appeared as well.

In 1915, Namibia's territory was occupied by the troops of the South African Union (which later became the South African Republic). From that time in the South African Republic an apartheid regime was at power, the exploitation of the local population and racial segregation were intensified and economic development was distorted. The peoples of Namibia waged a long struggle for independence [3]. After World War II, local parties began to appear in Namibia while the leading political force became the SWAPO – the People's Organization of South-West Africa which still exists and has been at power since the moment when the country gained independence. Among its founders were Toivo ya Toivo and Sam Nujoma. From the start the party has adopted the ideology of socialist orientation, for this reason it was assisted by the countries of the former Soviet bloc, including the Soviet Union and Cuba. Since 1966, the SWAPO has waged a guerrilla war against the occupying forces [7].

During the reign of the apartheid regime in Namibia the trend of the parallel development of two types of conducting economy: African natural economy and market economy based on the export of raw materials was finally shaped. The dichotomy vector of economic development has not been overcome so far. At that very time white settlers got the best lands of agricultural destination as their property while local inhabitants were settled in the so-called “homelands”, which was actually a kind of reservation. The occupation authorities tried their best to divide Namibia's population by national signs, and the country became a raw materials appendage of South Africa and a consumptive market for its products [1].

For understanding the current situation in the country, the ethnic composition of Namibia's population should be discussed. Thus, the African population of Namibia is divided into two groups: Bantu and Khoisan peoples who have racial

differences. The oldest population in the present-day Namibia is the Nama (Hottentots) and Bushmen (divided into the tribes of Kung, Khomani, Nusan, Sarva, Awni, Auen and Zughassi). They have been living on this land for at least the last three thousand years. Such peoples as the Mountain Damara, Herero are a product of mixture of Herero and Nama; in terms of the language it belongs to the Khoisan peoples, and by external appearance to the Bantu, Damara – the most black people in Africa. Such as ethnic and social group of the population as Rehobot (rehobot bastards) are a product of mixture of white men and hottentot women. The social status and educational level of Rehobots in the apartheid times were far higher than in other nations. Their native language is mostly Afrikan.

The largest people of Namibia is Owambo, which makes up nearly 50% of the population, and their language Oshiwambo, especially the dialect Ndong, is the most widespread language of the country. Owambo which like Herero appeared on the territory of Namibia in the XVIII century, inhabit mainly the north of Namibia (and are divided into tribes of Kwanhari, Kuanama, Okafima, Oombalantu, Onhandzhera, Onhuanhu, Ukualuti, Shwale, Munda and Ondanga). Close to Owambo are the peoples Yeyi, Herero and Himba. And in the region of Caprivi Strip, among others, the people lozi dwells, the majority of which live in neighboring Zambia.

In Namibia there are still significant communities of Germans (35 000), Afrikaners (104 000), the Anglo-Africans and Mulattos. Recently, the presence of Chinese is becoming increasingly noticeable.

On the initiative of the SWAPO, the official language became English, which now is obligatory for studying at schools. The languages Afrikaans, German, Herero and Oshiwambo are widespread too. Most of the local languages have their writing.

Namibia belongs to the number of countries rich in natural resources. In particular, in Namibia there are large reserves of diamonds, and 98% of them are of jeweler value. Other precious and semi-precious stones: tourmaline, aquamarine, agate, topaz are extracted too. In Omaruru and Rehobot there are deposits of gold. Namibia has large deposits of uranium, copper and tin in the region of Tsumeb – Hrutfonteyn – Ottawa. And in the area of Abenaba there is one of the world's largest

deposits of vanadium ore. There are deposits of iron, lithium and beryl ores and manganese (Ochivaronho). Since 1972, tungsten have been exported. Lead and zinc are exported as well. Namibia predominantly exports its raw materials and concentrates while the final production of them, given high added value, is actually absent, although the government is trying to change the situation (the government's efforts led to the opening of the diamond-processing factory "Naji"). Namibia's coastal waters are rich in fish, the country has a developed fish-processing industry and the food industry, and a number of its products are exported, in particular to Europe. But Namibia is poor in energy resources and has to import energy [2, 4].

When Namibia gained independence and leader Sam Nujoma became the first SWAPO president, his government began to launch a policy of national reconciliation. A general amnesty was announced to the participants of armed conflicts, no matter which side they fought for.

Importantly, the formed SWAPO government, despite the socialist views of its leaders resorted to weighed economic and social steps, drawing as a whole correct conclusions from the mistakes of those African countries that had been previously engaged in socialist experiments. It was as early as in 1990 that a very important document was adopted, namely the liberal act on foreign investment, which gave guarantees against nationalization, guaranteed the freedom to use people's own capital and profits, currency convertibility and the fair hearing of disputes in the court. This immediately produced positive effects on the country's economy, improving the investment climate in it. Currently, in Namibia there are large state-owned companies, such as "Air Namibia", "Transnamib", "NamPost", but they require permanent subsidies from the budget for proper operation.

Land suitable for cultivation is just a bit over 1% of Namibia's territory, but agriculture employs nearly half of the working population, mostly farms and cattle breeding being meant. There are about 4000 commercial farms in the country, the overwhelming majority of which belongs to whites. They occupy over half of the land suitable for farming. Since the late 1990's the government launched a land reform, Germany and the United Kingdom taking part in its financing. Importantly,

unlike Zimbabwe, in Namibia a forcible expropriation of land from whites with a view to of redistributing it among black citizens did not occur. Despite the attractiveness of such steps in terms of populism, the government abstained from hasty steps, being aware of their harmfulness for agriculture.

Namibia's GDP is 17.79 billion dollars, and the rate per capita – 8200 dollars, exceeding the similar indicator for Ukraine. The economic growth is 4.4% annually. But we should remember about the conventionality of such an index as the average per capita income. The distribution of Namibia's GDP is extremely uneven, so the Ginny index, which indicates such a parameter as uniform distribution and income inequality is one of the worst in the world. About one third of the population lives below the poverty line – on less than \$ 1 a day, about 50% more live on less than two dollars a day. The unemployment rate is high – about 27% while the median age of the population is 21.2 years [6].

It is interesting to pay attention to the GDP distribution by sectors. Unlike most African countries, the agriculture accounts for a modest share – 9.5%, the mining industry – for 12.4%, the production of goods – for 15.4%, and services – for over 60% (by this indicator Namibia is approaching developed countries). However, 47% of workers are employed in agriculture, 33% – in services, 20% – in the industry. According to the Easy Doing Business rating, Namibia occupies the 88-th place. Tourism accounts for 14.5% of the GDP. This sector employs 18.2% of the employed population. In recent years ecotourism has been actively developing [6].

Exports account for 2.04 billion dollars and imports – 2.35 billion dollars. That is, the trade balance, though negative, is not critically shaken. Budget revenues are 1.945 billion dollars and expenditures are 2.039 billion dollars, so the budget deficit is low. The public debt is 28% of the GDP, which is relatively acceptable compared to other countries not only in Africa but also around the world.

To negative aspects and challenges one should attribute Namibia's huge dependence on the import of consumer goods from the South African Republic – about 90% of all imports are coming from there, although South Africa gets slightly more than one third of exports. The country imports about half of the consumed

food. Namibia belongs to the South African Customs Union, which also includes South Africa, Botswana, Lesotho and Swaziland. Within the organization, there are no fees for products manufactured on the territory of the Member States. This is one of the main problems of development of Namibia's processing industry, because it looks noncompetitive against the background of the dominance of cheap imports from South Africa [3].

But the country has achieved noticeable successes on the way of establishing democracy and ensuring human rights. Once independence was gained, Namibia started transmitting power and holding regular elections at all levels.

According to the Constitution, the president may occupy his post for no more than two terms, so the first president, Sam Nujoma, who is still alive and takes an active part in social activities, resigned and handed his power over to Hifikepunye Pohamba, who in 2015 handed over his power to the current President Hahe Heynhobu [7]. In Namibia there is opposition and a number of parties operates, but in terms of press freedom it occupies the 21-th place in the rating, sharing it with Canada. After gaining its independence Namibia had only one conflict, a relatively short one and with few victims, namely, the attempt of a separatist mutiny in the region of Caprivi Strip, made by the Caprivi Liberation Army led by Muyongo Mishake. The rebels, who belonged to the people of the Lozi, wanted to gain the region's independence and to form there the Itenhe state with the capital in Katima-Mulilo, but the government troops quickly suppressed the rebellion and in 2002 declared the Caprivi region safe for tourism. Rest of Namibia's territory is safe as well. In general, it should be noted that, although the leading role in the country's political life is played by representatives of the people Owambo (and partly Herero), the representatives of other nationalities are not subject to discrimination [4].

The level of Namibia's education is also quite high. School education is free and compulsory, the government allots for intensive reforms in the field of education 8% of the GDP, in the country there are two universities. The health protection sector is in a suitable state according to WHO standards, but the average life expectancy is only 52.2 years, this indicator is one of the lowest in the world. A big problem is also

the fact that 13.1% of the population are infected with HIV / AIDS, though recently the situation has begun to improve [8].

Namibia succeeded in achieving some successes in the fields of culture and science. Worldwide known are the name of Joseph Diyesho (Diescho), author of the first Namibian novel “The Birth of the Sun” (1988) and the novel “Alarmed water”, the name of the well-known political analyst – Neshani Andreas (1964 – 2011), a writer who depicted the women’s role in traditional society (novel “The violet purple of Oshantu”), as well as those of the intellectual and the analyst Alfredo Thiurimo Henhari and Hal Shityuvete, a commander in the war for independence and author of interesting memoirs. The world also knows the names of Gladys Karirirue Kahaka, a well-known scientist-biochemist of plants and of the famous mathematician Gunter Heymbek.

Especially famous in the world is the national hero of Namibia and the leader of the Herero Hosea Komambumbi Kutako (1870 – 1970), who was able to significantly influence the UN for it to contribute to the gaining of the country’s independence, promoted the education and cultural development of his people, disseminated the Herero written language and fought for the equality of all citizens before law. His memory is honored in Namibia at the level of the Institute of National Remembrance established immediately after the independence was gained, and his remains are in the National Pantheon near the Arch of Heroes.

So, Namibia, existing in the difficult conditions in the moment of its becoming independent, was able to achieve a number of successes. Despite serious problems, its economy shows stable development, but in the realm of political life the country has achieved truly outstanding results compared to that of the other countries of the continent. An in-depth analysis of Namibia after it gained independence seems useful and necessary in the context of global transformation processes. Also, it should be recalled that Ukraine and Namibia established diplomatic relations at an ambassadorial level as early as in 1992, and the development of trade relations between our countries have great prospects, given, in particular, the fact that Namibia is trying to achieve the diversification of imports, while Ukraine is seeking to come

out with its products to new markets, looking for a replacement of the Russian market in the context of Russia's aggression against Ukraine. Therefore, the development of relations between Ukraine and Namibia has a great potential and can be equally and mutually beneficial.

SOURCES AND LITERATURE:

1. Улановская И.А. Намибия / Ирина Аркадьевна Улановская. – Москва: Мысль, 1983. – 112 с.
2. Humavindu M. Key Sectors of the Namibian Economy / M. Humavindu, J. Stage. // Journal of Economic Structures. – 2013. – №2.
3. Mwakikagile G. Namibia: Conquest to Independence: Formation of a Nation / Godfrey Mwakikagile. – Dar es Salaam: New Africa Press, 2015. – 340 с.
4. Christiansen T. Assessing Namibia's performance two decades after independence [Электронный ресурс] / Thomas Christiansen // Journal of Namibian Studies. – 2012. – Vol. 11. – P. 29-61 [Electronic Resource]. – Access mode: https://www.uni-giessen.de/fbz/fb07/fachgebiete/geographie/bereiche/geoinfor/dateien/Part-2_Final_Print_Versio.
5. Namibia's Draft Fourth National Report to the United Nations Convention on Biological Diversity (UNCBD) [Electronic Resource]. – Access mode: <https://www.cbd.int/doc/world/na/na-nr-04-en.pdf>. – 2010.
6. Namibian Economy 2016. CIA WORLD FACTBOOK [Electronic Resource]. – Access mode: http://www.theodora.com/wfbcurrent/namibia/namibia_economy.html.
7. SWAPO party official website [Electronic Resource]. – Access mode: <http://www.swapoparty.org>.
8. The Namibia AIDS Response progress report 2015 [Electronic Resource]. – Access mode: http://www.unaids.org/sites/default/files/country/documents/NAM_narrative_report_2015.pdf.

SECTION III

UKRAINE – SUB-SAHARAN AFRICA: STATE AND PROSPECTS OF RELATIONS

УДК 339.923 + 327 (477 + 6)

A. T. Oganov

STATE AND PROSPECTS OF UKRAINE'S COOPERATION WITH AFRICAN NATIONS

First of all, the conference on African issues and publishing its materials are of great importance since attention of Ukrainian media and research centers and institutes to Africa is not sufficient. Along with it, the African continent has recently become an influential player in global international relations. Primarily, this is happening due to the economic growth of the continent and the attention of the world community and international organizations to the issues of domestic politics and human rights in the region. We emphasize that there are positive trends and developments in the sphere.

In particular, the researches of American scholars show the prospects of growth of explored energy resources in Africa. Thus, recently the explored oil reserves of the continent have increased by 120%, gas – by 140%. There has been a significant increase in foreign investment in the region. An important factor in the development of Africa's consumption is a rapid growth of its population. According to some forecasts, in 2015 - 2050 the pace of it will be the fastest in the history of the African continent and in 2050 African population will reach 2.4 billion people. This is an important trend that should be taken into account.

At the same time, the economic market will remain vulnerable to certain crisis factors. They are terrorism, illegal trafficking of drugs and weapons, spread of viruses of dangerous diseases, stagnating quality of health care, illegal immigration, criminality, cyber criminality, dangerous climate changes and so on.

However, there are some positive features as well. Thus, the World Tourism Organization marks the rapid growth of tourism in the region, the second place in the world by its amount. Moreover, interest in African tourism and its popularity are increasing.

An important trend in Africa is presented by the integration processes on the continent. Regional associations exist in East, West and South Africa. Pan-African agreement on the trilateral Free Trade Agreement was reached in 2015. Africa is looking for the ways for developing, and its countries will try to join the new global and inter-regional integration structures.

Ukraine is interested in cooperation with Sub-Saharan Africa. In general, I will remind that on the African continent there are 11 diplomatic missions of Ukraine. In addition, our honorary consulates are operating in Guinea, Côte d'Ivoire and the Democratic Republic of Congo. When the Ukrainian diplomatic institutions are appealed to by local citizens, Ukrainian experts help and assist them properly in resolving various issues.

Our presence enables us to develop military-technical cooperation. Ukraine's Foreign Ministry is making efforts to develop a political dialogue with Africa. Let us recall that over the past two years Ukrainian-African political contacts both at the multilateral and bilateral level have become more active. In particular, in 2015 Dakar (Senegal) was visited by Ukraine's Foreign Minister P. A. Klimkin who took part in the forum of the International Organization of La Francophonie. In the same 2015 Ukrainian-Moroccan political consultations took place, and in April, 2016 Ukrainian-Egyptian political consultations were held. In May 2016 Deputy Minister of Foreign Affairs of Ukraine visited Nigeria, where Ukrainian-Nigerian political consultations took place.

It should be emphasized that throughout 2015 the total volume of Ukraine's trade turnover with Africa amounted to the \$ 4.4 billion mark, we having a solid surplus, since Ukraine's exports to African markets is 3.8 billion dollars (According to the State Statistics Service of Ukraine).

In Africa Ukrainian peacekeepers are serving, and in particular this touches upon Liberia, Côte d'Ivoire, the Democratic Republic of Congo, Sudan, South Sudan. Ukraine has been using its status of a non-permanent member of the UN Security Council to consolidate the positive results in the development of relations with African countries.

Our contacts are developing in the field of education and culture – here we can rely on African students and graduates of Ukrainian higher educational institutions (HEI). They have the opportunity to study Ukrainian culture, master the Ukrainian language, create and spread the positive image of our country in their countries. We still have an opportunity to rely on graduates of Ukrainian universities (as early as since the Soviet times) who occupy high positions in their homeland. We also strive to maintain informal dialogues with our African graduates concerning non-governmental organizations, associations of friendship that are called upon to strengthen comprehensive ties between Ukraine and African countries.

In summary, it should be emphasized that Africa has been and will remain in the field of foreign policy and economic interests of Ukraine, although we should recognize that a mention of Africa is sometimes absent in many official documents.

The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine is grateful to the Department of Asian and African Nations' History of the World History Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine for information and analytical papers for diplomatic purposes. They are very useful for elaboration a policy, aimed at developing Ukraine's relations with African nations.

AFRICA IN THE PAST, PRESENT AND FUTURE: PROSPECTS OF ECONOMIC RELATIONS WITH UKRAINE

Africa is a continent with 54 National States, over 65% of its inhabitants are under 20 years old. The continent which is considered to be the cradle of mankind and a source of a plenty of natural resources and human potentials continues to be the most backward in terms of the average per capita income.

Fate forced this continent to overcome the chaotic way of development, that is to pass through slave trade, which in its the time took the best forces of the population; through the colonization with its worst manifestations, the effects of which still haunt peoples of different countries; various coups and civil wars; all kinds of diseases, the origin of some of which is still unclear, and other ailments. But now the consciousness of the continent peoples is awakening and they are beginning to control their own destiny.

Radical positive changes are observed in different parts of the African continent. They are especially noticeable among the younger generation, which thanks to the mastering of high technologies, information and communications stimulate the development of African nations. New horizons are opening, appears an increasingly great number of young creative people who are leaders and develop the more mature and less mobile (but conscious of the need for changes) older generations of the continent. The trend to make serious decisions and bear responsibility at a young age is enrooting. Youth's activity gives reason to expect a more dynamic pace of economic development. Due to this factor, as well as to a number of other administrative, economic and socio-cultural measures of the African leaders, the lagging of the continent is gradually decreasing.

Today Africa is a huge investment platform, where all or nearly all areas of the people's economy need to be developed: the construction and manufacture of

building materials, machinery, agricultural technologies, production of fertilizers, construction of hydroelectric power plants, aviation, medicine, education, etc. At the same time, Africa has the huge natural and mineral resources, which causes great interest to the continent on the part of the world's leading economic and political development.

Ukraine is a relatively young state, which is of tremendous interest for a number of African countries. Ukraine's relations with many countries of Africa go back to the times of the Soviet Union. Even as a part of the USSR Ukraine played a great role in training qualified personnel for the young African states which had gained independence. A plenty of Ukrainian experts rendered significant assistance in creating and developing the most important industrial and agricultural facilities, research centers, institutions in the field of the education and training of professionals in many countries of the African continent.

In the 90's of the last century, after the USSR collapsed and Ukraine gained independence, started the formation of new Ukrainian-African relations, based on the principles of equality, mutually advantageous cooperation and international law.

At the same time, Ukraine has not inherited the previously created (under the Soviet Union) framework for continuing trade, economic, scientific and technical ties with African countries, so it had to create a lot of things anew, depending on the diplomatic, political and economic expediency. It is worth noting that the establishment of one diplomatic representation alone requires significant financial investments the young state does not always dispose of (in particular Ukraine), so it is not represented on the African continent wide enough. However, certain progress has been made by trade-economic ties. The following tables provide an opportunity to analyze the structure and peculiarities of trade (export and import) between Ukraine and Africa in recent years.

Table 1. Main items of Ukraine's exports to Africa

GOODS CODE	SUBGROUPS OF THE PRODUCTS	THOUSAND U.S. \$	%
402	Milk and dairy products	213	0,04
1 001	Wheat	6975	1.26
1 003	Barley	7630	1.37
1 206	Sunflower seeds	10373	1,87
1 512	Oil and others.	16601	2,99
2814	Ammonia	17353	3.13
7202	Ferroalloys	7679	1,38
7207	Iron or non-alloy steel semi-finished products	72160	13,00
7208	Flat-rolled products of iron or non-alloy steel	36675	6,61
7209	Flat-rolled products of iron and non-alloy steel	46202	8,32
7213	Hot-rolled bars and rods	11509	2,07
7214	Other bars and rods of iron or non-alloy steel	17274	3,11
7216	Angles shaped and special	14453	2.60
7224	Alloyed steel in bars	64062	11.54
7228	Bars of alloyed steel	124544	22.43
8802	Aircraft (helicopters)	13889	2.50

Table 2. Main items of Ukraine’s import from Africa

GOODS CODE	SUBGROUP OF THE PRODUCTS	THOUSAND U.S. \$	%
803	Bananas	34	0.03
901	Coffee	2024	1.75
1006	Rice	+3479	3.00
1202	Peanut	+1160	1.00
1801	Cocoa beans	16990	14.67
1803	Cocoa paste	1 364	1.18
1804	Cocoa butter	+2234	1.93
2401	Raw tobacco, tobacco waste	13373	11.54
2602	Manganese ores and concentrates	2498	2.16
2606	Aluminum ores and concentrates	57905	49,98

The public (nongovernmental) organization “African Council in Ukraine” is undertaking significant efforts in this direction and is a peculiar kind of the “connecting bridge” between Ukraine and Africa, directly contributing to the strengthening of Ukrainian positions in the markets of Africa and African ones in Ukraine.

Ukrainian products are competitive on the African market, but the products do not arrive on the market by their own, even if they are of great need. Market and

international trade laws are such that to enter any market, they require apart from the quality of goods and services large public and private efforts.

Africa is a huge attractive market both for Ukraine and for many interested countries. Now and in future for the majority of African countries it is topical to develop bilateral and multilateral, regional (inland) and interregional (intercontinental) mutually beneficial trade relations. In addition, it is necessary to bear in mind that the representatives of the United States and many Western and Eastern countries use a variety of advanced technologies, compete with each other for zones of influence in Africa and the conquest of the promising African market.

There is every reason to believe that the Ukrainian-African economic and trade relations can develop successfully in the future. However, the Ukrainian government should not sit back and watch the other active subjects of international relations successfully conquering this promising market. Despite the temporary economic, political and socio-cultural difficulties, Ukraine needs to show a greater interest and activity in strengthening its position in the African continent, taking into account the foregoing.

SUB-SAHARAN AFRICA IN THE XXI CENTURY: NEW MARKETS FOR UKRAINIAN EXPORT

Sub-Saharan (or Black Africa) is now turning into one of the most promising and developing markets for Ukrainian goods due to some next factors.

Firstly, the countries of Sub-Saharan Africa (SSA) has long demonstrated the highest rates of the population's growth, but the local production of a number of foodstuff and other goods is significantly lagging behind. According to UN assessments, the total number of African population has amounted to 1 billion residents, which is not much less than in China or India, and twice as much as in the EU or North America. By 2050, it will have doubled. The growth of the population of the Black Africa's nations is able to provide the necessary demand for Ukrainian foodstuff which production is expected to grow in the coming decades.

Secondly, the increase in the number of inhabitants is occurring simultaneously with rapid urbanization – the outstripping population growth of cities, especially large ports and metropolitan agglomerations. Sub-Saharan Africa already numbers more than fifty agglomerations where over 1 million persons are dwelling. Some of them are much larger than any in Europe, being inferior only to some mega cities of Asia and America. Large metropolitans of Sub-Saharan Africa, the population of which is growing rapidly, create most of the demand for food by imports.

Thirdly, Africans have enough monetary funds to pay for the growing import of goods, including foods as the rates of the economic growth of Sub-Saharan Africa are steadily ahead of the population growth. Recently the annual increase in the GDP of the SSA is in average 4 – 5 %. In a number of predominantly less developed countries it reaches 7 – 10% and more, for example, in Ethiopia: 8,5 – 11.5%, in Tanzania and in Mozambique over 7%, in Kenya: 6 – 7%.

According to the IMF data, in 2015 the nominal GDP of Black Africa amounted to € 1.33 trillion and to € 0,72 trillion in 2008. And the crisis in 2008 – 2009, from which Ukraine still can not recover, in the SSA countries manifested itself in a temporary inhibition of the growth rates from over 7.5% to 4%, but the decline did not occur. In 2015 the real GDP of the SSA was by 39% higher than in 2008, and that of the regional leader of economic growth – Ethiopia was almost twice as much as in 2008.

So, despite the rapid pace of increase in the number of Africans they are becoming increasingly solvent all the same annually. In average the regional GDP's purchasing power parity (PPP) per capita increased from \$ 2.5 thousand PPP in 2005 to \$ 3.06 thousand in 2009 and to \$ 3.8 thousand in 2015 (for comparison: in Ukraine this indicator in 2015 was \$ 8 thousand.). Experts estimate that up to 2050, the gross national product of Sub-Saharan Africa can increase at least 5 – 7 times as much (despite the abovementioned problems). For us it is important that in such a situation local African residents are in an increasingly greater need to purchase scarce goods from abroad.

In 2015 the imports of Sub-Saharan Africa's goods overcame a € 300 billion mark (for comparison, the Russian Federation where the market for Ukraine is gradually closing at the same time imported goods alone for € 164 billion). However, only € 40 – 45 billion are purchases in the countries of other parts of Africa, while the bulk of imports arrives from outside of the continent.

At the same time, important differences between the countries of the region are hidden behind average indicators. The peculiarities and specificity of these phenomena is that if import to the relatively wealthy countries of the region is growing slowly, then it is growing rapidly to poor ones (40 – 50% annually). And this is largely due to food and consumer products.

Finally, the predominantly low incomes of majority of SSA countries leads to the fact that the lion's share of their expenditure accounts for cheap foods in the production of which Ukraine has a great competitive advantage over other foreign suppliers.

Despite the strong potentials of Black Africa, the current presence of Ukrainian suppliers there is negligible even if compared to the African Arab countries north of the Sahara. The latter in 2015 received Ukrainian goods for € 2.8 billion, and this figure appeared to be 4.3 higher than five years ago (€ 1,6 billion in 2010). But as to Sub-Saharan Africa it remained virtually at the same level and amounted to only € 0.64 billion.

As before, the main items of Ukrainian export to the SSA are rolled steel (for € 262.9 million), semi-finished products from it (€ 31 million) and wheat (€ 180 million), accounting for nearly 3/4 of total exports to these countries. However, in several recent years one can see changes: Ukrainian producers have significantly reduced the supplies of rolled metal and especially mineral fertilizers, at a time one of the main products of our export to the countries of Black Africa.

The main consumers of Ukrainian products are four countries in the Northeast region (these imports in each of them are indicated): Ethiopia (€ 125 million in 2015), Djibouti (€ 53.9 million), Kenya (€ 45 million) and South Sudan (€ 20.1 million). However, these amounts do not correspond to the potential of these countries and can be increased in many times. The situation with the presence of Ukrainian goods in the markets of the two largest economies in Sub-Saharan Africa is as follows: Nigeria (€ 108.3 million) and South Africa (€ 49.2 million). Apart from the mentioned countries, regular consumers of Ukrainian products remain West African Senegal (€ 47.9 million), Ghana (above \$ 37.5 million) and Ivory Coast (€ 21.4 million), which will continue to buy a lot of Ukrainian rolled metal. Large supply of wheat increased the presence of Ukrainian products in Mauritania's markets (€ 21.2 million).

In recent years, lower prices and lower competitiveness in the world market of certain Ukrainian products (metallurgy, fertilizers, etc.) led to a drop in supplies to the countries of Black Africa, mainly in the area of the Gulf of Guinea. The loss of the local markets of rolled metal products in favor of the Chinese suppliers is a result of the declining competitiveness of outdated Ukrainian metallurgical enterprises and a developing of current capacities in China. To restore and especially to increase

presence in this market will be impossible. The rise of gas prices for Ukrainian enterprises also led to the loss of fertilizers market in Africa. However, there is every possibility of not only compensating the mentioned losses, but also of increasing export to the region manifold at the expense of a number of “new” and potentially competitive Ukrainian goods.

First of all, it is corn. The expected medium term growth of its production in Ukraine is to 100 – 120 million tons, and at least the doubling of export require new intensive markets. And the SSA region with its rapid growth of demand could be the key here. Moreover, its current potential is used minimally.

In 2015, Sub-Saharan Africa’s countries purchased wheat alone for € 3.7 billion, in particular, Nigeria – for € 0.98 billion, South Africa – for € 0.43 billion, Ethiopia – for € 0.39 billion, Kenya for € 0.25 billion, Tanzania – for € 0.16 billion, Mozambique – for € 0.13 billion. However, Ukrainian wheat export there amounted to only 0.78 million tons (€ 0.18 billion), mainly to South Africa, Kenya, Ethiopia, Mozambique, Djibouti, Mauritania, Namibia and Tanzania. So, Ukrainian wheat was less than 5% of African imports. Besides, in fact it was absent in the market of the largest importer – Nigeria.

Despite the currently small presence in the markets of the African region, volumes of supplies are increasing and the geography of import of Ukrainian maize is expanding, although their volumes now, so to speak, are experimental. Thus, in 2015 – 16.5 thousand of tons of it (€ 2 million) were exported to the Ivory Coast and 2 thousand tons (€ 0.25 million) – to Angola, and for the first four months 2016 – 37.5 thousand tons (€ 5.1 million) to South Africa and Cameroon.

SSA countries are a large importer of poultry meat – another kind of Ukrainian products, which is highly competitive and has a high potential for increasing exports from Ukraine. In 2015 it was supplied to the region for € 1.33 billion. The largest importers were South Africa (€ 330 million) as well as Benin, Angola, Congo, Ghana (at € 100 – 200 million each). The main share of these products is supplied by EU countries (about 58% of South Africa’s import and over 76% of Benin).

Currently, Ukrainian exports of chickens to the SSA, although growing rapidly, still has a very small volume: 8.3 million kg. (= € 7.9 million) in 2015 and 6.3 million kg. (= € 5 million) for the first four months of 2016. On the one hand, it is about the same as to Jordan, which is 100 times as little than the Black Africa. On the other hand, now poultry meat supplies to Sub-Saharan Africa's countries are only 1.5 times as little than to the EU (9.1 million kg for four months in 2016), though the average price is almost twice as little (respectively € 0.76 / kg to 1.8 € / kg).

In this situation the distance from the EU supplies to which is limited with quotas is rapidly declining. So we can expect that soon at first by physical volumes (in kilograms), and then by proceeds from the sale of Ukrainian poultry meat the market of Saharan Africa will be larger for Ukraine than that of the EU. Finally, it is legitimate: the SSA has consumers at least twice as much, for whom cheap poultry meat is attractive against the background of deficit of its own production.

The African market also has great advantages as a compensation for the lost Russian pork market, which has not been found an alternative to so far. Unlike poultry pork is not bought to Arab countries, but the SSA countries in 2015 imported a total of € 245 million (for comparison the volumes of supplies of Ukrainian pork to the Russian Federation before the embargo amounted to € 47.5 million in 2015). We also mean a rather capacious market, which also has growth prospects. The main buyers here are countries in the south of the continent – Angola (€ 72.1 million), South African Republic (€ 66.9 million), Congo (€ 18.4 million), DR Congo (€ 15.8 million), Gabon (€ 13.2 million) and Namibia (€ 8.2 million)

The further progress on the African market enables to fully compensate Ukraine's losses from the embargo for the corresponding products on the part of the Russian Federation. By the way, Embassy of Ukraine in South Africa appealed with a proposal organizing Ukrainian export of pork there. Like poultry meat, 40% of Angola's import and over 80% of South Africa and Congo are made up by supplies from the EU with which Ukrainian ones can compete quite well given the price indicator which is important for the region.

SSA countries are large importers of dairy products. In 2015, they imported condensed milk and cream for t € 1.1 billion (Nigeria: for € 295 million, Angola: for € 85 million, Somalia, Ivory Coast, Mauritius, Cameroon, Ghana, Senegal: for € 40 – 60 million each). However, today Ukraine's share in this market is less than 0,5% (€ 4.7 million) and is in times or even dozens of times inferior to that of Poland, removed Malaysia and even Saudi Arabia, which have no large production of milk and sugar. Apart from it the countries of Black Africa also import cheeses for € 183 million. Given the low incomes of local people it may look promising to supply here from Ukraine cheap cheese products, which not long ago were sold only in the post-Soviet countries and the export of which suffered very much from the restrictions imposed by the Russia. Promising is to increase export to the market of Saharan Africa and some other food products from Ukraine. They are supplied to different countries in the region already today, though mostly in small volumes.

A promising segment of Ukrainian exports to the SSA is the pharmaceutical branch. On the one hand, the region is a great importer of drugs, the volume of purchases of which are growing rapidly (€ 6.9 billion in 2015 against € 4.1 billion in 2011). Most of them are imported by South Africa (€ 1.5 billion), Nigeria (€ 0.8 billion), Ethiopia (€ 0.5 billion), Kenya (€ 0.4 billion), as well as Uganda, Tanzania, Mozambique, Ghana and DR Congo (each at € 0.2 – 0.3 billion). On the other hand, Ukraine is already an important exporter of packaged medications (for o € 126 million in 2015), many of which are supplied to countries with a climate similar to the African one – Uzbekistan (€ 33.6 million), Brazil (€ 5 million), Vietnam (€ 4.2 million), Tajikistan (€ 2.3 million), Turkmenistan (€ 1.5 million).

The region is already one of the key markets for our aviation production. Last year, Ukraine exported to Africa aircraft and their spare parts for € 28.3 million (mainly to South Sudan, Uganda, Congo and Liberia). However, it is less than 1% of import of the region in 2015, which amounted to € 4.2 billion. Additionally, Ukrainian engines were sold to them for € 4.3 million (DR Congo, Equatorial Guinea, Angola, CAR, South Sudan and Uganda). In 2016 the supplies of the latter provided the domestic suppliers with € 2.6 million only during the first four months.

However, it is also still less than 1% of import of turbo-engines to Sub-Saharan Africa's countries, which in 2015 amounted to € 1.18 billion. Various Ukrainian electric machines and equipments, in particular radars, were sold in 2015 to SSA countries for over € 20 million (Ethiopia, Chad, DR Congo, South Sudan and South Africa).

In 2015 Sub-Saharan Africa's countries purchased tractors for € 1.55 billion and trucks for € 4.9 billion. However, unlike Egypt (which is north of the Sahara where corresponding products came from Ukraine annually for tens of millions of euros). Ukrainian export to the SSA was confined to symbolic volumes. In 2015 Ukraine sold to Ethiopia and Congo tractors for € 0.45 million, various agricultural technique and equipment to Angola for € 1 million. The delivery of trucks was not committed throughout 2015 (they were sold only in 2014 for € 2 million to Nigeria and several hundreds of thousands of them to Angola and Ethiopia). These are minor volumes and a narrow geography against the background that Ethiopia in 2015 imported them for € 955 million, South Africa – for € 710 million, Kenya – for € 374 million, Namibia – for € 323 million, Mozambique – for € 293 million, Nigeria – for € 267 million from other countries of the world .

The great variety of Ukrainian equipment (especially engineering products) can find its buyer in the African region. For example, last year Ukraine sold special techniques to Nigeria and Ethiopia for € 7.2 million, to Guinea – 11 self-loading cars for € 0,66 million and to Mauritania and Tanzania we supplied more than € 0,73 million spare parts to cars, to the Congo – auto-boring ones and during the first four months of 2016 in Ethiopia got Ukrainian internal combustion engines for € 1.8 million.

Sub-Saharan Africa's countries can become an important export destination of a number of types of finished products of Ukrainian engineering. To make it successful and to develop Ukrainian-African trade and economic cooperation further, Ukrainian businesses will have to promote their goods more actively and provide their with service support, while the Ukrainian government will have to support it with insurance and credit.

**PROBLEMS OF AFRICAN STUDIES DEVELOPMENT IN UKRAINE
(SHORT REVIEW OF HISTORIOGRAPHY)**

Modern world is characterized by close interaction, interdependence and considerable inequality of contemporary civilization development. Despite humanistic ideals of modern society, the subjects of these relations relate to the directions, forms and content of world changes in different ways. They are based on their own cultural and civilization principles and socio-economic tasks.

In this difficult process African countries constitute a significant and influential component of the world system. Huge part of planet's population live here and it has a complex of economic, demographic, socio-cultural problems, but in spite of this Africa is a treasury of cultural, religious and historical achievements of humanity and world's future will depend on successful solutions of African problems. Modern development trends should also consider history, cultural and civilization features of African society.

This article is the first attempt to make a short review of Ukrainian achievements of historiography in the investigation of African countries' past and present.

First of all it should be noted that Ukrainian developments and researches on African issues originate from Soviet times when Ukraine was a part of the Soviet Union, where this region had a special place in the context of political, economic relations and scientific researches (including humanitarian investigations and analytical materials).

At soviet period (1959) African Institute of Academy of Sciences of the USSR admitted next directions of its work as the main ones: a comprehensive study of economic and socio-political problems of African countries, relations of the USSR with independent African states, place of Africa in the world, struggle against

apartheid and racism, national liberation movement on the continent, social structure of African countries, place and role of African cultures in world development, problems of cultural construction on the continent.

But critical approach should be used for these works. Many of them was written in the conditions of ideological interest and political subordination, for example, works of Ukrainian scientists such as R. M. Brodsky, V. K. Hura, M. D. Nesuk, A. A. Ozadovsky, Y. H. Plyasun and others.

Soviet African studies of the 1980's and a little bit different Ukrainian African studies of the 1990's are the periods of constant correction, search and development of new methods and horizons of scientific researches. In 1990's ideological studios were closed. After the collapse of the bipolar system, a radical reorganization of ways and patterns of world development forces a new generation of Ukrainian specialists, as well as their foreign colleagues, to seek answers to new challenges of our time.

The research projects of Ukrainian scientists covered a wide range of issues, from the studying of general historical evolution of African communities in the Ancient and New times up to the Modern times. All projects of Ukrainian scientists related to African history could be divided into several groups: 1) projects devoted to pre-colonial, colonial and post-colonial periods, 2) projects devoted to development problems of countries, 3) local conflicts studies, 4) Ukrainian-African relations exploring, 5) comprehensive projects in history of Asian and African countries.

The colonial period in African history was studied by S. M. Lutsenko [1], V. V. Dolid [2], O. M. Tavshunsky [3]. They explored foreign policy on Africa–German, British and Belgian colonial policies in the African region in the end of XIX – early XX centuries.

Famous Ukrainian scientist V. K. Hura studied problems of development of African countries in post-colonial period. He had country studies, for example, devoted to Morocco. The profile of his research was quite broad, he also studied Ukrainian-African relations, processes of economic growth of the countries of Sub-Saharan Africa, analyzed the main factors of their economic potential accumulation

in the context of modern global processes, prospects and areas of beneficial development cooperation between the states of the region and Ukraine [4].

Significant contribution to the formation and development of African studies in Ukraine was made by another well-known Ukrainian researcher – K. O. Knyazhdvirska (K. O. Yurchenko). She studied and analyzed issues of relations between Ukraine and Africa in her works, considered the resource potential of African countries in energy sector, in particular the availability of oil and gas fields; ways of using these resources by developed countries, as well as potential opportunities of the Ukrainian state on the African continent. She also has experience in African integration questions and democratization [5].

Problems of Sub-Saharan Africa in the post-colonial period were investigated by another Ukrainian expert – V.V. Burenkov. He analyzed conditions of state-political systems' formation in African countries, their evolution and formation in the context of gaining independence by the states. V.V. Burenkov also investigated the processes of economic growth and political evolution of the sub-Saharan region's countries [6].

West-Saharan conflict was investigated by another Ukrainian historian O. V. Bikla. Her publications were devoted to problems of historiography and geopolitical distinctions of West Sahara. She also studied foreign countries participation in this conflict, for example, the USA participation. Furthermore, O. V. Bikla studied Ukrainian-Maghreb relations [7].

In Ukrainian historiography country researches in the field of African studies are also presented. It's already mentioned the work written by V. K. Hura about Morocco; it has to be said about another famous Ukrainian orientalist M. D. Nesuk and his research devoted to Zimbabwe [8], and researches of other Ukrainian experts such as Y. A. Kosenko – Botswana [9] and S. V. Hladchenko – Tunisia [10].

It should be noted that Ukrainian historiography in the field of African studies has a rather long history and today has a number of works dealing with various aspects of the political, economic and cultural life of African countries at different

stages of their historical development. However, this scientific field of research is only at the stage of formation in Ukraine and continues to develop.

It should be noted that over last decades there were not defended a lot of dissertations on African problems (for example, not as many as on European countries). The following projects made and defended in Ukraine deserve mention and special attention. First of all dissertation by K. O. Yurchenko (K. O. Knyazhdvirska) “Integration processes in Africa: factors, levels, directions and patterns of development (1960 – 2005)” (2006) [12]. She showed the significance of the Organization of African Unity (OAU) established in 1963 and its descendant from 2001 – the African Union (AU). K. O. Yurchenko comprehensively studied the phenomenon of African integration and its components, origins, stages of development, goals, objectives, driving forces, in creating a coherent picture of the process of integration processes in the African continent. She expanded theoretical ideas about the ways, criteria and standards of integration processes in the modern world.

V. V. Burenkov in his dissertation “Evolution of Sub-Saharan African political systems in the post-colonial period” [13] at first time was talking about the artificiality of the state division of Sub-Sahara Africa and the political systems of the African communities that were imposed on them during the process of decolonization. It was made as a result of conspiracy by the metropolis with the majority of the leaders of the African national liberation movements. The author reveals the concept of the creation of balanced hybrid political models of the continent since the second half of the 1980s and shows the factors of their viability and performance parameters.

Next dissertation – S. V. Hladchenko “Gender aspect of the modernization of Tunisian society” [10]. The author studied modernization of the Tunisian society in the context of gender issue since the beginning of this modernization in the 1900s up to the beginning of the XXI century. Also it is showed the division into periods of the women’s movement in Tunisia in the modern history and the specificity of gender concepts and practices of the Tunisian society in historical retrospective. The

influence of the French colonial regime on the modernization of the Tunisian society in the gender context is determined and it is presented the analysis of the specifics of the gender relations in the Islamic society.

Gender issues are raised in next work – “The UN activities in the field of women's rights protection in the countries of the Middle East and the Maghreb (1975 – 1995)” by O. S. Lishchynska [14]. She showed the work of the governments of the Arab countries of the Middle East and the Maghreb to resolve the status of the Muslim woman in 1975 – 1995. The UN made a lot of international legal acts, which became the basis of the process of provision for gender equality and these acts were also investigated by O. S. Lishchynska. She also explores the peculiarities of the UN’s interaction with national governments from 1975 to 1995 in providing Arab women with the rights and freedoms established by international conventions. Furthermore, O. S. Lishchynska brought some new sources into Ukrainian historical science. It should be said separately about the publication of O. S. Lishchynska on the UN Decade for Women in the Middle East and the Maghreb in 1975 – 1995 and the problems of its implementation [11].

O. V. Bikla in her dissertation “Transformation of the Western Sahara national question in 1956 – 1991” [15] characterizes the nature of the Western Sahara problem, which is in the political construction of the Moroccan political nation and the Saharan ethnic group in the post-colonial historical space. She formed the conception that Western Sahara problem was established as ethno-political question and correlated with the primary problem of reproduction of the contour of the newborn Saharan ethnicity and Moroccan, Moorish and Algerian political nations.

V. V. Dolid in dissertation “Transvaal crisis in the assessment of British politics and society (1895 – 1896)” [16] reveals the problem of Anglo-German relations that aroused in connection with the Transvaal crisis of 1895 – 1896 and highlights the mutual influence of British government policy and public opinion on this issue. In addition, the study of the point of view of the English press also presents the scientific interest, which was not only a source of information (or disinformation),

but also instrument for influential England groups interested in carrying weight to the British government and public opinion.

In the study of S. M. Lutsenko “German colonial communities in Africa: formation and everyday life (1884 – 1918)” [1] at the first time in Ukrainian historiography German communities in Africa were investigated. The features of economic development, social and cultural life of these communities are highlighted and social structure of the German communities in Africa is analyzed.

Significant scientific interest was aroused by dissertation of O. M. Tavshunsky “Belgium and the colonial division of Africa (1876 – 1918)”[17]. It’s the first project in Ukraine which comprehensively shows Belgium’s participation in the division of Central Africa. The author for the first time examines the history of the Belgian Congo after 1908. This assisted to determine the specifics of Belgian colonialism and to reveal the essence of the phenomenon of a “private” colony, to analyze the influence of world public opinion on the change of Belgian colonial policy, to investigate the course of military action in Central Africa during the First World War and its impact on the Belgian Congo. The researcher proposed clarification to the division into periods of the Belgian colonialism history in a new time. O. M. Tavshunsky also introduced new archival materials into the scientific circulation.

It should be mentioned that this is not a full list of scientific researches in African studies in Ukraine. We made a short review those of them, which cause the biggest scientific interest, in our opinion. It is obviously true that African continent, especially the countries of Sub-Saharan Africa, needs more detailed and profound study from historians, political scientists, economists, sociologists, cultural scientists and other scholars and experts. This task is very relevant now if to mention the strategic goal of making international, cultural and scientific relations with such a powerful center of world policy and economy as Africa.

According to this it must be emphasized that preparation of skilled Ukrainian specialists, scientists and experts, development of comprehensive scientific researches devoted to Africa, creation of new Ukrainian-African relationships,

studying of the meaning of Africa for modern Ukraine are extremely relevant nowadays.

In the nearest future important tradition of preparing, writing and publishing of comprehensive scientific papers on African studies – dissertation researches, collections of scientific articles, monographs needs to be continued and developed. We sincerely hope that this collection of articles devoted to various aspects of the development of countries of Sub-Saharan Africa will make a contribution to the building of this important scientific direction in Ukraine.

SOURCES AND LITERATURE

1. Луценко С. М. Німецькі колоніальні співтовариства в Африці: формування і повсякденне життя (1884 – 1918 рр.): автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.02; Національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2015. – 28 с.

2. Долід В. В. Відображення англо-німецького протистояння на півдні Африки на сторінках європейської преси // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – 2008. – № 5 (61) вересень – жовтень. – С.14-19; Долід В. В. Ставлення англійських лібералів до колоніальної політики консерваторів у Південній Африці в середині 90-х рр. XIX ст. // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – 2008, № 6 (62) листопад – грудень. – С. 97-101; Долід В. В. Трансваальська криза 1895 – 1896 рр. та громадська думка Великої Британії // Вісник Київського міжнародного університету. Серія «Міжнародні відносини». – 2008, Вип. 7. – С.143-156; Долід В. В. Вплив Британської Південно-Африканської привілейованої компанії на традиційні суспільства Південної Африки кінця XIX століття // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих дослідників, аспірантів, здобувачів, магістрів: Інститут історії України НАН України, Рівненський державний гуманітарний університет. – Рівне, 2008. – С.98-101; Долід В. В. Британські колоніальні володіння на півдні Африки (сер. 90-х рр. XIX ст.) // Вісник Київського міжнародного університету. Серія «Міжнародні відносини». – 2009. – Вип.8. – С.188-202. Долід В. В. Колоніальна політика Великої Британії кін. XIX – поч. XX ст. у сучасній українській і російській історіографії // Історичний журнал. Наукове громадсько-політичне видання. – 2009. – № 6. – С.100-106; Долід В. В. Позиція англійських консерваторів щодо трансваальських подій 1895 – 1896 рр. // Історичний журнал. Наукове громадсько-політичне видання. – 2009, № 1. – С.47-53;

3. Tavshunskyy O. M. The factor of public opinion in history of the Congo Free State (CFS) // Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – Вип.3. – Р. 177-181; Тавшунський О. М. Генри Стэнли и Эдвард Морель: к вопросу о смене поколений в истории Независимого государства Конго // Шевченківська весна. Історія. – К.: СПД Цимбаленко Є.С., 2008. – Вип. VI. – Ч. 2. – Т. 2. – С.158-160; Тавшунський О. М. Американський аспект в історії Незалежної держави Конго // Збірник наукових праць. Серія «Історія та географія» / ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – Харків: Планета-Прінт, 2008. – С.58-59; Тавшунський О. М. Вооруженные силы Независимого государства Конго (НГК) // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. – Вип 12. – С.100-106; Тавшунський О. М. Про створення приватної колонії розміром із

пів-Європи (колоніальна політика Бельгії в другій половині XIX ст.) // Сходознавство. – Київ: Інститут Сходознавства ім. А. Кримського НАН України, 2009. – № 45 – 46. – С.127-133; Тавшунский О. М. Дипломатия Леопольда II накануне Берлинской конференции 1884-1885 гг. // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – № 908: Сер. Історія. – Вип. 42. – С. 227-236; Тавшунский О. М. Неправительственный этап борьбы за реформы в Конго (1890 – 1904 гг.) // Белгородский диалог. – Белгород: БГУ, 2010. – С. 81-85.

4. Гура В. К. Социально-политическое развитие Марокко (1956 – 1975 гг.): дис. канд. истор. наук № 07.00.03; Институт истории АН УССР, 1976. – 209 с.; Гура В. К. Солідарність Марокко з боротьбою інших арабських народів проти ізраїльської агресії // Український історичний журнал. – 1977, № 6. – С. 114-117; Гура В. К. Проблемы и пути развития освободившихся стран Африки. – К: Наукова думка, 1981. – 192 с. (у співавт.); Гура В. К. Африка: інтеграційна складова перебудови засад соціально-економічного розвитку // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. – К., 2004, Вип. 26. – С. 3-16; Гура В. К. Політичні процеси, державний устрій та суспільний прогрес у країнах Субсахарської Африки: проблеми і перспективи продуктивної сумісності // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. – К., 2004, Вип. 30. – С.38-74; Гура В. К. Культурний фактор і соціально-економічний прогрес: порівняльний аналіз розвитку країн Азії і Африки у другій половині XX ст. // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. – К., 2007, Вип. 38. – С.3-54; Гура В. К. Субсахарська Африка в XXI ст.: чинники господарського прогресу і перспективи співпраці з Україною // Гілея. К., 2014, Вип. 84. – С.124-129.

5. Юрченко К. О. Інтеграційні процеси в Африці як чинник уніфікації підходів африканських країн до завдань постколоніальної розбудови // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. – К., 2007, Вип. 38. – С.54-78; Княздвірська К. О. Енергоресурси країн Африки в контексті запитів України // Економіка України. – К., 2009, № 3. – С. 73-79; Княздвірська К. О. Вплив ідейно-політичної спадщини панафриканського національно-визвольного руху на організаційне оформлення єдності незалежних африканських держав // Актуальні проблеми всесвітньої історії: аксіологічні та культурно-історичні засади державотворення: Збірник наукових праць / ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». – К., 2013. – С.362-371; Княздвірська К. О. Природні ресурси як джерело конфліктів у Субсахарській Африці // Актуальні проблеми всесвітньої історії: конфлікти як складова міжнародних відносин: Збірник наукових праць / Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України». – К., 2014. – С. 255-264; Княздвірська К. О. Проблеми демократизації в країнах Субсахарської Африки основні чинники та наслідки // Сучасні європейські культурно-історичні цінності в контексті викликів глобалізації: Кол. моногр. / керів. автор. кол. і наук. ред. д. і. н., проф. А. І. Кудряченко, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». – К., 2014. – С. 241-158; Княздвірська К. О. Субсахарська Африка: соціально-економічний прогрес як фактор зміцнення суспільно-політичної стабільності африканських держав на початку XXI ст. // Глобальна периферія в XXI ст. : засади, закономірності та умови цивілізаційного ренесансу: Збірник наукових праць / ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»; редкол.: В. К. Гура та ін. – К., 2014. – С.173-201; Княздвірська К. О. Розвиток і становлення африканської інтелігенції: концептуальний підхід // Цивілізаційні чинники світобудови: джерела походження, потенціал взаємодії та виміри конструктивізму (країни Азії та Африки): Збірник наукових праць / НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»; редкол.: В. О. Швед, О. І. Лукаш, Н. Д. Городня та ін. – К., 2015. – С.170-181; Княздвірська К. О. Демократія та економічна модернізація: шляхи взаємодії в країнах Субсахарської Африки // «Третя хвиля» демократизації на теренах Євразії: досвід новітньої історії та виклики сучасності: Збірник наукових праць / ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» – К., 2015. – С. 520-528.

6. Буренков В. В. Демократичні системи країн Субсахарської Африки в контексті досвіду постколоніального розвитку 1960 – 1980-х років // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. Вип. 37 / Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН

України. – К., 2006. – С. 14-29; Буренков В. В. Процеси демократизації суспільно-політичного життя країн Субсахарської Африки: проблеми і перспективи // Дослід. світ. політики : Збірник наукових праць. Вип. 38 / Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К, 2007. – С.78-93; Буренков В. В. Визначальні ознаки, тенденції і закономірності генезису політичних режимів країн Субсахарської Африки в 1960 – 1980-х рр. // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. Вип. 39. // Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К., 2007. – С.167-184; Буренков В. В. До питання про джерела державно-політичного устрою країн Субсахарської Африки в контексті процесу деколонізації // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. Вип. 40 // Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К, 2007. – С.11-28; Буренков В. В. Політичні системи країн Субсахарської Африки: гібридні типи стабільності // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. Вип.42. // Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К, 2008. – С.192-218; Буренков В. В. Субсахарська Африка: політика, економіка, розвиток у контексті закликів ХХІ ст. // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. Вип. 3 (56) // Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К., 2011. – С.11-22; Буренков В. В. Субсахарська Африка: фактори прогресу в контексті глобальних трансформацій сучасності // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. Вип. 2 (63) // Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К. 2013. – С. 243-252.

7. Тур Е. В. Українсько-магрибские связи на современном этапе // Східна Європа та світове співтовариство: історія і сучасність. – Донецьк. – 1996. – С.69-71. Тур Е. В. Українсько-магрибские связи на современном этапе // Африка в меняющемся мире. – Москва. – Тезисы докладов VII всероссийской конференции африканистов. – Вып. I. – Москва. – 1997. – С.223-228; Бикла Е. В. Геополитические особенности Западной Сахары // Историчні та політологічні дослідження. – № 2 (4). – Донецьк. – 2000. – С.165-173; Бікла О. В. Участь Сполучених Штатів у західносахарському конфлікті // Схід. – № 4 (35). – Донецьк. – 2000. – С.55-59; Бікла О. В. Головні проблеми “пісочного” конфлікту // Схід. – № 5 (36). – Донецьк. – 2000. – С. 64-68; Бікла О. В. Історіографія проблеми Західної Сахари // Схід. – № 5 (42). – Донецьк. – 2001. – С. 77 – 83; Бікла О. В. Західносахарська проблема: два світи – два табори // V сходовознавчі читання А. Кримського. – Тези доповідей міжнародної наукової конференції. – К. – 2001. – С. 145-146; Бікла О. В. Структурний аналіз поведінки політичної еліти в західносахарському конфлікті // Наука. Релігія. Суспільство. – № 3. – Донецьк. – 2005. – С.12-27.

8. Несук М. Д. Народ Зімбабве в боротьбі за свободу // Український історичний журнал, 1975, № 2. – С. 89-97; Несук Н. Д. Проблемы и пути развития освободившихся стран Африки. – К.: Наукова думка, 1981. – 192 с. (у співав.); Несук Н. Д. Противоположность политики государств-членов СЭВ и «общего рынка» по отношению к развитию освободившихся стран Африки (кон. 60-х – 70-е гг.): дис... канд. ист. наук: 07.00.03; Институт истории АН УССР. – К., 1978. – 201 с.

9. Косенко Ю. А. Ботсвана: фактор успішності // Цивілізаційні чинники світобудови: джерела походження, потенціал взаємодії та виміри конструктивізму (країни Азії та Африки): Збірник наукових праць / НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»; редкол.: В. О. Швед, О. І. Лукаш, Н. Д. Городня та ін. – К., 2015. – С.191-196.

10. Гладченко С. В. Гендерний аспект модернізації туніського суспільства: автореф. дис. ... канд. істор. наук : 07.00.02; Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2012. – 16 с.

11. Ліщинська О. С. ООН: початок всесвітнього діалогу за гендерну рівність // Историчні і політологічні дослідження: зб. ст. Т.1. / Гол. ред. П. В. Добров. – Донецьк, 2007. – №3/4 (33/34). – С.410-414; Лищинская О. С. Программа «Десятилетие женщины ООН» в странах Ближнего Востока и Магриба (1975 – 1985 гг.) // Наука. Релігія. Суспільство: зб. ст. / Гол. ред. А. І. Шевченко. – Донецьк, 2008. – №3. – С.35-39; Лищинская О. С. Анализ реализации найробийских стратегий ООН в странах Магриба в период с 1985 по 1995 г. //

Історичні і політологічні дослідження: зб. ст. / Гол. ред. П. В. Добров. – Донецьк, 2008. – №1– 2 (37-38). – С. 420-425; Ліщинська О. С. Висвітлення питання щодо діяльності ООН у сфері захисту прав жінок в країнах Близького Сходу і Магрибу (1975 – 1995) в історіографії // *Stosowane naukowe opracowania – 2010: materialy IV miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, 27 lipsa – 05 sierpnia 2010 roku. Vol. 4. – Przemysl, 2010. – P. 86-92.*

12. Юрченко К. О. (Княздвірська К. О.) Інтеграційні процеси в Африці: фактори, рівні, спрямованості та закономірності розвитку (1960 – 2005 рр.): автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04; НАН України, Інститут світової економіки і міжнародних відносин. – К., 2006. – 17 с.

13. Буренков В. В. Еволюція політичних систем Субсахарської Африки в постколоніальний період: автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.04; НАН України, Інститут світової економіки і міжнародних відносин. – К., 2013. – 17 с.

14. Ліщинська О. С. Діяльність ООН у сфері захисту прав жінок у країнах Близького Сходу та Магрибу (1975 – 1995 рр.): автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.02; Донецький національний університет. – Донецьк, 2011. – 20 с.

15. Бікла О. В. Трансформація західносахарського національного питання у 1956 – 1991 рр.: дис... канд. істор. наук: 07.00.02; Донецький національний університет. – Донецьк, 2006. – 295 с.

16. Долід В. В. Трансваальська криза в оцінці британського політикуму та суспільства (1895 – 1896 рр.): автореферат дис. ... канд. істор. наук: 07.00.02; НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 2010. – 20 с

17. Тавшунський О. М. Бельгія та колоніальний поділ Африки (1876 – 1918 рр.): автореферат дис. ... канд. істор. наук : 07.00.02; Харківській національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2015. – 28 с.

INFORMATION ABOUT AUTHORS:

N. D. Gorodnia, Doc. of Sci. (World History); Docent, Associate Professor, Department of Modern and Contemporary History of Foreign Nations, Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

S.Ye. Gutsalo, Ph.D. (World History), SRF, Leading researcher, Department of Asian and African Nations' History, State Institution "Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine".

I. S. Diallo, Vice Consul of the Republic of Guinea in Ukraine, President of Public organization (PO) "African Council in Ukraine.

O. A. Klymenko, Ph.D. (Political Sciences), Docent, SRF, Department of Asian and African Nations' History, State Institution "Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine".

Yu. A. Kosenko, President of SO "Ukrainian initiative", Advisor, PO "African Council in Ukraine", journalist, orientalist.

A. S Kramar, Editor, journalist, Department of Political Analysis, "Ukrainian week".

O. I. Lukash, Ph.D. (World History), SRF, Leading researcher, Department of Asian and African Nations' History, State Institution "Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine", President of the All-Ukrainian Association of Indologists, Chief Scientific Editor.

I. S. Melnik, Ph. D. student (World History), Department of Asian and African Nations' History, State Institution "Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine".

A. T. Oganov, Advisor, Sub-Saharan Africa's Nations Section, Middle East and Africa Department, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

O. M. Oleinik, Ph.D. (Economic Sciences), SRF, Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine.

N. O. Prorochenko, Ph.D. (Political Sciences), Docent, SRF, Associate Professor, Department of Middle East Languages and Civilizations, Kyiv National Linguistic University.

S. V. Tolstov, Ph.D. (World History), Docent, Head of the Department for Transatlantic Studies, State Institution "Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine".

O. V. Tymchyshyn, Vice President of SO "Ukrainian initiative", Adviser of PO "African Council in Ukraine", orientalist.

V. G. Tsivatyy, Ph.D. (World History), Docent, Associate Professor, first Vice-rector of the Diplomatic Academy of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Honored educator of Ukraine.

V. O. Shved, Ph.D. (World History), Docent, Head of the Department of Asian and African Nations' History, State Institution "Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine".

Scientific publication

GLOBAL TRANSFORMATION PROCESSES IN THE WORLD PERIPHERY NATIONS (SUB-SAHARAN AFRICAN REGION): CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR UKRAINE

Proceedings of the International Conference (Kyiv, June 16, 2016)

Editor

Olga Lukash

Translation (English)

Volodymir Gorak

Signed for printing 30.06.2017. Format .

Un.con.print leaf..... Accoun.publ.leaf..... Circul. copies 300. Ord. № .....

Publisher: State Institution "Institute of World History
of the National Academy of Sciences of Ukraine"

Printed: PVT «LAT & K

Certificate subject of publishing

DK № 181 of 15.09.2000 p.

Tel.: 235-75-28, 235-00-09.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ:

Городня Наталія Данилівна, доктор історичних наук, доцент, доцент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Гуцало Сергій Євгенович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Діалло Ісса Садіо, Віце-консул Гвінейської Республіки в Україні, Президент ВГО «Африканська рада в Україні».

Клименко Олена Анатоліївна, кандидат політичних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Косенко Юрій Анатолійович, консультант ВГО «Африканська Рада в Україні», журналіст, сходознавець.

Крамар Олександр Сергійович, редактор відділу політичного аналізу журналу «Український тиждень».

Лукаш Ольга Іванівна, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», Президент Всеукраїнської асоціації індологів.

Мельник Ілона Сергіївна, аспірантка відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Оганов Артур Тамазівич, Радник відділу країн Підсахарської Африки Департаменту Близького Сходу та Африки МЗС України.

Олійник Олег Миколайович, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Інституту економіки та прогнозування НАН України.

Пророченко Наталія Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент, старший науковий співробітник, доцент кафедри мов і цивілізацій Близького та Середнього Сходу Київського національного лінгвістичного університету.

Толстов Сергій Валеріанович, кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу трансатлантичних досліджень ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Тимчишин Ольга Василівна, консультант ВГО «Африканська Рада в Україні», сходознавець.

Ціватий Вячеслав Григорович, кандидат історичних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України, Перший проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України.

Швед В'ячеслав Олександрович, кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Наукове видання

ГЛОБАЛЬНІ ТРАСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В КРАЇНАХ СВІТОВОЇ ПЕРИФЕРІЇ (РЕГІОН СУБСАХАРСЬКОЇ АФРИКИ): ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

**Матеріали міжнародної наукової конференції
(м. Київ, 16 червня 2016 р.)**

Відповідальний науковий редактор:
Ольга Лукаш

Переклад англійською мовою
Володимир Горак

Підписано до друку 30.06.2017. Формат .....
Ум. друк. арк. .... Обл.- вид. арк. .... Тираж 300 прим. Зам. № ...

Видавець: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Видруковано: ПВТ «LAT&K

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 181 від 15.09.2000 р.
DK № 181 of 15.09.2000 p. Tel.: 235-75-28, 235-00-09